

Анатолій Гориняк

**КРИТИЧНУМ  
ПЕРСОМ**

**4. 3**

**1990**

diasporiana.org.ua

**R E S E A R C H   I N S T I T U T E   O F   V O L Y N**

---

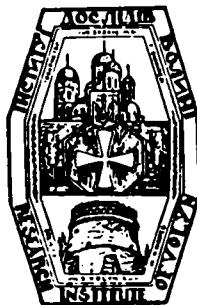
No. 60

# **BOOK REVIEWS and ARTICLES**

**Vol. III**

(In Ukrainian)

**by ANATOL YURYNAK**



**WINNIPEG — 1989 — CANADA**

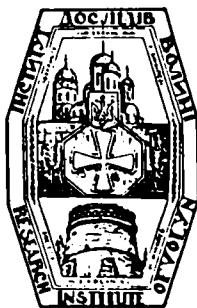
І Н С Т И Т У Т Д О С Л I Д I В В О Л I Н I

Ч. 60

АНАТОЛЬ ЮРИНЯК

КРИТИЧНИМ  
ПЕРОМ

ч. 3



ВІННІПЕГ — 1989 — КАНАДА



A. H. Spencer

# РОЗДІЛ І

## ПУБЛІСТИКА

### „МІЖ ІСТОРІЮ Й ПОЛІТИКОЮ” ІВАНА ЛИСЯКА-РУДНИЦЬКОГО

Названа в наголовку книга Небіжчика Лисяка-Рудницького належить до тих книжок, які повинен би прочитати кожен український інтелігент, якому болить справа української державності. Так багато безапеляційно слушних думок містить вона. Ядром книги є розділ 3 „Правопорядок і революція”, з якого, власне, ми й починаємо дану статтю.

Розділ „Правопорядок і революція” належить до тих, що вже самою темою притягують увагу читача. Але й виклад змісту нам заімпонував: на 15 сторінках (324-338) —багатюший матеріал, поданий стисло в самій суті: тут і про трактат Ж.Ж. Руссо „Про суспільний договір” — цей наріжний камінь усієї будови демократичної державності, відомий ще з 18 століття, і про написану вже в 30-тих роках нашого століття книгу видатного італійського мислителя Гуліельмо Ферреро „Влада: про невидимих опікунчих духів держави”, і дотичні даної теми думки еспанського філософа Ортега-і-Гассет, і нарешті, висловлювання двох видатних українських суспільствознавців: Михайла Драгоманова і Вячеслава Липинського.

Прикметною позитивною рисою автора є вміння уйняти думку в ощадні й вичерпно ясні, прозорі словесні шати. Ось як, напр., спрецизовано основу вчення Г. Ферреро: „...влада, щоб бути міцною та стабільною, не може будуватися тільки на насильстві... Единою тривкою гарантією стабільності та авторитетності влади є добровільна згода самих підвладних, їхнє шире переконання в законності й покликаності проводу. Оскільки диференціяція суспільства на „еліту” і „масу”, на „провідну верству” і „народ” є конечна і всюдисуща, бо заложена в незмінній природній структурі всякої організованої людської громади, оскільки конечною передумовою суспільного миру

являється, щоб владні групи втішалися добровільним визнанням з боку мас та й самі поводилися так, щоб це визнання тривало за собою забезпечити... Це можливе тільки у площині спільнотої правно-політичної свідомості, що сполучає воєдино, взаємозобов'язує правителів і „народ”.

Автор цих рядків не мав нагоди читати книжку Г. Ферреро і може припустити, що італійський філософ десь далі мусів би сказати (беручи на увагу релятивну довговічність „непокликаного народом” комуністичного диктаторського режиму хоч би в ССР) про гіпноз тотального насильства й інертність „маси” — „мовчазної більшості”, про „мистецтво керування”, чи пак панування над трудящими, основи якого заложив ще „Ільїч Перший”, зокрема про з чертівською прецизією опрацьовану систему „профілактично-провокаційних” заходів КГБ, „промиванням мозку” і т.д. і т.ін.

Та навіть якщо про це забув сказати італієць Ферреро, то не мусів би це переочити українець Лисяк-Рудницький. Адже книга „Між історією й політикою” призначена в першу чергу для українського читача і „націлена” на наше завтра, а всі ті авторські екскурси в добу стародавнього Риму, в епоху Наполеона з Талейраном, Америки з Вашінгтоном — мають завдання допоміжне — „підвести” читача до кращого усвідомлення добра і лиха — правопорядку і гуляйтілля в роках нашої боротьби за державність уже цього, ХХ-го століття. Цьому ж завданню служать і екскурси в наше українське минуле: добу Київської Руси та пізнішої Козаччини з Гетьманчиною. Так ми розуміємо інтенцію автора розгляданої книги і потвердження наших здогадів бачимо ось хоч би в таких пасусах книги:

„В українській історії можна констатувати якусь дивну суперечність. З одного боку, надзвичайна тривалість наших низових соціальних з’єднань (українська сімейна організація, українська сільська громада), з другого — імпотенціальність проводу, хронічна нездібність створити авторитетний державно-національний центр... Поки українство не знайде в собі самому здібності, щоб у власній хаті роз’язати проблему влади і проводу, до того часу наша боротьба за національно-державне самоздійснення буде паралізуватися рідною таки крамолою. Тут не допоможуть ніякі сантиментальні заклики до „згоди”, до „братерської любові”. Це на стор. 333.

А на стор. 336 Ів. Лисяк-Рудницький подав головне своє твердження, базоване на концепції Гуліельмо Ферреро: „...головна причина провалу самостійної української державності в тому, що ми не зуміли розв'язати проблеми влади... Україна не зуміла перейти від фази „революційної” до фази „легітимної”; всі українські уряди цієї доби (не тільки „ліві”, але також і Гетьманат 1918) носили характер творених „явочним порядком” експериментів, без авторитету і стабільності, без опертя в правовій свідомості загалу.”

Але чому не зуміли перейти — автор не вияснює, хоч — здавалося б — конче мусів це зробити при даній темі. Бож того, що подано про Драгоманова і Липинського — абсолютно мало. То правда, що Мих. Драгоманов усю свою увагу звертав на „питання обмеження влади та забезпечення індивідуальних і громадських вольностей перед самоволею влади.” Так само Вяч. Липинський дійсно твердив, що „свідома” українська інтелігенція народницького періоду уявляла себе тільки в ролі перманентної опозиції, якої супільна функція в тому, щоб торгуватися з урядом, виривати від нього менші та більші поступки, критикувати його за дійсні чи уявні вади, — але не самій панувати.” (стор. 337).

Очевидно, слід признати тут авторові рацію. А проте це ще *далеко не все*. Ми довго міркували над тим — яка така червоточина гніздилася в нашому народному організмі, що потрапила день-у-день гризти й нівечити велетенську енергію, розбудженну в нашому народі революцією для суспільно-політичної діяльності? Чи була це якась іманентна вада, притаманна українцям зроду-віку?

Ні, зовсім ні. Цю червоточину було вщеплено українству зовні, чужими панами; це далося їм, чужим панам, тим легше, що своїх панів українство не мало. Ім'я цій червоточині — *комплекс меншовартости*, а впарі з ним і *малпування*. Наша „революційна еліта” 1917 року малпувала „старшого брата” — „всеросійську революційну демократію” з її недолугим есеро-есдецьким (меншовицьким) проводом, недолугим уже тому, що був вихованний на обожнюванні давно неіснуючого некрасовського „мужичка” — „сеятеля й кормителя”.

Але ж ця еліта, „всеросійської революційної демократії”, деклямуючи і закликаючи „рятувати здобутки рево-

люції", мала на оці рятування імперії. А що рятував, боячись відстати від „братьої демократії", наш тодішній провід??!

Власне, оця настанова на рятування нібито загрожених „здобутків революції", рятування навіть коштом життя перших ентузіастів української збройної сили: *богданівців та полуботьківців* (що іх наш провід — на спілку з емісарами Керенського — пхав на фронт — наче спеціально для того, щоб в українській столиці могли вільно діяти Оберучев та кірасири), — оця, повторюємо, недотепна настанова катастрофально вплинула на весь дальший перебіг нашої національно-визвольної боротьби. Бож показалося, що велику справу національно-державного самоздійснення **нікому** провадити.

Більше того: початково спонтанний рух української людності до здійснення Шевченкового· самостійницького гасла „В своїй хаті — своя правда, і сила і воля", — рух замаркований нестремним гуртуванням українських вояків у свої частини на фронті, в широкій акції творення в сільських місцевостях загонів „вільного козацтва", врешті в уже згадуваному одчайдушному виступі Полуботьківського полку в Києві, — цей аж ніяк не „зорги насаджуваний", а раптовий глибинний вияв століттями здушуваної національної свідомості й енергії народних мас — був загальмований і врешті обірваний українськими ж руками — заради інтересів „всеросійської" демократії.

Несамовито — але дійсний факт! Очевидно, таке „звихнення перспективи" — національної революції дезорієнтувало і деморалізувало масове українство — отих селян і робітників у вояцьких шинелях. А власне саме в руках цих вояків була реальна сила і змога *відчепити Україну від 200-літнього воза гнобительської імперії*.

Тут бо власне не можна не згадати Вячеслава Липинського: цей далекосяжного розуму муж слушно казав, що *без своїх панів годі здобути і втримати свою державність*.

Загальмований і спинений у своїх вищих (бо загальнонародних, ідейних) прагненнях і поруках, спантеличений люд український кинувся *обати за матеріальне, за одвічну мрію — земельку. „Нема України, то давай десятини!"* — автентична фраза, що її довелося тоді почути авторові цих рядків, неспроможному ще тоді усвідомити її трагічний сенс.

Ось тоді-то в українське село прийшла масова орієнтація на того, хто дасть найбільше. Найбільше давали („всю ваше!”) большевики — отож і селяни у вояцькій одежі (навіть вже українізованих” полків з гучними „гетьмансько-козацькими” назвами) тепер перевернулись на бік большевиків.

Затрата *національної перспективи* в революції на Україні 1917 року була також головною причиною розгуляного „самсобіпанства” менших і більших „батьків-отаманів” з їх „окремими загонами” та „куренями смерті”. Що їх анархічна „бойова діяльність” становила безприкладне марнотратство українства, наших фізичних і духовних сил, — це сьогодні зрозуміло кожному, але мало хто дошукується глибших причин цього ганебного явища. Не викриває їх і наш автор, обмежуючись наголошенням болю за так нефортунно змарновану шансою. Ось як він про це каже на стор. 336 своєї книги:

„Потенція української революції, коли йдеться про її діяння вшир, була велетенська. Коли б енергії, безплідно розпорощені у внутрішньоукраїнській громадянській війні та в авантюрах різних отаманів, були зосереджені в одному фокусі, Україна без труду відстояла б свою незалежність і навіть здобула б провідну роль в Східній Європі.”

Останніми роками в українській діяспорі: на партійно-групових з'їздах та нарадах, як також на шпалтах часописів і в окремих публікаціях помітні спроби перегляду і ревізії наших визвольницьких платформ і концепцій. Серед голосів, що накликають до такого перегляду і ревізії, нераз чуємо й такі, які прямо заявляють про цілковиту безвиглядність боротьби за самостійну Україну без узгодження і співпраці з антикомуністами-росіянами (кажучи по-модному — „дисидентами”).

Звичайно, годі заперечити вагу і потребу мати добрих спільніків у кожній більшій політичній акції. Але чи є власне такими спільніками для нас нинішні російські дисиденти, — в цьому є великі підстави сумніватися. На всякий випадок, у всіляких пертрактаціях політичних з ними українська сторона повинна виявляти максимальну чуйність і невгнутість — аж доти, поки вони не призвичаяться бачити в нас не „молодшого”, не „меншого”, а таки *рівного собі „брата”*. Не сміємо за ніяких обставин забувати про духову наснагу людності, про мобілізуючий, „духапориваючий” характер

гасла самостійності — в цьому його величезна перевага перед невиразними для загалу, а звідси й духово яловими гаслами федералізму. Біймося бути гасителями духа активності, бойового завзяття; того духа, що — кажучи словами поета „тіло рве до бою”, кличе до *жертві за ідею*.

Повторюючи ще раз стверджену ще в першій нашій статті велику вартість розгляданої книги, вартість пізнавальну і політично-виховну особливо для молоді, — ми не були б до кінця щирі й чесні з своїм сумлінням, якби промовчали ті хиби й суперечності, що іх далося помітити в книзі. Головною віссю суперечностей є федералістична ідея. З одного боку автор стверджує (стор. 189): „.... відмова від крайнього, радикального постулату державної самостійності приглушувала динаміку українського національного руху, зменшувала його бойовість і непримиренність.” А з другого боку, на стор. 316 читаемо: „Якщо ми обмежимося до „сепаратизму”, себто по суті — до негативної програми, ми виставляємо свідоцтво убозства української політичної думки.” Напрошуються питання: — чому саме „убозства”? А чи не переляк перед „сепаратизмом” у 1917 році штовхав український політичний провід в облудні обійми „всеросійської демократії” вже навіть тоді, коли й „звичайному смертному” було видно, що цій „демократії” завтра „купут”!

І далі читаемо на стор. 317: „Боротьба за українське національне визволення невід’ємна від боротьби за перебудову всієї східної частини європейського континенту на нових, ліберальних підвалахах.”

Тут сумніви постають один за одним: чому бо, справді, „невід’ємна”? А коли б так ми спромоглися організувати боротьбу проти Москви у спілці з народами Кавказу і Туркестану — то хіба це не могло б завалити совєтську імперію? І хіба не ясно, що сьогодні „східня частина європейського континенту” немислима *у відриві* від усього СССР — від Дунаю до Японського моря!!

Або взяти авторові турботи про так звану „світову опінію” (на тій же 316 стор. Ів. Лисяк-Рудницький пише, що „світ хотів би почути від нас концепцію реорганізації всієї Східної Європи”). Чи не велика це наївність — припускати, що „світ” такий уважний до наших праґнень та плянів?! І кому сьогодні не відомо, що „світова опінія” завжди була вельми сумнівною величиною, а в наш час при вже явному

двоподілі чи навіть триподілі світу — про „світову опінію” навіть ніяково згадувати.

Ще один штрих — на закінчення.

Читач міг би подумати про автора цих рядків — як про запеклого реакціонера-антисоціаліста. І дуже помилився б. Автор не має абсолютно нічого проти, щоб у парламенті суверенної України діяла, поруч з іншими, також УКП (Українська комуністична партія), і щоб члени її і поза парламентським форумом втішалися всіми належними конституційними правами. А поки нема самостійної України, то всі українські групи й організації, що самостійної України прагнуть, повинні пам'ятати, що в разі революції в СССР — вони мають обов'язок боронити не якихось „всесоюзних революційних інтересів” і навіть не „східньоєвропейських федералістичних”, а таки своїх національно-українських. Про „всесоюзні”, „східноєвропейські” чи ще про якісь „універсальні” інтереси можуть подбати інші. А про наші — крім нас самих — ніхто не подбає. Отож ми сами мусимо дбати про збереження призначеного нам історією власного обличчя, власної духовости. А це в нашому недосконалому світі можливе в повній мірі тільки в умовах власної державності.

## ПРАГМАТИЗМ ТА ІДЕЙНІСТЬ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ЗСА

У листопаді 1988 р. в ЗСА відбудуться вибори президента, де змагатимуться два кандидати: номінований демократичною партією з номінованим республіканською партією. Українська доросла громада в ЗСА насьогодні складається — за незначними винятками — з повноправних громадян даної країни; отже її правом і обов'язком є брати участь у виборах: і законодавчих (конгресменів та сенаторів) і голови виконавчої влади — президента з віцепрезидентом.

Цей почесний обов'язок ускладнює одна прикмета особливість американського громадсько-політичного життя, а саме: в цій країні так внутрішня, як і зовнішня політика не визначається сталими принципами, а так мовити — „латається находу”: обидві конкуруючі партії — демократична і республіканська не мають спрецизованого влас-

ного політичного обличчя, бо в партійних своїх рамках як та так і друга вміщають і лібералів (включно з крайніми лібералами-радикалами, по суті соціалістами) і консерваторів (політичний діапазон яких також широкий: від поміркованих консерваторів аж до фанатичних „назадників“ (ретроградів).

Той факт, що з цими соціально-політично нестабільними, „безобличчими“ партіями в державному проводі ЗСА розвинулися в світову потугу, говорить за те, що завелика, ригористична принциповість у політиці радше заваджає успішному розвиткові суспільства, ніж сприяє, стимулює його.

Але: *Mutantur tempora-mutantur et nomines* (дослівно: змінюються часи, змінюються й люди). До політичної принциповости, до ідейності в політиці західні демократичні суспільства (а ЗСА сьогодні є в їх проводі) примушені московським комунізмом! Усі великі промахи і невдачі ЗСА на міжнародному форумі зумовлені саме тим, що ЗСА довго не хотіли в своїй зовнішній політиці (а вона — ця політика — хоч-не-хоч скрізь зазублюється з політикою СССР) стати на шлях ідейності, ідейної принциповости. Формально й офіційно ЗСА на цей шлях не станули й досі. Але ЗСА — таки дійсно демократична країна, і ніякий уряд Білого Дому не зможе довго провадити свою політичну лінію всупереч опінії людности, її більшості. А ця опінія поволеньки, але виразно еволюціонує в бік політичної ідейності, перша заповідь якої мовить: помагай собі, а не Москви!

Очевидно, це речення-гасло є лише настанова, а програма для дії з неї висновується. Вважаємо за потрібне зупинитися бодай на одному прикладі, щоб увиразнити читачам наш хід думок.

Найболючішої поразки останнім часом ЗСА зазнали у В'єтнамі, в південно-східній Азії. Свою часу ми писали про дивачне провадження американцями так воєнних операцій, як і „мирної політики“ у Південному В'єтнамі, відділеному від Північного В'єтнаму штучно створеним „кордоном 17-ої паралелі.“ Ми не могли вийти з дива — як це Білій Дім наче навмисно робив усе так, щоб зміцнити противника, а себе ослабити і здискредитувати свого спільника — тобто уряд і військо Південного В'єтнаму. А все це тому, що він (Білій Дім) абсолютно ігнорував ідейний чинник: прагнення

в'єтнамської людности по обох боках 17-ої паралелі з'єднатися в одній самостійній державі.

Тут скажемо прямо: таки варто західнім політикам і державним мужам дечого навчитися у московських комуністів, у іх божка — Вол. Леніна, який повчав своїх послідовників: „Ідеї, коли вони опановують маси, стають матеріальною силою.”

Але вернімося до політичних актуальностей наших днів у нашій країні. Щойно відбувся в Нью-Йорку крайовий з'їзд демократичної партії, на якому президентським кандидатом іменовано Джіммі Картера. Щільно те, що на протязі усіх „праймеріз” Картер фігурував як помірковано правий демократ, а на з'їзді, маючи вже запевнену для себе номінацію, він раптом прихилив до себе ліваків, узявши на свій список відомого лівака Мондейла як віцепрезидента. Як консолідаційний маневр, як маніфестація єдності демократичної партії — цей Картерів „стрибок”, очевидно, себе виправдав. Але для „мовчазної” більшості, зокрема для нас і взагалі для „етнічників” це не віщує нічого доброго. Трудно бо покладатися на людину, що виявляє несталість обличчя.

Та навряд чи в країному становищі ті наші земляки, що йдуть на возі республіканської партії, бо нема гарантій, що „в ім’я внутрішнього скріплення, в ім’я партійної єдності” тощо подібний єднальний маневр не повторить республіканська партія, звівши докупи Форда і Рейгана як кандидатів на президента і віцепрезидента. Бож і республіканців —подібно як демократів — не обов’язують партійні програми, а мета та сама: мати свого президента!

*Lіто 1984, Каліфорнія*

# ЩО НАМ НАКАЗУЮТЬ СІЧНЕВІ ДЕРЖАВНІ АКТИ

(Доповідь на день державності в Міннеаполісі, США)

Кожного року в останній декаді січня українська громада, у вільному світі суща, святкує день нашої державності — день проголошення Українською Центральною Радою, її IV Універсалом, самостійної, ні від кого незалежної народоправної держави — Укр. Нар. Республіки, в скороченні УНР.

Це справді найвеличніший день для кожного українського патріота. Поруч з ним можна поставити лише день пам'яті Тараса Шевченка. Бо це він — наш геній і пророк —простими поетичними словами, всім і кожному зрозумілими — перший з притиском наголосив рацію „власної хати” — держави: „*В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля!*”

У нашій батьківщині — Україні цього найбільшого свята не відзначають, не святкують. Вже це одне показує, що український народ там не вільний, що так звана УРСР — чужа рамка, в якій Москва силоміць держить український народ. В усьому бо світі вільні народи не забувають відзначати день своєї суверенності!

І ми, бувши тут вільними, старт нашої новітньої державності і злуку був. підважтійських провінцій з Наддніпрянщиною щороку відзначаємо. Але як? Чи справді так, як належить?

На жаль, ні. Ми їх святкуємо „академічно”, це значить формально, сказати б по-тутешньому — „офісово”: „Аби збути і забути!”

„Вікопомні акти Січня  
Про державність і соборність  
Ми шануємо в с л о в а х  
І любенько забуваємо й бокуєм  
у д і л а х !  
Розбрелась еліта наша  
По стежках та манівцях,  
Геть минаючи творцями  
Визначений шлях...”

Історія знає цих творців новітньої України: це Михайло Грушевський, Симон Петлюра, Володимир Винниченко. Це

— беручи ширше — наш новітній парламент, Укр. Центр. Рада в Києві і проголошена нею національна державність України. Це те, на що ми — як нація — спромоглися в часі нашого найвищого злету вгору з небуття, з провалля двосотлітньої бездержавності.

Дехто може сказати, що названі провідні мужі (крім С. Петлюри) не вистояли на своїх стійках, а Симон Петлюра грубу помилку вчинив, відступивши (хоч лих на папері) Галичину полякам. Це — факти, які заперечити нема як. Та не помиляється лих той, хто нічого не робить. І люди великого формату, на жаль, не гарантовані від помилок. Але чи ж можна при тім забувати їх великих осяги, додатні чини на користь Батьківщини? А вони, як правило, „з горою” перекривають їхні помилки, даючи в підсумку додатній баланс.

Погляньмо на інші культурні народи. Вінстон Черчіл наприкінці II-ої світової війни також у дечому “недописав”, особливо щодо поступок Сталінові. Тим не менше всі англійці шанують Черчіла як свого рятівника і найвидатнішого державного мужа ХХ століття. Славний норвезький письменник Кнут Гамсун на старість літ також схибив — пішов на співробітництво з німецькими нацистами. Проте норвежці пам'ятають як уславив Кнут Гамсун норвезьке письменство своїми творами і не викидають його ім'я з енциклопедій (як це раз-у-раз практикують, осмішуючи себе, московські комуністичні володарі).

57 років минає восени, як уряд і військо УНР остаточно переступили тодішній кордон з Польщею — і т.ч. наша самостійна державність перестала існувати. Нині, з понадпівстолітньої віддалі ясно, що вина за нашу прогуру падає насамперед на нас самих, наш внутрішній розгардіяш. Досить пригадати критичний 1919 рік. Збройні сили тодішнього нашого Уряду-Директорії УНР, які в грудні 1918 р. виглядали так солідно (принаймні кількістю), вже в січні 1919 року танули з кожним днем, бо свавільні отамани: Зелений, Григоріїв, Оскілко діяли кожен на власну руку, не слухаючи наказів Гол. Отамана Симона Петлюри. Це ми назвали більших свавільників, а скільки ж було 1919 року ще дрібних отаманчиків, що боронили від большевиків тільки свій повіт та навіть хутір! Тож оцю хутірну отаманщину, яка враз із непощануванням власних авторитетів стала дослівно нашою національною хворобою, *ми конче мусимо перебо-*

*роти, подолати в собі* — інакше з наших прагнень і мрій про власну державність нічого не вийде! Кажемо МИ, маючи на увазі український народ увесь, тобто і на Батьківщині, і в розсіянні сущий.

Ми вже сказали попереду, що отаманщина, гуляйпілля тісно пов'язані з непошануванням власних авторитетів. Фактично це дві сторони того самого явища, яке далося нам взнаки вже в добі Київської Русі з її безупинними чварами князів поміж собою за кращий уділ та за велиокнязівський (Київський) престол. У такій атмосфері роз'єднання годі було дати тривку відсіч зовнішнім напасникам: татарам зі сходу, полякам та мадярам з північного та південного заходу. Міжкнязівські чвари дуже обнижували авторитет княжої влади в очах податкової людності: хліборобів та ремісників. І ми маємо в нашій історії досить прикре (з погляду національної солідарності) явище так званих „татарських людей”: це були власне наše хлібороби та міщани, які в II половині 13 століття на Правобережній Україні (точніше, на Побожжі) відмовили послуху і податків своїм князам, воліючи платити данину самим лише татарам. Була це, може, перша організовано виявлена нехіть наших предків до своєї рідної влади. Пізніше ми цю нехіть стрічаємо в добі панування Литви на нашему Правобережжі, в добі Козаччини і Гетьманщини, і нарешті в добі нашої війни з комуністичною Москвою в 1917-1921 рр. Реасумуючи, скажемо: цю хибну й шкідливу антинаціональну рису свого характеру ми пронесли через століття аж до сьогодні. Її дуже влучно окреслив сам же народ, створивши прислів'я: „Хай буде (чужий) пан, аби не свій Іван!”

З цією абсолютно шкідливою настановою ми двічі втрачали свої національні верхи, свою провідну верству: то на користь Варшави, то на користь Москви. А без власної провідної верстви неможливо збудувати й „власну хату” — державу. То лише Махно міг дурити голови селянам, що найкращий лад — це безладдя, гуляйпільська тачанка. А тим часом це ж ясне й прозоре: якщо ми не хочемо чи не вміємо виплекати свою національну провідну верству, то мусимо погодитися з тим, що нами керуватимуть чужі пани, хоч, може, вони й зватимуть себе пролетарями, демократами і навіть рідним „старшим братом”.

Відзначаючи день державності, необхідно з притиском наголосити, що державність — це насамперед дисципліна,

підпорядкованість частин цілості, керованість усіх частин з одного центру, подібно як усі члени нашого тіла керовані мозком голови. І ніякий живий організм, в тому й такий великий, як народ, нація — коли хоче себе зберегти, не може допустити кількох паралельних центрів керування, бо то буде не керування, а балаган. А в громадсько-політичнім житті нашої еміграції так, власне, є. Тому так гостро стоїть у нас проблема морально-політичного оздоровлення, проблема — що так скажемо — *державності* *внутрі* *себе*, вщеплення самим собі принципів громадського правопорядку.

Коли вже мова про правопорядок, його основи, то не потребуємо заглядати аж до чужинців, бо можемо знайти приклади в постатях кращих громад таки своїх, українських, зокрема в Канаді. Суть справи в тім, щоб не лише на словах, а в дії, *поступуванні* на суспільній ниві показати, що ми рішені якнайшвидше позбутися отих попереду тут названих хиб, джерелом яких є наш надмірний індивідуалізм. Сучасна атомова доба не полішає місця для нічим не виправданого, безпідставного „ячества”, для хутірської самоізоляції („моя хата скраю!”); вона, атомова доба — владно штовхає людство до загальної солідарності (якщо людство не хоче полетіти в безодню). А шлях до цього — не через насильне підбиття та „злиття” народів за рецептом кремлівських „ущаєливлювачів людства”, а через національну солідарність внутрі народів і солідарність вільних народів поміж собою в обличчі світових проблем. Тільки вільні народи суверенних держав можуть без крутістів договоритися між собою і чесно дотримати взяті на себе зобов’язання.

Обсервуючи сучасний світ, ми бачимо виразно, що він тепер більше, ніж колинебудь раніш, простує шляхом національних держав. З цього погляду советська імперія, не зважаючи на всі хитроці і викрутаси кремлівських босів (вроді виплекання чудасійного „советського человека”), не має шансів на довговічність. А проте історію таки творять люди — і навіть підгнилий стовп може стояти довго, якщо не нагодиться охочий його повалити. Отже і тиранічному СССР-ові треба допомогти вмерти! А тим часом наші внутрішні незгоди лише допомагають московсько-комуністичній імперії довше жити. Нинішню наявність у нас аж трьох (чи навіть чотирьох?) центрів, що претендують на

водійство українцями діяспори (з прицілом „творити владу” в звільненій Україні) не можна інакше назвати як скандалом у білий день! Бо одна справа — шукання й обговорення найкращих шляхів національно-політичного діяння (і для цього власне, існує УНРада), а цілком інша річ — діяння на власну руку, не порозуміваючись ні з ким, навіть наперекір сусідові, хоч мета в обох та сама. Це спричиняє баламутство внутрі нашої спільноти і дискредитує нас назовні, в очах чужинців, в очах міжнародних чинників. А чи ж треба доводити, що таке чи інше ставлення їх до наших справ не слід легковажити?

Наближаючись до кінця статті, автор не хотів би, щоб у читачів залишився осад пессимізму: мовляв, наші хиби такі великі, що ледве чи ми зможемо їх позбутися і цим наблизити здійснення наших державницьких праґнень.

А проте зневірюватись ми не маємо ніякого права, бо ми — нація порівняно ще молода і повна життєвої снаги та здібностей. Відомо ж, що воля людини — це колосальна сила, яка може все подолати, в тому й власні хиби. Перефразуючи речення Св. Письма, можемо сказати: „Воля переворує гори!” Тож закінчимо оптимістичними строфами власної поезії „Пісня скитальців”:

„Не будемо, друзі, додолу клонить  
Чоло в чужині у печалі сю мить:  
Без жертв не здобуто свободи ніде,  
А воля і слава ще в Київ приайде!  
Тоді в Україні — по селах, містах  
Лунатиме пісня у вільних устах;  
У пісні тій буде наш Київ, Дніпро,  
І усміх осяйний, і мужнє чоло.  
У пісні згадають про нас в чужині —  
Гартуймо ж міць духу — приайдуть ті дні!”

„Вільний Світ”, січень 1977

# **СВІТОВА КРИЗА і ІІІ-тя СВІТОВА ВІЙНА**

**(Тези доповіді)**

**I. Про світову кризу насамперед свідчить ідейно-політичний поділ світу, наявність двох великих мілітарно-політичних бльоків держав, які протистоять один одному. Це — НАТО (North Atlantic Trade Organization), очолене Північною Америкою (United States of America) й так зв. бльок держав (комуніст.) **Варшавського Пакту взаємоборони.****

До першого належать 16 країн — 13 європейських плюс США, Канада, Туреччина; до Варшавського пакту належать 5 країн (офіц. 7 бо СССР представлена 3-ма: Росія, Україна, Білорусь). НАТО очолює Америка (United States), а Варшавський бльок — Сов. Союз.

Три комуністичні країни не входять до Варшавського бльоку : Югославія, Албанія, Румунія.

**II. Неприсиднаний світ**, званий часто „Третім світом” — держави (тол. Африки й Азії) поза ворожими бльоками — їх понад сто, велика одна — Індія (біля 600 міль.) Всі арабські держави, всі муринські, Індонезія, Філіпіни, Куба, Югославія. Китай (Китайська Нар. Республіка) не належить до жодного бльоку; хоч і сповідує комунізм, але **свій**, московсько-комуністичного центру не слухає. Скільки має людності — докладно не знати, приблизно 850 міль. Японія формально теж поза бльоками, але договірно пов’язана з USA, отже й з НАТО.

## **III. Третя світова війна.**

Серед політиків переважає думка, що вона вже відбувається, її найголовніші об’яви — епізоди: Корея, Куба, В’єтнам, Ангола, Афганістан, Нікарагуа, Сальвадор. Більшість виграла Москва (комун. центр), бо вона діє за пляном, цілеспрямовано, чого не можна сказати про лідера Зах. світу — Америку. (Згадаймо Кастра, згадаймо сандіністів, згадаймо дивовижне тупцювання на 17 паралелі у В’єтнамі).

Втеча з В’єтнаму й залишення напризволяще шаха Пехлеві (з яким USA були пов’язані договором) — наймарканініші об’яви внутрішньої (духової) слабості лідера некомуністичного світу. USA досі не освоїлися з ролею охоронця капіталістичного (щодо господарської системи)

демократичного антитоталітарного світу перед навалою тоталітарного комунізму.

Отже Третя світова війна провадиться, бо не знайдено ще шляху й способів погодити на якомусь компромісі принцип власності індивідуальної з принципом власності безособової, нічийної (гуртової, державної). Давно стверджено, що посідання власності матеріальної тісно пов'язане з почуттям власної гідності, незалежності індивіда, а це знову ж є підставою ініціативи, творчого гону. Людина прагне мати своє мешкання, своє оточення, свою власну думку, свою віру.

IV. Цікаво завернути трохи в минуле, до першоджерел нинішнього кризового стану цивілізованого світу. Навряд чи можна сумніватися, що витоки сучасної кризи дала Перша світова війна — самонищення себе володарів планети — європейців. Руйна Реймського собору гарматами, трусиця вояків газом-іпритом (від річ. Іпр Бельгії) — це початок масового звірства цивілізованої людини. Звідси і Ленін, звідси і Гітлер. Звідси нинішній поділ світу і загроза нуклеарної катастрофи.

(Та це вже потребує окремого часу).

## **СУЧАСНА КРИЗА ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕЖИМІВ**

У дніх моєї молодості на Поділлі було досить поширене прислів'я: „Який піп, така й парадія”.

Пізніше я не раз мав нагоду переконатися в цілковитій слушності цього прислів'я, що так влучно опислює залежність поведінки людської збірноти від тих суспільно-державних рамок, в які цю збірноту втиснено.

Пригадую собі як большевицька система влади з її лиховісною теорією і практикою класової боротьби деформувала до невпізнання обличчя нашого селянства, перетворюючи так званих незаможників з добродушних дядьків на дослівно звірів у ставленні до трохи заможнішого сусіда в часі так званої „ліквідації куркуля”. А ще може виразніше це озвірення людини владою можна було спостерігати на молодих хлопцях, завербованих у комсомол: вони просто збиткувалися над „куркулями” та „підкуркуль-

никами”, викидаючи речі і людей з хати на мороз і сніг: бабусь старих та дітей. Коли б я не бачив цього власними очима, то ніколи б не повірив, що ці Гаврилко та Максимко, які нераз приходили до мене в школу „пограти в дамки” („чекерс”), здатні на таке звіряцтво.

Друге яскраве свідчення — до якого тваринного ступеня може людину допrowadити бесітільська державна система — я дістав під час гітлерівської окупації України. З книжок, зі школи я виніс уявлення про німців як передовий культурний народ, що дав світові цілий ряд видатних людей: музик, поетів, артистів, філософів.

І раптом бачу: полювання на жидів у хатах і на вулиці як на якусь дичину, суцільне вимордування їх у гетті і т.ін.; бачу „нур фюр дойче” у трамваях, поїздах, ресторанах. Дійсно, можна було знепритомніти від таких „сюрпризів”.

А рік-два пізніше, мандруючи цілою родиною по містах і селах зруйнованої аліянтським летунством Німеччини, я раз-у-раз стрічав німців — зовсім нормальніх людей, що не відмовляли в ночівлі і в шматкові хліба та молока для дітей. Отже не та влада — інші й люди.

Сучасна криза демократії в Америці та Європі саме в тому їй полягає, що пастирі (тобто уряди) не провадять стадо, а запобігають у нього ласки, йдуть за його найбільш крикливими ліберально-радикальними елементами, майстрими фасцинуючих слоганів. (В ЗСА ці слогани завжди сперті на старий фетиш: „фрі кантрі!” (країна свободи!).

Тим часом сьогодні вже має бути ясне всім: не можна чіпляти до „фрі кантрі” гілісів та бомів; не можна плутати демократію і свободу з безкарністю і свавіллям. Найвищий час рішучо завернути з хибного шляху потурання неробам і хуліганам. Не слід фетишизувати виборності органів влади за сучасною практикою „загального, прямого, рівного і таємного” голосування: вона багато забирає народних грошей, а мало дає, бувши доведена до абсурдального максималізму: 18 років і ніякого майнового та освітнього цензу!

Є певне зерно істини в словах моого консервативного приятеля, що „той ідеаліст, який уперше оприлюднив ідею „загального прямого, рівного і таємного” голосування, заслужив репутації великого злочинця. Бо ліваки всіх діб і мастерів поступово домоглися скасування розумних первісних обмежень цього принципу — і тепер вислід голосування”.

вання великою мірою узалежнений від політичних спекулянтів, організуючих голосування міського шумовиння.

В цій ситуації кваліфіковані меншості демократичних країн Заходу, не бувши певні можливості по-справжньому керувати країною, втрачають апетит до суспільно-державної діяльності, а з тим бокують від відповідальності, в наслідок чого помічаємо непевність і навіть безладя на суспільно-державному форумі демократичних країн. (Під цим оглядом особливо прикметна Італія, де ніяк не шастить створити більш-менш авторитетний уряд).

До речі, про авторитет влади, її вищих репрезентантів. В демократичних країнах майже скрізь забивають, що цей авторитет слід зміцнювати й оберігати (хібащо даний „носій влади” має в собі якісь „протипоказники”, т.мов. антиавторитетні риси), а вже ніяк не підривати, не товкти на кожному перехресті „про жінку чіфа” чи видовжувати до півметра його ніс. Резонанс дотепності таких „похватів” не варт шеляга в порівнянні з резонансом від’ємного враження.

І хто це видумав, що владу треба аж любити? Владу досить поважати та її слухати. Оці прилюдні рукостиски (а то ще й обнімання!) з натовпом нічого не дають для зміцнення ладу й порядку в державі. Не так і не з того кінця треба мостити шлях до здорової, розумної й творчої частини суспільства, щоб у тісному контакті з нею знешкоджувати й гамувати всі нездорові прояви в організмі нації, країни (держави).

Демократизм режиму має бути поєднаним з авторитетністю влади, її приписів, її носіїв. Обранці народу не мусять запобігати ласки вуличного натовпу, і голова міста (мейор) та президент країни не повинні прилюдно сповідатися в своїх гріхах — це мазохістські виверти, а не прояви демократизму; люди й без цього знають, що безгрішних осіб нема в світі; а будити та плекати в невиробленому натовпі Кандзюбине „взуті пана в постоли” (пригадай, читачу „Фата Моргану” Мих. Коцюбинського) — зовсім не варто.

Сучасна демократія Заходу — якщо вона не хоче впасти — мусить якомога швидше позбутися пересадного гуманізму в царині судочинства (недопуск смертної кари, право „паролю” для злочинців-рецидивістів тощо); покласти край розпаношенню порнографії, запровадити належну дисципліну в учебних закладах, включно з університетами.

Не можна толерувати такий стан, коли якась купка студентів-крикунів зриває заняття (навчання) в університеті чи каледжі, коли більшість студентів хоче вчитися.

І на завершення нинішньої мови: справжній демократичний лад ніколи не був будований і міцнений **масовим опертям**, а політично тверезою і вирозумілою **демократичною елітою**; отже меншістю нації, яка однак прагнула і вміла дбати за цілість, за весь комплекс суспільно-державного тіла. За таку демократію сьогодні в Америці треба завзято боротися всім, хто любить свободу, а не свавілля.

*„Народня Воля”*

## СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

Наприкінці президентства Дж. Картера преса США містила багато статей на тему авторитету державного проводу. Вказувано на прикий занепад авторитету США на міжнародному форумі, яскравим виявом чого був бандитський напад на американську амбасаду в Теграні і вся подальша історія з 52 закладниками. Багато критиковано самого президента Дж. Картера за його, мовляв, несталість політичної лінії (що виявлялося навіть у відкликанні власних попередніх заяв), в поступливості і „м'якості” там, де голос Америки — будь-що-будь світової потуги — мав би звучати твердо й рішучо.

Тепер, коли за президентським столом Рональд Реген, преса в один голос сподівається від нього незабаромого привернення державного авторитету країні Вашінгтона — немов це можливо осягти на помах чарівної палички з Білого Дому.

А тим часом кожному вдумливому громадянину США мало б бути відомо, що авторитет легко згубити, але трудно привернути швиденько: на це потрібні не місяці, а роки. Потрібно насамперед покінчти з англосакським прагматизмом, якого яскравим об'явом-виразом стало крилате речення Вінстона Черчіля: „Торгувати можна й з канібалами”. Вірний цій своїй девізі В. Черчіль видав Москві на тортури й смерть кільканадцять тисяч власовців і козаків, єдиний злочин яких було те, що вони воювали проти Сталіна

і по війні — ясна річ — відмовлялися до нього повернатися. Для тих, що хотіли б припустити, ніби Черчіль міг не знати, яку долю готує Сталін силоміць виданим йому власовцям і козакам, — варто нагадати, що Черчіль у своїх мемуарах, виданих ще перед ІІ-ою світовою війною, декілька разів називає кремлівських головачів дуже одверто-влучно „кремлівськими крокодилами”.

У добі великого змагу людянosti з дикунським тероризмом (а саме такою є наша доба) зигзаги і викрути прагматизму зовсім ні до чого! Марна річ пробувати випередити кремлівських сатрапів на гонах безпринципності і демагогії. Це абсолютно ясне для нас, колишніх жителів „щасливої країни комунізму”: ми ще добре пам'ятаємо нефортунні перегони „в демократію і соціалізм” нашої Центральної Ради в Києві з большевицькими совдепами\*). Перемогти облудну „советську владу” можна і треба не якимсь спокусливими обіцянками, а суворою, послідовною принциповістю боротьби за волю людини й народу.

За безкрилу, безпринципну політику прагматизму США заплатили дорогу ціну в Кореї, де вони боялися переступити штучний „компромісовий” кордон на 38-ій паралелі, яким „велика трійка” (Рузвелт, Черчіль, Сталін) розірвала живе тіло корейського народу на дві половини: Північну Корею і Південну Корею. Боронячи як „непорушну святиню”, цей протиприродний штучний кордон 38-ої паралелі, США на весь світ демонстрували свій національно-політичний нігілізм і навіть ворожість до такого, очевидного для кожної неупередженої людини, позитивного явища як прагнення однонаціональної людності бути з'єднаною в одній державі.

І наскільки ж справді гуманною і політичною й морально оправданою виглядала в очах світу підстава боротьби північнокорейців: вони боролися за об'єднання штучно розірваного на дві частини одного й того самого народу!

Точнісінько те саме повторилося пізніше у В'єтнамі, де американське військо без кінця-краю товклося біля штучного, протиприродного кордону на 17-ій паралелі. І тут очевидною була безвиглядність абсолютно безпринципної позиції США, бо вони де facto воювали не проти комуністичного агресора, а проти об'єднання розполовиненого в'єтнамського народу. А могли — бо мали за собою біль-

шість південнов'єтнамської людности — вписатися в історію як творці єдиного демократичного В'єтнаму — з Ганоєм і Сайгоном укупі. Лише треба було позбутися Черчілевої настанови: „торгувати можна й з канібалами”; закинути геть під диктат Сталіна прийняті викрутасні половинчасті ухвали „великої трійки”, а ясно й твердо станути на ґрунті принципу: **боротьба проти комуністичної тиранії завжди і всюди, за волю людини й народів.**

США не пішли за цим принципом — і це довело до повної втрати віри в наш уряд і суспільство як остою свободи і миру в світі, як справедливого оборонця покривдженіх.

Якими безпardonними бузувірами не були б іменовані „студентами” напасники на американську амбасаду в Теграні в листопаді 1979 року, — вони не посміли б понад рік тримати 52 американських громадян ув’язненими (очевидно, з „благословення” Хомейні, який, проте, зухвало глузував з уряду США, покликаючись на „сварілля студентів”), — якби не було перед тим низки прецедентів „схилення голови” уряду США перед розперезаним агресором: в Європі (1956 р. — Мадярщина, 1968 — Чехословачина), в Америці (Куба), в Азії (Афганістан), в Африці (Етіопія, Ангола).

Як принадлежному до уярмленої нації, авторові особливо болить байдуже, ніглістичне ставлення американських державних чинників до безталанної долі цілої низки поневолених народів Советського Союзу разом з українцями. Та хочеться вірити, що так було досі, але далі так не буде. Хочеться вірити (на основі декотрих тверезих голосів періодичної преси), що в майбутньому державно-політичний провід США вже не дозволить собі такого разючого знехтування національного питання, як це мало місце в Кореї та В'єтнамі. Де ж пак! вільнолюбна, гуманна Америка боролася проти об’єднання розірваного навпіл народу, цим самим даючи комуністам у руки величезної ваги виграшний шанс: виступити в ролі патріотів зцілення нації, **борців за єдину державу для єдиного народу!**

Перейдімо до останнього питання: небезпека світової війни.

Чимало працівників державного апарату США (вже не кажучи про звичайну людність, не заангажовану в справах політики) побоюються, що рішуча й тверда мова президента

Р. Регена і державного секретаря-керівника закордонної політики ген. Гейга може надто загострити взаємини США з СРСР до такого ступня, що можливість III Світової війни стане реальністю. А кожному звісно, що навіть почавшись звичайною конвенційною зброєю, світова війна між „великими” неминучо перейде в стадію війни нуклеарної, тобто спричинить цілковиту загибель нашої планети. Тому багатьом більше імпонувала Картерова поступливість, намагання не допустити загострення взаємин на світовому форумі і це нібіто давало запоруку збереження миру.

Якщо не вдумуватись глибше, а тільки поверхово, то таке міркування справді здаватиметься слушним. Та коли гарненько передумати факти історії, хоч би тільки 20-го століття, то прийдемо до висновку, що війну спричиняла здебільша слабість (дійсна чи уявна) одної сторони, її тривала поступливість перед нахабною агресією іншої, яка вважала себе набагато сильнішою, а тому від війни сподівалася лише виграшу для себе. Кінець-кінців слабша сторона (що нераз лише здавалася слабшою завдяки своїй миролюбності) бувала змушенна вхопитися за зброю, бо не було іншої ради.

**Звідси мораль: сильний не має права поводитися так, начебто він слабший, бо така його поведінка заохочуватиме сусідів до агресії, отже функціонально є провокативною. На політичному форумі світу діється так, як у приватному житті — з сильним шукають спілки, а не конфлікту.**

Повоєнна американська миротворчість і взагалі зовнішня політика позначена ганджуватою настановою: „Нехай лиxo, або тихo”. Вона неухильно провадила до марнотратства матеріальних і людських ресурсів країни. А крім того — і це, безперечно, дуже важливо — штовхала найбільш конструктивну, творчу частину суспільства — так звану середню клясу в обійми зневіри в спасенності демократизму.

### **Ще про миротворчу ролю СИЛИ.**

Я цілком погоджуся з тими політиками, які пояснюють приспішенну готовість Ірану звільнити 52 закладників саме тим, що уряд Ірану побачив перемогу Регена, отже не слабкого, а СИЛЬНОГО президента на обрії. А ніхто не стане заперечувати, що дальнє перебування закладників (а

головно перспектива суду над ними) могло призвести до III Світової війни, бож Іран — таки дуже ласий шматок для обох противставних таборів.

„Українські Вісті”, березень, 1981

## ІДЕЙНИЙ РОЗГАРДЯШ ЗАХОДУ ПРОТИ „ПРОКРУСТОВОГО МОНОЛІТУ” КРЕМЛІВСЬКОГО СХОДУ

Читачам ясно, що мова буде про сьогоднішню ривалізацію між західним демократичним світом на чолі з Північною Америкою — з одного боку і країнами тоталітарного Сходу, керованими комуністичним Кремлем; між світом свободи без опікунства і світом опікунства без свободи. Ще можна до характеристики обох світів додати, що сила і водночас слабість першого полягає в надмірному культивуванні свободи одиниці (індивіда), а силою і також слабістю другого є культ керованої маси.

Але що спонукало нас приглянутися і з читачами поділитися спостереженнями та міркуваннями на повищу тему різниць між Заходом і Сходом сьогодні?

В українській пресі позабольшевицького світу останнім часом з'явилось чимало статей на тему загрозливого поширення в західному світі тероризму. При цьому різні автори по-різному розглядають цю проблему і висловлюють різні здогади щодо джерела чи кореня цього так буйно розквітлого лиха. Звертає на себе увагу здогад, що за плечима терористів мусить стояти якийсь потужний протектор, бо без солідного матеріально-організованого попертя ледве чи можливі терористичні операції таких маштабів. Між рядками легко вичитати, що цими протекторами правдоподібно є СРСР і червоний Китай (що діють, правда, нарізно, незалежно один від другого).

Проте, це ще не розв'язка проблеми, бо протектор з правила приходить тоді, коли є вже щось зароджене помимо нього (тобто, протектора). Нам же дуже важливо устійнити з якого грунту виникає і росте тероризм.

І тут приходять нам до голови яскраві свідчення таки в нашій літературі початку цього століття, а саме: повість Вол. Винниченка „Голота” з її одним з чільних персонажів

— дідом Юхимом, сторожем панської садиби. Ось цей Юхим так повчає скривдженого життюм пессиміста Трохима — молодого ще віком заробітчанина („строкового”): „В Бога, брате, треба вірити. Бо наш брат без віри в Бога — одна худоба й більш нічого... виходить, що ти нікоторої різниці з волом або конякою не маеш...”

У цих словах наш (земляками зумисно ігнорований, а деколи й ганьблений) письменник-провидця влучно схопив „хворобу віку” — безвірництво і впарі з ним моральний ніглізм, розпізнаний і вичутій речником мільйонів нешколеного „простого люду”. Мавши багатий життєвий досвід, дід Юхим своєю, незковирнутою різними півінтелігентними мудрагелями інтуїцією, вичуває глибоко, що людина мусить мати в собі щось понад тварину; вживаючи народного таки вислову „мати Бога в серці”. Іменно в серці, бо розумом трудно пізнати непізнаваного Творця всього сущого.

Європейська інтелігенція в свій провідній частині легкодумно відкинула постулат Бога-Творця і Промислителя, „одірвала” людину від Бога, цим самим каствувавши „царя природи”, обірвавши лучність людини з Творчим Духом. Зусиллями ліберальної інтелігенції розповзлась пошестъ атеїзму, безвірництва. І „пішла писати губернія”: раз людина — та сама тварина і нема в ній ніякої божої подоби, ніякого божественного духа, то й ніякі Божі заповіді-закони її не зобов’язують. Ну, а встановлені людьми закони можна оминути-обдурити: треба мати досить лише сприту! І як без жадного вагання та застанови люди вбивають для своєї вигоди тварин, то таксама можна і слід убивати людей, якщо це нам вигідно, чи потрібно! Бож „нікоторої різниці”!

Ясно, що християнську поняттю гріха не остается зовсім місця; на його місце всадовлюється канібалська (вона ж і комуністична, притягуючи алюзію сучасності) засада: „грішне те, що мені невигідне, — його й я не чинитиму. А все, що мені вигідне, корисне, — то якраз „законне”, „bezгрішне”. Гарненька мораль — чи не так?!

Захопивши в свої руки владу на широченних просторах бувшої російської імперії, комуністична партія мусіла покласти трупом мільйони громадян (у тому й своїх послідовників), заки вдалося їй на місце Бога утвердити себе, свою генеральну лінію. За півстоліття часу трудящим ССРР міцно втовкмачено в голови, що партія пильнує всі їхні

вчинки, слова і навіть думки. Зрештою власних думок громадянам ССР не належить мати: за них безнастанно думає б'юро партії. Власні думки того чи того громадянина далі, мовляв, мордовських концтаборів його не заведуть. Тим часом як партія безпомилково веде трудящих „у світле майбутнє”.

До цього чудесного водійства комуністичної партії ми ще повернемось. А зараз займемося дошкульними справами —як мешканців і громадян Західної Півкулі.

Сьогодні на Заході є вже чимало публікацій, автори яких питаютимуть самих себе: чим все таки з'ясувати, що від часу закінчення другої світової війни комуністична влада неухильно поширює свій територіальний засяг, здобуваючи щораз нові й нові країни, водночас не тратячи нічогісінько з своїх доцьогочасних володінь ні в Європі, ні в Азії? Адже, здавалося б, на Заході вже так багато є живих свідків-викривачів жалюгідного совєтського „раю”, що аранжер цього „раю” — Кремль не мусів би мати жадних симпатиків у вільному світі, поминаючи платних агентів Москви.

А проте факти говорять що інше: комунізм (кремлівського видання, бо про китайський комунізм слід би говорити окремо) і його носій і репрезентант — Советський Союз користується симпатіями значних мас людності не лише десь в Анголі чи Мозамбіку а й у країнах Європи та Америки.

Постає питання: що породжує і міцнить ці симпатії, не зважаючи на досить уже відому „матеріальну тісноту” і духову задуху підсовєтського життя?

Відповідь можлива лише одна: комуністична (кремлівська) ідеологічна одностайність і дисципліна. Тобто якраз те, чого бракує західному демократичному світові.

Неможливо заперечити, що сьогодні більше, ніж будь-коли в минулому поняття Людина є неповним, невистачальним, бо де-факто маємо справу з суспільною людиною; поза своїм суспільством людську особу можна зустріти хіба що в джунглях Амазонки та в „одиночках” совєтських концентраків. Суспільна ж людина не може користуватися з самих лише прав, без жадних обов'язків перед Богом і людьми. У нинішній „твердині демократизму” —США постулюють свободи набрав обнобічного, спотвореного характеру: „так мені хочеться, так мені вигідно, а до інших мені байдуже” („Ай донт кер!”) Це вже не свобода, а свавілля,

зловживання свободою. А свавілля заперечує розумне, доцільне співжиття людей, заперечує норми і порядок.

Атмосфера свавілля, так ретельно культивована на Заході всілякими ліваками, надає „зелене світло”, відкриває широке поле для попису людей психічно звихнутих: садистів, наркоманів, різного роду збоченців. Якраз розпанощення цих „покривджених” ми й бачимо сьогодні в „передовій країні демократії” — США. Їхні лави загрозливо зростають саме тому, що на Заході (зокрема й особливо в США) не модно надавати скільки будь помітне значення ідейним чинникам у суспільно-політичному житті. Державний провід (обираний на обмежений час) несхильний надто морочитися плянуванням суспільно-державного життя. Як щирий прагматик, державний провід у політиці „танцює між випадком і доляром”.

А в наслідку маємо такі скандалальні „провали”, як жалюгідна В'єтнамська кампанія. Тепер на черзі щось подібне може статися в Кореї, оскільки США (нинішній державний провід) не резигнують із свого наміру опустити Південну Корею. Хоч у цім випадку опущення ніби буде добровільне, бо з власної ініціативи США, проте не тільки противник (то пак увесь комуністичний табір), але й союзники США слушно вважатимуть це за відступ Америки на користь тоталітарного комунізму.

Дуже прикметна в обох цих випадках (тобто у В'єтнамі й Кореї) одна серйозна хиба з боку США, а саме: цілковите ігнорування такого потужного чинника, як ідея національної єдності.

Ця кардинальна хиба мала місце вже в моменті антигуманного поділу сфери впливу, поділу, вчиненого державами після перемоги над гітлерівською Німеччиною. Та помимо тодішнє нефортунне краяння кордонів по живому тілі Богудухавинних корейців та в'єтнамців. Але ж з моментом конфлікту, заініційованого комуністичною стороною, — як можна було переочити й віддати в руки червоним такий важливий і діловий атут, як прагнення національної єдності?! А власне США цілком і відразу віддали цей атут противникові, демонструючи свою нехіть іти далі 38-ої паралелі в Кореї та 17-ї у В'єтнамі.

„Українські Вісті” квітень 1977 р.

## ЕВОЛЮЦІЯ І РЕВОЛЮЦІЯ В СССР

Перше десятиліття по другій світовій війні більшість антибільшевицької еміграції сподівалось воєнного зудару між США та СССР і неминучої в цім випадку протибільшевицької революції. Тоді голоси противників революції (з уваги на неминуче спустошення і людські жертви) були майже не чутні.

Але минали роки, за ними й десятиліття, і щораз більше увиразнювалось, що США не мають найменшої охоти йти походом проти комунізму взагалі, а проти СССР зокрема. Зовсім навпаки: Більй Дім у службі продавав з великою знижкою Радянському Союзові пшеницю і кукурудзу, рятуючи свого „напарника” з харчової і взагалі господарської кризи. Ну, а без США який же може бути антирадянський похід?!

Тоді в таборі протисоветської еміграції перевагу почали здобувати „еволюціоністи”, які самі вірили й намовляли інших вірити, що слід „zmінити віхи” й орієнтуватися на еволюцію в СССР, отже пропагувати добросусідські взаємини Заходу й СССР, бо цим шляхом швидше й успішніше осягнеться мету: спонукається комуністичний провід піти назустріч елементарним потребам своєї людності, тобто еволюціонувати в бік справжнього (а не „народного”) демократизму.

Але знову ж минали роки — і ставало щораз яснішим те, що вдумливі спостерігачі советської політики бачили й раніше, а саме: КОМУНІСТИЧНА СИСТЕМА В СССР НЕ ЗДАТНА ЕВОЛЮЦІОNUвати В БІК СПРАВЖНЬОГО ДЕМОКРАТИЗМУ. Навпаки: та незначна полегша, чи пак „відлига”, що нею позначилися роки владування М. Хрущова (1956-64) з приходом до влади Л. Брежнєва пішла в небуття; натомість волю трудящих СССР щораз більше затискувано.

І в обличчі цих незаперечних фактів „еволюціоністи” „губили лицє”, задкували, а „революціонери” знову висувались наперед. Висувалися й журилися (хоч, може, не всі); бо загальна опінія стояла на тім, що революція можлива лише в разі великої війни і поразки СССР, — а це несло неминуче жахливе спустошення і мільйони людських жертв: не тільки військовиків, а й мирної людності. Бо ж при

сучасних методах війни стирається межу між фронтом і запіллям.

А що надії на бажану еволюцію внутрі червоної імперії — як було вже сказано — також завели, — то утворювалось зачароване коло безвиході. Проте давня мудрість каже, що безвихідних становищ нема. Дотримуючись цієї спасенної засади, ми вихід бачимо таки в революції, але без війни і втручання чужих чинників, а революції, здійснюваній виключно власними внутрішніми силами. На таку революцію в ССР зараз „не заноситься”.

А проте вона таки можлива. Щоправда, і в цьому варіанті не усувається геть загрозу спустошення країни, як і не усувається непотрібних жертв у людях, якщо не спинити революційну стихію в належному моменті, „не загнуздати” її.

Пригадаймо собі Французьку революцію 1789-92 рр. Адже безсумнівно, що її історичне покликання полягало в знищенні решток февдалізму, які гальмували, „не давали повного ходу” т.зв. „третьому суспільному станові”, очоленому промисловою буржуазією. З поваленням станової монархії Бурбонів і приходом до влади речників буржуазії — жирондистів, згадане історичне завдання революції було виконане. Але жирондисти не зуміли „загнуздати стихію”, не відважилися вчасно спинити фанатиків якобінців, проваджених психічно незрівноваженими, виколейними з усіх норм і рамок людьми, як ось Робесп'єр, Сен Жюст, Кутон та до них подібні. Ці ж доп'явшиесь до влади, вчинили спершу нещадну різанину жирондистів, а потім стинали голови один одному — отже допровадили революцію в глухий кут самонищення.

Не зуміла спинити розгойдану революційну стихію і запаморочена, дезорієнтована ліваками буржуазія Російської імперії влітку 1917 року. Нечисленні тверезі голоси її проводу, що були в так званому Тимчасовому уряді (очоленому спершу князем Львовим, а пізніше Ал. Керенським) були захліснуті „скрайньо лівими” гаслами демагогів-пацифістів.

Результат цього нам відомий: на протязі декількох місяців Російський Тимчасовий уряд розгубив усіх своїх прихильників і оборонців, за винятком... жіночого батальйону та кількох сотень юнкерів!

А горlopани большевики, що ще вчора на всіх перех-

рестях обіцяли волю й добро „кожному трудящому”, вхопивши в свої руки кермо державної влади, відразу скасували всі свободи, що їх мала людність після повалення царату: свободу усного і друкованого слова, свободу зібрань і організації, незайманність поліційну (без судового ордера), незайманність житла, тощо. Отже большевицька „жовтнева” революція — це в розумінні права і гуманності була справжнісінька КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ, забираючи до того всього ще й мільйони людських жертв.

Історично потрібою (сказати б так „законною”) була лише т.зв. „февральська революція”) фактично за новим стилем, МАРТІВСЬКА, БЕРЕЗНЕВА), яка покликана була ліквідувати незугарний з феодально-кріпацькими залишками режим царського самодержавія” і таким чином розчистити шлях правовому парламентарному режимові. Це завдання було без жадних труднощів реалізоване на протязі декількох тижнів, а все пізніше „поглиблення революції” — це вже було НАДУЖИВАННЯ РЕВОЛЮЦІЇ, чи — як ми попереду висловились — „революційний перехлюп”.

Ми дозволили собі довше на цім застановитися саме тому, що небезпека „перехлюпу” загрожуватиме і сподіваній революції в СССР, отже і в Україні. А так хотілося б уникнути ще одного (в котрий вже раз!) спустошення нашої Батьківщини!..

Коли мова саме про Україну, то ми передбачаємо загрозу не лише загального „перехлюпу” — так би мовити „всесоюзного зразка”, а й специфічно-українського. Перший можна окреслити як соціально-революційний — своєрідне поновлення гасла „Хто був нічим, той стане всім!” А до цього з-правила додається прагнення відплати, помсти. Отже випущені революцією з концентраків та тюрем численні в'язні (вони всі, включно з кримінальними, стануть враз „політичними в'язнями”, жертвами режиму!) намагатимуться посісти перші місця в апараті нової влади, щоб „відплатити”, помститися винуватцям (нераз лише здогадним) своїх репресій і страждань.

Ось це і є вже той шкідливий „перехлюп”, якого треба остерігатись самому й остерігати інших. Бо не слід забувати, що сучасна державна машина потребує багато досвідчених працівників різних галузей (зокрема господарсько-економічних). Наявні кадри їх більше, ніж у 50%, мають компартійні квитки. І коли їх усіх видалити, то державний

апарат буде шкандибати, а людність зазнаватиме шкоди. Треба ясно здати собі справу, що не ВСЕ, СТВОРЕНЕ ЗА ПІВСТОЛІТТЯ, дається скасувати на протязі місяця, — та не раз і взагалі його не треба касувати. Недоцільно і не розумно в суспільно-державих справах іти за почуттям ненависті і помсти. Бо цим самим готується ґрунт проти себе самого. Особливо обережно слід підходити до людських кадрів-фахівців різних галузей народного господарства, науковців і мистців.

Сказане стосується антикомуністичної революції в цілому СССР, а ми обіцяли наперед сказати і про „специфічно-український аспект” революційної пересади, чи — як ми вище висловились — „перехлюпу”.

Напевно більшість читачів здогадується, що тут ми маємо на оці націоналістичні перегини, які хоч і зрозумілі як реакція на утиスキ й дискримінацію української людності в лінії національного розвитку, тим не менше шкідливі і можуть призвести до велими небажаних ускладнень в процесі нашого державного становлення. Думаємо, що багатьом нашим читачам доводилося чути нерозважні нахвалки і погрози в стилі відомого гасла: „Україна — для українців: геть кацапів з нашої землі!” Мусимо пам’ятати науку Вячеслава Липинського, який слушно твердив: дійсний український державник має стояти на становищі, що повноправним українським громадянином є кожен постійний житель України незалежно від його національного кореня.

В українській вільній державі не повинно бути синів і пасинків. Очевидно, що росіяни-службовці — як напливний елемент розбухлої урядово-партийної машини — ледве чи матимуть місце у вільній Україні. Але ж у межах нинішньої УССР живуть декілька мільйонів росіян-робітників і колгоспників, що іх батьки та діди прибули в Україну ще перед революцією 1917 року. Чи є яка-будь рація виганяти їх з насидженого гнізда?

Це з погляду політика-державника. А ще ж є моральний бік справи, величина гуманності — воно аж ніяк не велить нам наслідувати кремлівських сатрапів, їх злочинних депортаций немилій ім людності.

Коли ми при НАЦІОНАЛЬНО-УКРАЇНСЬКОМУ аспекті, то не можемо оминути проблему СПІЛЬНОСТИ й ОКРЕМНОСТИ революційного процесу. Насамперед: чи

можлива успішна революція в Україні (або на Кавказі чи Прибалтиці, — взагалі в тій чи іншій віддаленій від центру частині СССР) без участі Москви і Ленінграду?

Без найменшого вагання ми відповідаємо: НІ! І це, власне, обумовлює, диктує певний напрям і характер революційно-визвольних дій в період готування до революції, а також у перших днях і тижнях вже вибухлої революції — напрям і характер повної солідарності — аж до моменту цілковитої перемоги над кремлівськими тиранами.

Щоправда, ця солідарність не повинна присипляти нашої чуйності і революційних темпів у закладанні підвалин власнодержавності: організації власного Уряду в Києві, організації власного війська і обсадження ним нинішніх кордонів УССР. Ці кордони мусимо респектувати (хоч вони не покривають усього нашого етносу), щоб уникнути зайнвікових комплікацій так внутрі СССР, як із сусідами зовні.

Закінчуєчи, вертаємося до наголовка статті і твердимо:  
1. Без революції в СССР не обійтися. 2. Щоб уникнути спустошення і надмірних людських жертв — необхідно не допустити „перехлюпу”, тобто спинити розбуялу революційну стихію відразу ПО ЛІКВІДАЦІЇ РЕЖИМУ НЕВОЛІ. Ні в якому разі не можна допустити розпаношення людоненависницьких практик ПОМСТИ та РЕВАНШУ — спроб якнайдалі реставрувати минуле. 3. Питання кадрів важливе взагалі, а в Україні зокрема й особливо. Тож слід пам'ятати, що комуністичний партійний квиток може бути в кишенні дійсного українського патріота.

*„Свобода”, лютий 1978 р.*

# **ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ В США І ПОПРАВІНЯ „МОВЧАЗНОЇ БІЛЬШОСТИ”**

**(З нагоди президентського року)**

У листопаді в США відбудуться президентські вибори — останній етап змагань двох головних претендентів на найвищий урядовий пост в цій країні — Дж. Картера від демократів і Форда або Рігена від республіканців. Українська доросла людність США на сьогодні складається — за невеличким винятком — з повноправних громадян; отже її правом і обов'язком є брати активну участь у виборах. На жаль, цей почесний і приємний обов'язок комплікується одною прикметною властивістю американського громадсько-політичного життя, а саме; в цій країні так внутрішня, як і зовнішня політика не визначаються ніякими сталими ідейно-політичними принципами, а „латуються на ходу”, від „сьогодні до завтра”, від випадку до випадку. Обидві конкурючі між собою великі партії: демократична і республіканська не мають власного ідейно-політичного обличчя, вміщаючи в партійних своїх рамках людей цілком різного, навіть протилежного ідейно-політичного наставлення: лібералів і навіть радикалів на лівому крилі — і консерваторів (поміркованих і „войовничих”) на правому крилі. Той факт, що з цими політично аморфними „безобличчими” партіями в проводі держави США розвинулися в світову потугу, може говорити за те, що принциповість у політиці радше заважає успішному розвиткові суспільства, ніж сприяє йому. (Ta mi, українці, таки з власної практики можемо ствердити, що завелика принциповість легко трансформується у руйницьке сектярство, у „змагання за букву” і страхітливі „у справі формальній!”)

Але: *Mutantur tempora — mutantur et homines* (дослівно: „Зміняються часи, зміняються й люди”). До політичної принциповості, до ідейності в політиці, західні демократичні суспільства сьогодні примушені... московським комунізмом! Найбільші невдачі і поразки США останнього часу на світовому форумі спричинені саме тим, що в своїй зовнішній політиці Білій Дім і Конгрес ігнору-

вали ідеологію, ідейний бік справи, покладючись цілком на „матерію” — на всесильність американського доляра. Це ігнорування назагал триває й далі. Але є познаки, що вже в проглядному часі йому може прийти кінець. Бо США — що там не кажіть — є таки демократична країна, і ніякий уряд у Білому Домі не зможе на довший час провадити свій зовнішньополітичний курс всупереч явно вираженій опінії людності, її більшості. А ця опінія поволеньки, але виразно еволюціонує в бік політичної ідейності, в бік антикомунізму, перша заповідь якою мовить: **Помагаймо собі, а не Москві!**

Як кожний слоган — це лише загальна настанова, орієнтаційний напрям, з яким узгоджується і звіттель висновується і узгоджується розгалужена програма дій. Та щоб увиразнити читачам наш хід думок, нагадуємо тут головні „арії” сумної опери „Американці у В'єтнамі”.

Свого часу ми вже писали про дивовижне провадження американцями так воєнних операцій, як і „мирної політики”. у півд. В'єтнамі, відділеному від Північного В'єтнаму штучно створеним „кордоном” 17-ої паралелі. Ми не могли вийти з дива — як це Білій Дім наче навмисно робив все так, щоб зміцнити противника, а ослабити себе і свого спільника — тобто уряд і військо півд. В'єтнаму. А все це тому, що американцями так воєнних операцій, як і „мирної політики” ігнорував головний ідейний чинник: прагнення в'єтнамської людності по обох боках 17-ої паралелі до З'ЄДНАННЯ в одній самостійній державі.

Певна річ, ми ажніяк не претендуємо на відкривачів давно знатої істини, що практика — річ добра, але без поєднання з теорією хворіє на короткозорість — у політиці може найбільше і найчастіше. І скажемо прямо: щодо цього варто навчитися у московських комуністів, у їх божка — Вол. Леніна: „Ідеї, коли вони опановують людські маси, стають „матеріальною силою” (підкр. наше — А.Ю.). Можливо, ця сентенція не є Ленінів оригінальний винахід. Але Ленін нею залюбки хизувався і спопуляризував до тої міри, що нам доводилося чути її навіть з уст секретаря низової „партичеки” (Чудовий неологізм Л. Первомайського з його п'єси „Містечко Ладеню”).

Але вернімось до політичних актуалій наших днів у цій країні. Щойно відбувся крайовий з'їзд демократичної партії, на якому президентським кандидатом овацийно прого-

лошено Джіммі Картера. Цікаве те, що на протязі всього періоду „праймериз” Картер виступав як **поміркований правий**; а на самому з’їзді, вже маючи для себе запевнену номінацію враз прихилив до себе ліваків, узявши на свій список відомого лівака Мондейла як віцепрезидента. Очевидно: як консолідаційний маневр (щоб поєднати праве і ліве крила демократичної партії) цей Картерів „стрибок” має свій сенс. Але для „мовчазної більшості”, зокрема для нас і взагалі етнічників це нічого доброго не віщує. Трудно бо покладатися на людину, що виявляє несталість обличчя.

Та навряд чи в кращому становищі ті американці українського походження, що підпирають віз республіканської партії, бо нема ніякої гарантії, що в ім’я внутрішнього скріплення”, в „ім’я партійної єдності” тощо такий самий **єднальний маневр** не затримує і на З’їзді республіканської партії, зводячи до купи і тим самим нівелюючи евентуальні різниці між республіканцями консерваторами і республіканцями лібералами. Адже і республіканську партію — так само як і демократичну — держить вкупні не ідеологія, а конкурентійна мета: **МАТИ „СВОГО“ ПРЕЗИДЕНТА!**

Минулого разу ми спинилися на тім, що українська громада в США не має підстав особливо захоплюватися цьогорічними президентськими виборами і сподіватися якоєві виразної зміни американської внутрішньої і зовнішньої політики —залежно від того, чи президентом стане кандидат демократичної партії, чи кандидат республіканської партії.

Але триваюче поправіння „мовчазної більшості” — факт наявний. І на цьому ґрунті з’являлися і з’являтимуться щодалі то серйозніші спроби „підважити” діючу двопартійну систему державно-політичного керівництва і чи шляхом переформування обох партій відповідно до ідеологічного обличчя (тобто з консервативних елементів обох партій створити одну партію консерваторів, а з ліберальних елементів обох партій — створити одну партію лібералів), — чи шляхом організації нової, **третєої масової партії.\***

Дотеперішня практика показала, що на першому шляху є трудні до подолання перешкоди, а саме: тривкі

---

\* Немасові партії поза двопарт. системою в ЗСА є: соціалістична і комуністична.

апаратні зв'язки, „спільний сантимент минулого” і хвороба компромісу — так звичайна для людей без власного ідейного обличчя.

Залишається, отже, шлях другий — творення нової політичної партії, цілком окремої. Спорадичні спроби цього вже були, але виключно в зв'язку з президентськими виборами, з метою „пропхати” свого кандидата. З хвилиною, коли виявилась безвиглядність шансів кандидата такої третьої партії, вона переставала існувати.

Останнім часом у правих колах американського суспільства нуртує ідея створення **консервативної партії** з виразним „національно-американським обличчям».

Можна сміливо твердити, що етнічні групи США, в тім і українська, прихильно ставитимуться до діяльності такої національно-американської партії, оскільки вона активно протидіятиме експансіоністським плянам червоної Москви і не сповзатиме на рейки ізоляціонізму. Бо серед прихильників формованої (але ще не сформованої) **національно-американської партії** є певна частина політично не вишколеного елементу, що тяжить до ізоляціонізму, до цієї давно відспіваної американської пісні, цілком не суголосної нинішній добі. Історичний розвиток нашої плянети приділив США почесну і важливу ролью **ОБОРОНЦЯ ДЕМОКРАТІЇ і СВОБОДИ** в цілому світі. А ця роля, ця історична місія абсолютно не сполучена з доктриною ізоляціонізму.

Врешті — чи ж не ясно, що в сучасній добі авіації та ракет боронити саму лише Америку супроти цілого світу — це те саме, що робив не свідомий український дядько, боронячи проти московсько-комуністичного наїзду лише **свій хутір**.

*„Вільний світ”, серпень 1976.*

## ФІЯСКО „ПОЛІТИКИ СТРИМУВАННЯ”

Фальшиве закінчення другої світової війни (а в тому фальші найбільше завинили США, як найсильніша на той час світова потуга) обумовило дальшу „фальшиву ноту” у взаєминах США і ССР та керованого ним комуністичного табору.

Коротенько пояснимо.

По знищенні нацистського агресора-тирана логічно виглядало (і палко очікувало сотнями мільйонів людності земної кулі) повалити й тирана комуністичного, отого кремлівського „батька народів”. Якраз у тім часі це було можливе без великого пролиття крові: варто було лише поставити „батькові народів” ультиматум, підкріплений монопольним (у тім часі) посіданням „гірошімської зброй”. Можна не сумніватися, що „генералісимус” не захотів би ризикувати і попросив би азилю хоча б у Швейцарії, чи може навіть у тих же США (очевидно, прибравши інше прізвище).

Не вчинивши цього, західні альянти, — в тім і США — мусіли лояльно виконувати ялтанські та потсдамські договори, включно з параграфами про видачу советам на знущання і смерть десятків тисяч старих емігрантів і сотні тисяч нових утікачів із сталінського „раю”. (Варто лише пригадати трагедії в Лієнці, Кемптені, Мангаймі, де люди розбивалися, падаючи з вікон, перетинали бритвами горло і жили собі, аби не датися живими в руки советських репатріаторів.

Дозвіл і сприяння цій ганебній людоловлі лягли незмивною плямою на обличчя Англії та США, бо ж це було кричущаю наругою над іх же свободолюбними гаслами, з якими західні альянти йшли в бій проти німецького агресора і його італійського партнера.

Так почався моральний упадок США, який згодом потягнув за собою й упадок фізичний, чи пак матеріальний: це вже такий закон людського суспільства.

Мабуть, чи не перший яскравий вияв процесів деморалізації нашого суспільства припав на час корейської війни. Під матеріальним оглядом США були тоді в зеніті розквіту і сили. Але брак розумної мети, властивої підстави нашого ангажування в збройний конфлікт між розірваними — з примхи великих потуг — обома частинами Кореї, — привів до першого великого конфузу американського вояка, вивінну-

ваного в першорядну зброю: мавши вже в своїх руках усю північнокорейську територію (завдяки блискучому маневрові головного командувача МекАртура), наше військо разом з іншими невеликими формациями Об'єднаних Націй, мусіло відійти аж на 38 паралелю перед „китайськими добровольцями”, утративши таким чином усю попереду здобуту територію. Бо так подиктував Білий Дім, дотримуючись політики стримування агресора, а не перемоги над ним. А що МекАртур — цей справжній вояк-полководець — з цим не погоджувався, то Білий Дім його димісіонував.

Пізніше прийшла війна у В'єтнамі — справжня комедія і трагедія разом\*). Комічні ролі в'єтнамського „лицедійства з танками і гарматами” взяли собі американці, полишивши південнов'єтнамцям грati ролі трагічні або бути статистами. Щоправда, наші вояки „пошивалися в коміків”, проти своєї волі, підпорядковуючись приписам Білого Дому. Гротесковий комізм тих приписів полягав у тім, що вони наказували американському війську „воювати, але не завойовувати”, воювати так, щоб не завдавати ворогові поразки і не здобувати території, а лише **стримувати ворога, не давати йому просунутися далі на південь за 17-ту паралель**.\*\*).

Ясно, що така дивачна директива щодалі то більше знеохочувала вояків — у тім числі і південнов'єтнамських, доводячи їх кінець-кінців до повної деморалізації. Адже ніяке військо не стане воювати, якщо в нього наперед відбирають шанси перемоги. Ясно і це, що „ця комічна метода” провадження війни поступово оберталася в трагічну, бо улягаючи щодалі більшій деморалізації, військо не могло вже не те, що вперед іти, а навіть на місці вказаному встояти, на 17-ій паралелі тобто.

Дальший перебіг подій у В'єтнамі відомий: наш уряд мусів чинити розпачливі зусилля, щоб домогтися перемир'я — аби дати змогу своєму війську сяк-так „відв'язатися” від ворога і мерцій сісти на кораблі та літаки для повернення на

---

\*) Згідно з газетними вістками, один з наших летунів, які американську і місцеву людність, вивозили з Сайгону, промовив до нашого посла Мартина (мабуть, взоруючись на знані в історії слова Косцюшки при капітуляції Варшави перед царським російським військом): „Фініта ля комедія”! За мить ще додав: „Фініта ля трагедія”!

\*\*) По 17-тій паралелі пробігала границя між Північним і Південним В'єтнамом.

батьківщину. Залишалося трохи військових та цивільних дорадників, щоб допомогти південнов'єтнамцям — за час перемир'я — „стати на власні ноги” для дальшої боротьби, вже без участі американських фронтовиків. Досить дивне це перемир'я було, бо загони В'єтконгу його не визнавали, а Північний В'єтнам хоч формально визнавав, але не дотримувався і його військо продовжувало, „просочуватися” на територію Південного В'єтнаму.

Нарешті цієї весни (1975р.) використовуючи чвари поміж різними групами південнов'єтнамського проводу, а також явну нехіть американського Конгресу без кінця-краю бути „доляровим лікарем” для південнов'єтнамського союзника, Ганой і В'єтконг разом натиснули і за декілька тижнів „воз'єднали” собі Південний В'єтнам увесь.

Ми ще не знаємо розмірів масакри, вчиненої комуністичними переможцями в Сайгоні і взагалі в Південному В'єтнамі. Напевно вона начислює сотні тисяч жертв, отже мільйони людських трагедій, вчисляючи сюди й жертви довготривалих воєнних операцій. Та чи це навчить когось (маємо на увазі найперше великі потуги сьогоднішнього світу)? Навряд. Зате нема сумніву, що поразку південнов'єтнамців і поразку противників комунізму в сусідній Камбоджі світова опінія приймає як поразку Сполучених Штатів Америки.

І в цім, власне, велика загроза для це вільної від комуністичної неволі частини світу. Є бо багато познак того, що за прикладом В'єтнаму захочуть „воз'єднатися” Корея, Китай з Тайваном, далі Східня Німеччина. Чому, справді, Німеччина має бути розірвана?! Захід (властиво НАТО) не вміє чи не хоче її об'єднати, то це залюблки зробить Москва, яка в тім випадку зможе здайвий раз пописатися в ролі ініціатора й оборонця національної справедливості, в ролі „направлювача” вчиненої німцям кривди! Дарма що від такого добродійства „воз'єднана” німецька людність довго стогнатиме. Але принцип („один народ — одна держава”!) є слушний, — не заперечиш!

І на цім місці ми хочемо з усім притиском підкреслити далекосяжну в згубних наслідках нашу звичку: **усе міряти доляром, матеріальним успіхом**. Ще в минулому столітті американське суспільство не було в такій мірі зматеріаловане і свої великісяги і розріст завдячує власне ідеалістичним цілям своїх перших державних мужів і

проводників, на яких взорувався й загал людности. Нині ж так званий “American way of life” („американський спосіб (стиль) життя”) — це культ доляра, „роблення гроша”. Доляр став мірилом успіху не лише в житті окремої людини, але й цілого суспільства, держави. В парі з цим відходили на задній плян, знецінювались і затрачувались духові вартості життя — особистого і суспільного. В погоні за „зеленими” не було часу дбати за духову сторінку життя — за „душу”.

І коли в старих суспільствах Європи — які давно пережили вже свої ідеалістичні періоди „злетів угору”, до національної й особистої волі та державної суверенності — „американський спосіб життя” сприймався як щось цілком зрозуміле і рідне, то зовсім інакше було в Азії, зокрема в Індокитаї. Тут фанатичний комунізм Го Чі-Міна відразу зумів узяти собі на службу ідею національного об’єднання обох частин В'єтнаму і цілковитої ліквідації будь-якого чужоземного втручання неазійців до справ суверенного В'єтнаму. Це була справді пориваюча ідея, що промовляла до душі народу, недавно ще залежного від чужинного панування. Наш спосіб життя з його культом доляра сприяв лише дальншому й більшому поширенню в Південному В'єтнамі і без того тут відчутного лиха — корупції урядовців усіх ступенів, хабарництва і недбалства, а нічого ідейно вартісного не протиставляв національно-комуністичному фанатизму В'єтконгу та Ганою. Супроти дійсно ідейного і для вчорашньої підлеглої (колоніальної) людности особливо переконливого гасла всенаціонального об’єднання **в суверенній державі** ми не мали дійсної зброї.

Бо хоч ніби всім відомо, що комуністи свої гасла вміють пізніше заперечити на 100% і обіцянок з-правила ніколи не дотримують, — та це все таки „музика пізнішого” (принаймні — і це найголовніше для кожного випадку „воз’єднання”). А в політиці важливо виступати з ефективними гаслами ВЧАСНО — і це комуністи якраз потрапили зробити.

Залишається сказати ще пару речень. Коли попереду ми висловились про загрозу для вільного світу в'єтнамського „воз’єднання” (як прикладу, за яким можуть піти Корея, Таїван, Німеччина), — то на цім місці слід додати: ми — за об’єднання розшматованих народів скрізь і завжди; але за об’єднання таке, щоб засяг вільного світу не зменшувати, а збільшувати; таке об’єднання, щоб „воз’єднаній” людності

**дійсно світило СОНЦЕ з неба а не з Московського Кремля!**

І таки дуже шкода, що маючи силу і шанс лідерства світу, США частенько виступають з невластивими, сказати б так, „бездушними” гаслами й прапорами.

*,, Українські вісті”, травень 1975*

## **АНВАР САДАТ — ПРЕЗИДЕНТ ЄГИПТУ**

1982 р. скінчиться друга каденція Садатового президентства. Чи буде ще й третя? Це питання постає перед людністю не тільки Єгипту та Ізраїля, але цілого обширу Середнього Сходу. „На Анварові Садаті тримається середньосхідний мир!” — цю фразу можна почути з уст тверезих політиків, що воліють бачити мирний прогрес людності, а не руйнацію і здичавіння сучасних (чи лише сучасних?) воєн.

Анвар Садат справді довершив чуда: домігшись замирення Єгипту з Ізраїлем, він тим самим на проглядний час виелімінував геть війну як чинник полагодження сусідських міждержавних взаємин на найбільш дразливому обширі Старого Світу. Адже без Єгипту, вся величезна коаліція арабських держав і державок (понад півтора десятка) не зважиться на війну проти Ізраїля, бо свідома своєї неминучої поразки. Справа не тільки в бойовому дусі і перфектнім модернім озброєнні ізраїльської армії, але може ще більше у внутрішньому розгардіяші Арабської Ліги, яка формально об'єднує всі арабські країни в антиізраїльській коаліції. На цьому місці подамо їх реєстр, почавши від побережжя Атлантичного океану на крайньому заході і йдучи на схід північною смugoю Африки і Малої Азії аж до кордону з Іраном. Ось цей їх перелік:

1. Мавританія, Марокко, Альжір, Туніс; 5. Лівія, Судан, Ємен Південний, Ємен Північний, Сауді Арабія; 10. Йорданія, Ливан (Лебанон), Сирія, Ірак, Кувейт; 15. Об'єднані Арабські Емірати, що підковоподібною смugoю облягають з південного сходу Сауді-Арабію. Є ще кілька зовсім дрібних арабських державок — їх ми тут не називаємо. До замирення Єгипту з Ізраїлем до Арабської Ліги належав і Єгипет, відіграючи в ній чи не провідну ролью. Але нині збойкотований і членства позбавлений. Натомість

у народах Арабської Ліги бере тепер участь Палестинська Визвольна Організація (ПЛО) на чолі з Ясером Арафатом,

Садатське замирення з Ізраїлем на очах усього світу, в обличчі ворожого ставлення Арабської Ліги, має вимову не лише мужнього кроку далекозорого політика і державного мужа-патріота, але вчинило пробойну, пролам у фанатично ворожому (в стосунку до Ізраїля) перстені арабських держав. Хтось висловився про це незвичайно ядерно: „Визнання Єгиптом Ізраїля як законного посідача палестинського терену варте більше, ніж п'ять визнань з боку Советського Союзу”. Це бо визнав *арабський сусід*, а не підступний міжнародний муттій-агресор.

Щоб у дальшому викладі не робити відступів чи перерв, подамо тепер коротенько біографічні дані єгипетського президента.

Анвар Садат народився 25 грудня 1918 року в єгипетському селищі Талағ Монуфія і дельті Нілу, в мусульманській родині шпитального службовця. Вже з малку він виявив значні здібності до науки, як також акуратність і дисципліну у виконуванні доручених завдань. Це зумовило пізніше швидке просування Садата додороги у військовій службі, де він скоро осягнув офіцерську рангу і вступив до військової академії, яку закінчив успішно 1938 року.

Саме тоді серед молодих старшин єгипетської армії (яка фактично була підпорядкована — як, зрештою і цивільна адміністрація Єгипту — англійським зверхникам) поширився нелегальний протиурядовий рух, очолений Гамалем Нассером. Рух цей ставив собі за мету повалити маріонетковий уряд єгипетського короля Фарука і звільнити Єгипет від англійської зверхности, встановивши республіканський устрій національного суворенного Єгипту. Анвар Садат, мавши тоді лише 20-річний вік, був одним з найдіяльніших революціонерів-націоналістів побіч Гамала Нассера.

Проте ширші маси єгипетської людності не були достатньо підготовані, і повалити маріонетковий уряд Фарука, підтримуваний англійцями, вдалося аж 1952 року. З цим, Єгипет, остаточно позбувся англійської зверхности. І по кількох роках невдалого президенства ген. Нагіба, президентом став Гамаль Нассер, а коли цей 1970 року помер, президентом на 6 років обрано Анвара Садата. 1976 року

його поновно обрано на дальших 6 років, тобто до осени 1982 р.

За 10 років своєї діяльності на президентській стійці Садат виявив рідкісне поєднання найкращих ціх політика, державного мужа і людини-гуманіста.

Політичне „вірую“ Садата поперше було обтяжене панарабським симпатіями. В цім нема нічого дивного: щирій визнавець ісламу, Садат замолоду був захоплений спонтанним рухом арабських країн до визволення з європейської залежності (Англії, Франції, Італії) і творення власного, суверенного державного життя. А візія об'єднаного арабського світу на суцільному просторі від Атлантики аж до Ірану — таки справді була захопливо велична, приманлива.

Лише згодом, близче обізнавшися з недолugoю практикою Арабської Ліги, з її чварами внутрі [зокрема антипатією поміж монархічними країнами, (Марокко, Савді Арабія, Йорданія) і республіканськими — майже всі решта членів Арабської Ліги], Садат став відходити від панарабських симпатій і глибше задивлятися в славне минуле стародавнього Єгипту — праобразівщину Єгипту сучасного, арабізовано. Остаточно „пішли на долину“ панарабські тенденції в діяльності Анвара Садата після невдалої спроби „Об'єднаної Арабської Республіки“ (Єгипет плюс Сирія) і розбійних акцій лібійського диктатора Каддафі, що засилав навіть своїх агентів для знищення Садата.

Взагалі розперезаний, очманілій тероризм багатьох арабських урядів (Лівія, Сирія, Ірак, не кажучи вже про Ясера Арафата) не лише сильно підкопує вагу й значення арабського світу на міжнародному форумі, але й надовго здискредитував мрії про „Великий Магreb“ — всеарабську федерацію чи конфедерацію від Атлантику до Перської Затоки Індійського океану.

Але вернімось до Садата — стрижня нашої сьогоднішньої статті. Ми достатньо підкреслили його мужність, громадянську відвагу — цю таку цінну, і на жаль таку рідкісну ціху в середовищі сучасних політичних лідерів; мужність і щирість — вони завжди йдуть у парі. Анвар Садат не побоявся піти проти півтора десятка арабських держав, бо був глибоко переконаний, що замирення з Ізраїлем — єдино правильний крок на шляху впорядкування і мирного розвитку всіх країн Середнього Сходу.

Щоб проламати — без загаяння і проволоки — мур взаємного недовір'я і ворожості між Ізраїлем і Єгиптом, Анвар Садат зважився на незвичайний крок: без „помочі й охорони” особисто прибув у залю засідань Кнессету (ізраїльського парламенту).

Фанатики і туподуми обох народів непорозуміло клі-  
пали очима й не знали, на яку статі. Але незакукурічена  
більшість обох суспільств — ізраїльського і єгипетського —  
таки правильно оцінили мирні інтенції єгипетського прези-  
дента, а в наслідку — мур ворожості й скепсису подолано і в  
Кемп Дейвіді сторони таки підписали перемир’я і дого-  
ворились про основи майбутнього миру.

Тут Садат у всьому близку виявив свої дипломатичні  
здібності. Бож війну 1973 року Єгипет, попри початковий  
успіх (зумовлений раптовим нападом на ізраїльські позиції  
саме в дні великого національно-релігійного жидівського  
свята) в кінцевому підсумку таки програв. І, не зважаючи на  
це, Ізраїль повернув Єгиптові всю величезну територію  
Синаю, включно з нафтовими родовищами. Садат ще  
виборов собі право домагатися широкої автономії палести-  
нцям. Не пригадуємо другий такий приклад, де б сторона,  
що програла війну так була винагороджена противником!

Остаточного миру між Єгиптом та Ізраїлем ще не осяг-  
нено: на дорозі успішного завершення мирних переговорів  
важкою колодою лягло питання палестинсько-арабської  
автономії (Західне Прийордання й Газа). Можна бути  
певним, що Садат прекрасно розуміє неуступливість Ізраїля  
в цім пункті: та широка автономія, включно з сувореним  
законодавством і органами безпеки, що її вимагають для  
себе палестинці, неминучо приведе до утворення „держави в  
державі” (держави палестинських арабів у рамках держави  
Ізраїля), отже до поновної війни „під самим боком”.  
Допустити до цього (та ще добровільно!) Ізраїль нізащо не  
погодиться — і Садат це добре знає. Але він почуває себе  
лідером арабського світу (і таким у дійсності він є, дармащо  
політичні нездари з Арабської Ліги піддали його бойкотові,  
виключили з членства, тощо). З цих позицій арабського  
лідерства А. Садат приобіцяв боронити права  
палестинських арабів і чинить це на протязі всього часу  
мирних переговорів, бо не звик ламати своїх обіцянок. Але  
взяти на себе гріх зірвання, розриву мирних пертрактаций —  
Анвар Садат ніколи знову ж не погодиться. Йде змаг на

**витривалість Садата з Бегіном.**

Стільки про Садата як політика і державного мужа. Але Анвар Садат заслуговує не меншої уваги і пошани як **людина-лицар**. Це виявляється в багатьох фактах його поведінки не пов'язаних з головною проблемою арабсько-ізраїльських взаємин. Візьмемо ставлення Садата до арабських терористів, до обох головних надхненників арабського тероризму — лібійського президента Каддафі і лідера Палестинської Визвольної Організації Ясера Арафата: обох іх Садат вважає злочинцями, хворобливим наростиом на тілі арабського відродженого світу. Фактичний диктатор Єгипту, Садат спирається на загальну пошану і підтримку своєї діяльності з боку суспільства, його конструктивних верств і не знижується до мстивих репресій супроти опозиційного Мусульманського Братства, члени якого (очевидно не всі), дозволяють собі ширити брехливі поголоски і наклепи на президента, приписуючи йому і віровідступництво (від Корану) і „запроданство сіоністам”.

Та найбільш яскраво виявилось благородство Садатової вдачі в його ставленні до цькованого фанатиком Хомейні і дослівно безпритульного був. іранського шаха Реза Паглеві. Висловлюємося „безпритульного” бо (як це не сором признати!) одна за другою країни, куди звертався бувший шах по азиль, відмовлялися його прийняти. І навіть така потуга як США, підлікувавши трохи хворого Реза Паглеві, надалі боялася держати його в своїх межах, спровадивши в ліліпутну Панаму. І лише Анвар Садат, що вже раз гостив шаха в Єгипті, поспішив знову запросити його до себе: не боявся погроз кровожерного Хомейні, не боявся розісланих повсюди його агентів-скритовбивць.

Діючи так, Садат показав себе чи не єдиним справжнім гуманістом з поміж політичних лідерів нашого часу. Нав'язуючи до закидуваного йому віровідступництва, Садат мав повну рацію прилюдно заявити, що саме його людяне поступування (а не кровожерне безувірство Хомейні) згідне з істинним духом Корану.

Таким представляється нам сьогодні єгипетський президент Анвар Садат. І що частіше трапляється на нашій грішній планеті такі шляхетні примірники людської породи, то меншатиме загроза людського самознищення.

*„Вільний Світ”, 1982 р.*

# **НЕГАРАЗД СЬОГОДНІ З ПРИНЦИПАМИ І ПРАКТИКОЮ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЗАХОДУ**

Для ясності нагадаємо, що під Заходом розуміємо Західну Європу і Північну Америку (США та Канаду). Це світ Західної культури з демократичною системою урядування, що її наріжним принципом є воля більшості, виявлювана вільним голосуванням.

За 200 років у найстаріших державах Західної Європи — Англії та Франції, США і Канади в багатьох ділянках суспільного і державного життя принцип волі в більшості поблід, злиняв, а то й зовсім струхлявів від старости — такий бо закон життя. А проте провідні політики і державні мужі цього не хотіли бачити й визнати, вперто тримаючись „старої букви” — конституції.

Ось так і прийшло до таких чудасій, що за Статутом Організації Об'єднаних Націй (ОН) надпотуги СШАmericи з їхньою понад 200 мільйонною людністю, Індія і Китай, з їхньою ще більшою людністю — мають кожна один-однісінський голос в Асамблії ОН — нарівні з Мальтою чи Бісай-Гвінеєю з їхньою 200-тисячною людністю!

Покищо (але як довго?) ситуацію в якійсь мірі рятує Рада Безпеки ОН з її антидемократичним правом вето. Але ж в Асамблії ні одна пропозиція США не дістає схвалення. Завжди арабсько-муринсько-радянський блок пропозиції США відкидав, супроводжуючи це нераз брутальною лайкою. Питається: кому потрібна ця перманентна втрата престижу США?

До чудасій, безумовно, належить і особа нинішнього представника США в ОН містера Йонга, котрий з правила, боронить інтереси не США, а муринів Африки.

До речі, про Південну Африку, точніше, Південно-Африканську Республіку і Родезію — дві країни, керовані білою меншістю.

Що африканські муринські держави вкупі зsovєтським блоком прагнуть „розкуркулити” ці країни добробуту і „підлатати” свої злидні — то це річ зрозуміла і після науки „історичного жовтня” добре знана.

Але чому Англія і США, замість того, щоб порядком солідарності з білорасовими земляками і допомогти їм об-

ронитися перед муринською навалою, чимдуж спонукують (навіть застосовуючи політико-економічні санкції) білу людність піддатися чорній більшості (добре знаючи, що в цім випадку владу захоплять екстремні, комунізуючі муринські групи, які негайно почнуть масово мордувати білу людність)? То цього тверезий людський розум таки не збагне!

Бож учепившись за голий принцип „воля більшості”, фетишизуючи його на очевидну шкоду матеріальних і духових інтересів людського поступу, англо-американські „гуманісти” виявляють не лише дивовижну політичну сліпоту, але просто таки діють за логікою самогубців.

Негаразд, вельми негаразд із хваленим демократизмом та гуманізмом Заходу. Чи він забрехався до тої міри, як „демократизм” кремлівський, а чи провідні верстви Заходу таки справді опанувала недуга старечого маразму?

Досі ми зупинялися на чудасіях міжнароднього форуму. Але подібних чудасій не бракує й у внутрішньому житті демократії Заходу, в першу чергу США. Тут насамперед впадає в вічі запобігання перед покривдженими півтораста років тому муринами. Запобігання до тої міри, що доводиться говорити про „дискримінацію навіоріт”, тобто вже в стосунку до білих. У пресі вже не раз нотовано випадки, що в коледжах та університетах давано перевагу студентам не за академічними показниками, а за коліром цери (фаворизовано якраз муринів). Це саме трапляється й у різних підприємствах і установах — з робітниками та службовцями: „історично покривдженим” кольоровим дається незаслужену перевагу.

Нічого й казати, що така практика одних обурює, а інших деморалізує. І кому ж потрібне таке „демократичне перекрученння”?

Характеристична для сучасної західної демократії орієнтація на „міш-маш”, на зрівнялівку-перемішування. З нашого погляду й на наш смак — це найбільш відразлива тенденція вкрай зматеріалізованого, опанованого владою гроша сучасного світу.

З рук Творця світ вийшов чудовим саме своїм зрізничкуванням, багатоманітністю родів, видів, вигляду і вдачі рослин, тварин, людей. Є глибока споконвічна рація в тому, щоб зберігати, помножувати цю багатоманітність, це багатство специфіки світу, а не руйнувати, затирати її.

Курс на мішанину і зрівнялівку, що його з непорозуміння і незаконно (перед вищим законом Творця) взяла як свій прапор сучасна демократія Заходу — це курс на сплощення і спростачення, на збіднення життя суспільства й окремої людини. Кожному — своє обличчя! Ось підстава й запорука інтересності, яскравости життя на нашій планеті.

Комунізм найбридкіший, потворний саме тим, що йде впоперек законів багатоманітності життя; що підпорядковує все і вся своїй монструальній „генеральній лінії”, тупій, як солдатський чобіт, що стинає голови всім, хто почуває й думає по своєму, не за наказом „генеральної лінії”.

Доводиться дивуватися, що багатьох політиків і державних мужів США все ще вабить приклад уніфікованого „єдиного советського народу”, нахабно-вперто твореного перемішуванням людності „від молдаванина до фіна”. Бож чим іншим пояснити запопадливу практику інтеграції кольорової людини в США, інтеграції, яка призводить до насильного довожування білих і чорних учнів публічних шкіл до нераз дуже віддалених від батьківського дому пунктів. А це не тільки не вигідно побутово-матеріально, але з правила обнижує рівень навчального процесу, бо вчителі змушені рівняти клясу по прибулих („довезених”) слабших учнях. А чи ж таке насильство над учнями і батьками не становить кричущого ігнорування громадянських вольностей?

Кінчаючи, хочеться сказати: західня демократія давненько вже грішить демагогією. Виглядає нераз, що західні політики й державні мужі пробують переліцитувати (щодо демократизму своїх гасел і практики) червону Москву. А це непотрібне й шкідливе.

Бо, поперше, московських комуністів у демагогії ніхто не спроможний переліцитувати; а по друге (і це головне!), рятунок західної демократії не в „підgravанні” червоним, не в лівацькому максималізмі, а якраз навпаки. Бо хто, де і коли сказав, що демократія повинна „ловити голоси” і запобігати перед злідарями-ледарями, бомами-наркоманами, різними невдахами і „150 років тому покривдженими”?!. Це залюби голосить Москва — але не для себе (вона цей колишній „соціально-блізький елемент”, що рішально допоміг комуністам захопити владу, поспіль загнала за дроти концентраків), а для експорту на Захід!

Це зовні виглядає парадоксально, але ми твердо перевонані: справжню демократію має ціхувати аристократизм

думки, суспільної поведінки, життєвих настанов. „Позір не вниз, а вгору”!

Такій демократії не страшні будуть зловорожі підступи Кремлю з його радянською демократією роботів, ні навіть „народні демократії” московських ступайків у країнах Заходу.

А тим часом криза (насамперед духовна) демократичного Заходу триває.

„Вільний Світ”

## НОТАТКИ ІЗ ЗАПИСНИКА

### 1. Родовід детанту — „Мюнхен”

Привид комунізму, що ним загрозив світові в „Комуністичному Маніфесті” К. Маркса 127 років тому, після різних камуфляжних маневрів прибрав люб’язну „причесану” личину детанту.

Давнє латинське прислів’я *si vis pacem, para bellum* (дослівно: хочеш миру, то будь готовий до війни) повчає, що найпевніший спосіб уникнути війни — це власне бути до неї повсякчас готовим, готовим дати збройну відсіч напасникові. Історія раз-у-раз стверджує рацію цього прислів’я.

Але цього не хотіли і не хочуть визнати вчені і недовчені гуманісти та пацифісти на державних посадах Європи й Америки. Мудрість давніх латинців для них ніщо. І що ж у наслідку? Даладьє, Чемберлен і Рузвелт — оці чи не найбільші „миротворці” (беремо це слово в лапки, хоч суб’ективно названі особи справді широко прагнули миру; та для історії, для людства важать об’ективні наслідки людських дій — вчинків) де факт спричинилися до найбільшої і найжахливішої II світової війни. І саме тому, що — намагаючись за всяку ціну уникнути війни, вони йшли на всі вимагані Гітлером уступки. І ось власне ця тактика щораз дальших і більших уступок розпалила докраю апетит Гітлера і цілком замактрила йому голову.

Мюнхенське „рятування миру” західніми альянтами (Англія, Франція, США) явилося ганебним злочином перед усім людством суб’ективно чесних державних мужів Заходу. Та показується, що „мюнхенську лінію” гуманного паци-

фізму — мимо її ще свіжої науки — демократичний Захід тягне далі — вже у взаєминах з червоним агресором. Як то кажуть: Неймовірно — але факт! (Тому й далі будуть наші лапки „ ” біля гарних слів і найвніших намірів).

Бож хіба Корейську війну не можна було скінчити за два місяці — замість майже цілого року — і тим самим скоротити кількість її жертв не менше як вп'ятеро-вісімсторо? Варто було лише апробувати воєнні заходи МекАртура, не оглядаючись на ворожу міну і шантаж червоного Китаю таsovєтів.

Це саме і в пізнішій війні у В'єтнамі. Інша річ — що може для США ліпше було взагалі не встрявати у нефортунну спадщину французького колоніалізму. Але раз „ув'язавшись” у воєнній операції, годі було вже Білому Домові бавитися в „піддавки”, наражаючи власне військо і цілу країну на деморалізацію. Війна має свою логіку; в ній нема місця на дивовижну теорію „воюй — та не завоюй!” Кінець-кінців, ця антиприродна „забава в піддавки” дуже дорого коштувала США: людьми, фінансами, престижем.

І знову ж таки: в підґрунті цієї „стратегії поразки” лежав дух *Мюнхену*: страх розгнівати сусіда-протектора — комуністичний Китай (а то ще й комуністичну Москву!)

## 2. Якщо помислити гарненько. . .

Не знати — як хто, а ми вважаємо, що президент Форд має рацію, коли відмовляється припинити безпосередній контакт з людністю (як це йому радять різні достойники-урядовці Білого Дому). Це ж бо вочевидь свідчило б, що влада не може впоратися з психопатами та бандитами-терористами.

США справді дійшли до того, що не лише президентові, а й звичайному смертному, звичайним громадянам небезпечно ходити в місті пішки, зокрема в парках та поблизу дільниць „покривданої” й „пригніченої” (понад сто років тому!) кольорової людності.

Цікава річ: бувші „ділі” з-підсоветів пригадують собі — як вони в країні „побідоносного” комунізму боялися влади, почували на тілі дрижаки на сам вид її численних агентів: міліціонерів, політруків, енкаведистів тощо. А тут, у справді демократичній вільнолюбній Америці боятися... відсутності влади. Бож раз-ураз трапляються грабунки й насильства серед білого дня, а „влада” прибуває на місце

злочину аж тоді, коли злочинець устиг не лише пограбувати чи навіть убити, а ще й „суворо попередити” всіх можливих свідків, щоб „сиділити хо”, то пак „нічого не чули й не бачили”.

А тут ще й телевізія і преса, ганяючись за нездороовою сенсацією, влаштовують з ноторичними злочинцями інтерв'ю, всіляко прикрашаючи їх „подвиги-походеньки”, посилено сугеруючи думку, що це, мовляв, не стільки злочинці, скільки жертви недосконалості суспільно-державного ладу, покривдені „браком людської уваги” до них і тому подібні теревені лівацьких мудрагелів. Деколи доходить дослівно до звеличення особливо спритних бандитів як „героїв дня”. Недиво, що спрагла чогось небуденого незріла молодь обох статей щікавиться бандитами та збоченцями, а не статечними людьми, що боронять чести країни — чи то на полі бою, чи на полі науки та мистецтва.

### **3. Який же нерозумний ваш гнів, панове!**

Бурхливі демонстрації молоді та ліваків у різних країнах (найбільше в Європі) з приводу розстрілу 5-ох терористів в Єспанії ледве чи кого здивують, як і страйки та вуличні заворушення в самій Єспанії (на півночі насамперед, в баскійських провінціях, бож із 5 розстріляних, 2 — баски). Але що смертною карою терористам-убивцям (зокрема поліційних агентів) обурилися уряди понад десятюх європейських країн (Англії, Данії, Франції, Голландії, Зах. Німеччини, Схід. Німеччини, Норвегії, Польщі, Португалії, Швеції), — то це таки нас дивує.

Бож виходить, що життя убивців (а такими були всі терористи) має якусь особливу цінність, більшу чи вищу, ніж життя забитих ними жертв. Чей же не чути було такого обурення, коли вони, терористи, вбивали людей! І хіба справедливо, щоб убивця (будь кого) вважав своє життя забезпеченим, хороненим державою? До чого це доводить — ми бачили і бачимо по небувалому зростові числа вбивств у США, після того як Найвищий Суд скасував за вбивство смертну кару.

Колись ми писали, що біла європейська раса виказує явні ознаки виродження, старчого недоумства. Згадані вище протиєспанські виступи низки європейських урядів є найсвіжішим доказом слухності наших тверджень. Додаймо, що зворушлива солідарність цих урядів з терорис-

тами вже „вилазить боком” населенню їх країн. Бож така демонстративна моральна підтримка протидержавних елементів дала додатковий поштовх до численних лівацьких заворушень, які з-правила супроводяться підпалом урядових будинків, грабунками крамниць, а не раз ще й людськими жертвами.

„Вільний Світ”

## НАЙНОВІШІ РЕВЕЛЯЦІЇ ЮГОСЛАВСЬКОГО ДИСИДЕНТА МИХАЙЛА МИХАЙЛОВА

(„Багато погані намножилося на світі”. З сучасного фольклору).

Карл Маркс — уславлений батько найбільш нелюдяного соціально-політичного вчення МАРКСИЗМУ, очевидно не передбачав того гармидеру й саламахи, що постали у його, Маркса, послідовників сотню років після появи „Комуністичного Маніфесту”. Інакше він написав би в згаданому Маніфесті не „ПРИВІД” (блукає по Європі), а ПРИВІДИ (тобто вжив би в цім випадку МНОЖИНУ).

Бо ж справді: не встигла закінчитися ІІ світова війна — як поруч ізsovетським, чи пак московським комунізмом з'явився комунізм КИТАЙСЬКИЙ на чолі з Мао-Цзедуном; далі комунізм Югославський на чолі з Тіто, комунізм РУМУНСЬКИЙ на чолі з Чаушеску. Ще пізніш комуністи трьох старих європейських країн: Італії, Франції й Еспанії почали досить дружно критикувати методи московської комуністичної верхівки; в пресі стала відомою кличка „ЄВРОКОМУНІЗМ”, тобто комунізм європейський, який, мовляв, не у всьому і не завжди погоджується з комунізмом московським. Пошесть „самостійництва” захопила й малюсіньку албанську компартію, яка „ стала на прою” з московським комуністичним центром, спираючись на Китай (а тепер і від Китаю відскочила).

Однакче всі наведені тут факти мають спільну тенденцію, що її можна характеризувати як зсуnenня чи сповзання комуністичної доктрини з рейок інтернаціоналізму на рейки

**НАЦІОНАЛІЗМУ.** Але проголошена бувшим тітовським комуністом, а нинішнім югославським дисидентом Мих. Михайловим теза „ПОСТКОМУНІЗМУ” — це щось цілком відмінне: недарма вона спричинила деяку констернацію на засіданні Антибольшевицької Ради в Вашингтоні 28 липня 1978 р., куди Михайлов був запрошений для вручення йому грамоти (очевидно, як видатному борцеві проти комунізму — егеж!).

Ми про „ПОСТКОМУНІЗМ” чуємо вперше (мабуть, і наші читачі також), а тому варто послухати як його витлумачує сам винахідник, чи пак творець. Ось найсуттєвіше з того, що сказав на цю тему Мих. Михайлов на згаданому вище засіданні:

„Я вважаю себе радше „посткомуністом”, ніж антикомуністом... Річ у тім, що люди, котрі пережили втрату свободи, заподіяну їм комуністичною диктатурою починають розуміти, що в якомусь сенсі і вони відповідальні за це лихо... А звідси я аж ніяк не є прихильником другого раунду громадянської війни в країнах нинішніх комуністичних режимів”...

Очевидно, сказане слід розуміти так, що Мих. Михайлов, залишаючись і надалі ідейним противником комуністичної диктатури, є однак проти активної боротьби з наявними режимами цієї диктатури в усіх тих країнах, де комуністи встигли захопити державну владу. Виходило б, що Михайлов взагалі не схвалює революційну боротьбу проти комуністичної влади, обмежуючись мирною пропагандою, яка, разом, виключає громадянську війну.

Дуже наївні, делікатно кажучи, такі погляди для революціонера з неабияким стажем! Чейже Михайлов на власному досвіді мав нагоду переконатися в нікчемності наслідків мирних засобів боротьби за волю в умовах комуністичної диктатури.

„Посткомуністичне” уневажнення революційної боротьби проти комуністичної влади — це Михайлова ревеляція ч. I; вона в логічній послідовності спонукала Михайлова запропонувати (на тому ж засіданні в Вашингтоні) зміну назви, а саме: Раду боротьби проти комуністичної агресії (нинішня назва) замінити такою: „Рада боротьби проти тоталітаризму”. Мовляв, „Світове лихо втілене сьогодні не в самому лише комунізмі”.

Другою ревеляцією Михайлова на засіданні у Вашингтоні була — сказати б так — **ДИСКРИМІНАЦІЯ НАЦІОНАЛІЗМУ** — як суспільно-політичної доктрини і руху. На думку сьогоднішнього Михайлова „проти інтернаціоналістичного комуністичного руху не вистоїть і не може вистояти ніякий націоналізм”.

Тут цікаве саме наголошення Михайловим комунізму як **РУХУ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО** (цим самим ніби підкреслюючи його односторонність і солідарність — чого, мовляв, не має і не може мати **націоналізм** — як відрубна еманація кожної нації окремо, без зв'язку і погодження з іншими).

Знову ж таки: дуже дивно чути такі речі з уст кваліфікованого політичного діяча після II світової війни, в останній четверті ХХ століття, коли маємо вже двох великих комуністичних антагоністів: **МОСКВУ** і **ПЕКІН**, плюс низку „комуністично-самостійницької” дрібноти як ось Тітова Югославія, Чаушескова Румунія, Енвер Годжова Албанія; а в додаток ще й наївно-шахрайську кампанію т.званих „евро-комуністів” в Італії, Франції й Еспанії.

Питаемось: про яку односторонність і солідарність усіх цих апологетів Марксової бороди може йти мова сьогодні??!

Звичайно, що й ніякого **світового націоналізму** як руху одноцільового, з одного-єдиного центру керованого — не було й нема. А щодо евентуального його протиставлення світовому комунізму — то в ХХ столітті зайшла чиста чудасія: найбільшим російським націоналістом — імперіалістом став „батько народів” — грузин Джугашвілі — Сталін, „вождь світового пролетаріату”! Це ж він „пляново й цільово” видушив усіх інтернаціональних комуністів-чужинців, що спокусилися бути приїхати в „першу країну соціалізму”. З позиції російського націоналізму-шовінізму уряд Сталіна нещадно мордував усіх інших націоналістів-комуністів (не-росіян), у першу чергу українців. Отже можна говорити не про інтернаціоналізацію, а власне про **НАЦІОНАЛІЗАЦІЮ** комуністичної теорії й практики в усіх країнах, де комуністи встигли вхопити кермо влади.

Як міг переочити це „бувалий в бувальцях” політичний діяч, видатний югославський дисидент Михайло Михайлів, — злагнути трудно. Адже у Вашингтоні повітря вільне від будь-якого тоталітарного тиску! Чи, може, в

югославських в'язницях начальство стосує хитромудрі засоби промивання мозку в'язням? Беручи під увагу, що основоположники комуністичної Югославії свого часу побирали науку владування в Москві, — таке припущення виглядає слушним.

„Вільний Світ”, осінь 1978

## ЩО ЧЕКАЄ КОЛИСКУ ЕВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ?

Коли вимовляємо слова „европейська культура”, то розуміємо насамперед культуру західно-европейського неправильного чотирикутника: Англія, Франція, Німеччина, Італія. Іншими словами, Західня Європа в наших очах покриває всю Європу. (Хоч ми свідомі того, що в Східній Європі, де СССР, західній [за походженням] марксизм так щільно переплетено з східнім ідолопоклонством і деспотизмом, що сьогодні не можна говорити про духову Європу на розлогих просторах кремлівської сатрапії).

Інша річ Північна Америка, головно США. Це пряний епігон Західної Європи, хоч з погляду матеріально-технічної культури США, дякуючи багатству природних ресурсів, випередили свого „батька”, явивши світові взірець „доляро-комп'ютерного Геркулеса” на непевних ногах. Сповідна матеріально-технічна потуга США дала підставу багатьом навіть видатним мислителям сподіватися, що саме вони, США, займуть опущений Європою трон гегемона світу. Займуть не як насильники-узурпатори, а як законні спадкоємці та пильні продовжувачі світливих принципів і досягнень европейської спільноти білої раси.

Багатьом, повторюємо, так здавалося. Та коли глибше вдумаєшся й аналізуєш події й факти світового сьогодні, неминуче доходиш висновку, що американізація проявила себе лише в дальшому науково-технічному прогресі. А щодо духової культури Європи, її високого розвитку в ділянці гуманітарних наук та різного роду мистецтва — то американські новонасельники — як справжні „нуворіші” (доробкевичі, скоробагатьки) виявили цілковиту нехіть: їх популярне гасло “self-made man” ставило за взірець для нас-

лідування власне людину гроша, бізнесу. Натомість цілком беззвартісною вважається людину, яка „не вміє робити гроші”. Не трудно домислитись, що це було цілковитим запереченням настанов і традицій духової Європи. А коли до цього прийшло ще гасло “free country”, тлумачене як „усе дозволено”, то органи державної влади (напр. поліція), визнаючи своє безсилля супроти злочинців — в першу чергу грабіжників — ласкаво просять громадян не ходити вночі по вулицях міст (*sic!*), а жінок навіть у день проситься міцніше притискати до себе свої торбинки! Вже з цього видно, що для доброучесних громадян землі Вашингтона створилася критична ситуація, створилася атмосфера терору — не з боку органів державної влади, а з боку різних симбіонезьких та чорнопантерних „р-р-революціонерів”.

Отже деградація європейської білої раси в Новому Світі прогресує ще швидше, ніж у Старому, цебто в Європі. Бож ясно, що суспільство, яке не може впоратися з „арміями” злочинців у своєму лоні, є в стадії загнивання. І на підтвердження того правила, що „риба з голови починає псуватися”, маємо макабричні факти: **уряди малих і великих держав покірно приймають „до відома і виконання” ультиматуми знахабнілих злочинницьких банд.** (Згадаймо хоча б зовсім недавні факти „колінозгинання” французького та грецького урядів перед шантажем арабських терористів, каліфорнійської стейтової влади перед т.зв. „симбіонезькою армією”).

Поруч з безсиллям супроти організованих злочинців, є ще чимало інших нехібних свідчень прогресуючого занепаду білорасової людності в Європі й Америці, а саме: спад кількості народжень, пошестъ наркоманії, порнографії, різних сексуальних збочень, високий процент самогубств серед людності молодого віку.

Чи основною причиною цього занепаду довговікового „пана світу” — європейської білої раси є **біологічна** (вона ж і **історична**) старість? Може й так, хоч вік культури Західної Європи (числячи від початку доби Ренесансу, отже яких 650-670 років) є значно менший, порівняно з культурами попредників: Стародавнього Риму і Греції. Є однаке безсумнівним, що першим згубним кроком у прірву була Перша Світова Війна 1914-1918 рр. Це було справжнє самогубство європейської раси, з її величними осягами культури й цивілізації. Це була осінь чи зима 1915 року, коли

біля річки Іпр у Бельгії німці застосували проти альянтського війська отруйний газ, названий з того часу Іпритом. Оцей іприт перекреслив усю духову культуру європейського Ренесансу.

Друга Світова Війна довершила розхитування стану посідання європейської білої раси. Більше того: чи не вперше на обрії замаячіли обриси евентуальних спадкоємців — могильників білоєвропейської раси в постатях „марксистів по-китайському” і „марксистів по-муринському”. Марксисти „по-московському” або підпряжуться до чорно-жовтих „марксистів”, або підуть в небуття разом з своїм антиподом — „імперіялістами Заходу”. Сумнівно, щоб нові „пани ситуації” дбали про збереження вартісних елементів західної (європейської) культури і цим запобігли довгому періодові регресу вселюдства.

„Український Голос”, березень 1974

## ПРОБЛЕМА ВЛАДИ В ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ ЗАХОДУ

Обсеруючи суспільно-політичне життя в демократичних державах Заходу, бачимо, що в більшості їх, ось як Англія, Франція, Німеччина, Італія та ін., помітна несталість, часті урядові кризи, трапляється таке, що на протязі одного року змінюється „кабінет міністрів” три або чотири рази, що дуже від'ємно відбувається на всьому господарському, культурному і політичному житті країни. Широкі кола людності втрачають довір’я і пошану до парламенту і уряду, а на цьому ґрунті здобувають щораз більшу силу запеклі вороги демократії — комуністи зліва, а неофашисти та нацисти зправа.

Загально ніби всі згідні з тим, що свобода не повинна переходити в свавілля, в анархію. Але конституції європейських держав і США та Канади укладені понад сто років і на сьогодні, безумовно, потребують „перетруси”, наслідком якої мало б бути скасування деяких застарілих, недоцільних сьогодні приписів-параграфів; натомість упровадження нових, які б піднесли авторитет влади взагалі.

Всі конституції держав Зах. Європи і Америки укладалися в атмосфері розкріпачення та звільнення людини

від залишків феодальних і автократичних пут, в атмосфері утвердження якнайшиших прав індивіда і громади від евентуальних зловмисних посягань і замахів начальства на свободу індивіда. Звідси такі дивачні приписи, напр. конституції США — право підсудного не відповідати на слідстві і суді на запити, скеровані до нього, якщо він, підсудний, вважає, що будь-яка відповідь може ствердити чи обтяжити його вину.

Цілком анахронічне також діюче донині в США і Канаді право страйків, бо воно ставить добро, гаразди частки суспільства вище за добро цілого суспільства. Зовсім недавно ми були свідками двотижневого страйку поштовиків Канади, що спричинив збитків цілому суспільству Канади на сотні мільйонів доларів, повертаючи країну в умови середньовічного безкультур'я. А скільки шкоди й неприємностей завдають цілому суспільству спорадичні страйки вчителів, позбавляючи дітвору шкільної науки; страйки полісменів, вергаючи людність міст на поталу хуліганам і грабіжникам; страйки сміттярів, що „обдаровують” міську людність (в тому й самих себе!) горами бруду і небезпекою заразливих пошестей! І все це заради сумнівного здобутку — підвищення на десять-двадцять центів погодинної заробітньої платні! Кажемо „сумнівного здобутку”, бо в нинішніх умовах кожне підвищення заробітної платні посилює інфляцію, а з тим і дальший упадок вартості гроша.

Кожній тверезодумній людині сьогодні ясно, що в конституційні статті необхідно внести заборону страйків усіх працівників державного й громадського обслуговування: поліції, лікарів і взагалі медичного персоналу, персоналу санітарної служби (в тому й сміттярів), персоналу пошти й телеграфу і працівників транспорту усіх трьох видів і на землі, на воді і в повітрі.

Та проблема влади й авторитету в демократичному суспільстві не вичерpuється користуванням статей Конституції. Необхідно **вміти і хотіти** владу справувати, виконувати. І тут ми дозволимо собі покликатися на ідеолога й практичного творця більшовицької державності — В.І. Леніна.

Розуміється, ми не можемо прийняти тези Леніна, яка заперечує основи загальнолюдської моралі (Ленін взагалі її не визнавав, а натомість пропагував клясову мораль):

„моральне те, що пожиточне, вигідне для пролетаріату, а неморальне те, що пролетаріатові шкодить.”

Це щодо основи начального принципу комуністичного владування. А щодо всіх практичних „ходів і заходів” здобуття і вдереждання в своїх руках державної влади В. Ленін виклав свої настанови в брошурі (яка появилася 1918 року) „Чи втримають у своїх руках большевики державну владу?” Ось власне в цій брошурі Ленін наголосив два істотних моменти: ВМІННЯ і ХОТИННЯ владувати, при чому особливий притиск зробив саме на **вольовому хотінні, на прагненні до влади.**

В часі писання цієї брошури опанована большевиками центральна Росія з обома столицями: Петроградом (нині Ленінградом) і Москвою була звідсіль оточена ворогами: зі сходу армія Колчака, з півдня донські козаки і Денікін, з північного заходу — Юденіч і з півночі, від Мурманська — англо-французький десант. В. Ленін констатуючи (в названій вище брошурі) неузгодженість дій своїх ворогів, їх ідейну і практичну млявість і розбіжність, запевняв читача, що советська Росія (тоді ще не СССР) всім їм дасть нищівну відсіч, вийде переможцем завдяки НЕВГНУТІЙ ВОЛІ ДО ПЕРЕМОГИ, завдяки своїй палкій вірі в слухність своєї справи. Ця віра і воля до перемоги притягне на большевицький бік достатню кількість військових фахівців з недобитого ще офіцерства старої царської армії, з їх допомогою і керівництвом вдастися за короткий час створити нові комуністичні кадри військових фахівців.

І так, власне й сталося: безоглядна рішучість в діях, завзятість і воля до перемоги вирішили боротьбу в користь большевиків.

В якій мірі вирішальне значення має психічна настанова, загартованість у боротьбі за владу, — яскравий приклад того дає також урядування і падіння тимчасового російського уряду в 1917 році. Відомо, що цей уряд, очолений спочатку князем Львовом пізніше „главноуговаривающим” Александром Керенським, формально мав у своїх руках усю бувшу царську армію, і весь цивільний державний апарат, а півроку пізніше, коли довелося боронитися в столиці від большевицьких матросів та красногвардійців, то на захист уряду стала тільки безвуса юнкерська молодь і . . . жіночий батальйон!.. Чому так? А тому, що уряд балакуна Керенського на протязі всіх літніх місяців виявив своє цілковите

внутрішнє безсилия, нехіть і боязнь боронити свою владу в обличчі щодалі зростаючої агресивності проваджених Леніним большевиків, —проваджених власне на здобуття державної влади.

Після липневого путчу ленінців у Петрограді, цієї — як сам Ленін називав — трохи невдалої репетиції повстання проти Тимчасового уряду — чимало тверезих людей, щиріх прихильників демократії сподівались, що уряд арештує Леніна і Троцького. Проте очолений „душкою” Керенським уряд цього не вчинив — і втратив рештки авторитету: з того дня державна влада дійсно — як тоді висловлювалися — „лежала на вулиці”, бездільна і беззахисна. Можливо уряд оцінював своє поступування як високогуманне, бо гранично толерантне; але в очах людности це було явне безсилия і невміння справувати обов’язки влади.

Нинішня практика демократичних урядів Західної Європи і Північної Америки в багатьох випадках нагадує жалюгідне тупцювання біля керма влади уряду Керенського в Росії 1917 року. Які з того є тепер — а ще можуть прийти згодом — небезпечні наслідки для західних демократій — про це іншим разом.

## АСПЕКТИ В’ЄТНАМУ

Фронтова трагікомічна війна у В’єтнамі скінчилася. Південнов’єтнамський уряд і військо піддалися, американські військові й цивільні дорадники евакуювалися; з ними втекла до Тайланду і далі — аж за океан дрібка людности, уникаючи помсти і розправи з боку переможців. Загал же в’єтнамської людности такого кінця війни сподіався і прагнув: ніякі бо ін’єкції американських долярів неспроможні вбити свідомості національної рації об’єднання В’єтнаму, яке — то *об’єднання* виписали на своїх прапорах комуністичний Ганой і В’єтконг.

Ось цей — можна сказати — капітальний *факт-причину* американської поразки у В’єтнамі (бо поразка Південного В’єтнаму є водночас поразкою його союзника — протектора, тобто США), чомусь недобачає більшість публіцистів англомовної преси в Америці, пишучи про досить таки ганебний фінал американської політики і війни в Індокитаї. Вони (публіцисти) пишуть про непотрібність і

хибність американського встрявання взагалі в Індокитаї, обвинувачують тубільну людність у відсутності в ній волі до боротьби, у нестійкості, корупції, бракові патріотизму.

А не думають про те й не питаютъ самі себе: Звідки ж могли взятися у південнов'єтнамців оці стійкість і патріотизм, коли їх день-у-день підважував і тамував Білій Дім у Вашингтон? Тамував своєю дивачною настановою; *воювати*, але не завоювати, не перемогти!

Така протиприродна настанова (звідси й наш вислів „трагікомічна війна” на початку статті) згори прирікала протикомууністичну сторону на поразку. Бо неминуче постаєвало питання: для чого, пощо воювати? Щоб нас били, а ми тупцювались? Щоб утривалити поділ одного й того самого народу на дві половини?!

Отут, власне, й скована джерельна хиба всієї американської зовнішньої політики — не лише в Азії, а й в інших частинах світу. Цю політику можна, не боячись деякого спростачення, формулювати так: доляр (добробут) — вищий за національну єдність. Бувши ще й досі не злютованою національно-духовою спільнотою, а многонаціональним зліпком, триманим у певних межах виключно матеріальним “American way of life” („американським способом чи стилем життя”), американці назагал глухі до духових потреб людини, зокрема й особливо коли мова про національну культуру. Тому США так легко погодилися на „сферопливні” кордони з комуністичним бльоком, кордони, що майже навпіл перетинають живе тіло народів: у Німеччині, в Кореї, в Індокитаї.

Дехто ладен приписати американським політикам і державним мужам Білого Дому ось такі міркування: „Погодившись із СССР на поділ, на кордони „за сферами впливу”, ми, американці, дали людності дотичних народів можливість переконатися у *вищості нашого стандарту життя* — отож звідси в „підсоветській” чи „підкомуністичній половині” зродиться прагнення людності приєднатися до нас, до „американської половини”. Цим способом Америка, мовляв, без клопоту, стоячи з боку і цілком невтірально, вийде все таки „горою” над комуністами.”

Може й справді цього роду міркування нуртували в Білому Домі, заколисуючи й оплутуючи бездіяльністю американських державних мужів — і без цього не надто

чуйних у ділянці взаємин з комуністичним бльоком. А тим часом комуністи на „самовплив” не покладалися, а ретельно „зашрубовували” людність так, що вона кінець-кінців мусіла повірити, що для неї сонце світить тільки під пропором комунізму. А тут ще (коли мова про В'єтнам) й такий виграшний козир до рук: всев'єтнамська національна консолідація, єдність, що її голосив Ганой і В'єтконг!

Взагалі Конгрес і Білий Дім США давно мав би збегнути, що в політиці орієнтація виключно на шлунок таки хибна, бо крім тілесного, людина має ще й духове життя.

Нераз можна почути твердження, що „війна — взагалі залишок джунглів”, річ не моральна в самій основі, крім хіба, тих випадків, коли хтось мусить боронитися перед явною агресією. В даному випадку хоч на саму Америку (тобто США) не нападено, але нападено на її союзника. Елементарна гідність наказувала боронити союзника (бож і формальне зобов'язання було). Отже нема підстав говорити про *неморальність* американської участі, а лише можна говорити про необачність, про помилку, звершенну прийняттям на себе утяжливих зобов'язань. Ale пізніше „невоєнне” провадження війни („битися, щоб не побити ворога”) з цілковитою негацією намірів і прагнень свого союзника — південнов'єтнамців, — зробило цю війну справді неморальною — як в очах південнов'єтнамців, так і самих американців — у першу чергу (і це найважливіше!) американських військовиків.

Напевно не одному з читачів доводилося розмовляти з американськими військовиками, що побували у В'єтнамі і не скривали свого глибокого огорчення і розчарування з ходу воєнних операцій: „Щойно стукнемо, як слід, ворога і пройдемо за ним уперед, як вже другого або третього дня дістаємо наказ *негайно відійти на попередні позиції*. I так майже кожного місяця!” Ясно, що війна втрачала з американо-в'єтнамського боку всеніккий глузд, ставала для вояків знущальницькою витівкою, примховою начальства. Ворог це знат і тому відхиляв усі пропозиції замирення, аж поки Півд. В'єтнам не впав у його руки, як дозрілий овоч.

Ми не знаємо докладно розмірів масакри, вчиненої комуністичними переможцями в Камбоджі і Південному В'єтнамі. Напевно вона начисляє сотні тисяч жертв, отже мільйони людських трагедій, враховуючи й попередні жертви довготривалих воєнних операцій. Та чи це навчитъ

когось? (Ми маємо на увазі насамперед великі державні потуги сьогоднішнього світу). Навряд. Зате нема сумніву, що поразку в Півд. В'єтнамі (як і поразку в Камбоджі) весь світ вважає за поразку Сполучених Штатів Америки.

І в цім, власне, найбільша загроза для ще вільного від комуністичного тиранства світу. Є бо велика підстава очікувати, що за прикладом комуністів В'єтнаму намагатимуться „воз'єднатися” комуністи переполовиненої Кореї, комуністи континентального Китаю захочуть „воз'єднати” собі людність Тайвану; нарешті про „воз'єднання” рішучо заговорять комуністи Східньої і Західної Німеччини. Доки справді, Німеччина має бути розірвана? Захід (НАТО) не вміє чи не хоче з'єднати” її, то це залюбки зробить Схід — Москва — звісно, під комуністичним прапором, на комуно-московській платформі. Організація ОН тільки привітає таке „воз'єднання” як найбільш співзвучне з принципами гуманності і національної справедливості (*Sic!*).

Таки дійсно важіль історії людства цупко вхопили в свої руки тоталіtarисти з-під стягу Маркса-Леніна, експлуатуючи — як де — то соціальні, то національні проблеми людности в різних кутках земної кулі.

*„Вільний світ”, 1974*

## ПЕРЕДІСТОРІЯ В'ЄТНАМСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

По знищенні нацистського агресора-тирана в Другій світовій війні логічно виглядало б — і цього палко очікували сотні мільйонів людности земної кулі! — повалити й тирана комуністичного, того кремлівського „батька народів”. Якраз у тім часі це було можливе без великого проливу крові: варто було лише поставити Сталінові ультиматум, підкріплений монопольним — у тім часі — посіданням „гірошімської зброї”. Можна не сумніватися, що „генералісимус” не захотів би ризикувати і попросив би азилю, напр., у Швейцарії, чи може навіть, у тих же США, очевидно, інкогніто.

Не вчинивши цього, західні альянти, а найперше США, змушені були лояльно виконувати Ялтанський та Потс-

дамський договори, в тому й ганебні параграфи про видачу Советам на знущання й смерть десятків тисяч старих емігрантів і сотні тисяч нових утікачів із сталінського „раю”. (Варто лише пригадати трагедії в Лієнці, Кемптені, Мангаймі, де люди розбивалися, падаючи з вікон, перетинали бритвами собі горло і жили, аби не датися в руки совєтським репатріаторам).

Дозвіл і сприяння цій ганебній людоловлі лягли незмивною плямою на обличчя Англії й США, бо ж це було кричущим запереченням їх свободолюбивих гасел, з якими західні альянти йшли в бій проти німецького агресора.

Так почався моральний упадок США, що згодом мусів спричинити й упадок фізичний, чи пак матеріальний: це вже такий закон людського суспільства. Мабуть чи не перший яскравий вияв загрозливих процесів деморалізації нашого суспільства виявився в часі Корейської війни. Під матеріальним оглядом наша держава була тоді в зеніті розквіту й сили. Але брак розумної цілі, властивої підстави нашого ангажування в збройний конфлікт між розірваними, з примхи великих потуг, обома частинами Кореї, — призвів до першої великої конфузії американського вояка, вивінуваного в першорядну зброю: мавши вже в своїх руках усю північнокорейську територію (завдяки близкому маневрі головнокомандуюча ген. МекАртура) американське військо, разом з іншими частинами Об'єднаних Націй, мусіло відійти аж до 38 паралелю перед „китайськими добровільцями”, утративши таким чином усю попереду здобуту територію. Бо так подиктував Білий Дім, дотримуючись політики стриму агресора, а не перемоги над ним. А що МекАртур, як справжній вояк — полководець, з цим не погоджувався, то його з командування знято.

Пізніше прийшла війна у В'єтнамі — справжня комедія і трагедія разом. Комічні ролі В'єтнамського „лицедійства з танками й гарматами” взяли собі американці, полишивши південнов'єтнамцям грati ролі трагічні або бути статистами. Щоправда, наші вояки „пошивалися в коміків” проти своєї волі, слухаючись приписів Білого Дому. Гротесковий комізм тих приписів полягав у тім, що вони наказували американському війську „воювати, але не перемагати”, воювати так, щоб не завдавати ворогові поразки і не здобувати території, а лише стримувати його, не давати йому просунутися на південь від 17-ої паралелі.

Ясно, що така дивачна настанова щодалі то більше знеохочувала вояків — у тім числі і південнов'єтнамських, доводячи їх кінець-кінців до повної деморалізації. Адже ніяке військо не стане воювати, якщо в нього наперед відбирають можливість перемоги. Ясно і те, що ця „комічна” метода провадження війни поступово оберталася в трагічну, бо улягаючи щодалі більшій деморалізації, військо не могло вже не те, що вперед іти, а навіть на місці встояти.

Дальший перебіг подій у В'єтнамі відомий: наш уряд мусів чинити розпачливі зусилля, щоб домогтися перемир'я — аби дати змогу своєму війську сяк-так „відв'язатись від ворога” і мершій сісти на кораблі та літаки для повернення на батьківщину. Там залишалося якусь частину військових і цивільних дорадників, щоб допомогти південнов'єтнамцям за час перемир'я „стати на власні ноги” для дальшої боротьби. Досить дивне було це перемир'я, бо загони В'єтконгу його не визнали, а Північний В'єтнам, хоч формально визнавав, але не дотримувався і його військо продовжувало „просочуватись” на територію Південного В'єтнаму.

Нарешті цієї весни (1975 р.), використовуючи чвари поміж різними групами південнов'єтнамського проводу, а також явну нехіть американського Конгресу без кінця-краю бути „доляровим лікарем” для свого південнов'єтнамського союзника, Ганой і В'єтконг натиснули і за кілька тижнів „воз'єднали” собі увесь Південний В'єтнам.

Ми не знаємо розмірів масакри, вчиненої комуністичними переможцями в Сайгоні і взагалі в Південному В'єтнамі. Побоюємось, що вона начислює і начислюватиме сотні тисяч жертв, отже мільйони людських трагедій, враховуючи сюди й жертви довготривалих воєнних операцій. Та чи це навчить когось (маємо на увазі найперше великі потуги сьогоднішнього світу)? Навряд. Зате нема сумніву, що поразку південнов'єтнамців (як і камбоджських противників комунізму) світова опінія приймає як поразку Сполучених Штатів Америки.

І в цім, власне, найбільша загроза для ще вільної від комуністичної неволі частини світу. Єбо багато познак того, що за прикладом В'єтнаму захочуть „воз'єднатися” Корея, Китай з Тайваном, далі Східня і Західня Німеччина. Чому бо, справді, Німеччина має бути розірвана?! Захід, — властиво НАТО, — не вміє чи не хоче її об'єднати, то це

залюбки зробить Москва, яка в тім випадку зможе зайвий раз пописатися в ролі ініціатора й „оборонця” національної справедливості, в ролі „направлювача” вчиненої німцям кривди! Дарма що від такого „добродійства” „воз’єднана” німецька людність довго стогнатиме. Але принцип („один народ — одна держава”) слушний — не заперечиш!

І на цім місці ми хочемо з усім притиском підкresлити далекосяжну в згубних наслідках нашу звичку: усе міряти доляром, матеріальним успіхом. Ще в минулому столітті американське суспільство не було в такій мірі зматеріалізоване, і свої величіся осяги і розріст завдячували ідеалістичним ціхам своїх перших державних мужів і провідників, на яких взорувався і загал людності. Нині ж так званий „американський стиль (способ) життя” (амерікан вей оф лайф) — це культ доляра „роблення гроша”. Доляр став мірилом успіху не лише в житті окремої людини, але й цілого суспільства, держави. Впарі з цим відходили на задній план, знецінювалися і затрачувалися духові вартості життя — особливо і суспільного. В погоні за „зеленими” не було часу дбати за духову стрінку життя, за „душу”.

І коли в старих суспільствах Європи, які давно вже пережили свої ідеалістичні періоди „лету вгору” до національної і особистої волі та державної суверенности „американський стиль життя” сприймався як щось цілком зрозуміле і рідне, то зовсім інакше було в Азії, зокрема в Індокитаї. Тут фанатичний комунізм Го Чі Мінга відразу зумів узяти собі на службу ідею національного об’єднання обох частин В’єтнаму і цілковитої ліквідації будь-якого чужоземного втручання до справ суверенного В’єтнаму. Це була справді пориваюча ідея, що промовляла до душі народу, недавно ще залежного від чужинного панування. „Американський способ життя”, що з ним наше військо і цивільні дорадники прийшли в Південний В’єтнам і встрияли у війну з комуністами, сприяв лише більшому поширенні тут корупції та спекуляції, бож він закликав збагачуватись, а нічого ідейно вартісного не протиставив комуністично-національному фанатизму північно-в’єтнамців і повстанців В’єтконгу. Словом — супроти справді ідейного і зрозумілого всенационального об’єднання і повної суверенности ми протиставляли в Південному В’єтнамі свій „доляровий способ життя”, та й то лише до 17-ої паралелі!

То пізніше розкривана байка-правда, що комуністи своїх обіцянок не дотримують, і в об'єднаному В'єтнамі голос південнов'єтнамців-демократів ледве чи буде чутно. Важливо в слушному часі і слушному місці виступити з ефективним гаслом. А це наші противники потрапили зробити.

Залишається сказати кілька речень на кінець. Коли попереду ми висловились про загрозу для вільного світу в'єтнамського „воз'єднання“ (як прикладу, за яким можуть піти Корея, Тайван, Німеччина), то на цім місці хочемо додати; але об'єднання таке, що засяг вільного світу, не зменшує, а збільшує; таке, щоб „воз'єднаній“ людності дійсно світило сонце з неба, а не з московського Кремля!

Тож дуже шкода, що маючи силу і шанси лідерства світу, США частенько виступають з невластивими, сказати б „бездушними“ гаслами й прaporами.

*„Свобода“, травень 1975*

## ПРО ЧУДА ТА ДИВА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Постання Ізраїлю — жидівської держави в Палестині — мусіло здивувати світ як справжнє чудо: адже близько двох тисяч літ минуло з того часу, як жидівська держава в Палестині перестала існувати. Багато політиків схильні думати, що до постання Ізраїлю рішально спричинилася неймовірна, макабрична масакра жидівської людности в Європі, вчинена німецькими нацистами в роках влади Гітлера. Справді: це вперше над жидами як нацією повисла загроза цілковитого фізичного знищення не десь в некультурних країнах Азії чи Африки, а в культурно високо-розвиненій Європі! Отже жиди в своїй масі, а не тільки провід сіоністів — усвідомили, що вони мусять мати свою хату, цебто національну державу.

І саме оце масове і „дошкульне“ переконання пробудило в жидівському народі давню відвагу і мужність Давида і братів Макавеїв з-перед двох тисяч літ. Світ став свідком того, як слabo військового навчені і слabo озброєні — в порівнянні до англійського окупаційного війська — загони

Хагани (жидівська повстанська армія) виперли англійське військо з Палестини і, так би мовити „на-ходу” перетворившись в регулярну здисципліновану армію новопосталої ізраїльської держави, дали нищівну відсіч усім спробам численних арабських сусідів „зліквідувати інтузу” — як висловлювались деякі нерозважні арабські голови.

Та на цім не кінець „чудам” і „дивам” на Близькому Сході. Четверта з черги арабсько-ізраїльська війна 1973 року відбувається в тому самому пляні „чудотворення”. Ось хоч би таке: всім відомо, що цього разу Єгипет і Сирія **першими** напали на ізраїльців, до того ж саме в дні великого жидівського свята. А тим часом Рада Безпеки і взагалі вся світова централя — ООН прийняла сторону арабів і вважає їх „жертвами нападу”, а ізраїльців — агресорами! Воно правда, не дуже й дивно, боsovєтський бльок плюс прихильний до нього комплет африкансько-азійських держав становлять нині більшість членства ООН. А все таки: як це виглядає — Світова Централя, покликана стояти на сторожі справедливости і миру в міжнародніх взаєминах — в живі очі твердить неправду!

Мимоволі напрошується питання: чи варто американським платникам податків і далі нести тягар фінансового утримання ООН?

Але звернімося до самої суті арабсько-ізраїльської проблеми на Близькому Сході: як осягти поміж воюючими сторонами не хитке перемир'я, а **тривалий мир**? Мир такий, щоб він не був за два-три роки перерваний новою, п’ятою за лічбою війною, а далі може й шостою і т.д.

Як виглядає дотепер — шансів на укладення такого миру нема, бо не тільки самі араби, але й світова опінія —оскільки її репрезентує ООН — не хоче визнати очевидних фактів. А саме: в останній війні не жиди вчинили агресію, а навпаки — араби напали на Ізраїль, при чому підступно, бо використовуючи дні великого жидівського свята. Цим самим араби вже перекреслили рацію вимагати звороту втрачених у війні 1967 року територій. Це перше. Другий момент: кожна безсторонна людина стверджує, що кордони Ізраїля до 1967 року не лише карикатурні для ока, а — що найголовніше — зовсім не гарантують безпеки Ізраїля, оточеного звідусіль ворожими сусідами. Настоювати на цих кордонах може лише той, хто приховано мріє про ліквідацію ізраїльської держави.

І третє й останнє. Підтримуючи арабів, які явно-славно заявляють, що вони не страшаться дальших воєн, а навпаки — мають їх за виграні (вони й нинішню війну „ква-ліфікують” як свою виграну!), бо їхню людність, мовляв, годі ними вичерпати, а Ізраїль аж ніяк не видержить дальших утрат людності; — так ось підтримуючи воєнні апетити арабів, ООН діє **прямо поперек свого основного завдання —не допускати дальших воєн на Близькому Сході і взагалі в світі.**

Така позиція „Світової Централі миру і справедливості” є чи не найбільшим „чудом та дивом”, що спонукало нас узятися за перо.

„Вільний Світ”, листопад 1973

## СКОВЗЬКИЙ ПРИЦІЛ

Прочитав я оце в ч. 23 „Українських Вістей” (Детройт) статтю „**Тероризм і його приціл**” підписану ініціялами м.б. (маленькими). Стаття величен'ка і досить цікава (хто не читав —раджу прочитати). Але, „приціл” (вживаючи вислову автора), на мою думку, зовсім хибний. Замість рішучо осудити, затаврувати як злочин терористичні дії взагалі — всілякі і кожні, автор намагається відмежувати терор, так мовити, національно-політичний, стосований всім знаними національно-політичними організаціями, чи партіями (Ірляндська ліва IPA, арабсько-палестинська ПЛО, екстремне крило націоналістів Басконії ETA) від терору індивідуально-групового, що не ставить перед собою якихось загально-національних чи бодай клясових цілей, а лише цілі своєї групи, свого нелегального товариства. Терористи першої категорії — національно-політичної — на думку м.б. гідні похвали і підтримки, як люди ідейні, жертвенні (особливо на щит підносить автор терористів IPA, що не вагаються заподіяти собі смерть для осягнення мети); терористів другої категорії автор вважає безідейними шкурниками, вболіває, що вони надто „розпаношилися” останнім часом в демократичних країнах Заходу (Європи й Америки). Тут же слушно закидає західньому суспільству (цитую): „**Західні демократії приймають щодо злочинності оборонну позицію, навіть охороняють злочинців (в США**

**таку позицію встановив Найвищий Суд!), щоб боронь боже, не наразитись на закид пригноблювання, опресії..."**

Відповідно до свого розумування зрізничкованості тероризму за його мотивами і метою, автор більшість статті посвячує власне теророві національно-політичному, що його він — як я вже сказав попереду — вважає не лише, т.м. законним, але впрост невідхильним, неуникненим. А з цим трудно погодитися.

Ось візьмімо так близько до серця прийману автором справу екстремної IPA: її члени заморюють себе голодом, щоб вибороти для IPA статус політичних противників, а не злочинців. Мають вони рацію, — чи може, має рацію Маргарета Тачер, яка твердить, що агресивним вбивникам такий статус не належить? Я вважаю, що рація на боці п-ні Тачер. Бо Британія — стисло демократична держава; Ольстер (чи Ульстер), якого приєднання до Ірляндії домагаються терористи IPA, має свій окремий, власною людністю й демократичним порядком обраний парламент — він, і тільки він управнений вирішати питання: з ким Ольстер хоче бути — з Англією чи з Ірляндією? Англія не винна, і взагалі ніхто не винен у тім, що більшість людності Ольстера становлять протестанти, а вони не хочуть об'єднання з суцільно католицькою Ірляндією.

Коли б не розбуялі пристрасті й ворожнеча, розпалювана найбільше терористичною діяльністю екстремної IPA, — хто зна, чи не вдалося б досі мирним шляхом помирити протестантів Ольстера (що чайже в більшості ірляндського роду) з братами іншої лише релігії. Адже не б'ються баварські католики з ганноверськими таайнляндськими протестантами в Федеративній Німецькій республіці! Так само мирно лагодять свої сусідські справи католики і протестанти Швайцарії та інших культурних країн.

Центральне місце в розгляданій статті займає твердження про міродайність терору на міжнародньому форумі як, мовляв, „інструмента досягнення політичних цілей”.

Ось це, власне, є те, що спонукало автора цих рядків зареагувати в пресі. Бо в такому твердженні — не тільки чутні нотки примирення з явищем терору як, нібито, з „неминучим лихом недосконалого світу”, але навіть визнається його доцільність — як компонента політики у національному і ширше — в міжнародному масштабі. Звідси

недалеко до апології терору — саме як „інструмента досягнення політичних цілей” (вживаємо вислів автора статті).

Щоб не виглядати „придирою” до нашого автора, наведемо його власні слова з абзацу „Та терор є...” (стор. 3, перша колонка статті): „Не всім народам удається досягнення їх національних аспірацій. Ті, яким не пощастило, тямлять, що збройними акціями в нуклеарну епоху не вдієш багато. І для них засобом став терор. Важкий то шлях до досягнення мети. Але коли апелями до міжнародних чинників нічого не досягнеш, то без використовування методів терору довелося б покривдженім припинити боротьбу. А ця альтернатива не може бути прийнята тими народами, що їх ворог винищує. Для них терор стає останнім засобом.”

У статті названі поіменно ті народи, які не здолавши досягнути „здійснення своїх національних аспірацій”, вилонили з себе терористичні організації, групи; це: баски в Еспанії, ірляндці в Ольстері, араби в Палестині. Чи справді їм загрожує фізичне винищенння чи бодай винародовлення денационалізація? Про ірляндців я вже попереду сказав; але й баскам і палестинським арабам ніяке знищення не загрожує — ні фізичне, ні в розумінні національного обличчя — їх дійсна автономія незрівняно шляхетніша і „повноправніша”, ніж „суверенність” Радянської України. Що ліве крило баскських націоналістів автономією незадоволене (бо Брежнєв і Кастро обіцяють „повний комунізм” вже першої „п’ятирічки”) — це справа інша.

Ще більше непогодження з автором з’являється у читача тоді, коли він доходить до кінцевих уступів статті і читає таке: „Так, терор є нині прийнятим у міжнародних стосунках інструментом досягнення політичних завдань. Групи, які не можуть здобути свої права апелями до справедливості, застосовують терор, якщо їм не вдається досягти здійснення політичних завдань збройними акціями”. (5 колонка внизу на 3 стор.).

Збільшене читацьке непогодження цілком зрозуміле: адже мова йде вже не про ті чи ті загальнонаціональні вимоги, а про вимоги групові в межах одного й того самого народу, і терористичні дії скеровується не проти чужинецьких окупантів, порядком боротьби проти націон.-політичного поневолення, а проти власного уряду, негуючи легальні, парламентарні методи політичної боротьби. Чи не

дає автор статті „Тероризм і його приціл” тут „зелене світло” лиховісним італійським „Червоним бригадам” та недобиткам німецької бузувірської групи Баядер-Майнгофера? Логіка тексту статті власне каже про дозволеність, „законність” терору стосованого різними авантурристами й шкурниками в інтересі груповому, власному, навіть не покликаючись на загал, на народ. Щоправда, в статті не бракує місця, де автор ніби осуджує „терористичні банди”, взагалі допускається суперечливих тверджень і оцінок, як ось напр., найменування урядів США і ССР „найбільшими терористами”, бо вони, мовляв, „лякають” одне одного зброєневими перегонами (так!).

Найголовнішу претенсію до автора розгляданої статті читач має все таки ту, що в наші дні розпаношення тероризму до розмірів найбільшої загрози людності демократичних країн, автор не знайшов у собі слів пристрасного осуду розбуялого тероризму, не виявив так обов’язуючої всіх нас турботи за долю демократичного ладу, загроженого справцями терору та іх консультантами-аранжерами з-під знаку серпа й молота.

Саме в цьому — в суцільному, безвзглядному осуді зухвалого міжнародного тероризму, в пристрасному закликові до його викорчування мав би полягати основний акцент, патос статті на тему тероризму.

„Народна Воля” 1978 р.

## США ЯК ДЕРЖАВА І ЯК НАЦІЯ

Ми читаємо в пресі, чуємо в промовах державних діячів і політиків, що Сполучені Штати сьогодні є наймогутнішою нацією в світі. У мовах Заходу, зокрема англійській, термінами „нація”, „національний” узвичаємо позначити *державу, державний*: національний заповідник, національна бібліотека, національне законодавство — це державний заповідник, державна бібліотека, державне законодавство. Звідси й „пішло гуляти” в американському повсякденні: „американська нація — наймогутніша в світі”, приймаючи поняття: нація — це держава.

Але нам, європейцям, вчораши ні ділі — з таким розумінням трудно погодитися. В нашому розумінні **НАЦІЯ** —

це духовна спільність (тут можна вжити й спільнота), що складається віками, всякає глибоко в свідомість поколінь і стає невід'ємною властивістю психічного укладу індивіда-члена спільноти. Здається, американці були близько цього перед громадянською війною, в останній чверті 18 століття — принаймні в 13 основоположних стейтах. Але по війні і ступневому опануванні всього простору від Атлантику до Пацифіку, — в США кожних 15-20 років стало прибувати стільки нової людності, що вона не встигала „перетопитися в казані”, а лише затрачувала вивезені „з краю” добroчинності, випотрошуючися з них, щоб узяти прихапцем те, що підсував американський брук. А як навіть і щось вартісне для позиціення трапилося, то де тут було йому встоятись, коли, повторюємо — раз-у-раз набігала нова хвиля шукачів щастя (а то, швидше, збігців від лиха), які „ліктями” пробивали собі шлях до американської „долярової долі”.

Очевидно, що США не наставлені на збереження специфічного обличчя кожного спектра у вахлярі чергової емігрантської хвилі. Навпаки, залишається дійовою настанова на *melting pot*, хоч голосно про це не говорять.

І в цім пункті між США і ССР панує цілковита згода, „оздоблена” з американського боку „Тижнем поневолених націй”, а зsovєтського — конституційним „правом на відокремлення”. І з безмежною наївністю тхне від жалюгідних скарг наших „політичних емігрантів”, мовляв — яка ж несправедливість: Білий Дім раз-у-раз заступається за окремих осіб — дисидентів, а ні разу не підніс справжній голос протесту проти гноблення Москвою цілих народів, зокрема великого народу українського! Дуже, мовляв, Америка тут має добрячий шанс примусити кремівських головачів до солідних поступок.

Та вернімось до головного: чи можна вважати сучасну людність США *нацією* в справжньому, то пак європейському сенсі — як ось є нація англійська, французька, німецька тощо? Пригадаймо собі деякі факти таки недавнього часу, ось напр., коли на територію Заіру (Конго) вдерлися підтримувані ангольськими комуністами партизани Катанги і поспіль грабували і вбивали головно білу людність, то уряди Франції і Бельгії негайно вислали парашутні формациї, які прогнали геть напасників. Тим часом зовсім не так повелися з терористами в Судані: коли декілька терористів вдерлися в будинок американського посольства і вбили

американського посла та „за компанією” ще декількох людей, то Білій Дім холоднокровно чекав, поки бандитів покарає сам уряд Судану. А коли президент Судану Нимейра, керуючись арабською солідарністю (а може й ще чимсь) звелів одпустити спійманих терористів „на всі чотири сторони”, то Білого Дому „вистачило” лише на паперовий протест!

А чого варті оті залишання на призволяще своїх союзників, що стало майже правилом Білого Дому! Згадати лише Південний В'єтнам, пізніше Тайван, та й шах іранський також союзником вважався. А тепер їй Південна Корея потерпає. Усе це дуже віддалене від почуття національної чести. Тому й кажемо: дуже багато спільнога є між США і СССР — матеріалістична в обох мораль.

Це найперше так у верхівці. А звідки ж могла виплекатись добротна мораль у американській пересічі, в отій нераз хваленій, а нераз ганьбленій „мовчазній більшості”? Адже батькові-матері ніколи пильнувати розвитку своїх дітей, бо треба пильнувати „джаб”. А школа в першу чергу дбає про науку сексу та розваги, а про виховання почуття власної гідності, чести, патріотизму... та що ві?! Це абсолютно *не модно*, це реакціонізм, середньовіччя! І виходять із гайскул розчухрані болільники бейзболу — галасливі „бойси”, ім товаришать міні-дівчата з відкритим пупком спереду і латками-куснями зоряного американського прапору на „пікантному” місці задка. І в такій, з дозволу сказавши „екіпіровці” американська туристична молодь „подає взірці прогресу” по різних країнах світу”.

Не диво, що нераз доводиться чути й бачити іронічно-вороже ставлення до американських туристів, особливо з боку людності магаммеданських країн.

Та що й казати: *культ гроша аж ніяк не суголосний з почуттям власної гідності, яке в підоснові завжди сперте на культові предків*. Тим часом пересічний американець своїх предків далі діда та баби в більшості не знає і ними не цікавиться: він — *self-made man*.

Не маючи міцного національного хребта, керівна верхівка США на протязі останніх десятиліть допустилася грубих помилок у своїй закордонній політиці. Джерело цих помилок саме в тім, що американський уряд не бачить чи не розуміє ваги духових первінів: національних та релігійних у житті народу, зокрема й особливо у народів, що довго

перебували під чоботом окупанта. Звідси, між іншим, разючий нігілізм американців, проявлений при встановлені окупаційних зон по II світовій війні. Кордони цих зон „роздинали по живому” території Німеччини, Кореї, В'єтнаму. Червона Москва пекла при цьому свою далекосяжну печеню. Але США, взявшись на себе чужі гріхи, дуже дорого заплатили за це — не тільки людьми і матеріалом — але й морально: принципами, моральним обличчям. І найбільше власне через занехання елементарного духового чинника: *національних прагнень і прав*, погребаних (з американського боку) на 17-ій і 38-ій паралелях!

Відсутність нормально-патріотичних зasad наочно ілюстровано тим просто гротесковим фактом, що важливий дипломатичний пост — представництво США в Об'єднаних Націях — посідає людина, яка на міжнародному форумі боронить інтереси не США, а новопосталих в Африці муринських держав. „Щось несосвітнене!” — сказав би покійний Теодось Осьмачка, бувши живим. Бо коли Джейн Фонда вигукувала у В'єтнамі (і це ще в часі воєнних дій): „Янкі, геть з В'єтнаму!” — так тож все таки артистка, а не дипломат у службі!..

Найсвіжіший сумний факт у ділянці зовнішньої політики США — це іранська справа. І знову ж таки до неї дійшло з тої самої причини: США цілком занехаяли духову сторінку розвитку іранської людності (а на них взорувався, як на світову потугу, і шах Реза Палляві), щедро постачаючи натомість новочасну зброю, а при тому й специфічний американський „ширпотреб” — кока-колю, жувальну гуму і плейбойську порнографію. Віковічні звичаї, традиції ісламської людності, її національно-історичну гордість (Іран чи Персія — давня, колись могутня держава) цілком ігноровано. Це творило пригожий ґрунт для ширення антизахідних гостро націоналістичних настроїв в масі іранської людності, що зручно використовували, додаючи ще своєї „комуністичної підливи”, майстри пропаганди з Півночі.

Звичайно, хтось може сказати: годі „свіжому” американців, вчоращеному діпі, вчити уму-розуму корінних американців: вони добре знають одне: Америка (тобто властиво США) виросла і зміцніла свободою!. Але при цьому забивають, що „міняються часи — міняються й люди.” Сьогодні в західному світі *свобода переростає в свавілля*, творячи ґрунт для диктатури тиранів-маніаків та

параноїків. І тут цілком доречно пригадати слова редактора „Континенту” В. Максимова: свіжими очима нам, новоприбульцям, швидше бачиться те, мимо чого давня тутешня людність приходить без уваги: з ним бо (явищем) вона зростала, зживалася і тепер ніяк не хоче призвати, що *пошесть нігілізму і свавілля, вперто й невпинно поширюючись, становить сьогодні для свободолюбивих США найбільшу небезпеку.*

„Вільний Світ”, травень 1979

## АВТОРИТЕТ ДЕРЖАВНОГО ПРОВОДУ; ВАГА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ; НЕБЕЗПЕКА ВІЙНИ

Наприкінці президентства Дж. Картера преса США містила багато статей на тему авторитету державного проводу. Наголошувано занепад авторитету США на міжнародному форумі, яскравим виявом чого був бандитський напад на американську амбасаду в Тегерані і вся подальша історія з 52 закладниками. Багато критиковано самого през. Дж. Картера за його мовляв непередбачливість і м'якотілість; мало хто підходив до цього питання глибоко, починаючи з першопричин. Тепер, коли за президентським столом Рональд Реген, преса в один голос сподівається віднього незабарного привернення державного авторитету країні Вашінгтона — немов це можливо осягти на помах чарівної палички з Білого Дому.

А тим часом кожному вдумливому громадянинові має бути відомо, що авторитет легко згубити, але привернути тяжка проблема, і бере вона не місяці а роки. Потрібно насамперед позбутися англосакського прагматизму з його безпринципністю, яскравим красномовним виявом якої є Черчілева крилата фраза: „Торгувати можна й з канібалами”. Вірний цій своїй девізі В. Черчіль видав на тортури й смерть кільканадцять тисяч власовців і козаків, єдиний злочин яких у тім, що вони воювали проти Сталіна, лідера кремлівських сатрапів, яких не хто інший, а сам же В. Черчіль у своїх мемуарах назвав „зграєю кремлівських крокоди-

лів". У добі великого змагу людяності з дикунським тероризмом (а саме такою є наша доба) зигзаги й викрути прагматизму — ні до чого: марна річ пробувати випередити кремлівських сатрапів на гонах **безпринципності** й демагогії. Це ясне для нас, бувших громадян ССР, які пам'ятають „перегони в демократичності й соціалістичності” нашої Центральної Ради з більшевицькими совдепами. Перемогти облудний комунізм можна і треба не якимсь спокусливими обіцянками й хитрощами, а суверою поспільною принциповістю боротьби за волю людини й народу.

За безкрилу, безпринципну політику прагматизму США заплатили дорогу ціну в Кореї, де вони боялися переступити штучний „компромісовий” кордон на 38 паралелі, яким то кордоном „велика трійка” (Рузвельт, Черчіль, Сталін) розірвала живе тіло корейського народу на дві половини: Північну Корею і Південну Корею. Боронячи цей протиприродний, штучний кордон 38-ої паралелі, США на весь світ демонстрували свій національно-політичний ніглізм і навіть ворожість до такого очевидного для кожної неупередженої людини позитивного явища як **прагнення однонаціональної людності бути з'єднаною, бути вкупі в одній державі**.

І на тлі цього баламутства й ідейної недолугости як же гуманною, політично й морально оправданою виглядала в очах світу боротьба північнокорейців! Адже вони боролися за зцілення нації, за об'єднання штучно розірваного на дві половини одного й того самого народу!

Точнісінько те саме повторилося пізніше у В'єтнамі, де американське військо без кінця-краю товклося біля штучно спрепарованого кордону на 17-ій паралелі. І тут очевидною була безвиглядність і явна безпринципність позиції США — і тут вони де факто воювали не проти комуністичного агресора, а проти об'єднання розполовиненого в'єтнамського народу! А могли ж — бо мали за собою більшість південнов'єтнамської людности — вписатися в історію як творці єдиного демократичного В'єтнаму — з Ганоєм і Сайгоном укупі. Лише треба було позбутися Черчілевої настанови... торгувати можна й з канібалами, закинути геть під диктат Сталіна прийняті викрутасні „половинчасті” ухвали „великої трійки”, а ясно й твердо станути на ґрунті принципу: **боротьба проти комуністичної тиранії завжди і всюди, за волю людини й народів**.

США не пішли за цим принципом — і це допровадило до повної втрати віри в наш уряд і суспільство як остою свободи і миру в світі як справедливого й чуйного оборонця покривджених.

Якими безпardonними бузувірами не були б іменовані „студентами” напасники на американську амбасаду в Тегерані в листопаді 1979 року — вони не посміли б понад рік тримати 52 американських громадян ув’язненими (з „благословення” Хомейні, який проте зухвало глузував з американського уряду, покликуючись на „самоволю” „студентів” — якби не було перед тим цілої низки прецедентів американського „схилиння голови” перед розперезаним агресором: в Європі (1956 рік — Мадярщина, 1968 — Чехословачина), в Америці (Куба Кастро), в Азії (Півден. Ємен, Афганістан), в Африці (Етіопія, Ангола).

Як принадлежному з походження до уярмленої нації, авторові цих рядків болить байдуже, ніглістичне ставлення американських державних чинників до безталанної долі цілої низки поневолених народів Советського Союзу на чолі з українцями.

Та хочеться вірити, що так було досі, але далі так не буде. Хочеться вірити — на підставі декотрих тверезих голосів періодичної преси — що в майбутньому державно-політичний провід США вже не дозволить собі такого разючого знехтування національного питання, як це мало місце в Кореї та В'єтнамі. Де ж пак! Вільнолюбна, гуманна Америка боролася проти об’єднання розірваного навпіл народу, цим самим даючи комуністам у руки величезної ваги виграшний шанс: виступити в ролі патріотів зцілення нації, борця за єдину державу **единого народу!**

Перейдімо до останнього розділу: **небезпека війни, поміж „великими”** зокрема й особливо.

Чимало працівників державного апарату США (вже не кажучи про звичайну людність, не заангажовану в справах політики) побоюються, що рішуча і тверда мова президента й керівника Державного департаменту ген. Гейга, що відає справами закордону, може надто загострити взаємини США з СССР до такого ступня, що реальною стане можливість III світової війни. А кожному звісно, що навіть почавши звичайною конвенційною зброєю, світова війна між „великими” неминуче перейде в стадію війни нуклеарної, тобто спричинить цілковиту загибель нашої планети.

Цим людям більше імпонувала Картерова поступливість, намагання не допустити загострення взаємин на світовому форумі: це нібіто давало запоруку збереження миру.

Якщо не вдумуватись глибше, а тільки поверхово, то таке міркування справді здаватиметься слушним.

Та коли гарненько передумати факти історії, хоч би тільки 20 століття, то прийдемо до висновку, що війну спричиняла здебільша **слабість** (дійсна чи уявна), тривала поступливість однієї сторони перед нахабною агресією іншої, яка вважала себе набагато дужчою. Кінець-кінців слабша сторона (що нераз здається слабшою завдяки своїй миролюбності) мусила вхопитися за зброю, бо нема іншої ради.

Звідси мораль: Сильний не повинен поводитися так, наче він слабкий. Бо така його поведінка заохочуватиме сусідів до агресії, отже функціонально є провокативною. На політичному форумі світу діється так, як у приватному житті: з **сильним шукають спілки, а не конфлікту**.

Повоєнна американська миротворчість і взагалі зовнішня політика позначена ганджуватою настановою: „Нехай лиxo аби тихo”. Вона неухильно провадила до марнотратства матеріальних і людських ресурсів країни. А крім того — і це, безперечно, дуже важливо — штовхала найбільш конструктивну, творчу частину суспільства — так звану середню клясу в обійми зневіри в спасенності демократизму.

*„Народна Воля”, квітень, 1981*

## ПАРТІЙНІСТЬ І ДЕРЖАВНІСТЬ

Об'єднання Демократичної Української Молоді — ОДУМ — недавно провадило в США і Канаді обговорення важливої теми: чи потрібні українській еміграції політичні партії, і звідси — чи є рація для молоді ангажуватися в них?

Нема сумніву, що така дискусія українському суспільству, в еміграції сущому, вельми потрібна і дуже актуальнa. Бо через одну дуже прикметну і важливу хибу діючих в еміграції партійно-політичних угрупувань, серед значної частини еміграційного загалу витворився погляд, що партії зовсім не потрібні, ба навіть шкідливі, оскільки їхні неузгоджені сепаратні виступи на міжнародному форумі дискредитують нас як національну спільноту, яка бореться за волю одиниці і суспільства.

Тут маємо клясичний приклад перенесення хиб людських (суспільно-політичних діячів) на саму ідею — на суспільно-політичну концепцію. І цікаво, що ряд діячів одумівського проводу, як от інж. Олекса Шевченко, Олексій Коновал і Олексій Пошиваник — люди порівняно молоді, які виростили вже на еміграції, потрапили зайняти щодо цієї проблеми цілком правильне становище, а саме: партійно-політична діяльність — явище цілком закономірне і нормальнe в розвиненому суспільстві. Лихо лише в тому, що наші партійно-політичні угрупування, ніяк не позбудуться однієї важливої хиби: кожне з них претендує представляти чи заступати інтереси цілості, всієї громади. Тим часом це капітальне непорозуміння, відгомін тоталітарних режимів, що в іх полоні перебувала українська людина. Це ж вони — комуністи і нацисти — мали єдинорятівний рецепт в своєму кулаці на всі болячки суспільно-державного життя і не допускали жадної критики своєї діяльності. Вони вважали себе не rats, не частиною, а „totus’ом” чи пак цілим суспільством. Оця тоталістична або тоталітарна настанова, яка не допускає чесного змагання і співробітництва, була і є досі нашою найбільшою „внутрішньою” суспільною хворобою.

Справді бо: яке може бути співробітництво, коли хтось вважає, що тільки його партія, — висловлюючись „образно”, — скопила істину за бороду, і тому лише вона, його партія, має право говорити в імені народу, як його представант. Якщо в демократичних суспільствах Заходу

певні полемічні „перехвати і перегини” допускається лише в часі кампаній виборів: президента, депутатів парламенту тощо, — то в середовищах наших партійних угрупувань очорнювання одні одних є щоденним явищем.

Та хоч як виглядають неповажно такі, напр. явища, як майже одночасне подання до міжнародних чи державних установ кількох українських меморандумів чи петицій того самого змісту, найбільш жалюгідним однак є те, що у внутрішній пропаганді, — тобто серед українського суспільства, — кожна сторона — автор меморандуму чи петиції — старається підірвати своїх конкурентів, виставляючи себе єдиним дійсним виразником, „духовим сувореном” українців поза Батьківщиною.

У світлі цього безумовно доречною виявилася ідея створити в УНРаді — поруч дотеперішнього представництва діючих партій — ще позапартійне представництво — т.зв. громадський сектор; тут представлені наші громадські організації та культурні, професійні й мистецькі установи й товариства. Розуміється, Громадський сектор, не є якоюсь панацеєю, що здатна відразу зліквідувати всі хиби й недотягнення нашого національно-політичного життя поза Батьківщиною. Але його наявність відіграє свою позитивну роль втихомирювача партійних пристрастей, наголошує ідею державності як ідею надрядну — в протилежності до партійності, як ідеї підрядної часткової. Ідея державності, як надрядна, всенациональна — не колідує і не виключає партійності; не протиставлячись партіям, вона їх „улььоковує”, умісцевлює на національно-політичній шахівниці.

Повторюємо, конденсуючи. Партії — явище в демократичному суспільстві абсолютно законне і здорове. Нездровою і шкідливою є лише нетolerанція іншодумців, негація отого золотого правила, що власне у виміні різних думок, різних поглядів на суспільно-державні справи найшвидше і найпевніше можна знайти правильну розв’язку суспільно-політичних проблем.

Та коли партій може бути декілька (кільканадцять вже свідчить про певну ненормальність, про суспільно-політичну атомізацію даного національного організму), то держава натомість для кожного народу мусіла б бути одна-єдина. Наявність двох Корей, двох В'єтнамів (нині вже уніфікованих за рецептом Півночі), двох Німеччин — це очевидна

ненормальності сьогоднішнього політичного світу. Не будемо докладно зупиняючися над її причинами, бо це потребує окремого реферату; вистачить сказати, що в цім випадку, найбільш завинила поступливість західного демократичного світу в особі лідера США — перед гегемоніальними аспіраціями Сполученого Союзу. Кремлівські головачі швидко зорієнтувалися, що дядько Сем втратив свої забіяцькі риси часів „освоєння Дикого Заходу” і головною його настанововою так у приватному, як і в суспільно-політичному житті став опортунізм.

*Свобода, грудень 1975*

## „ЕКЗОТИЧНА НАЦІЯ”

Балаган у Державному Центрі УНР і навальне Морозове „Йду на вас!” (мовляв, як Святослав — володар Київської Русі X століття) зробили 1979 рік майже епохальним у сенсі доглибного вияву нашої головної національної вади, а саме — невміння й небажання на суспільно-політичному форумі діяти спільно, діяти організовано, разом.

Хоч ми знаємо, що історія ледве чи кого навчила взагалі, а нас, українців, зокрема, а проте хочеться вірити, що в III тисячолітті по Р.Х. нас не вважатимуть вже екзотичною нацією, саме з уваги на кричуще „самсобіпанство” й розгардіяш у суспільно-політичному житті.

Але треба читачів поінформувати — звідки ми взяли наш „небуденний” наголовок. Отож ми його взяли з коротенької нотатки-рефлексії „Ой Морозе, Морозенку”, підписаної ініціалами Ю.Т. в „Українських вістях” (Детройт) ч. 33 ц.р. У нотатці читаемо: „...цей Морозів вояж „галопом по Європам” остаточно переконує західних політиків та державних мужів, що українці — абсолютно „екзотичний” народ: п’ять осіб з шість (або й сім!) протилежностей, тож як можна з ними спілкуватися?!”

Є таке українське прислів’я: „По цей дуб — миля!” Це значить: далі нікуди й нічого йти — хоч би навіть мети й не осягнено. Отаке власне враження й самопочуття має автор цих рядків після вихиласів п. Миколи Лівицького в ДЦентру

УНР і Морозового „завойовницького походу” на українську людність діяспори.

„По цей дуб — миля!” Та миля не вичерпue історичного шляху нації, а кульмінаційна точка абсурду, знаменує **старт** заперечення абсурду, висхідну точку здорового глузду живого організму нації. Старт здорового глузду поставить біля стерна **нових людей**, менше обтяжених вантажем старих заслуг і старих вад. А проте не слід ігнорувати вагу переємності, вагу „битого досвіду”. Визнаючи постулат (до певної міри) самоочищення, замооздоровлення — ми припускаємо, що новими праведниками, які прийдуть на місце збанкрутіваних грішників, можуть в окремих випадках бути фізично ті самі „старі грішники”, але вже з іншим духовно-ментальним обличчям, сказати б так: „Савли, що обернулися в Павлів”.

Не маючи впродовж довгих історичних періодів власної держави, ми не мали змоги самовдосконалюватися на суспільно-державницькому форумі. Тут, очевидно, таїться головна причина того, що ми й досі обтяжені комплексом „татарських людей”, з їх „шкурним” гаслом\*. „Воліємо одного чужого пана, ніж багатьох рідних, своїх.”

„По цей дуб — миля!” Не один любитель рідної преси обурювався з приводу незвичайно низького її рівня, зокрема примітивності полеміки (прикметний вислів: „полеміки з-за плоту”). І ось раптом наявна зміна: на нерозважні виступи Валентина Мороза проти будь-що-будь заслужених організацій і установ діяспори: ЗУАДК, УККА, УНСоюзу, УРДП, як також на вельми кривдні й образливі закиди на адресу раніш прибулих дисидентів: Л. Плюща і П. Григоренка — заторкнені організації, установи й окремі особи зареагували в спокійному, доброзичливому тоні добре аргументованих вияснень; вияснень **помилковості** Морозових закидів, породжених у першу чергу браком належної інформації, на-тотість надміром прямої дезінформації, яку не вагались підсувати В. Морозові декотрі еміграційні „патріоти”.

Лагідна витримана в доброзичливому тоні реакція провідних наших органів преси на Морозове „всіх побивахом”

---

\* „Шкурним” названо його тому, що тоді покутувала ще й така „формула”: одну шкуру дере з нас Орда, тож годі „своїм панам” дерти з нас ще й другу.

— це, здається, перше маркантне свідчення того, що українська громадськість в діяспорі видужує з попереднього очманилого гуртківництва, коли вона за окремими деревами не бачила лісу.

Тож будьмо не лише „екзотичною”, але й **оптимістичною нацією!**

„Українські Вісті”, жовтень 1979

## АМЕРИКАНСЬКІ ДИВОГЛЯДИ

На вступі нагадуємо читачам, що означення *американський* у цій статті (як зрештою і звичайно) ми вживаємо не „континентально”, а обмежуємо до території ЗСА.

До найбільших американських дивоглядів належать тутешні „бідняки”, американське судівництво і американська преса.

Років двадцять тому бідних тут не було, хоч загальний добробут людності, був тоді нижчий, ніж сьогодні, і бідні бездомники у великих містах справді були — так звані „боми”. Щодня раз чи двічі на добу вони діставали у визначених „харчпунктах” миску супу з куснем хліба, після чого знову лягали „спочивати” під мостами чи в парку. (Мали свої більш-менш постійні, улюблені місця). Якогось більшого клопоту міській людності „боми” не завдавали: тільки того, що котрийсь з них деколи лягав спати поперек хідника, і пішоходи мусіли його оминати. Виспавшись, „боми” прогулювались по хідниках чи в парках і просили в перехожих „никля”, або „дайма”, але ніколи не поводились агресивно.

„Боми” не видвигали жадних претенсій до уряду і суспільства, розуміючи, що ні уряд, ні суспільство взагалі в їх „бомстві” не завинили: воно було суто іх особистою справою —наслідком якоїсь особистої трагедії, а чи просто психічного розладу. Отже, хоч „боми” й становили прикметне явище американських великих міст, проте не мали ніякого соціально-політичного зафарблення, не були внутріполітичним чинником. За расовою ознакою „боми” як правило були білі; осібняки чорної чи жовтої раси становили рідкі винятки.

У противенстві до бомів, сучасні „бідні” в ЗСА це — явище *расово-політичне*, і як таке поява його датується від

часу президентства Джона Кеннеді. Ще під час виборчої кампанії штаб Д. Кеннеді посилено підкреслював, що демократична партія й її кандидат особливо дбатимуть про муринів, як про бідну, покривжену правно і матеріально людність країни.

Це твердження так сподобалося сумирним до часу мури нам, що вони масово посунули за чорними та білими демагогами (здебільша інспірованими комуністичною партією), заповнюючи лави „ветерменів” та „чорних пантер”, які одверто проголосили, що їх мета — знищення Америки, її державного ладу.

І тут найцікавіше те, що більшість цих новоспечених „революціонерів” достають допомогу від держави, а то і цілком на дармовому утриманні („на велфарі”), бо... вони бідні і покривжені. Очевидно, ніде поза Америкою такий дивогляд не можливий.

Однак чорнопантерним ватажкам цього мало: вони вимагають від американської державної влади компенсувати муринів за колишнє 150-річне перебування їх у рабстві (це річ ясна, становить астрономічну суму доларів). Не сподіваючись, що державна влада зможе їх у цьому задовольнити, муринські ватажки покищо накинулись на багатші церковні організації, пред'являючи їм ультимативні вимоги — сплати „відшкодування”. Чи це було б десь можливе, крім Америки?... І державна влада таки цинічний шантаж толерує.

#### Щодо американського судівництва.

Мабуть усі ще пам'ятають, яку Найвищий Суд ЗСА виявив стурбованість з приводу можливої релігійності учнів, забороняючи молитву в школі. Перед Найвищим Судом були такі важливі справи — як ось загрозливий зрист злочинності в країні, особливо у великих містах. Однак не це турбувало „оборонців конституції” в такій мірі, як те, що учні можуть стати релігійними. А не дурно ж є давнє прислів'я в нашім народі: „Бога нема — то і гріха нема.” Отож і розгулялась шкільна молодь, давши з себе велику кількість злочинців, що прикривалися модними гаслами революції та пацифізму.

Орієнтуючись на безхребетних співчуванців світової революції у органах судівництва, низові судді і собі часто-густо пильнують, щоб борони-Боже не було завдано якоєсь кривди злочинцеві (замість того, щоб оберігати громаду від

знахабнілих злочинців!) Читачам напевно відомий той нашумілий факт, коли обвинувачено в замахові на життя одну громадянку, на яку на вулиці напав грабіжник: вона мала в торбинці пістолет і, обороняючись, поранила бандита. Коли дійшла справа до суду, суддя обвинуватив її в замахові на життя бандита, замість того, щоб похвалити її за відважну поведінку в обороні себе від бандита.

Або взяти практику американського судівництва щодо грабіжників та убивців „великої кляси”: іх судові процеси тягнуться роками, що дає можливість злочинцям навіть втекти за кордон. А ще частіше адвокати знаходять для них таких лікарів, які визнають цих злочинців психічно хворими, а тому за свої вчинки вони, мовляв, не відповідають. Це потягає за собою не тільки безглузде марнування народних коштів (бож за все платить підвищеними податками американська людність), але й рецидивні „подвиги” злочинців.

Яскравий момент „чудасій” сучасного американського судівництва трапився 20 жовтня 1970 року в кримінальному суді в Чікаго, який описано в місцевому часописі „Дзенік Звійонскові”. У будинку крим. суду в Чікаго в арестантській кімнаті тримали Джина Луїса, вже присудженого до кари смерті; тримали так довго, дозволяючи приятелькам відвідувати його, аж одна з них зуміла в книжці передати йому револьвер, а друга приятелька поклала ту книжку з револьвером на столі в судовій залі перед самим носом Луїса. Куди дивився маршалок, члени суду, і що найголовніше — поліційна охорона, — не знати. Але „смертник” Луїс револьвер з книжки поклав собі в кишеню. Маючи його, він обезбройв двох полісменів і вже з трьома револьверами міг перестріляти всю наявну „владу” в будинку суду. Але він не хотів робити такого гучного погрому, бо це могло відтягти його від головної мети — втекти геть. Отже він устиг тільки двох людей поранити, а сам упав трупом від кулі дедектива.

У цім випадку нас дивує не тільки монстраульне недбалство судово-поліційних чинників (бандит міг витягти револьвер з навмисне покладеної на столі перед підсудним книжки!..) Нас дивує безглуздя судового процесу над „смертником” —убивцею, якому вже раз відмірено належну кару — смерть. Якщо після цього доглянено, що він ще десь там когось убив — то хіба можна йому присудити ДВІ СМЕРТИ!.. Судити знову була б рація лише тоді, коли б

першу смерть їому влада дарувала. Але ж так не було. Отже це те саме, нащо ми вказали вище: судити доти, доки злочинець або втече і ще накоїть лиха, або доки адвокати не доможуться визнання свого клієнта психічно хворим, а тому карі не підлеглим.

I, нарешті, про американську пресу.

Не пам'ятаю з якого приводу ми вже раз писали, що тутешня преса в значній мірі винна в тім, що в тутешньому суспільстві так багато людей змушені лікуватися в шпиталях нервово-умово хворих. Бо вона в своїй гонитві за сенсаційністю не лише в політиці, а й у побуті створює нездорову картину „кримінальної” дійсності. I хоч читач почуває вже огиду до щоденного читання про гвалти та вбивства, але не може й покинути: він вже „наркотизований”. НЕ потребую довго розводитись над тим, скільки шкоди психічному здоров'ю завдає суспільству така дратуюча „нервосіпальна” преса.

Та на цьому ще не кінець. Ми маємо незбиті підстави винуватити сучасну американську пресу в активній стимуляції та ширенні протисуспільних і протидержавних злочинів. Якщо дві сотні підлітків — учнів „гайскул” навально атакують і „здобувають” цілий поїзд підземки, то без сумніву така „ідея” зродилася у підлітків після того, як вони в телевізії бачили атакуючі поліцію юрби молокососів у Кенті, Чікаго, Детройт і т.д. Із сотень хуліганів до відповідальності притягнено лише одиниці, а в останнім випадку з підземкою — навіть і одиниць не притягали. Трудно оцінювати це інакше, як заохочування підлітків — учнів до дальших — може ще ширшого маштабу авантюр.

Але найголовніше, що ми тут хочемо наголосити — як абсолютно недопустиме явище — це вихваляння в пресі найбільших державних злочинців за їх „надзвичайний сприт”, деколи ще в парі з фізичною красою (наприклад, в усіх часописах недавно писали про повітряну бандитку Леілю як про „казкову красуню”). Деколи ж вихвалювано незвичайні розумові здібності бандита чи бандитки (так є, наприклад, з пресовими пописами відомої Анджели Дейвіс: вона і близкуча студентка була, і близкуча викладачка, і взагалі надзвичайний інтелект!).

Питається: кому це потрібне? На кого і на що розрахована така реклама? Очевидно — тільки на мільйони американських *тінейджерів* — (молодь шкільного віку), щоб вона

захоплювалась бандитською „революціонеркою”, брала її за взірець для себе!

Неангломовна преса етнічних груп в США назагал немає симпатій до тутешніх „революціонерів” та чорних і білих „ліваків-радикалів”, що посіли катедри американських вищих шкіл. А проте є познаки, що і етнічна преса, улягаючи „модним вітрам”, починає подекуди вихвалюти великих злочинців, замість того, щоб відповідним наслідженням і фразеологією викликати до них зневагу й огиду з боку читача. Під цим оглядом особливо впада в вічі свіжа історія з уже згаданим вище кількаратним вбивцею — Джіном Луїсом. Чікаський „Дзенник Звійонзкови” у своєму репортажі аж двічі вживає до Луїса окреслення „легендарний”. Кожному працівнику преси має бути відомо, що епітет *легендарний* за своїм емоційним характером є епітетом у високім ступені позитивним, з яким асоціюється справжнє геройство на добро суспільства. Кожна здорована суспільність не складає легенди про бандитів. Суспільство, в якому різницю між героєм і бандитом затирається, — таке суспільство вже хворе.

## ВИКРИВЛЕНА ІДЕЯ МИЛОСЕРДЯ НИЩИТЬ СУСПІЛЬСТВО

Якщо хтось уважно слідкував за статистикою злочинів у цивілізованих країнах, то не міг не зауважити, що злочини траплялися тим частіше, чим легші кари визначали судді справцям злочинів. Зокрема, коли мова про т.зв. важкі злочини: грабунки з насильством, гвалтування жінок, убивства, — то їх кількість виразно узaleжнювалась від того — чи застосовували суди кару смерті, чи тільки ув'язнення.

Не зважаючи на незаперечність цього роду фактичних даних, в другій половині нинішнього століття в країнах Європи й Америки повелася мода не стосувати кару смерті ніяким злочинцям: навіть убивцям рецидивістам, навіть убивцям поліціянтів і взагалі державних урядників під час їхніх службових обов'язків. Це надзвичайно сподобалось усім грабіжникам і бандитам: деж пак — вони тепер нічим не

ризикують, бо перебування у в'язницях (наприклад, в США) було для них свого роду „заслуженим відпочинком”, включно з радіо і телевізією. Зрештою американські судді, хизуючись своєю гуманністю, так люблять скорочувати терміни ув'язнення, що деколи злочинець перебуває у в'язниці лише половину визначеного часу. Судді не журяться, що достроково звільнений в'язень — поки його знову спіймають — встигне не одну людину пограбувати, а то й убити.

Ще прикріші наслідки потурання бандитизмові-тероризмові на форумі міжнародному. Нема сумніву, що позаторішня історія в американському посольстві у Хартумі (Судан, де було вбито американського і бельгійського дипломатів арабськими терористами, які кінець-кінцем не понесли жадної кари), — що ця *непокараність* стала „орієнтиром” для терористів різних мастей, прецедентом надалі.

І нинішнє захоплення шістьох десятків американських громадян у посольстві в Теграні — включно з нахвалками замордувати захоплених богудухавинних людей (не одного, не двох, а більше півсотні!) — якщо США не видадуть на замордування шаха Паляву, — явно „націлене” на слабодухість американського уряду (проявлену в Хартумі, в Кореї, Кубі, В'єтнамі тощо).

Ледве чи можна сумніватися, що ця дика історія з нечуваним торгом: „або видайте нам шаха, або ми замордуємо 60 ваших громадян”, — є прямим наслідком численних випадків потурання терористам з боку американських державних чинників, потурання, диктованого недоречним і нерозумним гуманізмом, який противна сторона завжди сприймала як боягузство і слабість.

*„Вільний світ”, листопад 1979*

## ДВА ШКІДНИКИ: ВУЛИЧНИЙ БРУД І ВЕЛФЕР

Учора була субота трохи незвична в моєму режимі шкрябопера, бо я домовився з своїм ще з ділівських часів другом поїхати „на океан”, хоч купатися ще не сезон, але полежимо на пісочку та подихаємо чистим свіжим повітрям. Отож стоймо на автобусній зупинці, чекаємо свого „баса” і гуторимо.

— Оце сидіння, — каже мені мій друг, — щойно три дні як поставили нове, а поглянь — як вже розмальовано!

— А-а, — байдуже докинув я: — Це мехіканці — вони страх як люблять оці графіті... Ale що вже відкручено й шрубу й чиєс ініціали вирізано ножем — оцього вчора ще не було: швидко впорався!..

— Кажуть, що якраз проходив полісмен: засміявся й не сказав нічого.

— Це ще пусте. Два чи три дні тому хтось перевернув смітник, повну сміття, і так воно розкидане було, що гідко було очікувати „баса”, а ніхто й вухом не веде... чекають аж смітникя котрогось дня забере.

Підійшов наш автобус — і ми поїхали до Пацифіку.

\* \* \*

На Пасифік Ошен (це ніби Набережна, але від води далеченько, на горі) „народу більше, ніж людей” (є таке прислів’я): лежать, сидять на простелених ряднах та коцах (а то й просто на траві, особливо молодші); дехто читає, дехто їсть та п’є соду, дехто дрімає чи спить.

Я звертаю увагу, що хоч день робітний, серед присутніх чимало людей молодого віку.

— А то „хронічно безробітні”, — вияснюю мені товариш. — Кожному з цих „хроніків” уже з десять разів пропоновано роботу, але вони заявляють, що то не іх фах, — і іх, як „хроніків”, з компенсації безробітних списують і передають велферові. Отак вони й байдикують роками. А пригадуєш собі спільногого знайомого Жученка?

В ту мить я пригадав футболіста, який двічі позичав у мене гроші і ніразу не віддав. Пригадував і його слова: „Який сенс брати мені роботу, за яку платитимуть не більше, як я маю від велфера”? А службовці в офісі велферському не дбають, щоб таких „хроніків” гнати геть, бо тоді

вони самі не матимуть досить клієнтів і можуть підлягти скороченню.

— Але ж це потакання ледарству, розпуста — куди ж воно провадить Америку?

— Та кудись провадить... в міжзоряні простори.  
На завершення ми значущо перезирнулися.

## ДЕЩО ПРО АМЕРИКАНСЬКИЙ ПАТРІОТИЗМ

Кожному новоприбульцеві до цієї країни не раз і не два доводилося чути таке запитання (звернене до нього давнішим, ніби „корінним” американцем): „А як вам тут подобається? Чи любите Америку?”

Особисто мене це запитання завжди шокувало як цілком недоречне, бо ми — збігці від нелюдського сталінського режиму — зовсім не були в **позиції вибрати** по вподобі, по любові ту чи іншу країну поселення. Проте, розуміється, в ситуації новоприбульця та знаючи лише декілька англійських речень, запитаний відповідав: „О, так: Америка мені дуже подобається!”

Та ось недавно вже майже по 30 роках перебування в ЗСА, я навмисне сказав у розмові з випадковим „автобусним” співрозмовцем, що я новоприбулець. Ну й, розуміється почув оте стандартно-дурне запитання: „Як вам наша Америка: любите її?”

Ось тут я вже не втерпів: „А за що, — питую його — я мав би її любити?” Він видивився на мене, як на якесь чудодиво. А я далі — більше: „А чи любите її ви, корінні американці? Любите оці купи сміття в центрі міста? (А якраз тоді страйкували сміттярі, й гори бруду поставали вздовж хідників). Любите оце розпаношення хуліганів у собвеях та й просто на вулицях, що боїтесь смерком виходити з хати? Любите оце безладдя в школах, спричинене расовою десегрегацією, забороною молитви та розпустою школярів?!“

„Корінний” щось хотів заперечити чи взагалі сказати, та я не дав, перебив.

„А ваша-то пак американська — закордонна політика: таж ви скрізь граєте в руку московським комуністам: так

було в Кореї, де ви боялися з'єднати корейський народ в одне ціле. Так було у В'єтнамі, де ви „танцювали на місці”, боячись перейти 38-го паралелю, щоб з'єднати в один державний організм в'єтнамський народ, і наче навмисно чекали, поки не зроблять комуністи. Так, зрештою, було і є й на інших континентах: народу, національних прагнень єдності й волі американський провід ніде не боронить все бойтися дратувати Москву.”

Тут я дав собі передихнути, бо й подумав: чи не занадто я „вдарився в критику”? Адже „корінний” може просто „присадити” мене хоч би такою заввагою: „Коли ви встигли так усе роздивитись і пізнати — раз ви тут не більше року (я попереду це йому сказав)?”

Ta співрозмовець мій сказав лише: „Велл, гуд бай, Джордже!” і подався геть. Не було помітно, щоб моя критика Америки його діткнула, зачепила його патріотизм американця. I взагалі я щось не пригадую собі (це за чверть віку часу) зустрічі з дійсним американським патріотом, що болів би невдачами і радів би успіхами своєї країни. Чи вони є справді в цій матеріальній суперпотузі?

„Народна Воля” 1980

## ЗАМІСТЬ ПЕРЕПИНЕННЯ — „ЗЕЛЕНЕ СВІТЛО”

У ч. 23 нашого часопису вміщено підписану ініціалами *м.б.* статтю „Тероризм і його приціл”. Стаття досить цікава, але „приціл” її, на нашу думку, сковзький, щоб не сказати одвертіше — хибний. Бо замість рішуче засудити, затаврувати як тяжкий злочин терористичні дії взагалі, без мудрагельного „розмежування-аналізи” аж трьох видів чи категорій терору, автор загруз у специфізаціях різних видів терору, допустився декількох ризиковних і навіть явно неслушних тверджень, а головне — розгубив такий потрібний у публікаціях на дану тему *патос осуду і тривожного заклику до рішучого і негайногого солідарного походу* проти *тероризму* — цієї язви демократичних суспільств сьогодні.

Чимало місця в статті займають припущення про мотиви, що керували терористами-атентатниками, в моменти їхнього замаху на життя през. Регена і Папи Павла-Івана II-го. Ці припущення, а ще більше певні твердження-характеристики виконавців даних атентатів не виглядають переконливими в очах наших читачів. (Цитуємо „Атентатники на Регена, та Папу — це не вияви тероризму. Атентатники в обох тих випадках не діяли з метою примусити когось при владі до певної поведінки.”

А звідки це авторові статті відомо? Може справді вони не діяли з власної ініціативи, були виконавцями задуму й ініціативи чужої — це навіть дуже правдоподібно. Але хіба це касує чи зменшує їхню вину як *терористів*??!

Нижче у цій же останній шпальті 3-ої стор. читаємо: „Так, терор є нині прийнятим у міжнародних стосунках інструментом досягнення політичних завдань. Групи, які не можуть здобути свої права апелями до справедливості, застосовують терор, якщо їм не вдається досягти здійснення політичних завдань збройними акціями.”

Попереду автор статті кількома наворотами говорив про те, що „справжніми” терористами, так би мовити, „визнаними на міжнародному форумі”, бо „ідейно цілеспрямованими” є ті, що терором намагаються здобути не якісь групові а загальнонаціональні цілі — як ось звільнення свого народу від чужинної окупації чи взагалі поневолення, здобуття суверенності нації — чого, мовляв не можна осягти іншими методами боротьби” а лише стосуючи терор. У цьому пляні настирливо подаються приклади-взірці: терористичну діяльність IPA (лівої) в Північній Ірландії (Ульстері), таку ж діяльність екстремного крила націоналітів Басконії ETA в північній Еспанії, також терористів ПВО (Палестинської Вільної Організації, що одверто ставить за ціль — скинути Ізраїль в Середземне море”). На думку *м.б.* саме цього роду тероризм, означений загальнонаціональними цілями, є тероризм, вартий не осуду, а пошани і підтримки.

Але ось тим наведеним уступом про „групи, які не можуть здобути своїх прав апелями до справедливості” і тому вдаються до терору, автор в корені підтинає свою настанову: розмежувати терористів на справжніх, „ідейних” і на несправжніх, сказати б так, „липових” чи „шкурницько-бандитських”.

Справді бо: лиховісні, на весь світ, знані терористи „Червоних бригад” в Італії діють групово, це не якісь психопати-індивідуали. Вони навіть видають свої „маніфести”, подають через засоби публічної інформації свої „попередження” і засуди на смерть”, вони за кожним разом декларують себе „борцями за суспільну справедливість”, навіть коли вимагають мільйонові викупні за схоплених міністрів і бізнесменів, відтинаючи (на доказ що не жартують) вухо чи щось інше своїй жертві і врешті забиваючи (напр. лідера християнських демократів Моро).

Так само не менш голосна теористична банда *Баядер-Майнгофера* в Західній Німеччині — адже це теж *група і*, за текстом статті *м.б.*, вона має право на терор, бо „не може здобути собі права апелями до справедливості”...

Так незалежно від своєї волі автор статті „Тероризм і його приціл” фактично „дає зелене світло” терористичній хвилі, що заливає нині демократичні країни Заходу — замість мобілізувати увагу читачів до найможливішого поборювання цього грізного ворога ч. І сучасного цивілізованого суспільства. Від’ємний ефект статті посилюють — ще й такі недоречні „винаходи”, як, наприклад поставлення урядів США і СРСР поруч — як „найбільших терористів” (це з огляду на їх перегони в зброєнні!). Йдучи за такою *механічною логікою* справді можна дійти до абсурду. *А чей же порушена тема про тероризм — дійсно одна з найбільш актуальних тем нашої сучасності.*

## ПОЛІТИКАНСТВО — ГЕТЬ, СПРАВИ КУЛЬТУРИ НА ПЕРШИЙ ПЛЯН!

Незабаром відбудеться Конгрес чільної організації Американської України — Українського Конгресового Комітету Америки. Досі бувало так, що з’їзди УККА — організації в суті речі громадської — не встигали як слід обміркувати важливі громадські справи, бо ... делегати витрачали дорогий час на партійно-політичні непорозуміння та узгіднення. (Хоч, власне — здавалося б — для цього досить форумів Д.Ц. УНР та двох партійно-політичних бльоків: УДРуху і Визвольного Фронту).

Так було, але так не повинно бути надалі: УККА обов’язаний дбати саме про справи загальнопобутові, справи

культури і мистецтва нашої громади на терені ЗСА. І сьогодні я звертаю увагу на культурно-мистецьку ділянку, яка незаслужено, безпідставно перебуває тим часом в упосліженному стані, а саме — *ділянку театрального мистецтва*.

Справді: коли — на спілку з українською громадою Канади —створено Оперовий Ансамбль (що йому лише бракує власного приміщення), то чому не створено досі стабільного Драматичного Ансамблю? Якщо мова про кадри, то Торонтська „Заграва” на чолі з Юрієм Бельським і „Студія Мистецького Слова” на чолі з Олімпією Добровольською в Нью Йорку могли б постачати цілком достатній кадр акторів. Маю враження, що бракувало і бракує досі лише належної уваги і матеріяльної підтримки з боку обох громадських Централь — КУК-у в Канаді і УККА в ЗСА.

А тим часом — хай мені дарують любителі опери, спеціально в наших умовах діаспори, я на перше місце в ділянці театрального мистецтва ставлю ТЕАТР ДРАМИ. Спитаєте: чому? А тому, що в наших специфічних умовах СЛОВО, МОВА важить більше, ніж МЕЛОС. Поправне слово зі сцени помножується на всю кількість слухачів і саме воно в центрі сприймання — тоді як в опері в центрі сприймання є голосове вміння артиста.

Пригадаймо собі — яке величезне значення для розбудження і збереження національної свідомості мали українські драматичні ансамблі Марка Кропивницького і братів Тобілевичів (Ів. Карпенка Карого, П. Саксаганського, М. Садовського), ще в минулому віці! Адже до самої революції 1905 року друковане українське слово було під такими утисками з боку царського режиму, що коли б не *слово зі сцени*, несene в народ згаданими драматичними трупами, то була б дійсно суцільна німota на всій підросійській Україні.

Як зачуваю, „Студія Мистецького Слова” в Нью Йорку під орудою Олімпії Добровольської намірилась поставити Винниченкову п'єсу „Брехня”. Дуже слушний намір, бож цього року обходимо ювілей століття з дня народження найвидатнішого нашого письменника-повістяра і драматурга першої третини нинішнього століття. Але п'єса „Брехня”, що свого часу обійшла всі кращі театри був. Російської Імперії і європейського Заходу (головно Німеччини і Франції), не є легка до постави, особливо в

наших тутешніх умовах. Тож конче потрібно, щоб УККА спонсорував поставу цієї п'єси. Якщо тісно з бюджетом, то скоротити видатки на різні зустрічі чергових „знакомистостей” та інші представницькіоказії.

„Народна Воля жовтень 1980

## ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН США ФЕНОМЕН ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ

Тямущі люди США вже виступали усно і в пресі про певну диспропорцію між правами й обов'язками в нашій країні, яка (диспропорція) особливо стала помітна тепер, за президентства Джіммі Картера, якого найменовано чемпіоном боротьби за людські права. Щоправда, передчасно випущені (за розпорядженням през. Картера) чотири пуерториканських терористів явно-славно заперечують, підносячи вгору свої п'ястуки враз із бойовими окликами, згадане чемпіонство Картера, сподіваючись, мабуть, що їм ще належиться реабілітація (а з тим, очевидно, і компенсація за 15-річне ув'язнення іх!).

Бойова поставка згаданих терористів, їх тріумфальне прийняття ентузіастичною вулицею напевно не давало спати Аронові Кей (призвав себе членом миролюбних „Іппі”), і він „безстрашно” жбурнув в обличчя каліфорнійського губернатора Дж. Бравна кремовим пиріжком. Арон Кей був певен, що цей „геройський” вчинок йому мине безкарно: де ж пак! пуерториканці дісталися аж у будинок Конгресу, стріляли і ранили конгресменів — а він, „іппі” „стріляє” лише пиріжком! Ніяке, мовляв, насильство.

Арон Кей не помилився. Як пише газета „Русская Жизнь”, Кея навіть не затримано. Отже і президент, і губернатор широко тлумачать права громадян, бережуть їх більше, як себе, тобто як владу. А чи це слухнє поступовання представників влади? Чи вони мають лише право милувати і прощати, а чи мають ще й обов'язки пильнувати порядку в державі, щоб „геройські” вчинки стрілянини — (чи пістолем, чи пиріжком) не були об'єктом лише фоторепортерів та екзальтованих недоростків, а й дозорців прилюдного ладу й спокою.

З обов'язку журналіста, щоб бути в курсі сусідських справ (які нераз „щільно прилягають” до наших), доводиться переглядати сусідську пресу. І ось у ч. 26 „Р.Ж.” (входить у Сан Франціско), подибуємо статтю „Про народних обранців”. У статті (автор її заховався за ініціалами С.Г.З.), попри мало переконливі покликання на Петра I („Реформатора”) та Миколу II (за висловом автора — царя-мученика) подибуємо низку критичних завваг на адресу республіканської форми державного устрою. При цьому особливо наголошується несмак і високі кошти президентських виборчих кампаній: наводиться перелік „компліментів”, якими „обкладали один одного суперники-кандидати: Річард Ніксон і Джордж МакГоверн у 1972 році: „крутій, брехун, дурисвіт, ворохобник, комуністичний підлабузник”, а другий на це: „термоядерний авантурник, анальфабет, гістерик, підюджувач війни, расист, диктатор”.

Отже виборча кампанія не тільки не виховує суспільно-політично громадян, а навпаки — констатує автор статті, і читач з ним згідний. Анонімний автор „Русской Жизни” слідом за „НР Словом” наводить ще такий „запахущий” епізод з виборчої кампанії 1972 року: коли до МакГоверна підійшов якийсь молодий мужчина і сказав, що його справи безнадійні, бо виграє вибори Ніксон, то МакГоверн тихо, але цілком чутно промовив: „Поцілуйте мене в...”

Після цього С.Г.З. узагальнює:

„Як бачимо, республіка — з її постійними періодичними кампаніями виборів — дійсно являє собою спортивне видовище, до того ж дуже дороге.”

Що й казати: багато рації має в собі ця критика. Далеко слабша однаке та частина статті С.Г.З., де він республіканському ладові протиставить лад монархії. Не спромігся тут автор статті бути таким красномовним, як попереду, в частині критики республіки. Це безумовно, свідчить про давну знану істину: бачити хиби набагато легше, ніж уміти їх заступати позитивними осягами. Але про це ще іншим разом.

„Народна Воля”, листопад 1979

## ТРЕТЬЯ „ДВАНАДЦЯТКА” НА СЛІДАХ ДВОХ ПОПЕРЕДНІХ

Позавчора я стрінув давнього польського приятеля (сусіда в колишніх ділі-таборах) і розмовився про нинішню „польську коломийку”: про Валенсову „Солідарносць”, про загрозу советських танків, позицію західних держав, щодо польських подій і т.д. Мій співрозмовник — палкий польський патріот, але не „сенкевичівського типу”, ні; натомість передплатник і пильний читач паризької „Культури”. І він, власне, в першій же фразі розмови вжив слово „дванадцятка”, яке фігурує в моєму наголовку. А розшифровується цю „дванадцятку” так: перший советський наїзд на своїх сателітів був 1956 року для приборкання мадярів, отже на дванадцятому році з часу советської окупації Мадярщини (1944 р.). Другий наїзд Советів — 1968 р. (тобто 12 років пізніше), коли придушено „дубчевську весну” в Чехо-Словаччині. А третій наїзд „висить” над кордонами Польщі власне з осені 1980 р.

— Як же, колего, ви дивитесь на сьогоднішню політичну кризу в Польщі? — запитав я свого співрозмовника: — Чи не думаете ви, що справді дійде до втручання советської зброї?

— Як вам сказати? Думаю, що ні. І водночас боюся, що якийсь відсоток — хоч і невеличкий — можливості советського наїзду таки існує. І то власне, дякуючи непогамованості нашого польського темпераменту.

Мій співрозмовець на мить зупинився (ми розмовляли під час прогулянки на свіжому повітрі), потім промовив, злегка хвилюючись:

— Боюсь якоїсь нерозважності з нашого боку. Адже нам, полякам, нариватися на бійку з Москвою ніяк не можна, не маючи найменшого шансу на підтримку нас з боку Заходу. А що такої підтримки не буде, то про це ясно і недвозначно свідчать досвіди мадярського повстання 1956 р. і чехо-словацької спроби дубчеківського „соціалізму з людським обличчям” 1968 року. А дванадцять років пізніше 1980 року — у даному випадку — Захід навіть не ховається з тим, що він немило дивиться на антимосковський рух людності, — вже не кажучи про якусь хоч би моральну підтримку.

— Алеж це лише офіційні кола, — устряв я: — а маса західної людності цілком певно симпатизує польському робітничому рухові „Солідарносць”.

— А що нам з такого симпатизування? Нам би танки та літаки! Та справа не тільки в нашому мілітарному безсиллі, а звідси й безглузді фізичного спротиву. Справа сягає далеко глибше: нам, польському народові, зовсім недоцільно, навіть шкідливо одверто конфліктувати з Москвою.

— Та що ви говорите?! Чому так?

— А тому, що з ласки отого самого лицемірного Заходу нас, поляків, надовго, на століття примуцовано до московського воза. Москва нас припечатала Шлеськом, Одрою-Нісою та Помор'ям взагалі так званими „відзисканими землями”. Москва забрала (при попускові англоамериканців) ці землі у німців і подарувала нам, полякам, щоб ми не плакали за Львовом та Вільною і не згадували про Катинь, про кільканадцять тисяч постріляних польських офіцерів. Взагалі — як це не прикро, а нічим не замажеш і не вишкребеш того факту, що нинішня „Польська Людова” — майд ін Москав, чи пак створена в Москві і на ласці Москви існує.

— Оце вже ви надто спрошуете: адже Москві потрібна Польща як оборонний вал супроти німецької поновної агресії, отого історичного німецького „дранг нах Остен”, устиг заперечити я Франекові (так звали моого співрозмовця).

— Ну, це надто далека пісня, — відмахнувся рукою Франек: тим часом німці поділені, східні слухняно служать Москві. У всякому разі Советам потрібна лише Польща слухняна, в повному значенні слова сателітна. А в разі непослушу Москва не завагається віддати східнім німцям Помор'я і Шлеськ. Річ ясна, що „гуманний і миролюбний” Захід навіть пальцем не кивне в обороні польської цілості й суверенності. Це добре знає польська інтелігенція (в тому й комуністи); знають і свідоміші робітники, в тому й прославлений Лех Валенса. Тому, власне, він і закликає тепер робітників до поміркованості, „не наступати на п'яти режимовій владі”, бо можна цим накликати собі біду: рушать зі сходу совєтські танки — і втрачене буде усе, досі осягнуте.

Франек спинив мову, наче йому забракло дихання. Поглянувши пильніше, я помітив, що очі йому застиляє пелена туги, а в очному кутику заблистила сльоза.

Та я не знайшов негайніх слів розради, а лише подумав: „Ти маєш рацію. І я розумію твої гризоти і вболівання. Напевно ти розумієш (бож читаєш паризьку „Культуру”), що не можна претендувати на Щецин та Вроцлав на заході — і Вільну та Львів на сході і розумієш, що дружня Литва і Україна потрібна Польщі як повітря... Але чому таких Франеків зникомо мало?..

„Народна Воля”, січень 1981

## ПРАВО НА НАСИЛЬСТВО

Звільнення від кари 4-ох пуерториканців, які свого часу вчинили стрілянину в американському Конгресі й поранили декого з конгресменів, а один із терористів намагався вбити президента Г. Трумана, — не можна кваліфікувати інакше, як визнання урядом США — прилюдно й офіційно — *права на насильство, на терор*.

Хоч практично це не перший того роду випадок в повоєнному періоді США, однаке він настільки яскравий і гучний, що напевно матиме неабиякий вплив на суспільно-державне життя Америки в дальшому, ставши в очах загалу свідоцтвом потурання з боку державної влади руйнікам держави і злочинцям-терористам. Про мотиви, що спонукали Білій Дім до такого кроку, можна думати всіляко: скаля припущені розтягається від побудок найвищого гуманізму — аж до підлабузництва.

Та для історії не це матиме значення, бож про мотиви можна лише догадуватися. Для історії матиме значення, що чотири терористи з'явилися перед очі суспільності з *тріюмфальними обличчями геройів*; вони засвідчили це ще піднятими вгору п'ястуками і демонстративними заявами, що й далі боротимуться за самостійність Пуерто Ріко, не виключаючи методів терору. Вони не виступали перед публікою як *помилувані, а як герой-переможці!* Деж пак: потрапити дістатися із зброєю в середину найвищої державної установи наймогутнішої держави світу, зчинити там несусвітню паніку і пролити кров, — а після всього цього уряд їх випускає дочасно на волю (очевидно, за *геройство!*) — це таки варто тріумфу натовпу земляків та всіляких ліво-

радикалів, що раді кожній нагоді дискредитувати державну владу.

А для більшої „тріумфальності обстановки” тут вже й панночки з квітами для „героїв”, і фоторепортери з кодаками та магнієм, щоб якнайшвидше показати „героїв” на екранах телевізії масовій людності, включно з підлітками, завжди охочими наподоблювати „героїв ножа і пістоля”.

Що й казати: любить свободу країна Вашингтона, кохається (може аж занадто?) у всіляких правах: право *не свідчити*, коли це не вигідно; право *не бачити*, коли сусіда мордують (бож не тебе тим часом!); право *на помилку* навіть великих достойників і т.ін.

Тепер до всіх цих прав додається ще право на насильство: воно стверджене президентом звільненням від карі чотирьох пуерториканських терористів, які нині гордо дивляться з екранів телевізії *як герой*.

„Вільний Світ”, жовтень 1979

## „РУССКАЯ ПАРТИЯ В СРСР”

Двоє найновіших емігрантів із СССР: Вл. Соловйов і Єл. Клепікова вмістили в щоденнику „Новоє Русское Слово” (Нью Йорк) статтю під таким наголовком: „Росія: політична дисльокація і прогнози на завтра.” У статті автори найбільше уваги присвятили дотепер незнаній і нечутній „Русской партії”. Ось що вони пишуть:

„Тепер, коли всі роди політичної діяльності в Росії заборонені й вільне ідеологічне суперництво відступає — Русская партія — одиноке в країні неофіційне і навіть опозиційне ідейне угрупування, яке користується щораз більшою свободою для шовіністичної пропаганди й активного вербування своїх прихильників.”

Не зважаючи на те, що дана стаття зайняла два газетних „підвали”, отже розміром досить велика, автори не подають ні одного імені — хто б очолював чи бодай був пов’язаний з „Русскою партією”, яка її структура, де її центр чи провід — взагалі „ніяких паспортових даних” про неї у статті нема. А з тих абзаців, що говорять про її ідеологію та мету загально можна висновувати, що власне такої партії — як організованого, фізично намацального тіла — ще нема, але вона вже „пустила коріння в такі впливові організації як

КГБ, ЦК, армія". Більше того: Вл. Соловйов і Єл. Клепікова твердять, що „Русская партія”, не маючи означеного фізичного членства і „задокументованого обличчя”, на сьогодні захопила більшість видавництв і журналів країни”, тобто всього СРСР.

Не паспортизуючи нічим конкретно невловну, хоч і всюди сущу (в межах СРСР, очевидно), „Русскую партію”, автори статті про її ідеологію висловлюються так: „Погляди внутрі Русської партії часто суперечні: одні ненавидять більшевиків, другі моляться на Сталіна, але майже всіх їх об’єднує ненависть до жидів і лібералів, драстично негативне ставлення до зв’язків із Заходом і до детанту, гін до ізоляціонізму і національного відродження на автократичній основі... Бувши по суті в націоналістичній опозиції до теперішнього керівництва (тобто кремлівського уряду. — А.Ю.), Русская партія водночас активно його підтримує, а іноді й скеровує в кампаніях проти сталіністів чи дисидентів. Проте, прилягаючи до офіційної політики, Русская партія не спускає з ока свою далекосяжну мету: захоплення влади і повернення Росії на патріярхальну путь розвітву.”

Цікаві це речі взагалі, цікаві зокрема і для нас, українців-самостійників. Хоч, на жаль, невтішні. І найбільше невтішні тим, що досить переконливо говорять про слабість наших сьогоднішніх супутників (по спільній боротьбі проти кремлівських сатрапів) — російських дисидентів. А без солідних спільників — таки внутрі СРСР — нема нам виглядів позбутися московсько-комуністичного ярма. Покладати ж будь які надії на зовнішні чинники, на їх збройну інтервенцію — це вже (у світлі дотеперішнього досвіду історії) було б непрощеним глупством і злочином.

Дуже істотним у даній статті є, мабуть уперше в такій одвертій формі висловлене припущення — здогад, що нинішній кремлівський провід „на гальмах спускається” з незручного вже інтернаціонально-марксового сідала на добре второвану, „русско-історичну” цареславну путь, оздоблену на старті відомим гаслом: „Бий жидів, рятуй Росію!”

Бож чим іншим можна справді пояснити так далекосяжну толеранцію московського шовінізму з боку „інтернаціоналістів у Кремлі?..

## **,ХРИСТИЯНСЬКА ЛІГА ПАТРІОТІВ”**

Пересічний громадянин США з „етніків” мало знає про різні прояви духового життя своєї прибраної батьківщини: він надто полонений турботами про „зелені” і взагалі процесами своєї американізації. Це тим більше, що засоби масової інформації: преса, радіо, ті-ві назагал обтяжені щоденнымчастуванням читачів, слухачів і видців модною тематикою *сексу, спорту і гвалту*, то пак бандитизму.

Щоправда, прояви духового життя, неспівзвучні потужній хвилі матеріялізації, не належать до фасцинуючих, малопомітні, позбавлені динамізму. Про них залюбки кажуть: „Не живе, а животіє”. Зокрема, якщо мова про політичний аспект, то лише під час кампаній президентських виборів виринають на сторінках часописів згадки про якусь третю (або навіть четверту) партію — явного ліліпута супроти обох великанів: партії демократичної і партії республіканської.

Так було досі і так є сьогодні.

Але останнім часом частішають познаки, що ідилія двопартійного чергування-панування може бути поважно загрожена... не від комуністів — боронь Боже! — а від християн, точніше кажучи *християн-патріотів*!

Тут я дозволю собі невеличкий відступ.

Інститути публічної опінії (Галлупа та ін.) як також деякі індивідуальні обсерватори суспільного життя останніми роками констатували помітний зворот до консерватизму в лоні американського суспільства. Дехто схильний причину цього бачити в щодалі більшій насиченості тутешньої людності антикомуністичними збігцями з країн совєтського бльоку та комунізованої південно-східної Азії; дехто пояснює це глибшим усвідомленням людністю небезпеки світового комунізму, досі нерозважно підтримуваного лівацьким курсом урядів США. Ще інші головну причину бачать у „політичній моді”: мовляв, як і кожна мода політичне лівацтво з його „ударними” атеїстично-ніглістичними слоганами й хлоп’ячою бравадою починає себе вичерпувати, йде на спад на цілому фронті — від родини аж до Білого Дому; більшість людності поволенськи повертається обличчям до старих авторитетів і святощів — знову ж таки на всій лінії — з родини почавши, через школу та громадські установи аж до Білого Дому.

Мабуть, ці треті (що за зброю беруть моду) мають найбільше рації. Бо ще давні латинці казали: *Mutantur tempora — mutantur et homines міняються часи, міняються* (з ними) *й люди, іх смаки і погляди.*

Свята правда. Лише в цім конкретнім випадку (адже про США мова) кортить дочепити, з фолклорних скарбів уявши, ще такий „кавалок”: „Дай Боже консервативному теляті з'їсти демоліберального вовка хоч би в мріях!”

Кмітливий читач напевно здогадався, що все, досі сказане, становить лише „під’їзд” (але він конче потрібний) до „Християнської Ліги Патріотів”, котра, вмостившись у наголовку, жде своєї черги.

Так ось стисло про неї.

Англомовний журнал „Спотлайт”, звідки частенько черпає матеріал санфранціська „Русская Жизнь”, інформує своїх читачів про конференцію, скликану в посілості Християнської консервативної церкви на півдні Іллінойсу. Конференцію скликала власне „Християнська ліга патріотів”. Учасники конференції (а було їх 6 соток) по вислуханні декількох десятків доповідей схвалили велику, з багатьох точок укладену резолюцію сугубо політичного змісту. Перша частина резолюції окреслює загальнopolітичний стан США — як його бачать і оцінюють учасники конференції. А друга частина подає „висновки”, зглядно заклики до християнських патріотів і вимоги до уряду в Білому Домі.

Нема в журналі місця для повного тексту згаданої резолюції — вона велика; тому обмежимося наведенням найсуттєвіших точок — так з першої частини, як і з другої („висновків”).

I. „Загибель нинішнього суспільного ладу в США майже невідхильна, якщо й далі триватиме самовбивчий руйнницький курс політики, фінансів, моралі й озброєння.

I. Нестабільність, хиткість соціального ладу вимагають співдії громадян, щоб відвернути наявну небезпеку в добі світової конспірації й інтриг. Ми віримо, що сам народ — як про це каже Декларація Незалежності — є і повинен бути остаточним господарем власної небезпеки, вольностей і національного суверенітету.

I. Ворог, що стоїть перед нами як внутрі, так і зовні, це — міжнародний соціалізм і комунізм, їх конспірація, яка проникла в нашу країну, в усі верстви її суспільства і уряду; це творить загрозу нашій політиці, моралі, економіці. До

цього ще слід додати ворожі збройні сили, які концентруються біля наших кордонів для евентуального нападу”.

У частині висновків маркантні точки такі:

II. Негайно зголосити свій вихід з членства в Об'єднаних Націях і відмовити їм перебування на терені США.

II. Припинити матеріальну допомогу чужим країнам і обмежити іміграцію чужинців до США, залишаючи дійсними лише невеличкі квоти з країн, людність котрих відповідає основному етнічному складові нашої нації.

II. Скасувати всі закони про примусове перевезення школярів для расової інтеграції; привернути чинність принципів „поділеної рівності”.

II. Відновити дружбу з нашими довгочасними арабськими союзниками: визнати, що Ізраїль повинен вийти з усіх окупованих арабських територій, за винятком Єрусалиму, що має бути міжнародним містом.

II. Привернути християнські принципи в урядовій політиці, в освітній системі і всьому суспільному ладові, поборюючи всілякі викривлення і збочення від віри наших предків і взагалі основних зasad нашої нації.

Об'єктивно міркуючи, не можна не визнати слушності багатьох точок резолюції *християн-патріотів*. Вони надихані щирою турботою за дальшу долю нашої свободолюбної країни.

## ЧИ ВАРТА НАШОЇ УВАГИ ГОРБАЧОВСЬКА „РУХАНКА“

Не можу пригадати, хто з журналістів уперше вжив цього дотепного вислову — РУХАНКА — для характеристики Горбачовської гласності, але факт, що цей вислів добре віddaє основну властивість внутрішніх процесів сьогоднішнього СССР: людність рухається-правляється (принаймні в говоренні), але справжнього діла НЕМА. І ніби то десь на якомусь зібранні після доповіді генсека впали були слова: „Годі вже гласність голосити — давайте перебудову будувати”.

Бо дійсно: вже майже два роки як за почином генсека в ССР скінчилася доба „мовчазного благоденствія”, „держання язика за зубами” і впарі з цим масу апаратчиків-функціонерів влади перемінено. Але система влади зосталася та сама, черги за найпотрібнішими засобами життя не зменшилися, багаточисленні „в'язні совісти” нидіють у в'язницях і концентраційних таборах так само. Зрозуміло, що загал людності почуває себе „ні в сих, ні в тих”: вже подекуди можна почути стишене побоювання: „Щось тут не те з цією гласністю — якби завтра, бува, за наш язичок та не потягнули куди слід!.. Звідси висновок: мовчи та диш! (замість дихай).

Такий настрій вичувається з нечисленних листів, одержуваних з „батьківщини трудящих” тут, на поселеннях вільного світу. Настрій скептичний, настрій байдужості. — Ет, з того дива не буде пива! — повторює частенько мій сусід, який на відміну від інших дістає аж два часописи і вважає себе **політиком**.

А нам гадається: розумування цього „політика” абсолютно хибне. Суть бо справи в тому, що Хрущовський „реформаторський ривок”, припадав на сорокові роки після Жовтня, а Горбачовщина на цілих 30 років пізніше — на сімдесяті роки більшовицької влади. Хрущов у намаганні реформ був сам, не маючи запілля. А Міша Горбачов його має в особі комуністів-академіків — як ось Яковлев та інші. Це, безумовно, свідчить про **початок** старіння більшовицького режиму.

Бож режим, влада — це людина. Якщо вони молоді, то боротимуться за свою владу — що називається — руками, ногами й зубами. Ну а коли в похилому віці,\*) то змагаються за владу так, як — скажімо — Тимчасовий уряд А. Керенського. Сімдесят років — це дві треті століття, декілька поколінь. Комуністи з Академії Червоної професури певні, що академіками залишаться і при ГЛАСНОСТІ і при ПЕРЕБУДОВІ. І хоч вони можуть тут помилитися та обов’язковий Маркс і Ленін їм вже дуже набрид.

Ось тепер ми можемо зайнятися впритул відповідю на поставлене в наголовку статті запитання: **чи варта нашої**

\* Очевидно, не треба розуміти це по хуторянськи — йдеться про покоління, а не про біографічну метрику.

## **уваги „Горбачовська руханка”?**

Відповідь ясна: **варта**. Адже може статися, що Горбачову і його однодумцям не вдасться спинити розгойдувану ними **ПЕРЕБУДОВУ** (про гласність ми вже не говоримо) на тому рівні і місці, де їм би хотілося, тобто, що **перебудова вийде, вислизне з їх рук**. Тоді українська людність повною парою почне творити своє осібне, **НАЦІОНАЛЬНЕ ВІЙСЬКО**: не інсургентське, не з добровольців, а Армію Української Нар. Республіки з кадровим старшинським складом. (Основу його становитимуть старшини-українці зsovетської армії). Про „спільний казанок” із „старшим братом” не дбати, а одразу пов’язатися і діяти спільно з самостійницькими рухами народів Кавказу (грузини, вірмени, азербайджанці) і Прибалтики (литовців, латишів, естонців). Із західними сусідами (поляками, мадярами, румунами) твердо обстоювати сучасні („сталінські”) кордони.\*\*)

Десь на обрії може замайоріти навіть **ФЕДЕРАЦІЯ** і братство, але без „старшого брата”, федерація рівних.

З уваги на таку можливість, діяспорні українці мусять пильно цікавитися сьогоднішніми „руханковими” процесами в Сов. Союзі.

*„Українські Вісті” — лютий 1988*

---

\*\* Хоч Молдавію, мабуть, слід таки признати румунам. — А.Ю.

## **КЛОПОТИ ГОРБАЧОВА І ТРЕТЬЕ (РЯТІВНЕ!) ГАСЛО**

Кажуть, що генсек М. Горбачов у часі своєї візити в Лондоні зустрівся з одним українцем — членом англійського парляменту і розмовляв із ним українською мовою. Це дуже ймовірне, бож М. Горбачов був на Ставропільщині довгенько партійним функціонером, а значна частина тамтешньої людності — українського походження. Та нинішній комуністичний генсек, як виглядає, ще й порядний ідеаліст, бо підняв справді велику справу — впровадити гласність і перебудову в країні, де через десятиліття населення навчено „держать язык за зубами” і виплекано остогидний тип „сусіда-стукача”.

Прикметно, що Горбачов із своїми однодумцями прагнуть запровадити докорінні зміни в суспільно-громадському житті СРСР діючи наказами згори, не вдаючись, не рахуючи на допомогу „революційної вулиці”, бо знають, що та не забариться включитися в „акцію перебудови”, але із своїми „мордобійними” гаслами: „Геть совєтську владу!”, „Смерть комуністам і соціялістам!”

Взагалі масовий революційний (чи контрреволюційний) рух — це кров і руйна, які супроводили всі відомі революції, що в них головний стимул — пімста — родила гори людських трупів, головно людей сміливих і творчих (згадайте нищення жирондистів під час великої французької революції 1789-1792 рр. чи близьче нашого часу — масове нищення інтелігенції в бувшій царській імперії більшовиками). Знову ж руйна матеріальних статків і процесів виробництва прирікала масу людности на довгі роки голодування й злиднів.

Ми переконані, що дальнє поглиблення суспільно-господарської „перестройки” (а без цього дотеперішні осяги не полегшують становища населення) неминуче стрінє рішучий спротив лігачовців, тобто консервативних противників Горбачова, які в разі перемоги в ЦК КПРС повним ходом повернуть до сталінщини, касуючи досягнення „горбачовщини”. Очевидно, така перспектива не тішить Горбачова. Знову ж перспектива вибуху всенародного повстання проти комуністичного режиму — це ж також означатиме крах горбачовщини — спроби „комуністичного режиму без комуністичного насильства”. Отже, виходить —

і так зле, і так недобре. Який же вихід? Як бути горбачовцям, щоби почате діло перебудови не запроторити цілком і себе в тому числі?

Ось тут, власне і вся — як то кажуть — заковика: чи вдасться без „революційної вулиці” побороти саботаж тими тьмушої лігачових, які становлять дві третіх державного апарату нинішнього СРСР, включно з армійською командою?

Минулих 2½ року горбачовщини не спромоглися цього саботажу подолати. Перед Горбачовим на весь зріст постала дилема:

1. або зректися свого чудового заміру витягти з твані застою господарське й культурне життя цілого Радянського Союзу (зберігаючи рамиsovєтсько-партийної влади), — або

2. далі й сміливіше поглиблювати перебудовну акцію, розколихуючи досі інертні маси робітників та колгоспного селянства, не зважаючи на риск, що „розколихані трудящі маси” викинуть за борт і самого Горбачова, бо ім комуністи ні до чого. Хіба що Горбачов із Савла обернеться в Павла (як про це оповідає Біблія).

Оба варіанти не можуть потішати Горбачова (якому ми широ співчуваємо). І саме тому, що співчуваємо, постарались знайти пристойний вихід — його досить таки небезпечної ситуації. Цей вихід досить простий: до двох політичних програмових гасел додати (рятівне!) третє. Отже **гласність, перебудова і розчленування імперії!**

Адже Радянський Союз — єдина сьогодні імперія з тоталітарним режимом. Наявність цього політичногоrudimentu насправді „псує частину вселеної”. І чому б Горбачову не взяти на себе історичної місії „покласти край” цьому, сказати б так, глобальному неподобству? Адже за конституцією Радянського Союзу всі 15 республік, що його становлять, мають право вийти з його складу. Дуже можливо, що деякі з них не хочутьскористатися з цього права. Але більшість, а найперше Україна, завжди заявляла устами своїх кращих людей прагнення повної самостійності. Варто лише генсекові Горбачову проголосити, що Кремль не перечитиме фактичному усамостійненю республік, які цього забажають, як відпадуть обидві небезпеки: і з боку консервативної лігачовщини і з боку „революційної вулиці”, бо вся енергія активної людності піде на улаштування „своєї хати” — самостійної державності. Що Горбачову і його

однодумцям доведеться виявити дійсне обличчя не шовініста — великородженого, а правдивого інтернаціоналіста, неsovєтського взірця, — це річ ясна.

## УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА В США І ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ 1988 р.

Кількість українців за походженням в США можливо десь близько мільйона, але активна українська громада не перевищує півтори сотні тисяч. Проте кожному ясно, що й п'ять тисяч, та навіть п'ять соток, може зумовити вислід — хто буде господарем у Білому Домі — Буш чи Дукакіс, республіканець чи демократ.

Нераз можна почути байдужі голоси: „А хіба нам не однаково?” — Ні, не однаково. Особливо, коли зважити, що вирішне значення сьогодні має який республіканець, а особливо який демократ, бо обидві провідні американські партії ідейно — чи може краще сказати ідеологічно, неоднорідні, бо складаються з лібералів і консерватів.

У демократичній партії сьогодні горують (тобто мають провід) скрайні ліберали, тобто є по суті, соціялісти; за проводирия вони мають Дукакіса. В республіканській партії на початку Регенового президентства провід мало консервативне крило, але внаслідок різних причин, на яких нема часу зупинятися, останніми роками, провідний вплив у республіканській партії почали здобувати центровики, а то й ліберали. (Хоч, може, не так у партії взагалі, а в самому Білому Домі). Проте, „ліберальствуючим” республіканцям далеко до лібералів-демократів з їх властиво соціялістичною програмою. Є це демократи звижнені в бік соціалізму, а Майкл Дукакіс їх ставленник, кандидат на господаря у Білому Домі. Програма їх — урвати якомога більше від багатих, щоб нібито дати бідним. Але вони бідних не шукають, а годуватимуть дармоїдів — численних урядовців-апаратників, — словом, точнісінько так, як „давали бідним” більшовики, сівши на плечі трудового селянства та робітництва і зашморгнувши їх так, що вони масами гинули з голоду та в концетрантах, доходячи десятками і сотнями тисяч.

Дукакіс проти молитви в школах, проти смертної кари для вбивців, навіть повторних рецидивістів. А кому це потрібно? Таж давнім-давно відомо, що безвірництво йде в парі з неморальністю, з розпустою. А скасування смертної кари ноторичним убивцям — це не прояв гуманності, а кричуще лицемірство, облуда, знущання з гуманності, бо злочинця ставиться вище за громаду. Яка ж це гуманість — змушувати людність цілого міста чи повіту трястися у передбаченні бандитського нападу?! Не дай, Боже такої лівацької гуманності!

Дукакіс запобігає перед муринами та еспаномовцями, мовляв, це „покривджені меншини”. Може колись вони й були покривджені, але висувати тепер їх наперед, давати різні пільги — це значить робити ці меншини упривілейованими супроти інших — порушувати принцип рівності. А для чого це? Тільки заради придбання голосів?

Ні, не по дорозі українцям із закамуфльованими соціалістами!

„Народна Воля”, вересень 1988

## ІДЕЙНІСТЬ, ЗБОЧЕНСТВО, ТЕРОРИЗМ

Не хочемо міняти наголовок статті, що першим прийшов до голови, хоч свій виклад почнемо саме з останнього компоненту, бо в повітрі ще не вщухло обурення з приводу дикунського акту терористів в Італії.

Замордування італійськими „краснобригадниками” чолового державного діяча Альдо Моро після довгого й нахабного шантажування італійського уряду та насміху з усієї суспільності змусило нарешті проводи західних демократичних країн серйозно застновитись над тим, яких же заходів слід ужити, щоб припинити розпаношення бандитського тероризму в країнах демократичного Заходу?

Ми звертаємо увагу читача на прикметник бандитський, бо історія ще знає тероризм ідейний, коли терористи вбивали людей не заради матеріальної вигоди чи „спорту”, а з ідейних спонук, при чому розплачувались власним життям, не ховалися як злочинці. Таким був римлянин Брут, що вбив (разом з однодумцями) Юлія Цезаря, щоб урятувати від цезаризму Римську республіку;

таким же ідейним убивцем була Шарльота Корде, яка вбила демагога Марата, щоб привернути велич королівської Франції; такими ж ідейними терористами були в царській Росії народовольці, що йшли на смерть чужу і власну — задля встановлення режиму народоправства в імперії царів. Усіх цих названих убивників ми можемо (з християнської точки зору навіть повинні) осуджувати, але назвати їх бандитами язик не повертається.

І це зрозуміло: бандит убиває заради користі, заради гроша; та ще пильнує, щоб себе не стратити, — навіть ціною випадкових жертв його „геройського чину”. Ідейні ж терористи — як уже було сказано — свідомо жертвуєть власним життям.

Вище ми сказали, що ідейний тероризм почали є й тепер. Кажучи так, ми мали на увазі країни з тоталітарним диктаторським режимом. Адже в таких країнах домогтися зміни режиму мирним способом неможливо. Але тероризм шаліє нині якраз не в країнах диктатури, а в демократичних країнах Західної Європи й Північної Америки. А політична боротьба в цих країнах, отже й боротьба за зміну режиму є легальною в рамках парламентарної демократії; в Італії, напр., комуністам зовсім мало бракувало голосів, щоб стати урядовою партією і впроваджувати комунізм — легально, так би мовити, з „печаткою уряду”. Та „краснобригадникам” потрібен не комунізм, а „геростратове геройство”, задоволення своїх садистичних примх та витівок, бучна слава „невловних спритярів”. Натомість інтереси людей праці, їх добробут і воля — на все це вони плюють. Не дарма ж навіть офіційний провід італійської компартії всіляко відпекується від „краснобригадних революціонерів.”

А проте, є в Західній Європі дві місцевості, де можна вбачати ідейний тероризм: це Північна Ірландія (Олстер) і три провінції в Еспанії, залюднені переважно басками (поблизу біскайської затоки). В першій операє IPA (Ірландська республіканська армія), а в другій — ETA (організація басків-сепаратистів). Ми висловились не категорично, а ухильчиво „можна вбачати”, бо є деякі дані, що обидві названі терористичні організації користують з допомоги з-зовні, а в таких випадках ідейність завжди має проблематичний характер: рядові члени IPA і ETA можуть цього не знати, і тому їх сумління чисте. В усякому разі терористів IPA і ETA не можна ставити в один ряд з іта-

лійськими „краснобригадниками” та німецькою терористичною бандою „Баядер”.

Придивляючись пильніше до „людського матеріалу” теористичних груп, помічаємо, що певний відсоток їх членства становлять збоченці-психопати, отже люди, яких американські судді завжди від кари звільнять на тій підставі, що це люди „поза нормою”, які за свої вчинки не завжди можуть відповідати. Здавалося б що суспільство вправі все таки оберігати себе від таких „людей поза нормою” засобами органів безпеки. На практиці, однак, в державі — лідерові демократичного світу, З’єднаних Стейтах Америки, злочинці-психопати (дійсні й удавані) розгулюють на волі, аж доки до старих злочинів не вчинять ще декілька. Це стало, сказати б так, „нормою”, ввійшло в систему.

## ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЙ

У ч. 176 „Свободи” мою увагу прикувала на першій сторінці невелика замітка під наголовком: „Українці розв’язали комітет для підтримки Дж. Буша.” Прочитавши її, я почав шукати на інших сторінках редакційного коментаря чи бодай чийогось відгуку на цей, на мою думку, дуже поквапний і помилковий крок нашої громадськості.

Адже, поминаючи вшанування тисячоліття нашого хрещення, в цім 1988 році, першочерговою справою для нас як американських громадян — є вибори президента США. Цеж ясно, що нам зовсім не байдуже — хто протягом 4-ох наступних років буде *керманічем держави* (бо саме така є позиція президента в США): загонистий лівак Дукакіс, чи зрівноважений консерватор Буш?

Я певен, що не тільки українці старшого віку, але й їх дорослі діти знають — чого варті гучні ліберальні гасла та їх носії — оборонці „бідняків” і різних збоченців; знають — в яку прірву безладдя і злиднів пхають багату і щедру Америку замакітрені соціалістичними ідеями голови *нібито демократів*. Адже кожній тверезій людині ясно, що демократизм табору Дукакіса дуже тхне диктаторськими пахощами світових „благодійників людства” з-під знаку Маркса.

*Голоси української спільноти в США — не для Дукакіса, лише для Джорджа Буша!*

А. Юриняк

# РОЗДІЛ II

## ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, ПОБУТ

### МОЄ СЛОВО

(Автор про свою творчість)

Дехто висловлює погляд, що письменниківі не личить самому говорити про свою творчість, мовляв, це ніщо інше як саморекляма. Та з цим можна погодитися в тім випадку, коли письменник — хвалю, наголошує лише дійсні чи уяні позитиви своєї творчості, а про негативи, про їх хиби мовчить. Але коли письменник не позбавлений самокритицизму, коли він сумлінно розкриває перед читачем лябораторію своєї творчості, то це не саморекляма, а істотна, нераз доконечна поміч читачеві для глибшого зрозуміння письменницького твору. А звідси — повнішої читацької втіхи.

Звичайно, є твори (особливо віршовані поезії), в яких автор „співає як пташка”, промовляє лише серцем, не турбуючи розум. У цім випадку годі шукати в творі якихось життєвих настанов, ідей. Та здебільша письменник і поет береться за перо тоді, коли його непокоять, „муляють” якісь думки-ідеї, що ними він хоче поділитися з читачами, з громадою і цим способом якоюсь мірою облегшити для себе їхтягар.

Публіцист це робить досить просто, — викладаючи свої думки у формі логічних тверджень, аргументів. А письменник свої думки представляє читачам у живих образах дійових осіб літературно-мистецького твору; він не „наказує”. І в цім випадку „вилушти” ідеї автора, що він своїм твором „каже”, — це не так просто; зате збагачує не лише розум, а й серце, „душу” читача.

Переходячи стисло до власної літературно-мистецької творчости, я повинен сказати, що мене найбільше хвилювали (і хвилюють) такі проблеми (вони ж є й тематичними вузлами моїх писань):

Я і мій біжній (індивід та громада);

Шасливе життя — як його осягти;

Батьки й діти;

Науково-технічний прогрес і занепад моралі (т.зв.  
„нохиці”).

Зупинімось коротко на кожній із цих тем- проблем.

Темі „Я і мій біжній” присвячено не один твір у моїх збірках: „Людям і собі” та „Камікадзе падає сам”. Але нам тут досить одного найбільшого, а саме — повісті „Ідеаліст і сноби” (стор. 61 збірки „Камікадзе падає сам”).

Один із чільних персонажів цієї повісті, на ім’я Фінтик, так повчає „ідеаліста”:

„Нема, не існує в природі правильних, чистих людей, але майже в кожному індивіді є щось правильне і чисте: в одного одне, в іншого друге, ще в іншого — третє. Отож визбирайте і монтуйте (ідеальну людину — А.Ю.). Ймовірно, ви за життя не скомпонуєте, не осягнете цілості ідеалу. Та це й не так важливо: ви — чи кожен інший шукач — житимете цим процесом визбирання і монтування. Ваша думка кожнечасно матиме свіжу поживу... Хіба не цікаво, наприклад, у найпаскуднішому — на перший погляд ока — типі „підстерегти” раптове „сяйво Божої подоби”? Або в безнадійному сіromу, тошнотворно тупому, обмеженому типі „відкопати” знову ж таки якусь ще не рушену, глибоко в стані біологічного життя замулену, проте неповторно індивідуальну здібність? . .”

Чи шановні читачі не вчувають в оцих, може занадто квітчастих фразах „сноба” Фінтика” дійсної їхньої рації, а саме, заклику до якнайдальшої вибачливості, толеранції у взаєминах індивідів поміж собою у всіх сферах суспільного життя? Справді бо: чи не картав себе подумки кожен із нас за те, що, з-за одної чи двох немилих рис у біжньому відштовхував його від себе — і в наслідку кінець кінцем опинювався без приятелів, без потрібного товариства!

Не відпихати біжнього від себе відразу, помітивши ті чи інші його хиби, а придивитися пильніш, пошукати позитивних рис. Толеранція, а не поквалпний осуд, — ось чого дуже бракує українській людині в еміграції. Нетолеранція, хоч би як не натягала вона на себе шати „ідейної принциповости”, дуже пошкодила (і далі шкодить!) нашому суспільству поза батьківщиною.

Щасливе життя — як його осягти. Це другий проблемний вузол, що надихав мое повістярство, мою публіцистику й збірку поезій „Людям і собі”.

Але що ж власне, являє собою щастя? Як його слід розуміти? Є чимало спроб визначення, дефініції цього питання. Найбільше слушним виглядає в наших очах таке визначення:

„Щастя — в шуканні щастя”. Тобто як ціль чи мета — щастя невловне, недосяжне. Бо в моменті осягнення воно перестає бути щастям, не задовольняє вже нас. Отже щасливе життя — це життя з надією і вірою, що твої зусилля осягти „щасливі цілі” кінець-кінцем увінчуються успіхом. Натомість нема й не може бути щастя для людини, яка вже зневірилась, утратила „апетит до життя”, дала себе зломити життєвим невдачам.

Найчастіше це стається з людьми, які щастя вбачають у посіданні матеріальних статків, а вони ж — нетривкі, наражені на всілякі небезпеки: злодії, пожежі, повені тощо. Звідси безсумнівна перевага статків духовних: творів мистецтва, науково-технічних осягів, тривкої громадської позиції.

Сюди ж слід зарахувати і дружбу, гроно близьких друзів, готових помогти в біді. Це дуже важливий людський скарб. Недарма існує прислів'я: „Не май сто рублів, а май сто друзів!”

Мудрі люди давно вже устійнили: нішо не дає людині такого глибокого, повного вдоволення як творча праця, яка полішає наш слід у майбутнє, нашим нащадкам, витискає у віках печать нашого духа. Пригадуються слова Івана Франка: „Найкраща частка моого Я зі мною в гріб не ляже”. Тобто творчість поета житиме в народі довго після його фізичної смерті. (Франкові слова цитую з пам'яті — А.Ю.).

Духові скарби — це пожива і водночас вияв кращої половини дуалістичної людської істоти, саме тієї половини, що популярно звуться душа. І коли хтось про душу забуває, дбаючи лише про тіло, той сам собі закриває путь до щасливого життя.

Я дозволю собі для ілюстрації сказаного прочитати поезію „Здрібнілі всі ми” (стор. 88 збірки „Людям і собі”).

„Здрібнілі всі ми. Сірі і нудні  
(Одним в достатках, іншим — ні)

Минають, сліду не лишають  
В країні вільній наші дні.

Чи то забули ми Творця,  
Чи, може, не з того кінця  
Життя своє ми тут будуєм,  
Що і в добрі вдоволення не чуєм?

Міркуємо ліниво сяк і так —  
Та лихо лячно у собі шукають:

„Пізнать себе, заглянути в душу —  
Гей, людоњки! Тоді направду мушу  
Призначатися, що духа занедбав, —  
На це часу, бігме не мав!”

Це я — і ти. Це ми гуртом усі  
Скували дух в „зелених” ланцюзі  
Й дивуємось: чого бракує,  
Немає друзів, сміху і пісень —  
Сама лиш метушня і праця день-у-день!

\*\*\*\*\*

Що не кажіть: здрібніли ми  
(Не тілом, очевидно, а душою!).  
Здається нам: душа — діло десяте,  
Її не треба годувати!..

Насправді ж душі наші плачуть,  
Коли к' собі зневагу бачать.”

Проблема гармонійного, щасливого життя є центральною також у моїй ще не друкованій повісті (рукопис жде на видавця) „Нема чим жити”. У ній протиставлені один одному два головних персонажі: Доробкевич і Сміхотун. Одного дня вони зустрілись у барі, і при чаю горілки Доробкевич „сповідається” перед Сміхотуном:

„Нема чим жити! . . I гроші в банку є, і хату добру маю, — а куди себе подіти, чим нудоту відігнати — не знаю, не вмію.

— В чім же річ? — питає Сміхотун.

I Доробкевич почав розповідати.

— Прибувши 1950 року в Нью Йорк, я по двох чи трьох днях став до праці в фабриці і працював щосили, не минаючи жодного „овертайму”. Невдовзі став до праці і син, відбувши військову службу. Працювала „парттайм” як прибиральниця і моя дружина. Побудували спочатку одну хату, потім другу. А далі... А далі син знайшов якусь американку і пішов геть, сказавши лише „Гуд бай!”. А жінка подала на розвід, мовляв, я чоловіка вроді як не маю, — ввесь час, день і ніч він у фабриці! Це ж зневага: мати жінку і не цікавитися нею, уваги не звертати!

I що ви собі думаете? Суддя признав її рацію, дав розвід і присудив їй одну хату з усім устаткуванням.”

Звісно: за тими „овертаймами” чоловік ні газет, ні книжок не читав (хіба деколи до церкви загляне. . .); не мав часу і на приватне товариське життя. Отже вийшовши на пенсію, таки справді не знову куди себе подіти.

Зовсім інакше почував себе інший пенсіонер — Данько Сміхотун. Він завжди життєрадісний, зовсім на своє життя-буття не нарікає, хоч живе в найманій квартирі сам-один (жінка три роки тому померла), і його банкове кonto (за власним його виразом) „суще непорозуміння”. У розмові з Ларисою, своєю приятелькою, Сміхотун каже так:

„Моя життєва філософія базується на трьох „китах”: товариство, друзі; „нема лиха без добра”, сміх — це здоров'я.” До цього ще й додав: „День, на протязі якого я щиро сміявся, це — „день у кубі”, тобто вартий трьох „несмішних” днів.”

Одним з аспектів „щасливої теми” є „Як зберегти душевну молодість у старшому віці”.

Нічого й казати, що душевна молодість, свіжість та бадьорість духа в пенсійному віці — це велике капітальнє щастя! I в збірці „Камікадзе падає сам”, а ще більше в тут уже згаданій, ще не виданій книгою повісті „Нема чим жити” цю тему-проблему діяльно „реалізують” головні персонажі повісті.

Батки і діти. Давня, заслужена тема світової літератури. Згадаймо хоч би „Батько Горіо” Бальзака, „Суцільною лавою” Ф. Шпільгагена, „Отци і дєті” I Тургенєва. Цілком природно, що в творах наших еміграційних письменників (на додаток до загальних аспектів цієї теми)

позначився ще аспект специфічно еміграційний.

Суть проблеми в тім, що батьки хочуть, щоб діти йшли іхніми (батьків) слідами, продовжували і довершували діла батьків. А діти прагнуть діяти по-своєму, жити власним розумом.

І та, і друга сторони мають свою рацію: для батьків є нормальним дивитися на дітей як на своє продовження, - не тільки фізичне чи біологічне, але й духове. Знову ж діти, як нове покоління, мають право власного голосу, право виявляти себе, прагнути „витиснути свою печать на дійсності своєї доби”; не можна бо вважати забаганкою, пустою претенсією гін до себевияву.

Це так взагалі, у вселенському маштабі. А щодо нашої громади поза батьківщиною, на чужині, то здебільша тут діти почивають себе вищими за батьків, бо швидше засвоюють мову господарів, взагалі легше і швидше пристосовуються до нових обставин; тоді коли батьків обтяжує вантаж попереднього життєвого досвіду, в значній мірі непридатного в нових обставинах. (Відомо бо, що вчитися легше, ніж переучуватися).

І все таки нам, старшим, не слід запобігати перед молоддю та швидко здавати свої „старокрайські” позиції. Це твердять головні персонажі повісті „Ідеаліст і сноби”, це „визирає” як провідна ідея і в інших моїх писаннях. Бо життя — це боротьба за утвердження себе, свого Я. Якщо ми (старші) хочемо бачити продовження себе, свого духовного обличчя, ми мусимо змагатися, і тоді, власне, матимемо пошану в очах своїх дітей, в очах молоді взагалі. І саме таким поступуванням ми — як не зовсім спинимо, то хоч загальмуємо процес денационалізації, що нас пригнічує як безперспективність.

Хочу сказане вище зілюструвати цитатою з нераз уже тут згаданої повісті „Ідеаліст і сноби”. Один із чільних персонажів —Ада Петрівна (або популярно „Адочка”) доповідає на зборах „Товариської культури”.

„Чи з нами, українською інтелігенцією, все в порядку? Чи ми бодай трохи живемо духовим життям?.. Я заявляю сміло: більшість нас цілком не живе духовим життям, а тому з нами абсолютно не гаразд! Поминаючи окремі щасливі випадки, наш тутешній „джаб” не має нічого спільногого з нашою попередньою „старокрайовою” діяльністю.

Це завдало нам такої травми, що ми, поза незначними винятками, без спротиву котимося вниз, ступінь за ступінем, залишаючи колись осягнені духово-культурні позиції... Ми дивуємося, що тратимо авторитет в очах власних дітей. А тим часом — у дітей саме тому зникає до нас, старших повага, що ми себе сами не поважаємо, не шануємо свого духового надбання, навіть цураємось його — як, мовляв зайвого і непотрібного балансу в нових наших умовах...

І якби хоч таке цурання самого себе було наслідком терору чи взагалі непозувного тиску держави й нового оточення? Коли ж власне, в Новому Світі цього немає. Наших людей пхає забувати себе і знецінювати попередній свій доробок просто відсутність хребта. Наче цей хребет ми загубили, пливучи сюди, в хвилях Атлантики!..

Проблема „ножиць” між науково-технічним переважним маршем і рецидивами морального дикунства фігурує лише в моїй публіцистиці (збірка „Критичним пером”), тому про неї я говоритиму іншим разом.

Натомість коротенько скажу ще про свою віршовану збірку „Людям і собі”. Вона містить лірику громадських мотивів (патріотичну), лірику любовну, медитаційну (роздуми, рефлексії), декілька коротеньких поем і балад та декілька віршів гумористичного характеру. Поза цими останніми в поезіях збірки, як основний тон, відчутина ностальгія, то пак туга за Рідним Краєм. Це цілком зрозуміло для автора — невільного емігранта. Як взірець такої лірики я наведу простеньку поезію-пісню „Заспівай мені, заграй” (стор. 14 збірки).

„Заспівай мені, заграй  
Про далекий край,  
Де пісень співала мати  
У садочку біля хати, —  
То мій рідний край!

Заспівай мені заграй  
Про весну-розмай,  
Як пісень колись співала,  
На розмову викликала  
Дівчина у гай. . .

Побратимів зброї шлях,  
Синьо-жовтий стяг  
Пригадай у пісні звуках —  
Як в степах, полях та луках  
Нам світив в боях! . .

Заспівай мені, заграй  
Про коханий край —  
Там пісень співала мати,  
Був я друзями багатий, —  
Там мій Рідний Край!"

## ПРО ІГНОРАНТІВ РІДНОЇ КНИЖКИ ВЗАГАЛІ, А ПРО ЇЇ ЕНТУЗІЯСТІВ ВЗАГАЛІ Й ІНДИВІДУАЛЬНО

В українському суспільстві Північної Америки назагал рідко стрінemo людину, що любить і шанує рідну книжку. Збірщики різного роду датків і членських вкладок в один голос заявляють, що на 100 відвіданих родин (включно з самотніми дорослими) лише 4-5 мають бібліотеки в декілька десятків томів; натомість у багатьох родинах взагалі не побачите в хаті української книжки, ні навіть часопису. Деякий відсоток (також дуже невеликий, 10-12%), мають тільки шкільні підручники, бо діти цих родин навчаються в суботній школі українознавства. Як тільки хлопець чи дівчина перестають відвідувати згадану школу, ці українські книжки потрапляють у смітярку („гарбідж”), чи — в кращім випадку — перекочовують у найдальший закуток у підвальні („бейсменті”).

— Нащо мені книжка, коли я не маю часу її читати! — почуете нераз від осібняка, який потрапить дві години підряд сидіти перед телевізійним апаратом, — і це навіть в присутності гостя (що — може — зовсім не любить телевізії, а хотів би живої розмови з господарем). Буває й таке, що відвідувач має до господаря важливу й пильну справу, — проте все рівно мусить чекати, аж поки господареві заманеться вилучити апарат.

Непошану до книжки, зокрема до рідної, української книжки спостерігаємо навіть у людей, про яких знаємо, що колись, на рідній землі бувши, вони книжку шанували. І трапляється, що хтось із ваших того роду знайомих чи навіть приятелів позичить у вас якусь книжку. Ви втішені, що знайшлася людина-читач, людина, яка знає вагу і вартість книги, — і радо позичаєте.

Але мінає місяців два-три і при особистій зустрічі чи в телефонній розмові — довідуетесь, що наш „любитель книжки” ще навіть не починав її читати. Коли минуло піврік, ви спеціально телефонуєте до „позичальника”, бо почули, що він переїхав на іншу квартиру. Зрештою, позичена книжка вам самому тепер потрібна. З телефонної рурки вас ударяє обурення:

— Та що ви з тією нещасною книжкою розгойдалися! Та віддам, віддам, не турбуйтеся. Там і читати нема чого!

Належачи до „пишучої братії”, до „продуцентів книжки” (української), ми могли б упасти в безнадію, в розпач, якби... Якби з цього загального явища в українській громаді Північної Америки не було винятків. На щастя, винятки є, є „спасенні душі”, які тут і там світять жевріючим вогником у зматеріялізованій телевізійно-каміксовим безглаздям замряченій американській дійсності. Ось про них, про цих маловідомих і зовсім невідомих нашому загалові, скромних книголюбителів ми й хочемо нагадати нашему суспільству — як про справжніх духових лицарів діяспори. Річ ясна, ми не мали змоги зібрати відомості з усіх кінців північноамериканського континенту; зрештою, пишемо не трактат і не статистичний звіт, а статтю-репортаж, де в центрі ідея і люди, а не вичерпність і деталічність фактичної сторони. Хтось може, ідучи нашими слідами, доповнити виклад даної теми, зокрема в частині ілюстративній, в частині кадрів отих „духових лицарів” — книголюбів. Ми з цього були б раді, бо вважаємо, що на цю тему слід писати нераз і не одному авторові.

Про інж. Сергія Євсевського, мешканця Філadelфії в США, ми чули давненько, але особисто стрінулись аж 1965 р. на оселі „Київ” біля Торонто в Канаді. Приємне інтелігентне обличчя, приємного тембратора голос, манера говорити і слухати співрозмовця, — усе виказувало в ньому людину, в якій, що так скажемо, „дух панує над матерією”. Такі люди не можуть не шанувати книжки, а рідної книжки і взагалі

преси особливо. І дійсно: ледве чи хтось за останніх десять років у Філадельфії стільки розповсюдив української преси, як інж. С. Євсевський. Твори Докії Гуменної, Уласа Самчука, Івана Багряного, Євгена Маланюка, Василя Барки та інших, менш відомих авторів, завдячують своє поширення в українській філадельфійській громаді насамперед їому.

Розповсюдження, кольпортаж друкованого слова серед наших людей в Америці — це подвиг, лицарський чин на культурному фронті, акція, що вимагає жертвенних зусиль. Бо треба витратити не тільки дорогий в Америці час; витратити силу енергії, але й часто-густо наразиться на неприємності. Адже не секрет, що серед нашої громади є люди, які до відмови придбати пропоновану книжку ще додають різні неприємні для вуха культурної людини „сен-тенції“, ось хоч би такі: „І чого б оце я ходив і морочив людям голову нікому не потрібними книжками? Хто їх читатиме, як тут нема коли і вгору глянути!“

Часами, після такого „вступу“ даний осібняк все таки книжку купить, але обов'язково з таким „епілогом“: „Та на-те, нате гроші та відчепіться з своєю книжкою!..“

Не зневірювався, не падав духом інж. Євсевський, чуючи ці „стилеві“ примовляння. І з часом його наполегливість, його жертвенне служіння рідній книжці дало плоди; інж. Євсевському вдалося згуртувати, і можна сказати, виплекати у Філадельфії пару десятків таких любителів і шанувальників української книжки, які вже сами по книжку до нього звертаються, які вже допомагають йому у важливій справі розповсюдження українського друкованого слова.

На вул. Дивіжен у Чікаго, в будинку ОДУМу на горішньому поверсі живе декілька українців, серед них один великий ентузіаст рідної преси — **Микола Шаблій**. Навідавшись одного „вікенду“ до нього на мешкання, ми були вражені його виглядом: з трьох кімнат дві були завалені книжками і часописами. Подібне можна зустріти у самітнього письменника (сімейному жінка не дозволить „окупувати книжками дві кімнати“). Але М. Шаблій — не письменник, а кольпортер, невтомний розповсюдник української преси. Багато авторів завдячують йому реалізацію їхніх книжок у Чікаго. На першому місці серед них слід поставити Докію Гуменну і Мих. Ореста (перша репрезентує повістярство,

другий — віршовану поезію). Твори І. Багряного успішно розповсюджував у Чікаго знаний діяч на культурно-національному полі провідник української демократичної молоді — **Данило Завертайло**, отже М. Шаблієві для реалізації дісталась до рук тільки сатирична повість Ів. Багряного — „Антон Біда — герой труда” — і Шаблій з честю впорався з її реалізації — „пустивши в люди” все, що дістав.

А треба знати (це наголошував у розмові з нами М. Шаблій, особливо коли мова була про поетичні збірки Мих. Ореста), що попит на віршовану книжку **катастрофально низький**, в той час коли на повістярську — просто низький.

„Цікаво було б довідатись трохи про соціально-майнове та професійне обличчя ваших консументів книги; хто найчастіше бере книжку: чи той, хто більше заробляє і матеріально забезпечений, чи інтелігент, який звик читати хоч і нелегко йому видати на книжку пару-другу долярів?”

На це запитання М. Шаблій з притиском відповів: „Книжку, нашу українську книжку беруть, то пак купують у мене **насамперед патріоти!** Серед них є люди менш забезпечені, навіть бідні і є люди з достатками. Але їх єднає те спільне, що вони — патріоти, люблять свій народ, його культуру і рідну мову. Біля таких кольпальтер не потребує тупцювати, не страждає душевно. На жаль таких мало, і як мені здається, стає щораз менше. І від цього душі нераз сумно. Остання книжка, що мені вдалося розповсюдити в значній кількості — це „Жовтий князь” Василя Барки”.

В Чікаго, на Вест Чікаго вул., що проходить серединою найбільшого скupчення місцевої нашої громади, є дві великих українських книгарні: „Українсько-Американської Спілки” під ч. 2315 і Миколи Денисюка — під ч. 2226. У них, особливо у першій із названих, можна дістати майже кожну нову чи й давнішу книжку українських еміграційних авторів.

А проте — наскільки ж ефективніше просувається українську книжку з допомогою живого слова енергійного кольпортера, здатного переконати і подіяти особистим впливом!

Переходячи до іншого знаного нам великого скupчення українців — у Детройті, ми натрапили на книголюбів трохи відмінних від дотепер тут представлених. Відміна полягає в тім, що детройтські книголюби більше, сказати б так, „егоїстичного гатунку”, бо воліють нерозповсюджувати книжку, а збирати і держати в себе, мати домашню бібліо-

теку. Очевидно, це також цінна риса; вона бо вказує на те, що даний індивід на практиці реалізує популярний в теорії й ігнорований в життєвій практиці принцип: „Не самим тільки хлібом...” Але такий книголюб не може, з нашого погляду, дорівняти книголюбові-кольпортерові, що є в наших умовинах дослівно подвіжником, лицарем українства в діаспорі.

Перший український книголюб, що його ми напитали в Детройті понад десять років тому, був нині покійний **Юрій Габода**, закарпатець. Для доповіді „Літературні угрупування двадцятих років в Україні” ми потребували річників „Гарту”, „Плугу”, „Червоного шляху”, „Життя і революція” (виход. у Києві) та бодай окремих чисел журналу українського „Леф’у” („Лівий фронт у мистецтві”), що наз. „Нова генерація”. І майже все нам потрібне у Ю. Габоди було до наших послуг.

— Варто було б доповнити мою книгозбірню пізнішими радянськими виданнями, дещо з того можна дістати в Канаді. А еміграційних українських видань повоєнного часу майже зовсім бракує мені. Та ... бракує часу, бож мушу „джабувати”; а тут ще й здоров’я „недописує”...

Це була суща і сумна правда.

Пізніше ми познайомилися з детройтськими книголюбами з новоприбулих, колишніх „ДіПі”; Іваном Халявою, Ярославом Голубом і Романом Крохмалюком; перший походив з Наддніпрянщини, а два других — з Галицької волості.

Молода ще людина, бо недалеко сороківки, **Іван Халявя** заімпонував нам насамперед своєю серйозністю і здоровим, тверезим підходом в оцінці еміграційної дійсності, залишеної Батьківщини і взагалі всього життєвого, що так скажемо, комплексу сучасного українства в світі. Відразу помітно було, що ця людина, не зважаючи на втому від 9-10-годинної заробіткової праці (на підприємстві, де працює Ів. Халявя, систематично практикується надурочні години, від яких він не може відмовитися, маючи на утриманні троє дітей шкільного віку), багато читає і читане передумує, а найцікавіші вичитані факти думки та судження-оцінки ще й нотує в „пам’ятковому зошиті”, що його ми зауважили на письмовому столі. Бачили ми й „Альбом газетних витинок”, зокрема вкладені поезії різних авторів, які були надруковані в тому чи іншому часописі і притягли увагу господаря. Іван Халявя сам також пише поезії, хоч до

друку непоспішає їх давати, бувши щодо себе надто вимогливим — це раз, а по друге — „таки й часу бракує на переписування. Бож кортить шовечора щось вартісне прочитати...”

Усі троє дітей Ів. Халяви вчаться в школі українознавства при православній парафії, відзначаються гарними успіхами і взірцевою поведінкою. І мимоволі хочеться поставити усі ці успіхи в пряму залежність від панівної вдома атмосфери пошани і плекання рідної книжки та преси взагалі.

Спостерігаючи зразковий порядок у книжковому і хатньому господарстві Івана Халяви, його загальну актуальність і „витриманість” поведінки в родині і в громаді, його міцний морально-політичний хребет, ми тоді ж подумали: яку недопущену помилку роблять ті тутешні наші діячі, котрі просто фетишизують вплив большевицької доктрини і системи, особливо на молодь. На основі одного-двох спостережених фактів національної чи релігійної байдужості із кол. емігрантів „підсоветської молоді”, ці „непомильні патріоти з легким серцем наважуються твердити: „Вони всі такі!” А тим часом напевно, кожен з них, „покопавшись” трохи в пам’яті, швидко знайшов би живе заперечення власних слів. Життя (індивіда і громади, життя людське взагалі) тим найбільше цікаве, що воно часто-густо не дається вкласти в ніякі „стрункі рамки” та рафіновані вирахування”. (Це, однак, не касує ваги й значення певних дорожоказів, принципів).

**Ярослав Голуб** віком також „біля сороківки круитьться” і також одружений; але дітей не троє, а одно — хлопець перших років школи. Славко кохається в красному письменстві, має повні видання творів чи не всіх українських класиків — головно радянські видання повоєнних років. Поза тим цікавиться словниками і книжками з філософії. В цій галузі Я. Голуб вже не обмежується лише україномовною літературою, а призирає іншомовні публікації: німецькі, англійські, російські. Спостерігаючи господара серед улюблених книжок, з якими його щоденна заробіткова праця не має нічого спільногого, ми пригадали дотепер оповідання А. Чехова, в якому обидва герої оповідання „сидять на невластивих їм місцях”: дипломований професор насправді **за покликанням є політурник** — і навпаки людина,

якій з її здібностями і покликанням слід промовляти з професорської катедри.

Нам залишається дуже мало місця для ще одного згаданого попереду, книголюба в Детройті: **Романа Крохмалюка**. Інженер за освітою, Р. Крохмалюк лев'ячу частку своєї книгозбірні уклав із книжок і взагалі публікацій науково-технічних. Але не бракує у ній і красного письменства, головно повоєнних видань, при чому поруч українських книжок можете побачити книжки російською чи польською мовою. Коли у Детройті існував Літературно-Мистецький Клуб, одним з його постійних і дуже активних членів був інж. Р. Крохмалюк. Нам не повелось довідатися таких деталів як, наприклад, яких авторів Р. Крохмалюк найбільше любить і чи воліє повістярську творчість, чи лірику або драму. Але ми знаємо, що кожен еміграційний український літератор без жодного ризику може надсилати Романові Крохмалюку свою нову книжку, бо за неї без прогляння дістане плату і письмову подяку.

Названі вище ентузіясти української книжки і рідної преси взагалі живуть і працюють на терені США. Але напевно є пара-друга таких книголюбів і в українській громаді в Канаді. Про них — слід сподіватися — згадає „незлім тихим словом” хтось із тамтешніх наших публіцистів. Я ж обмежуюся згадкою про особисто знаного мені Миколу Підлісного, який живе в Торонто і щоразу організовує „Чернігівські вечорниці” (сам, мабуть чернігівець). Але його жертвенна допомога і організаційний хист позначаються на кожній культурно-мистецькій і громадсько-політичній акції української громади в Канаді, зокрема щорічні коляди та зустрічі з земляками з України. І зожною такої нагоди-учти М. Підлісний потрапить придбати на українську книжку чи журнал і газету дві-три (а то й більше!) сотні „зелених”. Подивуґідна невтомність і відданість Миколи Підлісного національній справі відома в усій українській діаспорі.

## СУБОТНІ БАЛАКИ НА ФАРМІ „НЕ ЖУРИСЬ“

Найближчого четверга прийшов мені лист від Остапа Полив'яного таког змісту: „Недопечений знову занедужав. Отже доповідь його мусимо перенести надалі, а цієї суботи доповідатиме новий гість — відомий ерудит-оригінал **Піро Гавдеамус**. Його „висватав” для нашого товариства той же Недопечений. Доповідь обіцяє бути вельми актуальною і контроверсійною, що видно вже з самої назви: „До наших руських джерел”. А піднаголовок: „Коріння недуги меншо-вартісності і наших національно-політичних невдач”. Обовоїзково приїжджайте.”

Я щиро зрадів: дана тема мене дуже цікавила, бо у мене самого в голові на цю тему нуртували різні ЗА і ПРОТИ, які треба було „провентилювати”. Дивувало мене лише те, що досі я нічого не чув про „відомого ерудита-оригінала” з таким екзотичним прізвищем **Гавдеамус**.

На фарму „Не журись” я приїхав цього разу опівдні, щоб мати час познайомитися з доповідачем. І тут мене чекала несподіванка: виявилося, що Піро Гавдеамус — мій давній близький знайомий, співучасник і фактичний „бос” колишньої „Товариської Культури” в Н. Тоді він називався Гордій Финтик і мав чудову дружину на ім’я Ада, Адочка.

Несподіваною зустріччю Финтик був не менше вражений, ніж я. Ale що були сторонні, то він, непомітно мені моргнувши, представився як Піро Гавдемус. Пізніше, коли ми були тільки вдвох, я запитав про Адочку.

- Відійшла геть. З власної охоти.
- А „Невидюча красуня”?
- Вийшла заміж. Зрідка мені пише.

Я помітив, що мої запитання не дуже „до душі” Финтикові-Гавдеамусові і переключився на тему майбутньої доповіді.

\* \* \* \*

Вже з перших речень доповідача дехто з присутніх непорозуміло підносив брови і ззирався з сусідом. Та Финтик-Гавдеамус на це не зважав.

„Найбільше наше лихо в тому, що ми похопилися прийняти як своє національне ім’я термін УКРАЇНА,

**УКРАЇНЦІ**, чим сами себе відтяли від кореня, зробили себе людьми без племена-роду. Бо що там хто не казав би, скільки б не посилився на писані джерела і на народні пісні, а проте ясно, що наше національно-історичне ім'я таки **Русь**, **руси** або **русини**. Отож і Руська Земля, руський народ, руський язык-мова. Ім'я ж **Україна** завжди було частковим і відносним, відносно тих наших земляків, що перебували в ЦЕНТРІ нашої національної території. Про РУСЬКУ ЗЕМЛЮ, про РУСЬКУ славу, РУСЬКИХ воїнів говорять не тільки князі престольного Києва, іх воєводи і дружинники в добі Київської Руси (згадати б Святослава Ігоревича, Володимира Мономаха, Ярослава Мудрого з його „Руською Правдою”). Про це саме говорить великий Богдан (Хмельницький); про це два століття пізніше говорить Головна Руська Рада у Львові. Врешті маємо „Історію України-Русі” історика Михайла Грушевського, учениго з світовим ім'ям і першого нашого новітнього президента.

— Дозвольте, — не втерпів Полив'яній: Таж Грушевський не цурався імені **Україна**, а навпаки — ставить на перше місце.

Гавдеамус поглянув на нього з жалем:

— Але ж інші наші „розумники” вже оминають термін **Русь** і цим допомагають сусідові цілком собі Русь привласнювати. Тут я мушу наголосити величезну для нас шкоду нашого **САМОЗРЕЧЕННЯ РУСЬКОЇ СПАДЩИНИ**, — замість того, щоб за неї держатися обома руками, бо це наш корінь.

Вже на початках своєї національної свідомості, коли я був учнем середньої школи, мені довелося стрінутись із оцим жалюгідним відпекуванням, зれченням усього РУСЬКОГО в нашему мововживку під претекстом, що то „КАЦАПСЬКЕ”. Був у тій школі невеличкий гурток — осіб, мабуть, сім-вісім так званих тоді „свідомих українців”, що зобов’язалися скрізь і завжди поза клясою вживати тільки українську мову — і то чисту, без будь-яких російських чи польських домішок. За кожний мовний огріх винуватель платив до каси гуртка „Штраф” — 3 копійки. Нашим арбітром був молодий учитель — шеф гуртка „свідомих українців” (мабуть, він його й організував — чи не з доручення УЮС-у — Української Юнацької Спілки). Розуміється, він був для нас незаперечний авторитет. Але пригадуючи ген-ген пізніше його „арбітраж”, я виразно

бачив, що він був людиною без філологічної освіти, а по друге — фанатичним послідником Нечуя—Левицького, теоретика, „чистої селянської мови”).

Отож наш „арбітр” оголосив „кацапськими” цілу низку слів, які до того часу ми вживали як українські, а саме: буханка (хліба), сковорода, скоро, домашній, множество, одвіт. Натомість звелів нам вписати до наших записників: пательня, буханець, хутко, хатній, сила-силенна, відповідь. (Якимсь чудом у мене зберігся той записник).

Між іншим, пізніше — в роках т. званої українізації за большевицьких часів — такі фанатики-туристи спричинились до зайвої і тому шкідливої заміни українських з діда-прадіда слів (але які „виглядали наче московські”) позиченими словами з мов західноєвропейських, переважно латинського походження.

— Приклади. Дайте приклади! — гукнув Андрій.

— Ну ось, наприклад, МАСАКРА зам. різня, різанина; АМБАСАДОР замість посол; ПРОПОЗИЦІЯ зам. предложение; ФОРТЕЦЯ зам. твердиня, кріпость, КУРТИНА замість заслона, ПЕРТРАКТАЦІЯ зам. переговори. Головне тут у шкідливій відмові від східнослов’янської спадщини, відступлення її москвинам і цим зміцнювання їх позицій як „збирачів земель руських”. А тим часом наша „генеральна лінія” мала би бути цілком протилежна: скрізь і завжди підкреслювати що якраз МИ —СПРАВЖНІ РУСИЧІ, РУСЬКІ ЛЮДИ, що саме Україна має найбільші підстави — географічні й історичні — вважати себе Руссю *par excellance*, бо є законним спадкоємцем великої держави минулого — Київської Руси.

Я особисто переконаний, що оте почуття неповноцінності, яке нам так дошкулює і зумовлює численне дезертирство та зраду своєї спільноти, спричинене не стільки довготривалою бездержавністю, скільки обірванням багатьох аспектів історичного паса, що лучив нас з нашою **руською колискою**. І до цього обірвання особливо в культурно-політичній ділянці, ми ще й сьогодні сами доброхіть причиняємося. І не крадькома, не соромлячись, а з одвертим чолом і бравадою 105% патріота, **що прагне ні в чім не бути подібним до москвина**.

А тим часом москвини — якщо брати найголовніше —культурний аспект — вийшли з нашого ж таки Києва, його культурою годовані ще навіть при Петрові I. Реформато-

рові. Згадати хоч би Стефана Яворського, Теофана Прокоповича, низку чільних воєначальників і дипломатів при російських царях-самодержцях.

Отже мало того, що „Московське Государство” (з часу Петра I — „Російська Імперія”) перехопило київсько-руську спадщину, скориставши з нашого лихоліття — спершу за татаро-монголів Батия, а пізніше за двобічних наїздів Польщі та Криму — то ще й ми сами бокували від свого предківського руського, бо на ньому була тепер незаконна печатка Москви. Ясна річ, що таке примітивне, сліпє русофобство тільки й могло провадити нас на стежку меншовартісності й дезертирства з рідного поля.

Отже я кличу: Не віддаваймо москвинам спадщини колись славної й могутньої Київської Русі! Не потребуємо ніяких мовних запозичень у поляків, німців, чи в стародавньому Римі та Греції, коли маємо багатий мовно-культурний скарб русичів Мономаха та Ярослава Мудрого.”

Скінчивши й витираючи хусточкою чоло, „ерudit” бачив, що не всі присутні оплескували його: дуже вже незвичні були для них міркування доповідача.

Першим узяв слово Остап Полив'яній.

— Незвичайно цікава, але й контроверсійна доповідь, яка потребує довшої надуми й „пережовування”. Тому я пропоную обговорення її перенести на наступну суботу — з тим, що шановний доповідач має дати кожному з нас короткий конспект чи радше тези своєї доповіді. Я маю друкарську машинку і можу ще сьогодні надрукувати 7 чи 8 прим. тез для роздачі. Тоді наступної суботи кожен буде, як то кажуть, „цілком підкований”.

— Слушно! — почулися голоси. Та зразу ж піднявся Гавдеамус.

— Я в принципі вітаю пропозицію нашго господаря: вона свідчить про бажання серйозно і докладно обміркувати весь комплекс порушених у доповіді питань. Та, на превеликий жаль, я завтра мушу вирушати до Канади і повернуся не раніш, як за тижнів три-чотири. Я радо залишу вам тези (вони у мене готові) для розмноження і вручения колегам. А зараз я хотів би ще зробити невеличке доповнення доповіді.

— Згода, згода! — впало декілька голосів. Лише Безрідний промимрив щось про вечерю.

„Я хочу доповнити доповідь одним-двома ілюс-

тративними моментами, які щойно пригадав. Вони, на мій погляд, дуже вимовні, як живі шматочки життя, що не дають себе заглушити жадними надуманими теоретичними спекуляціями.

Під час ІІ-ої світової війни, десь у першій половині 1943 р. мені довелося провадити допит двом партизанам із загону С. Ковпака. Це були звичайні українські селяни віком понад сороківку, які прийшли вночі в своє рідне село, не знаючи, що його пару годин перед тим зайняли „українські націоналісти” — партизани з-під знаку ОУН. Під час допиту виявилось, що один із цих „ковпаківців” передше був у „націоналістах” і навіть мав з „ковпаківцями” збройну сутичку. Я почав гарненько розпитувати — що спонукало його „zmінити віхи”.

Я пішов у партизани, щоб бити німців, а націоналісти посилали мене бити руських! — відповів мені цей малописьменний селянин-колгоспник. — Вони мені кажуть, що я — українець. Може й так. А тільки я знаю, що я руський. І покійний батько мені казав: „Що хахол, що кацап — однаково не німець, а руський.”

Другий момент. Це вже було в Баварії, після капітуляції III-го Райху. Почувши, що нібито в околиці Кавфбойрена організовується табір українських збігців-„діпі”, я оставив родину в невеликому німецькому селі і рушив до Кавфбойрена на розвідини. По дорозі до мене прилучився ще один українець, що мандрував з такою ж метою. Щойно ввійшли ми в передмістя, бачимо величенький дім, а з нього лунає українська пісня. По голосах чути: співають хлопці й дівчата, співають гарно, не по-п’яному.

— Зайдемо — це ж наші, — кажу до супутника.

Ми піднялись на ганок — і відразу нам у вічі впада рудий клапоть паперу на стіні з написом **Тут живуть руські**.

Ми переглянулися.

— Остівці... — кажу я: українці. Бо й пісня і напис по-українському. Зайдімо.

Але супутник відмовився: — Хто його зна, може там вже орудує якийсь політрук-комсомолець... Також, мабуть, українець, але нам з такими неподорозі.

А пісня лунала-тужила:

„Козаче-соколе, візьми мене з собою на Вкраїну далеку”. Співали „руські”.

Третій момент, що його я ніколи не забуду, трапився мені вже в Америці, у великій фабриці радіо- та телевізійних апаратів. Фабрика мала декілька цехів (відділів), і в одному з них — саме де я працював — форманом був атлетичної будови закарпатець, що прибув до Америки малим хлопцем із родителями. Родинне ім'я його було Іван, але в фабриці його чомусь називали з-французька „Жан”, а деколи навіть „руський Жан”. У його відділі і взагалі в цілій фабриці працювало багато „ділістів”, головно слов'янського походження: українців, росіян, поляків, бо тут вони могли порозумітися з „начальством” своєю мовою: сам власник фабрики був росіянин, старий емігрант (ще з 1917 року), формани здебільша також розуміли слов'янські мови.

Довідавшись, що „в старім краю” я був учителем, „руський Жан” подеколи (зокрема в часі обідньої перерви) підходив до мене „перекинутися парою слів” про те, про се. В цеху було декілька справжніх росіян-москвинів, з колишньої армії Денікіна-Врангеля. Вони, зрозуміло, зверталися до Жана російською (московською) мовою і страшенно обурювались: як це так, що „руський Жан” їх мало розуміє. „Прітворяється, сукін син” — істиха говорили. А Жан цілком щиро їм казав: „Ваша мова якась покручена. От Гордій (і він кивком голови вказував на мене) говорити ЧИСТОЮ РУСЬКОЮ МОВОЮ. А я ж розмовляв із ним виключно по-українському.

Я спочатку намагався Жанову „руську свідомість” якось транспонувати, перевести на українські тори. Але мої заходи успіху не мали.

— Нехай буде й Україна, — вже ніби згоджувався впертий закарпатець. І тут же додавав: — Алеж це руська Україна. Бо ми таки з діда-прадіда руські.

Так „припечатав” мої заходи українізувати його „руський Жан”. Тут вже справді, як то кажуть, для розумного досить.

Дякую, що мене вислухали.”

\* \* \* \* \*

Гавдеамус справді другого дня виїхав, і на протязі місяця не було його в наших околицях. Не було фізично, а дух його — неспокійний і цинічний — явно крутився між нами. У всякому разі, товариство згадувало „ерuditа” кожної суботи.

## ІДЕАЛІЗМ ДІЯСПОРІ I КИЇВСЬКА НЕДОСКОНАЛІСТЬ

Останнім часом в українському суспільстві на поселеннях точиться дискусія на тему нашого правопису: навіть маємо вже словники „поправленого” і „доповненого Голоскевича”. І справді: словник Голоскевича укладено 1930 р. — багато є нових слів-понять з різних ділянок науки й техніки. Та й сам „Український Правопис” 1929 р., на базі якого укладено словник Голоскевича, в Україні не чинний вже 55 років, коли то нарком освіти Микола Скрипник покінчив життя пострілом у скроню, а з тим і зліквідовано підписаний ним „Український Правопис” із латинським Л м'яким і грецьким Л твердим та з Г у словах латинського походження і з Г у словах грецького походження. (Щоправда, що бралось під увагу давність запозичення в нашу мову).

Трудна це була річ для засвоєння — не тільки для учнів, але й для вчителів. Дослівно **НИХТО** — крім викладачів української мови — не міг подолати труднощі цього правопису, популярно званого „харківським”, бо в Харкові його схвалено. Та й учителі-мовники мусіли завжди „під руками” мати словник Голоскевича і раз-у-раз до нього заглядати — чи дане запозичене слово латинського, чи грецького походження.

Більше півстоліття людність в Україні вже не вживає „харківського” правопису, а вживає „київський” з 1946 року. Основна різниця його від правопису „харківського” та, що не треба морочитися питанням — чи дане іноземне слово запозичене з латинської чи грецької мови?

Це великий плюс „київського” правопису. Бож правопис укладається не для науковців чи еліти взагалі, але для мовної маси, для всіх членів одної національності; правопис має завдання всіх їх робити грамотними. „Харківському” правописові таке завдання абсолютно не по силі: він не може забезпечити грамотність навіть людей з вищою освітою, якщо вони не знають латинської та грецької мови.

Нам пригадується дотепний вислів одного слухача на Курсах Українознавства в Києві, який у дружній розмові з викладачем висловився так: „Це правопис не для виучування, а для вимучування нас!”

На еміграції наша інтелігенція воліла „харківський” правопис, бо він, мовляв „соборницький”, поєднує мовно-

правописну практику Надніпрянщини й Галичини. Та ба! Якщо для передвоєнного часу це ще мало рацію, то тепер, по півстолітті часу це виглядає пробою воскресити мертвих, завернути історію назад. Адже вже два покоління знають і вживають лише „Київський правопис”. Що він не досконалий, — то не слід забувати, що досконалих правописів НЕ БУЛО і НЕМА взагалі. Бо мова —живий організм, правописні рамки не встигають за її розвитком! Мірилом придатності правопису є насамперед легкість його засвоєння, що осягається максимальним спрощенням і близькістю до живої мови (вимови), униканням педантизму (коли мова про всілякі винятки). Щодо цього з „київським” правописом не є так зле, як з правописом „харківським”.

грудень 1987

## **ЖІНКА - МАТИ ЯК ОСНОВНА РОДИНИ, - А РОДИНА - ОСНОВА СУСПІЛЬСТВА**

Осягнувши „пенсійну дату” свого трудолюбивого життя, я почав був нотувати в записнику свої життєві спостереження і враження на взір „ледачого щоденника”; ледачого тому, що від запису до запису минали тижні, а деколи й місяці. Згодом мені взагалі показалося це нудною, нецікаовою справою. Натомість, я почав записувати цікаві й вартильні (очевидно з моого погляду) вислови мислителів (колишніх і сучасних) на різні животрепетні актуальні теми.

На жаль, деколи я забував, чи лінувався зазначити точно автора, взагалі першоджерело тої чи тої сентенції. Використовуючи тепер свій записник для своїх нотаток у рубриці „Я ось так про це думаю”, я не завжди зможу назвати першоджерело, яке послужило мені як вихідний пункт моїх міркувань.

Сьогоднішня тема: **ЖІНКА - МАТИ ЯК ОСНОВА РОДИНИ, А РОДИНА - ОСНОВА СУСПІЛЬСТВА.**

Основоположним принципом побудови й існування всього живущого на нашій планеті (за інші тим часом не знаємо) зовсім не є зрівнялівка, прагнення рівності, а співпідпорядкованість цілком різних елементів, чи пак скла-

дових частин усього органічного світу (в тому, річ ясна ї людського суспільства), яка то співпідпорядкованість саме ї забезпечує нормальне життя усіх організмів, їх належне функціонування.

Отже людство слід трактувати як єдиний організм, здоров'я і краса якого залежить в цілості і в усіх складових частинах від функційної злагодженості, гармонії, „зіграництва” всіх його частин. Гасло „рівність жінки з мужчиною в усьому і скрізь” — сугубо хибне, бо протиприродне. В його основі лежить **протест жінки проти свого природного призначення**. Це по суті є яскравий вияв морального і соціального занепаду людності культурних країн. Деградація жінки як матері і дружини в сучасній родині на наших очах призводить до гіппізму, з його наркоманією, нехлюстю і злочинністю. Ті жінки, що втручаються в коло мужеських функцій та обов'язків, відходячи частинно а то й цілком від сім'ї, перевертають догори ногами підвалини і всю конструкцію нормального людського суспільства. Звідси, між іншим, безробіття мужчин, їх відхід від прямих обов'язків і повинностей.

В суспільстві культурних народів навряд чи хто стане заперечувати, що жінка може бути і добрым оператором машинового варстата і водієм автобуса, і навіть прем'єр-міністром уряду (згадаймо покійну Гольду Меїр, або сьогодні повну сили й енергії леді Тачер в Англії). Ніхто не ставитиме — ні де-юре, ні де-факто перешкод жінкам домагатися і займати того роду „місця праці”. Але чи не вищий осяг для жінки розвивати до верхів досконалости свої — самою природою визначені суто жіночі здібності — бути ангелом-охоронцем родини, носієм доброти й ніжності, впоювати змалку в дітей, в продовження роду все добре й людяне, духове (і фізично теж) чисте і гарне. Адже щодо цього ніякий мужчина не зможе дати те, що дає мати — господиня хати (випадкова рима!) її сім'ї.

Це в найменшій але й найважливішій людській клітині — сім'ї. Але й на ширшій суспільній арені — в різних добродійних товариствах та організаціях, у школі, у шпиталі — як багато може зробити жінка саме тому і тоді, коли вона зберігатиме свою жіночість — не лише внутрішньо, а й у зовнішності не наподоблюватиме „бойових феміністок” та гіппісток.

А яке вдячне поле для прояву жіночого хисту і впровадження шляхетних навичок поведінки становили в минулому (і могли б становити й тепер) **гостинні вечори** в родинному маштабі і — на ширшу скалю — так звані „літературні сальони”, з виступами літературних чи вокальних „зірок”. Большевицька революція поклала їм край на всьому просторі ССР, впровадивши натомість **вечори** заздалегідь сплюнованої і „партячейкою” затвердженої „**самодіяльності**” та „**громадські переслухання і перегляди**” — також під контролею політруків.

Американська дійсність — з її домінанцією Ті-Ві та барів також не знає товариської атмосфери в міжродинному маштабі. Алеж і не чинить перешкод. Отже залежить від самої людності. І замість боротися за права бути сержантом „марінів” чи бортмеханіком літака, жінкам слід найпильнішу увагу звертати — ні, цього мало: **всі сили покласти на направу родини, на привернення в ній родинної атмосфери** — з пошаною батьків, з любов’ю до чистоти і порядку; щоб (вашим і нашим, розуміється) дітям було приємно і не кортило залишати пляшки з кока-коли на сидіннях автобусних стоянок, або розбивати їх об цемент хідників. Без матерів, без „жіночого походу” проти бруду ледве чи можна американському добробутові і свободі надати (ой, якже потрібні!) чистоту і порядок.

„Народня Воля” грудень 1980.

## ПОЕТ БОРИС ОЛЕКСАНДРІВ У МОЇХ ОЧАХ

Про головні поетичні збірки Б. Олександрова: „Туга за сонцем”, „Колокруг”, „Камінний берег” я свого часу вже писав. А тому що посмертна збірка „Поворот по сліду” в більшій частині є вибір із названих вище трьох збірок плюс теж поезії з першої збірки „Мої дні”, і тому що збірка „Поворот по сліду” удостоїлась вже декількох солідних рецензій різних авторів, то я обмежуюся коротеньким спогадом з двох особистих зустрічей з Б. Олександровим і загальними розважаннями про його поетичну творчість — як я особисто її сприймаю.

Отже насамперед — про особисті зустрічі. Не провадячи щоденника і взагалі мемуарних записів, я сьогодні вже не пам'ятаю — котра з двох зустрічей — одна в Торонто, друга в Детройті — була перша, а котра друга, і не пам'ятаю їх дат. Знаю лише, що обидві вони відбулися, коли я ще жив і працював у Детройті, отже в періоді часу 1954-59 рр.

До Торонто я поїхав на запрошення прочитати чи доповісти про літературну творчість І.П. Багряного. Здається, запрошення було від Літ. Мист. Клубу, що його тоді очолював нині покійний Федір Одрач. Але присутні були й „Козубівці”: Петро Волиняк, Б. Олександрів, Віра Ворскло, Пишкало (хоч може вони тоді ще не були в „Козубі” — Літературно-Мистецькому Стоварищенні, яке нібто мало бути конкурентом Л.М. Клубу).

Прилюдні виступи назагал мені не вдаються, а головно тому, що я зле „тримаю в руках” свої емоції. Ось і тоді: пам'ятаю — я так розчулився, переповідаючи стисло зміст повісті Багряного „Огненне коло”, що спазми в горлі не давали мені говорити. Проте вирозуміла і чемна авдиторія не виявляла жадного невдоволення й порушення ладу, а по закінченні навіть оплескувала. На узвичасній вже в таких випадках спільній перекусці Б. Олександрів з дружиною (чи може, вона тоді була ще нареченою) сиділи напроти мене, і я звернув увагу на його стриману, може навіть надто серйозну манеру поводитися в товаристві. Чи мав я тоді якусь розмову окремо з Б. Олександровим і про що саме — тепер не пам'ятаю.

Друга зустріч була в Детройті, куди Б. Олександрів приїхав, щоб мати свій літературний виступ як автор-поет. Я був тоді заступником Голови Літ. Мист. Клубу і сказав коротке вступне слово, представляючи зібраним канадського гостя. На додачу я ще й продеклямував його поезію „Їй”, яка мені дуже подобалась, і тому я знав її напам'ять.

Людей в залі — як звичайно на „літературних імпрезах” — було мало, але слухали Гостя і його поезії дуже уважно, з чого Б. Олександрів був дуже задоволений. Задоволені були й слухачі, бо їм сподобались не самі лиш поезії, але стримана манера промовляти і взагалі поводитися. Чи не найвлучніше „за всіх сказала” (пам'ятаєш, шан. читачу, збірку Ол. Влизька „За всіх скажу?”) молода співачка Людмила Савченко (на жаль, також уже покійна).

Підійшовши до мене, вона тихцем промовила, вказуючи очима на канадського Гостя: „А він якийсь дуже інтелігентий, не подібний на інших наших літераторів, особливо молодих віком.” Пам’ятаю — я був приємно здивований влучністю спостереження людини, що її я особливим психологом чи вникливим спостережником досі не вважав. А тим часом вона висловила і мое враження від постаті Олександрова, зароджене в мені від першої ж прочитаної збірочки його поезій.

У котрійсь із своїх попередніх статтей-рецензій я вже нотував особливість поезій Б. Олександрова, рідко подибувану в наших часах, а саме — їх душевну чистоту, високу інтелігентність — і то саме в інтимній ліриці, де багато поетів не вміють чи не хочуть бути чуйно-скромним, не „розперізуватися”. Мені здається, що з цього погляду лірика Олександрова в нашій сучасній поезії діяспори не має конкурентів чи поплічників, вона **унікальна**. Як відомо, левина частка інтимної лірики присвячена „Йому” та „Їй” — любовним взаєминам осіб різної статі. І тут відразу впадає ввічі: любовні взаємини у ліриці Б. Олександрова зовсім позбавлені грубогоексу, що йому з такою охотою сучасні літератори віddaють навіть перший плян. У Б. Олександрова любовні взаємини фігурують лише високо сублімовані, одуховлені; нічого намацально-приземного, лише висока напруга духовости, враної здебільша в шати смутку й жалю та ще рокованої проминальності.

Людське життя в поетичній творчості Бориса Олександрова — це щось до болю крихке, хвилини щастя ледве вловні; натомість смуток, печаль — невідхильні, непозбувні. Ще в своїй рецензії на збірку „Туга за сонцем” я лірику Б. Олександрова назвав **ніжно-сумовитою**, і цю кваліфікацію не похитнула, а ще більш утривалила наступна збірка „Колокруг”, та пізніші поезії. Та хіба лиш вони? Адже навіть ніби гумористична проза нашого автора, підписана псевдом Свирид Ломачка, у збірці „Любов до близнього” пройнята питомим Б. Олександрову одуховленим ліризмом. Ось цитата з названої книжки:

.....Марто, що ж це з тобою, Марто? Надворі жовтень, пломеніють жоржини й буки, небо робиться по-осінньому прозоре, а ти ось так... Пам’ятаєш, як ми колись блукали понад Десною, в голубій тиштині, коли над луками пливло багряне сонце, а ліси стояли в сторожкій задумі? Я говорив

тобі, мабуть, щось надзвичайно інтимне, а ти слухала, і нам було так гарно, нам здавалось, що земля звучить як орган..."

**Подорожі, мандри** — це за висловом одного героя із скетчу Софронова-Левицького — „наша спеціальність”, набута по залишенні рідного ґрунту. Недивно, що мотив мандрів, нерозлучно пов’язаний з прощанням з минулим, звучить як домінанта в багатьох поезіях Б. Олександрова.

Десь у половині 70-тих років Небіжчик готував кіносценарій „Шляхами чужини”. Цілості цього кіносценаря мені не довелося бачити в нашій пресі: мабуть, Небіжчик не встиг його надруковувати, а може навіть не встиг і написати весь. Але в моїй пам’яті лишилася з цього сценаря поезія „Пісня”. (Вона була надрукована, здається в „Новому Шляху”). Але її нема в посмертній збірці „Поворот по сліду”, і тому я вважаю доцільним подати її текст нашими читачам.

## ПІСНЯ

„Ой ліси ви, ліси неозорі,  
Самотою овіяні дні...  
Над лісами займаються зорі  
Як в далекій моїй стороні.  
Ми пройшли крізь тумани і спеки,  
Під осіннім дрижали дощем,  
Але пам’ять про рідні смереки,  
Ми й до нині в серцях бережем.  
Проминають і будні, і свята,  
Але згадку святу не зітрутъ,  
Як із дому хороші дівчата  
Провожали нас з квітами в путь.  
І в тривожні розбурхані ночі,  
Коли землю окутує тінь,  
Нам донині зоріють їх очі  
Крізь сувору, чужу далечінь...  
Ми пройшли крізь тумани і спеки,  
Під осіннім дрижали дощем,  
Але пам’ять про рідні смереки,  
Про полтавські поля бережем...”

Я нераз замислювався над тим — який все таки могутній чар має українська земля — навіть вже дуже понівечена й обдерта з своєї колишньої краси й достатку! Як тільки

український селянин, робітник, чи інтелігент опиниться поза засягом червоних сатрапів, як відразу голос Батьківщини озивається в ньому тужливими жалями і прагненням увільнити її з комуністичного кошмарного „раю”.

Покоління Б. Олександрова, Карпенка Криниці, Онуфрієнка Василя і Михайла Ситника не бачило вже на власні очі ні вишневих садків, ні широкополих ланів золотої пшениці в не сколективізованого українського селянина, не чуло щиронародного гумору та пісень на вечерницях і досвітках. А проте саме вона, з примусу покинута українська земля надихала творчість цілого цього покоління.

І знову ж таки: поетичний голос Бориса Олександрова і в сфері „носталгічної нути” вирізняється своїм неушербленим рафінованим гуманізмом, абсолютною відсутністю ноток ворожості, помсти за нашу недолю. Знаю, що дехто скаже: „Ото, власне, й зле, бо нам треба „громадою обух сталити”, говорячи мовою Кобзаря. А я скажу, що особисто мою українську душу високогуманні поезії Б. Олександрова зворушують куди дужче ніж галасливі заклики наших урапатріотів.

У самій ранній збірці „Мої дні” нашого поета натрапляємо на поезію „Осінь”, якою, власне, я хочу закінчити свої розважання. Наведу тут з названої поезії три центральні строфи:

„Теплі тіні блукають в саду...  
Чуєш? Осінь замріяна дише...  
Я по стежці знайомій іду,  
Вітер золото кленів колише...“

Десь пожарами міниться світ...  
Лине думка до рідної хати:  
Чи ти ходиш тепер до воріт,  
Як бувало, мене виглядати?

Я прийду, одинока, прийду!  
Плаче стужене серце від муки...  
Буду в студінь, у чорну біду  
Зігрівати tremkі твої руки”.

Може справді за джерело і побудник наведеної поезії править якийсь конкретний образ дорогої авторові людини-особи. Але читач вчуває тут образ нашої знедоленої Вітчизни. Чайже саме вона має право сподіватися, що ми тут, у розсіяні сущі, Її пам'ятаємо, Її журбою жуrimось.

І саме в цьому, у спромозі поетичного слова **в одиничному конкретному вміщати загальне, в близньому-далньому, в людині-космос і навпаки** — полягає специфіка поетичного слова; у спромозі його — поетичного слова — доходити до самих черствих душ, полонених щоденниною джабу та бізнесу — СИЛА і ЧАР справжньої поезії. Оприлюднена най-повніше в посмертній збірці „Поворот по сліду” поетична творчість Бориса Олександрова саме до неї належить.

## ПОЕТИКА ЛЕСІ УКРАЇНКИ І ЇЇ АФОРІЗМИ

Під такою назвою Товариство „ВОЛИНЬ” з осідком у Вінніпезі (Канада) минулого року видало книгу, автором якої є Антонина Горохович.

Про творчість славної поетки Лесі Українки в нашій пресі написано вже чимало більших і менших критичних праць: оглядів, розвідок, статей. А проте Антонина Горохович знайшла ділянку, недостатньо висвітлену нашими літераторами, а саме — ділянку афоризмів, що їх ми частенько подибуємо в Лесиних творах, зокрема й особливо в драматичних поемах. Автор цих рядків не пригадує собі, щоб хто-будь з дослідників і критиків Лесиної творчості дотепер присвятив достатню увагу афоризмам Лесі Українки, що як-не-як становлять вельми помітну характеристичну рису творчості славної поетки.

Вже в першому розділі „*Особливості таланту Лесі Українки*” авторка підводить читача до здогаду — де джерело, ґрунт, звідки росте афористичність у творчості Лесі Українки пишучи: „Здібність постійно підмічувати контрасти, вбирати їх в образи”. А в наступному розділі „*Зв'язок ідей і конфліктів з афоризмами у творчості Лесі Українки*” авторка в кількох реченнях нагадує читачеві історичний шлях розвитку афоризмів, починаючи з Еразма

Роттердамського („який збирав їй публікував грецькі та латинські афоризми”), почерез французьких моралістів аж до Ніцше, що „надав афоризмам особливої філософської форми”. „Як бачимо, — пише далі авторка, — афоризми є до певної міри відбитком свідомості людей. Багато афоризмів, прозвучавши в давніх століттях, у наші часи не втратили своєї сили через тонкість спостережень, глибину своїх думок і ясність форми”. (Стор. 35).

І після цього йде центральний постулат авторки в даній книзі, вихідний пункт усіх її розумувань на повзату тему: афоризми в поетичній творчості Лесі Українки. Ось цей постулат, уйнятий в авторчиному образці:

„Лесин еtos, чи то любови, чи краси, чи правди, чи волі, замикає в собі антагоністичні сили. Глибінь етосу розкривається тоді, коли наступає „очищення душі”, коли настає найвище духове піднесення, єдність етосу, тобто перетворення антагоністичних сил у щораз то вищі моральні вартості. Етос не має статичного характеру, бо його сила пливе з життя, зі змагання до святості, в якій людина здійснює своє властиве призначення”. (Ст. 36).

І відповідно до цього сказаного авторка тематичну класифікацію Лесиних думок укладає за принципом *полярності понять*, пропонуючи класи-пари: 1. КРАСА (мистецтво) — змагання до досконалості; 2. ЛЮБОВ-НЕНАВИСТЬ; 3. ВОЛЯ-НЕВОЛЯ; 4. ЧЕСТЬ-НЕСЛАВА; 5. ПРАВДА-НЕПРАВДА; 6. МИНУЛЕ-ТЕПЕРІШНІСТЬ; 7. СМЕРТЬ-ЖИТТЯ; 8. ДОЛЯ-НЕДОЛЯ. І кожну пару понять-антагостів авторка солідно інтерпретує й ілюструє зразками Лесиної творчості. Вісім пар оцих протиставних понять „блізнюків”, показаних у живій акції твору, плюс підрозділ 9. *Ідеї і герої, їх конфлікти, передані афоризмами*, та плюс підрозділ 10: *Психологічна мотивація думок і конфліктів* — це ХРЕБЕТ цілої даної книги.

Щоб увіпуклити вагу і значення розділу II з оцими десятьма цікавими названими тут підрозділами (вісім пар протиставних понять плюс 9. і 10. глибшої мотивації), ризикнемо на таке твердження: коли б навіть у книзі не було двох дальших розділів: III. *Афоризми в діяlogах і як роля в драматизації* і IV. *Афоризми як складники індивідуального стилю поетки*, — то й тоді дана книга Антонини Горохович заслуговувала б на увагу і власне признання як надзвичайно вартісний оригінальний причинок до всебічного пізнання

титанічної творчості Лесі Українки. Нам бо важить, імпонує головно *піонерство*, чи *новаторство* нашої авторки в потрактуванні повзятої нею теми, проторення нових перспективних стежин у вивченні Лесиних поетичних скарбів. А це якраз авторка найвиразніше спромоглася вияснити і подати читачеві своїм розділом II, що недарма посідає понад третину цілої книги: 57 сторінок на всіх 145.

Річ певна, розділи III і IV, що доповнюють, деталізують зміст поданого попереду, поряд з певними висновками —узагальненнями щодо індивідуального стилю славної поетки не є лише баластом, чимсь маловартісним — як міг би хтось необачно подумати. Ми лише хотіли дистансувати творчі піонерські пошуки від повторення вже кимсь сказаного, але іншими, мовляв, виразнішими, дотепнішими словами. Книга *Поетика Лесі Українки і її афоризми* взагалі має познаки надзвичайної авторської сумлінності, навіть —що так скажемо — турботи за читача: це слідне вже хоч би з того, що кожен розділ починається вступом, який „уводить”, попереджає читача — з чим саме його хочуть познайомити; а в кінці кожного розділу подається дуже чітко, влучно зформульовані висновкові твердження. Для ілюстрації подамо тут цитуючи, кінцевий уступ розділу IV.

„Сила афоризмів Лесі Українки у їх глибині думки (мабуть, слід було уникнути тут збігу трьох голосівок, давши „в іх”. — А.Ю.), у широті почувань, у майстерності форми. Вони є висловом не тільки самого поетичного таланту Лесі Українки, але й доби. У них, справді, „як все-світ у краплі роси” відбились — творча індивідуальність поетки, вічні проблеми людини, народу, людства, мистецька вартість і необмежена можливість поетичного слова передавати рухи душі”.

Закінчити свій відгук на дану книгу хочемо тим, що вже з другої половини читання нуртувало в нашему „нутрі”. Направду, дотепер нам не відомі критичні праці про Лесю Українку, де б афоризми в її ліричних поезіях і драматичних поемах були так ґрунтовно досліджені, так слушно і дбайливо зілюстровані взірцями-прикладами, як це спромоглася виконати Антонина Горохович. Управі Т-ва “Волинь” у Вінниці позі слід погратулювати за те, що вона вартісну працю Антонини Горохович піднесла читацькій громаді у вигляді прекрасно виданої книги-чепурної, з дотриманням найкращих поліграфічних приписів, — з одним лише „недотяг-

ненням”, а саме: чомусь не подано прізвища автора гарної обкладинки. Зате помилок у тексті книги зовсім не видно, що вельми тішить читацьке (літераторське також) серце.

## „СУЗІР'Я ЛИЦАРІВ” МИКОЛИ БИТИНСЬКОГО

Є книги, де зожної сторінки на читача дивиться обличчя автора. Читач почуває на собі авторське пристрасне дихання, його тугу й біль.

До таких, власне, книжок належить однотомник творів Миколи Битинського — вояка Армії УНР, письменника й публіциста і науковця-геральдика. Під кінець читання книги автор стає читачеві таким близьким і рідним, що хочеться вибачити йому і хиби композиції, і недоладності мовостилю, — бо все це здається моловажним в обличчі конденсованого на одному ляйтмотиві змісту. Він влучно уйнятий вже на початку книги, в поезії „Лицар чести — Симон Петлюра”:

„Чести своєї нікому не дам,  
Не віддам я ні п'яді одної,  
Не кину на сміх і на глум ворогам  
Козацької зброй ясної.

Ім’я України вписав я на щит,  
Девізом святу перемогу —  
В недолі й у щасті на протязі літ  
Молився єдиному Богу.” (стор. 15).

Оце служіння-моління „єдиному Богові” — знедоленій Матері Україні пронизує всю книгу від початку до кінця — так у віршованій частині — стор. 11-83, як і в невіршованій (стор. 95-100).

У віршованій частині центральне місце посідає балада „Сузір'я лицарів”, що дала свою назву цілій книзі. Балада оспівує велич духа незламних героїв Базару — отих 359-ох жертв за волю України, яких народ наш ніколи не забуде.

„Не спіймали свідка очі  
Зловорожі чини,  
Як кривавив кат з Півночі  
Синів України...

Тільки вітри над ланами  
Похорон справляли  
Та над вбитими борцями  
Плакали — ридали.”

Балядя закінчується тим самим поетичним образом ЗІРОК-ДУШ загинулих багатирів волі, який то образ супроводить читача на протязі всієї баляди,

„Триста зірок і півсотні  
Й дев'ять світложаром  
Із небесної безодні  
Стали над Базаром.” (стор. 31)

Вікопомна трагедія і геройство синів України під Базаром надихнули нашого автора ще на три твори віршованої поезії („Дума про Щербака”, „Епітафія” і „Янгол помсти”) та драматичну містерію на 3 дії „Голос за вікном”.

Автор недарма нав’язує образ новочасного героя — звичайного козака Щербака до образу легендарного Байди, наводячи строфі народної пісні про Байду як мотто. Недарма тому, що Щербак з його відповіддю совєтським комісарам:

„Всі бо ми поклялись битись за Україну,  
Всі ми присягались битись до загину,”

— вже також став легендою, священним символом жертві за рідний край і народ, за його ПРАВДУ і ВОЛЮ.

Містичну баляду „Янгол помсти” також написано строфами різноманітної будови, різного ритму та римування. Але на всьому протязі баляди автор дає глибоко відчути читачеві нашу Голготу Визвольної боротьби України. Дуже доречно, в стилі народних дум та пісень подано в трьох строфах УВІД або ВСТУП до властивої сюжетної акції. Цей вступ уводить читача в гнітуючу атмосферу *сірого і чорного смутку*, що ним після загину лицарів

Базару повито всю Україну — край чорнозему і золотих ланів пшениці.

„Ой упав же сірий смуток та на ниви голі...  
Ой не вийде вже весною вільний орач в поле;  
Не розкрає білим лезом лану чорні груди,  
На засіє живим зерном чорноземні груди...

Ой упав же сірий смуток на поля самітні  
І затьмарились журбою далечі блакитні.  
Не понесуть вже на ниву серпи літом жниці,  
Не покриють лан веселій золотом пшениці

Ой упав же чорний смуток на порожні луки —  
Плаче вітер над полями та крекочуть круки..."

Перша частина поеми завершується появою Янгола Помсти:

„Став Янгол Помсти на сторожі  
І вічну тінь борців, і меч іх, і шолом  
Він осінів нездоланим крилом.”

Усю другу частину поеми, розміром значно більшу, виповнює монолог Янгола Помсти, якому (монологові) передпослано декілька строф уводу:

„Минає рік за роком, час біжить  
У прірву забуття холодного, німого.  
Та янгол віщий пильно сторожить  
Спочинок лицарства великого, святого.”

Образ „янгола помсти” не вперше фігурує в творчості поетів християнського світу. На ньому слідно сублімацію, тобто перехід в іншу,вищу категорію стародавнього, дохристиянського закону відплати за насильство і кривду. Суспільно-моральна вищість християнського розуміння відплати чи покарання за кривди близьньому — супроти стародавнього, дохристиянського „Око за око, зуб за зуб” полягає в тім, що покарання здійснює Вища Сила — Божий Промисел, який стоїть *понад обома сторонами: напасником і жертвою*; Божий Промисел здійснює і регулює взаємини не з погляду минуших інтересів окремих індивідів, а згідно з

велінням і мудрістю Творця всього сущого; звичайному смертному не дано збегнути всіх стежок Божої Справедливості, але глибока віра в те, що насильник дістане по заслузі, що правда сильніша за брехню була на протязі віків, є тепер і буде в майбутньому *запорукою людського поступу*.

Третім важливим твором першої частини рецензованої книги є поема „*На брамі України*” (стор. 16-29). У противагу баляді „Сузір’я лицарів” і містичній поемі „Янгол помсти”, поема „*На брамі України*” присвячена не кінцевому етапові Визвольної Боротьби України, а початковому, а саме: *вікопомній обороні Крут*.

Поема має 13 розділів, з них деякі зовсім короткі (напр. IX-ий складається лише з 2-х рядків), а найдовшими є розділи IV і VII. У цьому останньому прикметну частину становить *Пісня юнаків*. Вона починається так:

„Слухай, Вітчизно кохана,  
Страднице в долі терпкій!  
Станем тепер, хоч не рано,  
Ми на сторожі чуткій.”

А кінчається приреченням:

„Будемо битись однині  
З ворогом вдень і вночі.  
В Крутах, у тихій святині  
Кров’ю освятив мечі”.

Х-ий розділ є визначальним для поеми в тому сенсі, що в ньому найповніше і найвиразніше зформульовано ЗА ЩО поклали своє життя юнаци-крутиянці:

„У Крутах загинув Юнацький Курінь —  
Вкраїни найбільша і щира  
З великих надій і великих стремлінь  
Свята, найчистіша офіра.

За щастя Вітчизни, за мир, добробут  
Під лезом ворожої сили  
У бою нерівнім, в околицях Крут  
Життя юнаци положили —

За рідну Землю, за рідний свій дім,  
За батьківські рідні могили,  
Замучені люто наїздом чужим,  
Незмірної муки вкусили.”

Хочемо навести тут ще останній, XIV розділ поеми:

„Летить, минає рік за роком;  
Невпинно дні пливуть,  
У вік віків залізним кроком  
Герої Крут ідуть.

І креслять їхні світлі тіні  
В безсмертя славну путь:  
В віках віків борці нетлінні,  
Герої Крут  
Не вмрутъ!”

Як ми вже зазначили раніш, на тему Крут і Базару в книзі є ще два драматичних твори, невіршовані. Обидва вони написані в стилі драматичних містерій, хоч перший з них, за назвою „*Скривавлена сорочка*”, сам автор не окреслив жанрово як драматичну містерію, назвавши лише ЛЕГЕНДОЮ („Легенда Крут”).

Трудно без хвилювання — навіть тепер, по упливі 58 років з часу Крутиянського бою — читати „*Скривавлену сорочку*”, особливо сцену в хаті вдови-матері поляглого під Крутами середньошкільника. Власне, ця сцена, що є змістом II-ої картини твору, свічить про те, що в особі М. Битинського від нас відійшов (маючи на увазі його літературну діяльність) не лише автор патріотичних поезій високої емоційності, але й людина з хистом драматурга, що за інших, сприятливіших обставин могла в цій ділянці дати чималий цінний вклад.

Про це саме свідчить і драматична містерія на 3 дії „*Голос за вікном*” (стор. 144-190).

Грунтом містерії є переказ про „*Замогильника*” — козака Артема Голуба — з числа 359-ох посічених кулеметами базарських героїв — який чудом урятувався з могили. По більшіх і дальших селах волинського Полісся довго передавувано з уст в уста, що „*замогильник*” ходить уночі попід

вікнами селянських хат, стукає і остерігає люд перед бульшевицькою небезпекою.

Дійовими особами містерії, крім цього невидимого „Голосу за вікном”, є українські повстанці на чолі з отаманом Петром Багатирчуком, а в основі сюжетної акції — взаємини внутрі трикутника: отаманової доньки Наталки, її нареченого Андрія і провокатора Крука, що прибув до загону Багатирчука разом з Андрієм, а тому спочатку не викликає підозрінь і впливає на Андрія. Останній був навіть вже піддався намові Крука і готов був учинити зраду, але власне „Голос за вікном” настирливо повторений, в останню рішальну мить опам’ятав Андрія.

Авторові цих рядків невідомо — чи ставили коли і де саме цю драматичну містерію, але вона, в руках досвідченого режисера, могла б бути вдачним матеріалом для поставлення хвилюючого спектаклю.

У книзі є ще два воєнно-історичні нариси: „Крути” (стор. 95-109) і „За честь і славу української зброй” (стор. 110-117). Проте, бувши лише критиком літературно-мистецької творчості, ми полищаємо згадані нариси-спомини фахівцям цієї ділянки, бо ще маємо бодай коротко сказати про загальнопатріотичну лірику автора, зокрема з мотивами розлуки з батьківщиною. Ось на стор. 75 читаємо гарну ліричну поезію „Весна на чужині” де нашу увагу особливо притягують рядки, напоєні добре нам знайомою тugoю і болем:

„Ta що мені з того, що тут, на чужині,  
І дівчини радість цвіте на устах,  
Коли у розп’ятій моїй батьківщині  
В сестер моїх слізози не сохнуть в очах?”

Зворушують читача також ваговиті рядки „Ісходу”:

„Ми відійшли. . . Востаннє оглядали  
Останні клаптики прадідної землі:  
З якою тugoю і болем покидали  
Поля, де в бою побратими полягли  
Й які ми рясно кров’ю поливали!” (Стор. 67)

У книзі є ще поема „Шарльотта Корде” — єдиний розміром більший твір з позаукраїнською тематикою. Автор,

на жаль, не встиг здійснити свого задуму в повнім обсязі (що й зазначають упорядники книги). Крім цього VI розділ поеми загубився (усіх розділів запляновано вісім). Поемі мав передувати пролог у двох частинах, але також не був написаний. Зрозуміло, що постати Шарльотти Корде вабила нашого автора своєю жертвеністю в боротьбі проти якобінської тиранії. Та занадто багато праці в громаді навантажив на себе Покійний, отож поема залишилася незавершеною.

На початку книги подано дві світлини і короткі біографії: автора книги і його рідної сестри — Ольги Битинської, закатованої чекістами 1922 року. Обидві біографії належать перу ген. Василя Філоновича, що на протязі більше півсотні років ділив з автором радощі і горе боротьби за рідну державність. Він же, ген. В. Філонович є головним упорядником книги, що вийшла 1975 року в Торонто, накладом Надії Битинської — дружини покійного автора. Обом їм належиться від українського суспільства щира подяка за вчасне утривалення літературної спадщини великого патріота-воїна і невисипущого працівника на полі рідної культури — св. пам. Миколи Битинського.

У книзі є біля десятка рисунків і два кресленики-схеми: одна бою під Крутами і друга — боїв під Замостям; усі рисунки і схеми виконав сам автор книги, яка має 190 стор. гарного друку на добром папері; ціна й тираж не позначені. Літературно-мовна редакція цієї вартісної книги належить письменниці *Ганні Черінь*.

А. Юриняк  
Міннеаполіс, 1976

## ЛЮДИНА І СИСТЕМА

(Про книжку „У смертельному колі”  
Степана Федорівського)

Два етапи, два життєві струми одного й того самого героя Наума Дубогриза в змаганні з тим самим ворогом на етапі першому і пізніше — на етапі другому, вже поза межами батьківщини.

У короткому слові „До читачів” автор називає свій твір „певною мірою твором мемуаристичним... Усі події, місця, час і люди є реальні, колись широко відомі українському суспільству...”

З такою настанововою автора заходить в суперечність тут і там белетристична манера звичайної повісті з одним головним персонажем — Наумом Дубогризом, в якому читачеві вільно вгадувати особу самого автора. Та, само собою, незалежно від літературної форми, вага і значення літературно-мистецького твору визначається насамперед змістом — ідеями в образах, поданих у творі. Під цим огляdom найголовніше місце займає, розуміється, герой твору — Наум Дубогриз. Хто ж він такий?

Син українського села на Поділлі він, як і його ровесники, до юнацьких років не був національно свідомий. Ale усвідомивши „чиїх батьків син, ким, за що закутий”, Наум уже не зійшов зі шляху боротьби за гідність і волю української людини. Перипетії цієї боротьби становлять епізоди (розділи) книжки-хроніки, при чому їх цілість творить замкнене коло (звідси, очевидчаки, й назва „У смертельному колі”), бо так розд. 1, як і розд. 29, останній, належать до епізодів на чужині: Словаччина — Баварія. Отже, епізоди вітчизняні подані як героєві спогади, що „переплітають” епізоди чужинецькі, „сьогоднішні”. Війна та ще чужина — як відомо, роблять людину черствою, ба навіть тупою і жорстокою. Письменницький тakt автора допоміг йому зберегти образ головного героя в рамках традиційних селянських чеснот: найменшого прояву жорстокості, насильства Наум не дозволяє собі, натомість, часто-густо — чим тільки може — помага близньому в нужді. Тут, власне, на нашу думку, авторові краще прислужилася би чисто літературна форма повісті, без підкresлення мемуаристики.

Якщо оцінювати літературно-мистецьку якість епізодів чужинецьких і вітчизняних, то ми перевагу віддамо таки вітчизняним; тут бо найдужче вражає контраст між гуманістю й природним, що так скажемо, конструктивізмом селянського побуту й праці — з одного боку, і дикою жорстокістю, вандалізмом носіїв большевицького режиму; пригадаймо собі навалу „червоних кавалеристів” на дідову пасіку та близькірське стріляння п’яного командира по іконах у селянській хаті.

З великою душевною теплотою герой твору (а читач має право ототожнювати його з автором) згадує роки навчання — спочатку в селі, пізніше в місті (головно в Києві); пригадує міські постаті шкільних товаришів, також викладачів-українців. Із цих сторінок так і струмить на читача той ентузіазм, що ним справді була охоплена в роках українізації селянська і робітнича молодь українського походження. Вона так горнулася до освіти, так „ковтала” знання рідною мовою, що це передавалося й учителям і вони давали з себе максимум, хоч матеріальні умови були не раз дуже важкі.

І знову ж — як протилежність до цього радісного піднесення — важкий сум і біль огортають читача, коли слідом він читає про підступне нищення окупантською комуністичною владою культурно-мистецьке життя в Україні, почавши з поголовного нищення освітніх і наукових кадрів. Найбільшою трагедією цих людей було те, що їм навіть не снилося валити совєтську владу: не бувши людьми політики, ці люди: учителі, науковці, літератори і різних фахів мистці —вони поняття не мали і не підозрівали — яких гігантичних розмірів сягає большевицька провокація: вони щиро повірили в можливість будувати й розвивати українську національну культуру в рамках УССР і віддалися цьому будівництву всією душою.

Багато сторінок книги займає змалювання життя-буття арештованих у чекістських катівнях і в'язнів у тюрмах. Позитивною рисою автора є те, що він не скочується до утертого іншими прикрашування „своїх” — українців, і понижування неукраїнців. Це стосується не лише жертв режиму, а й його поспіак: їх людська гідність чи негідність не обумовлена самою лише національною принадлежністю.

Досить переконливо показано освідомчу ролю в'язниці, як свого роду „політичного університету” для

вперше сюди запроторених українських діячів, особливо сільських інтелігентів (до яких належав і наш герой — Наум Дубогриз), великою мірою не позбавлених ще наївної віри в людську справедливість. У цьому пляні варто подати цитату з 179 стор. Колишній заввідділу наросвіти Погребнюк ось як „розкриває душу” перед Дубогризом: „....я зрозумів, що масові арешти є спеціальною політикою партії стосовно українців. Правда, арештовували й ламали ребра і комуністам інших національностей, навіть жидам, а нашого брата, товаришу Дубогриз, тут було битком набито... Кожен, хто почував себе українцем, незалежно від його соціального походження, партійності і заслуг — всі для НКВД є фашисти. Розумієте?” А коли Дубогриз удав, що ніби не розуміє, Погребнюк додав: „Комунізм — це лише параван, за яким ховається російський шовінізм. Ідейних комуністів уже немає. А хочеш бути комуністом, зречися не лише рідної мови, а й рідної матері, прославляй імперських катів, починаючи від Івана Грозного і до сучасного...”

Автор книги чимало місця присвятив (особливо в останніх розділах) товаришам по в'язничній камері з колишньої більшевицької еліти: червоним командирям, високим партійним і урядовим достойникам. Їхніми устами автор подає читачам нищівну критику комуністичної системи урядування і господарки. Зокрема багато наведено висловлювань в'язня Іванова — в минулому довгочасного секретаря ЦК всесоюзного комсомолу. Ось що каже цей довголітній „будівник комунізму”: „...комунізм здійснити неможливо. Бож усіх людей не можна стригти на один копил... Але ті, що ширять ідею комунізму, добровільно її не зречуться, бо так же мусіли б зректися власного добропуту і влади... Якби народні маси знали, як живуть члени Політбюро і взагалі високі партійні достойники, то совєтська система завалилася б за один день.”

Коли ми при змалюванні чекістських підвальів і в'язниць з написами на фронті (рос. мовою): „Здесь не наказывают, а ісправляют” (яка блюзірська іронія!), то мусимо подати одну заввагу: макабричні сцени знущань над в'язнями подано з надмірними натуралістичними подробицями, що можна було б опустити. Адже про садистичні витівки тюремщиків можна сказати в делікатнішій формі й в іншому стилі.

Ми вже сказали раніше, що „У смертельному колі” побудовано за принципом співставлення контрастів життєвого шляху героя: дитинство і молодечі роки — напосіні жадобою все знати і близькому допомагати — це струмірій і надій; перекреслення їх насильником — заодно не зламало героя, але — річ ясна — мрійника обернуло в тверезого реаліста з чималою домішкою холодного скептизму. Це позначилося найбільше на поведінці й висловлюваннях Наума Дубогриза — цього ALTER EGO автора — під час життєвого шляху вже на чужій землі: Чехо-Словаччині, Німеччині. Правда, у книзі закордонний відтинок життя Наума закороткий — у порівнянні з життям у Рідному Краї. Може згодом і тут він зустріне радість життя: і друзів — як Михайло Бондаренко, і безмежно йому віддану Гафійку — й реалізацію ідей добра. Та про це читачі можуть довідатися лише з дальшої творчості автора.

Книгу гарно, охайно видало Українське Видавництво в Лондоні (Англія), — 238 стор. друку, накладом автора. Ціни книги й тиражу не позначено. Зачувався однак, що автор книги продає по 6 дол. за примірник. Отож є шанс книгу придбати від автора, адресу якого тут подаємо: 4629 — 46th Street, San Diego, Calif., 92105.

„Свобода”, травень 1978

## „НА СТОРОЖІ УКРАЇНИ”

Фундаментальна книга М.П. Новака „На сторожі України” (604 стор. альбомного формату в твердій мистецькій оправі, з масою світлин у тексті; накладом автора; Лос Анжелес, 1979) має такий обширний і різноманітний зміст, що для її розгляду потрібно не одної, а декількох солідних статей.

Автор цих рядків обмежується в цій статті до часткового завдання: розглянути осяги (евентуально й мінуси) *На сторожі України*, як твору літературного — жанру мемуаристики. Отже в полі нашого зору будуть головно власні спогади М.П. Новака, ним самим написані. Уміщені ж у книзі спогади інших осіб (в газетних репортажах, листах до автора, тощо), як також багатоючий збір автентичних доку-

ментів того часу: афіш, плякатів, закликів, постанов та резолюцій різних установ і організацій, —потребуватимуть окремих статей пера не так літературно-мистецького критика, як історика і суспільствознавця.

Власні спогади автора книги скучені переважно в розділах I, II, IV, VI, хоч зрідка трапляються і в інших розділах. Мабуть не зайво буде подати тут стисло тематику розділів, як вона зформульована самим автором. Отже:

Розділ I: Громадська діяльність в Україні і на північноамериканському континенті.

Розділ II: На службі українського мистецтва: драма, пісня, танок, фільм.

Розділ III: Визначні постаті української правди — документи часу.

Розділ IV: Каліфорнійський період діяльності.

Розділ V: Пласт; СУМ. Церковне життя. Різні маніфестації українців м. Лос Анджелес.

Розділ VI: Українські фільмові актори і українське театральне життя.

Розділ VII: 50-річний Ювілей діяльности.

Розділ VIII: Родинний архів.

Спогади М.П. Новака прикметні щирим тоном, а при тому й невичерпним оптимізмом та непохитною вірою в українську справу. А ще додаймо до цього тонку спостережливість, здоровий селянський гумор і — що особливо приємно вражає — відсутність пересади в кризових моментах, чуття міри і толерантію до іншодумців. Чуття міри для кожного працівника пера — дуже важлива річ, а для мемуариста й поготів.

Проте книга „*На сторожі України* — як ми вже казали й попереду — за своїм текстом не є **суцільно авторською**: лев'ячу частку її становлять репортажі, нотатки та листи різних інших осіб, не кажучи вже про всю масу автентичних текстів історичної документації: різних відозв, повідомлень, наказів, плякатів, афіш, резолюцій та постанов різних організацій. Мова і стиль цих текстів мусять бути збережені — і таки були збережені, — хоч з огляду норм сучасної літературної мови вони здебільша дуже „недописували”.

Ще про мовостиль самого автора: лексика, синтакса, звороти фрази злегка забарвлени галицькими діялектизмами, однаке загально не відбігають від сучасної літературної мови, яка не „виполює” діялектизми геть поспіль, а

вимагає лише „доцільноти місця”. Читач знайде багато прикладів авторської вправности, тепер же додамо, що писання М. Новака вигідно вирізняються насиченістю емоціями і порядними порціями здорового селянського гумору. Оці риси роблять Новакове писання легко приступним і сприйнятливим для читача. Зокрема гарно виходять у нашого автора діялогічні сценки.

Та з уваги на обмеженість місця не будемо про це розписуватись, бо маємо ще сказати про два прегарні фрагменти біографії двох наших фільмових артистів (стор. 444 і 449).

Обидва згадані фрагменти становлять ніби автентичні розповіді — спогади, записані автором книги з уст матері Івана Годяка і з уст матері Майка Мазуркі (Михайла Мазуркевича).

„Бачите! Вже з нашого артиста Івана Годяка зробили півполяка. Ой, що той Галивуд не робить з нашими артистами!”

Так починає розповідь про свого сина Годякова мати —полька з походження, але українка з душою з того дня, коли вона з Годяком одружила. Ось що розповідає вона про себе:

„Одного разу я сказала батькові, що маю хлопця — українця. Батько й мати з радості поцілували мене, коли почули таку новину. Сказали, щоб я запросила того українця до хати. Донині не можу забути цієї сцени, як мій батько — коли я перший раз привела Годяка до хати зо слізами на очах почав вітати його в нашій хаті...

За якийсь час ми поженилися і відтоді я вже більш ніколи не говорила по-польськи.”

На запит співрозмовця — як же син тепер — ставши славним артистом — чи допомагає батькові — матері? — Годякова мати каже: „Так, він дуже добрий до нас. Купив нам хату з гарним куском землі, маємо сад з горіховими деревами, які дають нам гарний прихід — ну і дає нам кожного місяця певну суму на життя, платить всі наші розходи по господарці...”

Фрагмент біографії Майка Мазуркі пера нашого автора (також записаний з уст, як спогад матері Майка — селянки Анни Мазуркевич) свого часу був надрукований у щод. „Свобода” під наголовком „Український артист”. Він закінчується такою прикметною рефлексією автора:

„А я сидів і дуже довго думав... Який чудовий край ця славна Америка! Які великі можливості вона дає людині!.. Скільки б могла дати Україна, якби не була в неволі... Який чудовий сюжет до фільму із власного життя артиста і з життя його мілих батьків!”

Увага, яку наш автор приділив у своїй книзі мистцям кіно й театру, як і композиторам, співакам, мистцям пензля тощо, —нехібно свідчить про мистецьку душу самого Миколи Новака. Гідне подиву те, що — почавши службу Україні як молодий вояк, пізніше як невтомний організатор громадсько-політичного життя укайської еміграції, Микола Новак своїм природним розумом злагув швидше, ніж інші, (котрі мали куди більші формальні знання), що в умовах довготривалої політичної деконьюнктури для нас на міжнародному форумі, — надзвичайно актуальним і важливим нашим завданням є зберегти своє національно-культурне обличчя, плекаючи рідну мову, рідне мистецтво і традиції. Книга „*На сторожі України*” власне є кличе перевонливо до цього, подаючи живі приклади невтомної жертвенної діяльності патріотів, що з них багато вже відійшли в потойбічний світ. Зокрема дана книга свідчить — як багато фізичних і духових сил віддав на сторожі України сам автор, спочатку в Канаді і на сході США, а останні чотири десятиліття — на американському Заході — в Каліфорнії.

Ми вже на початку статті зазначили, що багатющий зміст скомпонованої М.П. Новаком книги потребує для належного розгляду і оцінки декількох солідних статей. Своє завдання, як літературного критика, ми свідомо обмежили авторським мемуарним текстом, наголошуючи в першу чергу його літературно-мистецьку вартість.

Але дана книга має ще велику пізнавальну вартість як дзеркало доби, бо в ній уміщено силу-силенну автентичних історичних матеріалів — документів людської діяльності. Сюди ж треба долучити і ділове листування автора з громадсько-політичними і культурно-мистецькими діячами, організаціями. Тож не буде перебільшенням сказати, що книга „*На сторожі України*” бувши багато ілюстрована, становить сьогодні чи ненайбільше джерело для майбутнього літописця „Заморської” — чи пак „Американської України”.

„Народня Воля”, березень 1980

## УСМІШКИ СЕРЙОЗНОГО ОБЛИЧЧЯ

Книжка Панька Незабуд'ка „Холмські усмішки” так самою назвою, як і атестацією на титульній сторінці. „Гумористичні оповідання” ніби вже „згори” нагадує читачеві, що вона призначена для розваги, „для сміху”, для відтяження від щоденних клопотів і турбот. Та поминувши авторову автобіографію („Дещо про себе”) і „ковтаючи” одну за одною читabelльні „усмішки”, читач швидко ловить себе на тому, що йому... не дуже смішно, а подекуди й зовсім не смішно. І це несмішне враження, місцями трохи злагіднюючись, в загальному ступнево посилюється і доходить свого завершення в останньому більшому нарисі „Наши йдуть” — у словах авторового діда: „Ой, не буде добра від них\* людям, не буде! Не дай Боже, щоб вони тут остались, богохульці. Спаси і помилуй від них, Царице Небесна!”

Таке наше загальне сприйняття „Холмських усмішок”. Після цього скажемо про окремі, з нашого погляду, істотні елементи, змісту, з „Дещо про себе”, почавши. Скажемо відразу: автобіографічний наррис Панька Незабуд'ка вигідно відрізняється від багатьох автобіографій еміграційних письменників своєю безпретенсійністю і щирістю, відсутністю нарікань на когось та підкresлювання своїх заслуг, словом, отого, „ячеського комплексу”, що так немило вражає читача. Читаючи „Дещо про себе”, почуваєш, що автор зовсім не лукавить і не „малюється перед читачем. Натомість дуже потенціально підсумовано труднощі й атмосферу творчого шляху:

— Який там ідіот читатиме твої дурниці! Ти краще б пішов на механічні курси, то, може, була б якась користь із тебе! — каже дружина.

А кум просто вхопивши за мудрощі „хлопської філософії”, сказав:

— З писання хліба їсти не будеш!

Вище ми сказали, що нам не було смішно, читаючи коротенькі образки-сценки з дійсного життя української людини Холмщини. Але ми їх читали залюбки, деякі навіть двічі — нас полонила їх правда, їх натуральність. Та ще

---

\*Мова про большовиків, які у вересні 1939 р. окупували на декілька тижнів Холмщину (не всю).

почували ми не настирливий, не підкresлюваний спеціально (але, може, саме цим дошкульний) жаль і біль автора з приводу нашої історичної безсталанності, найбільше зумовленої нашим географічним положенням між двома загарбниками — як про це в даній книзі, на стор. 98 і сказано: „...москаль з ляхом узялись за барки, а русинові-українцеві від того тріщав чуб.”

На всіх 2 десятки точок змісту тільки чотири: „Невдачі пана старости”, „Торгуйся, дурню”, „Юродивий” і „Наші йдуть” сягають розміру 9-10 сторінок; решта — мініятюри на 3-5 стор. І нам здається, що в аспекті специфічно літературному саме ці мініятюри становлять „фарватер” письменницького хисту Панька Незабудька; в них бо найвиразніше „вимальовується” його обличчя оповідача, його „специфіка”.

Ось перший-ліпший приклад-взірець, де батько безуспішно намагається привчити синочка до польського мовлення.

— Збисю! — крикнув Юлько. (Юлько — батько Збишка. — А.Ю.). Гдзє ідзеш? Ходзь ту, до мене!

Малій не слухає, йде далі.

— Збисю! Вруць сен мі зараз, пендраку єден!

Хлопчик не звертає.

— Збисю! Гдзє лезеш, холеро! Ходзь ту, бо паса достанеш!

Малому ані в гадці вертатись. Ще три-чотири кроки — і влізе в баюру.

Юлько кинувся за ним.

— Збисю! Куди тебе чорти несуть? Стій! — втративши панування над собою, крикнув по-українськи.

Хлопчик миттю спинився і завернув назад. Зрозумів одразу.

Не бере його польонізація. (Стор. 82) „Польонізація”).

Довгеньку серію Незабудькових мініятюр починає маркантна для Холмської волості „Калакут”. Напевно багато наших читачів уперше стрінуться з цим невковирним слівцем на позначення такого ж невковирного явища Холмської землі в тих часах: дивовижного людського покруча, що вважав себе за поляка, хоч польської мови не знов і в хаті у себе говорив по-українському („порусинському” — в понятті холмщаків), а прилюдно, зокрема в пристуності „начальства” — несмачною мішаниною,

польсько-українським суржиком. Одинокою підставою польськості „калакута” було віровизнання: він був римо-католик. Кінцівка мініатюри „Калакут” (стор. 24) дошкульно б’є по „калакутах”, показуючи, що їх римо-католіцтво” нікому не потрібне. Поляк-комендант брутално напастує калакута Тимошука.

— Пане Тимошук! Які з пана, до дябла, поляк, як нє умєє по-польську гадаць? Мувце юж, до холери, по руску! Я лепей вас зрозумєм.”

Не знати — як довго українська людність Холмщини становитиме спротив польонізації. Але спостереження автора цих рядків кажуть, що наша людність межових, „окраїнних” областей дуже цупко тримається свого прадідівського кореня: мови, звичаїв, вірувань. Маємо низку відомих діячів української культури і визвольних змагань — синів нашого пограниччя — так на заході, як і на півночі та сході; вистачить подати такі ймення як Михайло Грушевський, Августин Волошин, Федір Дудко, Аркадій Животъко, Василь Іванис тощо. Очевидно, маємо тут до діла з глибоким інстинктом збереження роду (народу, нації), що проявляється найдужче саме там, де найбільша загроза етнічному масивові.

І що такі ідейні патріотичні рефлексії будить читання „Холмських усмішок”, — в цьому безперечна заслуга їх автора.

Але є в книзі і несимпатична нам риса: авторове звеличання „рукоприкладних” методів виховання молоді — цілком у дусі „Домостроя” Московської Руси 15-16 століть. Автор ретельно підносить — прославляє старезну засаду: „за битого двох небитих дають”. Ось послухайте:

„Нераз пригадуєш своє дитинство та юнацькі роки. Гай-гай! Та це ж була строга муштра, а не дитинство. Хоч і любили, але били... Старших треба слухати і через „ви” до них звертатися. Перед кожною старшою особою шапку знімати й вітати християнським привітом.”

Оцей, сказати б, панегірик п’ястковому вихованню має дуже багатозначний заголовок: „Куди не повернешся — вітер в очі” (стор. 102) та ще й кінцевий уступ — як „заокруглення-підсумок”.

„Били всі, били добре! Переганяли розум, як казав дід, „з сідла до голови”. Сердився я за це, але швидко забував.

Сьогодні ж по стільки літах, я голову свою хилю перед моїми виховниками..."

Хоч більша частина „усмішок” присвячена добі царсько-режимної та пізніше польської „Жеч посполітої” займанщини, проте два „кольоритних малюнки” стосуються короткочасної навали большевиків у двадцятому (1920) році. Це „Дайош свободу” (стор 110) і згадуване вже „Наши йдуть” (140). У першому „родзинкою” є промова 70-літнього діда Івана до своїх земляків, які очікують приходу большевицького війська і влади: „Що має прийти завтра, — повчає земляків Іван, — ми ані приспішимо його, ані зупинимо. Коли ідеш, треба споглядати й на задні колеса також, щоб котре не злетіло... Часи дуже непевні, і тому нам треба бути хитрими. Хитре теля дві корови ссе...”

Після Іванового заклику „бути хитрими” селяни збудували при в'їзді до села арку і зустріли большевицьке військо „хлібом-сіллю”, а дід Іван урочисто промовив:  
„Ми вас виглядали, як сонця зза хмар!”

Та коли большевицький загін, поївши все, що винесли з хат співчутливі жінки, поїхав геть, люди говорили: „Якщо їх, таких обдертих і погано озброєних, висилають на фронт, то справді нема чого доброго сподіватися від нової большевицької влади.”

Та були й такі селяни, що хвалили большевиків, особливо після того, як вони розбили гуральню і закликали брати з неї горілку — кому тільки не лінъки:

„Хороша власті. Задармо горілку дає! Оце свобода!”  
Коротенько ще про „мовостиль”.

Найперше зауважуємо нормальну різницю між мовою розповіді автора і безпосередньою мовою персонажів „усмішок”. Перша — цілком у річищі сучасної літературної мови — і щодо лексики, і щодо синтакси. Натомість у мові персонажів стрінено суто селянські, забарвлені місцевими діалектизмами вислови, як ось: „намикав великою ложкою” (тобто жадібно ів — А. Ю.); „в повітрі такий дим, що можна сокиру повісити”; приміщення набите вщерь народом з Адамового коліна” (стор. 94); „Бідному завжди вітер в очі”; „рачки лазять від сміху”, „спаскудив геть його” (там же). Впадають у вічі і лексичні „квіточки”: „скундряга”, „москалицько” (цю форму бачимо частіше, бо і „воячисько”, „хлопчисько”); „воячня”, „кортячка” („хай кортячка трохи покрутить” — стор. 59), „оболоння — пасовиська” (стор. 72).

Ось ще декілька „промовистих” стилістичних зворотів: „пообпиханий чимсь по саме нікуди” (148); „Час воліся волом, на якому хоч батіг побий” (71); „Та хай ім сто кольок у бік” (49).

Трапляються й помилки: разів три у невластивому сенсі вжито слово „продумали” (автор, мабуть, мав на оці „придумали”, хоч і це не слушне, бо треба „вигадали”: „Грандіозний плян продумав польський уряд” — читаємо на стор. 80); в іншому місці знову: „продумали роботу” — замість *вигадали роботу*.

Коректура книжки — як на еміграційні умови — добра, бо на 152 стор. тексту лише півдесятка недоглядів (природній, пріоритет, зліпаються, роль [зам. роля], не переливки — треба одним словом, бо це прислівник).

Досить далека від сміху книга „Холмські усмішки” написана вправним пером і зберігає для наступних поколінь, для нашої історії картини життя-роботи й одвічних прағнень людности бути „самим собою” — в периферійній північно-західній волості розлогої Української Землі. Тож щиро радимо книжку нашим читачам.

„Вільний Світ”, травень 1977

## „ПІСНІ МОГО СЕРЦЯ” — I. Марусенка

В українській громаді на чужині нашу увагу особливо притягають люди, які помітно відрізняються від свого оточення, від даного людського загалу. Відрізняються саме тим, що вони на чужині живуть Україною. Ось до таких власне людей належить житель Міннеаполісу Іван Євсеєвич Марусенко, якого збірка „Пісні моого серця” становить предмет нашого сьогоднішнього розгляду.

Збірка „Пісні моого серця” розміром невелика — 104 сторінки книжкового формату, видана чепурно, лінотипним друком, у твердій обкладинці синього кольору з золотим наддруком назви збірки і прізвища автора. У середині після обов’язкових „паспортових даних” англійською і українською мовами бачимо гарну світлину автора з 1956 року і змістовне переднє слово упорядчика збірки — д-ра Івана

**Овечка.** У збірці, поміж авторовою творчістю є ще дві гарні світлини; покійної дружини автора — св. п. Феодори і талановитої декляматорки авторових поезій — Ольги Хоролець-Змаги.

Збірка відкривається віршем „У поклоні Україні”, що є програмовим, визначальним для цієї збірки, її змісту: він бо напоєний глибоким респектом і любов'ю до краси України — її природи, її людей і традицій. Тут маємо джерело авторової творчості й основний її мотив.

„Ой ви, квіти, цвітом ніжні,  
Що ж ви наробили?  
— Чаром милої любови  
Пісню народили.”

А ось кінцева строфа:

„Бо зродилось все найкраще  
В нашій Україні.  
Тож — вклоняюсь я до Неї  
При оцій годині...”

На 72 стор. книжки читаємо вірш „Звідки краса?”, який ще поглиблює і поширює **мотив краси** — як джерела і могутнього побудника людської творчості і всієї життєдіяльності; поглиблює пригадкою Творця всесвіту — як первооснови і першоджерела всього сущого:

„Це Той красу нам посилає,  
Що світить сяйвом всіх часів  
І душу Він нам звеселяє  
Красою пройдених віків.”

Звідси глибокий молитовний настрій прослави і вдячності Творцеві, яскравим висловом чого є вірш „Молюсь до Творця” (стор. 64-65), де читаємо такі строфи:

„У чарах природи  
Великої дії  
Віками незмінні  
Закони святії.  
У чарах красою

Творець все уклав,  
У проміннях сонця  
Життя дарував.”

Краса природи — найперше природи рідної землі — України всеціло полонить нашого автора, що він, так мовити, підсумково висловив у таких рядках: „Силою природи / краса всіма водить, / і немає змоги / від неї не втекти.” („Посадив я розу...” стор. 56, остання строфа).

Та ми вже попереду сказали, що Іван Марусенка направду співець **всебічної краси** України, отже не самої лише її фізичної природи, а й людей, головно людей давнього минулого, звідки походять наші проречисті традиції. Очевидно, автор не міг оминути й сучасників, — тут спів його вже не витриманий ув одній нотації, вже не є суцільною прославою — як це було при **темі природи**. Ризикуючи деяким спрошенням, ми можемо цю різницю тону пов’язати й узaleжнити від того — чи об’єктом авторових поезій є окремі люди-індивіди, чи всенікне українське суспільство. І ми не вагаємося сказати, що автор має тут повну рацію. Не один бо вникливий читач напевно сам уже ствердив дуже прикметну розбіжність української національної вдачі: українська людина —беручи її окремо, як індивідуума — являє собою феномен високої вартості (очевидно, поминаючи винятки). А ось сукупність їх, українське суспільство є обтяжене такими вадами, що спихають його на одне з останніх місць в ряду суспільств цивілізованого світу. Тут нема місця застановлятись довше на причинах цього; вкажемо лише найголовнішу з нашого погляду причину, а саме **ранню втрату власної державності**. У довгенький ряд Марусенкових віршів на громадсько-національну тему, віршів присвячених українській людині окремій і українській громаді-суспільству яскраво віддзеркалюють згадану вище розбіжність, чи пак дуалізм української вдачі.

Отож в авторових віршах, де оспівано українську людину-індивіда (напр. „Олі — в Україну”, „У поклоні красуні”, „Нехай лунає твоя мова”, стор. 42-43, 69, 81) чуємо захоплення фізичною і душевною вродою української дівчини і жінки, а натомість у віршах: „Що варті ми”, „Давна ментальність”, „Шептунаам безчестя” (стор. 83, 86, 87) чуємо авторове обурення і душевний біль з приводу жалюгідного стану нашого суспільства з погляду національно-

політичного. Особливо боліє автор з приводу того, що ми сами через свої внутрішні чвари загубили колишню „державну нашу славу” і дали „собі накинути петлю”.

„Тепер петлю ми з вами маєм,  
Чужим погноем роблять нас,  
Та ми уваги не звертаєм  
На потік сліз, зневаг, образ”

(Стор. 83)

„Яка ж дивна в нас ментальність:  
(Чи то вбогість, чи то зависть?)  
Ще не встигне народитись,  
Як давай брат з братом битись...”

(Стор. 86)

Очевидно, не обмежуючись лише словами осуду, наш автор кличе:

„Тож — будьте всі в житті братами!  
Бар'єри гордості зітріть,  
В людській пошані до сусіда  
Лукаву прірву загатіть!”

(Стор. 91)

Велике місце в збірці „Пісні моого серця” посідає тема української родини, в тому насамперед матері. Родинній темі автор присвятив понад десяток віршів. Ось вірш-пісня „Мама — дітям” на стор. 55. Подамо перші строфі.

„Діти, діти — мої квіти,  
Діти мої милі!  
Все для вас я присвятила,  
Все, що в моїй силі.  
Я вас пильно доглядала  
На кожному кроці:  
Чи то в хаті, чи надворі,  
Чи десь у дорозі.  
Доглядала, пильнувала  
За вами ходила  
Аж донині від моменту  
Як вас породила.”

„Яка ж то щаслива година, / як Маму ще має родина!”  
Так починається на 58 стор. вірш під нагол. „Про вашу маму, дітки!”

А на стор. 59 бачимо вірш „Про силу материнської любові”, де автор розповідає як незнайома йому зустрічна жінка любов’ю пестить своє дитя:

„В сяйві милої любови  
Пригорта дитя своє  
І цілує й промовляє:  
— Це ж найкраще дитя є!  
Сама сяє вся красою  
Над дитятком тим своїм...”

У вірші „Доля вдови” читаємо такі повні життєвої мудrosti слова: „Поки тато й мама / у родині є, / то й хата весела / Всім радість дає.” (стор. 63).

Молодь — наше майбутнє: глибоко усвідомлюючи це, автор гаряче закликає:

„Учися, молоде, учися,  
Учись науки і знання.  
Тоді громада подарує  
Тобі найкращі признання!

Для тебе двері скрізь відкриті,  
Перед тобою — все життя.  
Умій цей час свій скористати,  
Бо потім буде каяття.”

І в кінцевій строфі ще раз кличе:

„Квітуча молоде, учися!  
Не відкладай на пізні дні...”  
(„Учися, молоде!” стор. 27-27).

Де молодь — там краса і пісня. Тож наш автор у вірші „Дівочій капелі — на славу” повен радісного захоплення, яким спішить поділитися з читачами.

„Кохай, співай краса дівоча  
Пісні про націю свою  
На струнах ніжної бандури.  
— Хай чує світ красу твою!

І знову сила життєдайна  
Цвіте й росте в моїй душі,  
Коли я бачу бандуристок  
У їхній величній красі.”

На цьому місці доречно згадати, що І. Марусенко аж три вірші присвятив славній Капелі бандуристів ім. Тараса Шевченка з її мист. керівником Гр. Китастим. Особливо наголошує автор важливе значення виконання бандуристами народних історичних дум та пісень.

„Капеле — духовная сило!  
Ті думи і далі співай!  
Як в Києві слава світила.  
Піснями подію згадай!”

(„Спогад”, стор. 29).

Ми почали наш розгляд з програмового вірша „У поклоні Україні”. Хочемо закінчити не менш важучим і знаменним для збірки віршем-поемою „Люблю Україну”. Що в ньому слідний вплив Сосюрина „Любіть Україну”, — це очевидне. Але що у Вол. Сосюри нема і не могли бути суто-українські національні мотиви з екскурсами в наше славне минуле, в добу Київської Руси-України, — це також факт.

„Люблю Україну. Тризуба печать,  
Хоч нині нащадки Олега мовчать,  
Де дикі наїздники волю давно  
У нас відібрали, забрали й майно.

— — — — — — — —

Люблю Україну в синяві небес.  
Пошли ж Боже, силу, щоб нарід воскрес!”

Про час воскресення волі в Україні, про час її державної онови-весни пристрасно мріє-прагне наш поет і висловлює

це в прекрасному вірші, на мотивах народної пісні побудованому — „У сяйві цвіту”.

„Скажи сизокрила,  
Скажи, моя мила —  
Чи з'явишся знову  
До мене у гай  
В розквіті весною  
Своєю красою  
У рідний багатий,  
Веселий мій край?!“

„Пісні моого серця“ І. Марусенка — хоч версифікаційно подекуди не зовсім вправні, зате не надумані, вільні від усякої штучності, а щирі, повні глибокого чуття. Це дало підставу д-рові І. Овчкові, впорядникові збірки найменувати автора народним співцем. Побажаємо ж йому не обмежуватись однією лише збіркою, а видати декілька, бо зачуваємо, що в рукописах він має віршів чимало.

„Вільний Світ“, 1980

## З ПІСТИЗМОМ ШАНУВАЛЬНИКА І СУМЛІННІСТЮ НАУКОВЦЯ

Комісія для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка при УВАН у США минулого (1980) року видала солідну книгу „Володимир Винниченко і його доба“ — на 283 стор., з передмовою („Від автора“), 8-ма фотографіями і обширним Показником імен. Автором книги є знаний науковець Григорій Олександрович Костюк, який власне й очолює названу вище Комісію і — скільки мені відомо — є покищо одиноким фундаментальним винниченкознавцем. Сама ж рецензована книга становить звіт чи збір статей і розвідок Гр. Костюка, друкованих у нашій періодичній пресі, головно в журналах: „Нові дні“ (Торонто, Канада) і „Сучасність“ (Мюнхен, Німеччина). Oprіч журналних і газетних („Українські Вісті“, „Свобода“, США) статей у книзі вміщено винниченківські публікації названої Комісії, пера Гр. Костюка. Видана в століття дати

народженням Вол. Винниченка, книга є вчасним і гідним відзначенням пам'яті найвидатнішого нашого письменника першої третини 20-го віку.

У передмові (Від автора) читаемо: „Статті, що виповнили пропоновану читачам книгу, писано в різні часи, в різних обставинах, з різних побуджень і нагод. Часова амплітуда їх написання широка: від смерти Володимира Винниченка (6 березня 1951 р.) до закінчення опрацювання першого тому його „Щоденника” 1979 р.”

Появу цієї книги до знаменної „круглої” дати слід визнати вельми доречною. Бо є підстави думати, що навіть не всі шанувальники й симпатики Винниченкові попереду читали всі статті Гр. Костюка, які ввійшли в дану книгу. Та й, кажучи широко, не одному з читачів (суджу по собі) не завадить прочитати їх щераз вже в книзі. Особливо статтю „Деякі проблеми наукового вивчення В. Винниченка”. Бо саме в цій статті Гр. Костюк висловлює капітальне твердження, яке годі заперечити:

„Твори Винниченка мали своєрідну історію: ними або беззастережно захоплювалися, або їх так же беззастережно відкидали, лаяли і навіть паплюжили.

Ті, що захоплювалися, не мали часу на спокійну об'єктивну критику, бо вся їхня увага й енергія йшла на оборону й розбивання несправедливих, тенденційних і нетolerантних нападів. Ті, що лаяли й заперечували, — були здебільшого його політичними та світоглядовими противниками. Вони були ворожо настроєні до всього, що Винниченко писав.”

На цій самій сторінці (12) проф. Гр. Костюк категорично заявляє, що „Винниченка, як письменника, не знає — не тільки його колись активний і пристрасний читач, але й історик літератури.”

І, безумовно, до таких категоричних заяв нашого автора управнює його тридцятирічна ретельна праця над багатою архівною спадщиною Вол. Винниченка. Не всі наші читачі знають, що це саме Григорій Костюк був тою спасеною душою, тим дійсним українським патріотом, людиною національної совісти і громадської жертвенності, який потрапив подолати перешкоди формального і матеріального порядку і перевезти з Франції до Нью Йорка та примістити в надійному місці весь літературний і малярський архів Володимира Винниченка.

І весь патос статті „Деякі проблеми наукового вивчення В. Винниченка” власне в тім, щоб розчистити обивательські хащі пересудів, зловмисних обмов та наклепів (особливо дотично громадсько-політичної діяльності Винниченка) і поверхових суджень, не на джерельному матеріалі будованих, — а почати об'єктивне і всебічне наукове дослідження життя і творчості імпозантної постаті Винниченка як мистця і громадсько-політичного діяча.

Вивчення Винниченкової спадщини Гр. Костюк радить провадити в таких чотирьох аспектах: 1. аспект біографічний; 2. історико-літературний; 3. Філософічно-етичний; 4. суспільно-політичний.

Автор звертає нашу увагу на прикий факт, що досі не уточнені навіть основні біографічні дані: місце народження В. Винниченка та хто за соціальним станом був його батько, коли він вступив і коли його „вибули” з єлисаветградської гімназії; також невідома точна дата вступу до Київського університету.

А що вже казати про інші аспекти: там домислів, вигадок стільки, що дійсні факти в них нераз тонуть.

І дальші розділи книги становлять чи не перші серйозні спроби Винниченкову спадщину вивчати і проаналізувати — як зазначає автор — без упередження і гніву.

На стор. 53 (розділ „Третя еміграція”) автор цитує такий уступ із Винниченкового „Щоденника”:

„Я іду за кордон, обтрусяю з себе всякий порох політики, обгороджуясь книжками й поринаю у своє справжнє діло: літературу. Ці два місяці Голгофи навіки виліковують мене від роздвоєння. Тут в соціалістичній совєтській Росії я ховаю свою 18-літню соціалістичну діяльність. Я іду як письменник, а як політик всією душою хочу померти”. (Запис 15.7.1920).

Це дуже вагоме місце для зrozуміння Винниченка, яке показує нам його в справжньому свіtlі, відразу відкидаючи брехню, нібито Винниченко хотів чи погоджувався співпрацювати з московським большевицьким урядом. Не тому він приїджав з-за кордону в Большевію, щоб Москві служити, а робив останню спробу „зберегти ініціативу в українських руках”, зберегти, непоступаючись у важливих моментах перед натиском большевицьких головачів. Ось його запис у „Щоденнику” за 9.9.1920 : „Ані на ніготь я не

уступлюся, голубчики ви мої, з моїх принципіяльних позицій. Ви мусите уступитись.”

В аспекті біографічному з особливим замилуванням подано в книзі розділ „Остання резиденція В. Винниченка” („Закуток” та його історія: 1934-1951 pp.).

В аспекті історично-літературному читач зверне особливу увагу на вступну статтю до повісті „На той бік”, видану УВАН 1927 року. Стаття наз. „Повість про людей буревінних років” (стор. 117-131). Статтю написано як апологію Винниченкового вміння малювати головних героїв (в данім випадку Ольги і Верходуба), але й обидва табори-український і большевицько-московський — окреслені надзвичайно рельєфно. Справді можна погодитися з Григорієм Костюком, коли він у цій статті пише: „Філософ, психолог і маляр владно керували рукою письменника, коли він писав цю повість”. (Стор. 127).

Багато вартісних моментів пізнання в історико-літературному пляні знайде читач у роздумах: Леся Українка та Володимир Винниченко і Сергій Єфремов та Володимир Винниченко.

А далі йде розділ „Записники Володимира Винниченка” (стор. 184). Є це передмова до виданого 1980 року першого тому „Щоденника”, передмова дуже змістовна, вниклива. Нема змоги в газетній статті-рецензії спинитися довше над авторським докладним поцінуванням „Щоденника”, як „незаступного документа для вивчення світоглядової еволюції”. (Винниченка).

*„Народня Воля” 1989 р.*

## „ПІСНІ УКРАЇНИ”

Таку безпретенсійну назву дав провід міннесотського хору „Дніпро” (диригент — Микола Бринь, музичний дорадник — Кіра Цареградська, піяніст — Петро Цареградський) своїй найновішій платівці, що містить 14 пісенних позицій: 6 на першій сторінці і 8 на другій.

Шо ми насамперед хочемо зазначити — це різноманітний характер пісень і дуже влучний уклад репертуару — бо не тільки за самим характером, музичним змістом пісень, а й за способами та засобами їх виконання. Наприклад: крім хорових пісень є в першій частині програми чудовий дует „Києве мій”, а в 2-ій частині — прекрасне тріо „Червона ружа”; хорові пісні є співані (в більшості) цілим ансамблем хору, а є співані лише жіночою половиною хору; є три пісні хорові з сольовими партіями — як заспів і як провідна мелодія; є пісні народні (прибл. половина програми) а є творчости індивідуальних композиторів — давніх і сучасних. Народні пісні представлені в обробітку славних знавців народної пісні — Миколи Леонтовича і Олександра Кошиця, а деякі в обробітку сучасних ентузіястів народного мелосу: Кіри Цареградської і А. Авдієвського. Григорій Китастий представлений у платівці власною композицією на слова Т. Шевченка „Встає хмара з-за Лиману” (між іншим „коронна точка” репертуару капелі бандуристів під його ж, Китастого, орудою).

Різноманітний, повторюємо, і вдалий добір пісень у платівці „Пісні України” і непомітно на протязі всього виконання найменшого дисонансу, якоїсь „неув’язки”; диригент і хористи були більше ніж „окейські” (наш неологізм від „Окей”). Але — як то кажуть — „заглянувши собі в душу по саме нікуди”, мусимо признатись, що на перше місце ми ставимо знайомі вже нам пісні: „Степом, степом...” — музика А. Пашкевича, слова М. Негоди і закарпатську народню пісню „Ta піду я, піду” — обр. I. Мортон, на мішаний хор із фортеп. супроводом гармонізувала Кіра Цареградська. Нервом чи душою названих пісень є сольові партії: в перший — сопрано Кіра Цареградська, в другій — альт Л. Мекс.

Обидві ці пісні справляють надзвичайне враження, і провід, „Дніпра” слушно зробив, що поставив їх на кінець

програми: першої частини „Степом, степом” і на закінчення платівки „Та піду я, піду”. Щікаво, що солістка Л. Мекс, походження естонка і в щоденнім побуті української мови не вживає. Але співаючи українські пісні, вона так досконало вимовляє слова, так перфектно доносить їх до слухача, що може бути взірцем для всіх хористів українців з роду.

Ми довше затрималися на піснях „Степом, степом” і „Та піду я, піду”, хоч годилося почати рецензію з першої за порядком пісні „Покохались три тополі” — муз. В. Шаповаленка, К. Цареградської, слова Воротаря. Це також прекрасна пісня — і мелодією і словами:

„Покохались три тополі  
З буйним вітром в чистім полі  
І пісень йому співають знов і знов.

Ті пісні зеленоокі  
В трьох дівчат забрали спокій  
І прийшла до них, до трьох одна любов”.

Приспів, що після кожної строфи, „розшифровує” — що то за любов у трьох дівчат одноважно:

„То наша пісня, тільки пісня,  
Що як веселка грає на травневім листі,  
То наша пісня чарівна.”

Звучить пісня чудово: відчувається, що і творці-компоністи, і виконавці-хористи на чолі з диригентом охоплені одним і тим самим мистецьким поривом.

Поминаючи мажорну-байову „Уперед, хто не хоче конати” — муз. Л. Ревуцького, слова Т. Грабовського і жартівливу веселенську „Утоптала стежечку” — музика Ступницького, слова Т. Шевченка, більшість пісень платівки мрійно-сумовиті, а тому й позначена нашою особливою увагою — „Та піду я, піду” і сумна до болю, трагічна „Степом, степом”. І в зв'язку з цим пригадуються слова поета Бориса Олександрова, сказані ним у відповідь на заввагу про мінорний характер більшості його поезій. Він сказав приблизно таке: Я взоруюся на кращі поетичні твори, а вони здебільша мінорні, з суму та печалі зіткані.

Але поза мінором у платівці представлені не лише згадані вже тут „Уперед, хто не хоче конати” і „Утоптала стежечку” — із заспівом — сольо Тані Вовк, репрезентантки вже „молодого нарибку” „Дніпро”, а й ущерть повна щиронародного гумору, загально люблена пісня „Ой устану я в понеділок”, слова й мелодія народні, муз. оброб. М. Леоновича. Цю пісню „Дніпро” виконав так майстерно, що вона і пісня „Покохались три тополі” могли б зайняти перше місце — якби не посіли його вже раніш „Степом, степом” і „Піду я, піду.”

Підійшла черга сказати про дует „Києве мій” і тріо „Червона ружа”. Автором музики обох пісень — сучасний український композитор І. Шамо. Але першу річ опрацювала для дуєту невтомна К. Цареградська, вона ж і співала сопранову партію, а партію альтову співала Л. Меекс. Цих першорядних співачок ми вже згадували як солісток у двох славних піснях. Тепер вони виступили як самостійні виконавці в дуєті та тріо (третью учасницею в тріо була Оленка Цареградська-Амброзяк), даючи авдиторії високу естетичну насолоду.

Між іншим, хор „Дніпро” в минулому співав „Києве мій” як хорову пісню, й коли ми почули тепер її препаровану на дует, то нам показалося, що музика дуєту глибше і сильніше доносить до слухача ідею пісні: мабуть, таке враження постало завдяки перфектному виконанню дуетниць.

Пора, як мовиться, „закруглятися”. Авторові цих рядків — як недавньому активному членові хору „Дніпро” — особливо радісно спостерігати не занепад (що, на жаль нераз доводиться бачити) цієї вартісної мистецької одиниці, а розвиток і поступ далі, про що і свідчить остання платівка „Дніпра”, перевищуючи попередні (між іншим також добри) платівки.

Для охочих придбати платівку подаємо адресу:

„Дніпро”  
5716-46 Аве. Саут  
Міннеаполіс, Мінн. 55417

„Вільний Світ”, 1980

## **ЩО СТВЕРДЖУЄ І ДО ЧОГО КЛИЧЕ „РОЗПОВІДЬ ПРО ТРИПІЛЛЯ” ДОКІЙ ГУМЕННОЇ\***

Повістярська творчість Докії Гуменної в останніх двох десятиліттях позначилася тематичним зворотом в наше давнє минуле. Для свідомості пробудженого народу, який з об'єкта чужих підбоїв прагне стати у всіх аспектах самим собою — розбудувати й утвердити свою самобутність, — це нормальне і законне явище. Минули вже ті часи, коли наша національно-політична свідомість не сягала вглиб далі доби Козаччини, полишаючи сусідам нашу історично основоположну державність Київської Русі.

І хоч як намагається червоний Кремль, ідучи слідами Кремлю царського, „усуспільнити” Київську Русь: мовляв, „вона трохи ваша, „малоросейська”, трохи братів-білорусів, а найбільше таки наша — великоросейського „старшого брата”. Хоч як, повторюємо, Москва пнеться на всі заставки жонглювати скрізь і завжди „спільним казанком”, але це вже легко не дається. І таки в Україні — хоч ще під’яремній, а появилися й пішли між людьми історичні романи письменника Скляренка: „Святослав” і „Володимир”, а оце нещодавно „Меч Арея” Білика.

На еміграції багато трудиться над МИНУЛИМ, яке пливе в ПРИЙДЕШНЕ, названа вище письменницею Докія Гуменна, і останнім вагомим плодом її творчості є власне розглядана книга. Вона починається коротеньким вступом з дуже вимовним наголовком: „*Святе обурення*”. Далі йде розлогий (аж 58 стор.) пролог, що має й розлогий наголовок: „Вісімдесятілітня загадка, що породила рій інших.” Це — гарна, приступна і для нефахового читача оповідь про наукову екскурсію археологічної експедиції під керівництвом археолога Тетяни Пассек в околиці сіл Київщини: Халеп’є, Стайки, Трипілля, Обухів і Черняхів та —вже за іншим пляном — в урочище Коломийщину (також Київської області). У цій експедиції брала участь і наша авторка.

Але мусимо спинитися ще на **вступі**, зачитувати головні уступи: „Чотири покоління дослідників атакують Трипільську проблему, бо там заховані початки індоєвропейських народів. Варто тільки згадати, що за рік 1917-1957

опубліковано понад 170 праць, присвячених дослідженю Трипілля...

Тепер особливо актуально знати — і то зазирнути якнайглибше, скільки вдасться. Тепер, коли нечиста сила завзялася викорінювати наші звичаї, переробляти увесь лад життя, ламати психіку, створювати штучні ерзац-обряди, винищувати національну неповторність, — тепер знання минулого — жива, цілюща вода.

Тож щоб дати вихід моєму обуренню, я й почала цю розповідь. Мое завдання — наблизити давні епохи, не відкривати”...

Дуже слушно і дуже ясно!

Про зміст ПРОЛОГУ ми основно вже сказали вище; а його багатий фактаж, викладений авторкою вміло й цікаво, читач поглинє з приємністю. Тож перейдемо до ПЕРШОЇ ЧАСТИНИ, що сягає від сторінки 68 до стор. 186, і названа „ПРОЖЕКТОР У МЛУ ПРАВІКУ”.

Насамперед хочемо ствердити, що стилево **перша частина** трохи відрізняється від „прологу”, бо „розповідь про Трипілля” тут вже **зближена до стилю наукової розвідки**. Проте й тут прозирає та сама настанова й атмосфера патосу, добре висловлена на стор. 33 прологу:

„...робота археолога це не просто „шукання скарбів”, а витягання з надрів землі таємниць історії людства на підставі знань, логіки, уявлення. Робота на розкопах відбувається методично, з рулеткою, компасом і міліметрівкою — проте вона пройнята патосом”.

Інформуючи читача про знайдення на одному з острівців ріки Смотрич посудини пізньотрипільського походження, в якій був багатющий скарб із мідних, костяних та глиняних прикрас (аж 822 предмети!), авторка захоплено каже читачеві: „Хіба ж це не яскраве світло, хіба не прожектор у само гущу побуту, у млу правіку? Стас відомо нам, які прикраси (чи може — обереги?) носили люди п'ять тисяч років тому... Але ще цікавіше, що мідь із цього скарбу походила з різних країн. Пронизки походили із балкано-карпатських рудних басейнів, а намисто — з Кавказу. Який широкий діапазон міжплемінного обміну!” (стор. 11).

У цій же першій частині, сторінки якої ще рясніше ніж сторінки ПРОЛОГУ, оздоблені ілюстративним матеріялом, подано багато про знахідки з курганів Одеської та Херсонської областей, зокрема біля села Усатове. Декотрі

авторитетні науковці спочатку вважали, що усатівська людність — це вже не трипільці, а „якісь степовики, що виникли із хрещення трипільців із скотарями степу” (стор. 122). Проте пізніші відкриття нових знахідок довели, що це не якась окрема культура, а „найпізніша фаза третього етапу Трипілля.” (Там же.)

Прагнучи максимально наблизити свою РОЗПОВІДЬ про ТРИПІЛЛЯ до звичайного, „середнього” читача, авторка уникає сухого менторського тону (що міг би знеочувати читача), а „термосить” його різним звертанням і запитаннями, ділиться з ним своїми здогадками та сумнівами. Це читачеві імпонує як певний вияв довіри до нього з боку автора, творця книги. І ось на стор. 134 читаємо:

„Вже під дотиком пальців відчуваємо перебіг початку, розвитку і останніх фаз існування такої пишної культури (Трипільської, — А. Ю.) на терені Правобережної України із протомістами в самому її центрі. Та й знову, ще й ще раз, виникає питання: де ж така закорінена культура поділась? Так раптом?... Як це могло статися?”

І далі Докія Гуменна подає аж 4 різних здогадів — спроби різних археологів відповісти на це питання. Сама вона прихиляється до тих, хто вважає, що причиною була поява на арені історії ВЕРШНИКА, людини на прирученому коні.

„Це вони, вершники, вирушили із степів України і розіллялися на мапі Західньої Європи, давши початок пра-народам, що з них потім народилися сучасні нації. Але перед тим вони залляли Правобережжя, поглинувши й переваривши в собі Трипілля...” (Стор. 135, внизу.)

„Вершництво відкрило нову епоху в історії всього людства. Воно веде за собою не тільки поширення металів та технічного озброєння, але й поширення ідей. Суспільства перестали бути замкненими. І це поширення стає одночасно початком розпаду єдиного досі іndoевропейського масиву (із своїм внутрішнім поділом на хліборобів і скотарів)... Ця суцільна зміна перемолола насамперед наше затишне і мальовниче Трипілля.” (Стор. 139).

Вершництво принесло кардинальні зміни в родовому побуті, утвердивши гегемонію батька й чоловіка на місці матері-дружини. Драму цього переходу добре відображує українське весілля, весь його перебіг, на щастя збережений на протязі тисячоліть і в минулому столітті докладно запи-

саний нашими етнографами. Авторка докладно висвітлює це на стор. 142-163 своєї книги.

Останній розділ I частини має назву „БЕРЕГИНІГ” і цілком присвячений культові МАТЕРІ-МАМИ, як він представляється авторці на основі багатющого матеріялу археологічних розкопів.

Друга частина розгляданої книги має наголовок „МЕТРИКА ДІВИ” і починається вступом, названим „знак питання”; він такий вимовний, що ми кілька речень з нього зачитуємо. Авторка пише:

„Досі ми йшли за матеріялами археологічних звітів та монографій, і я переказала те, що добули чотири покоління археологів... А тепер на цій канві (я) додам своє уявлення про духовий світ тих давніх часів. Тепер я піду шляхами власних думок, викликаних трипільськими фактами та доступною мені лектурою. Це не будуть причепурені думки в межах загальнозвінничих канонів...” (Стор. 191).

І справді: читач таки здивований ось хоч би цим уступом на стор 193-ій; „Трипільці не можуть вважатися нашими предками хоч би тому, що не тільки не було тоді слов'ян, але й протослов'яни не вилонилися ще з єдиного масиву іndoевропейської мовної єдності. Ми навіть не можемо відновити їхнього словника...”

Читач спантеличений, бо наведене твердження йде впоперек усієї попередньої авторчиної настанови, підтинає у нього впоєне йому (всім попереднім змістом книги) почуття гордості за свій славний родовід кількatisячної часової давності.

А тут авторка, ніби навмисно, додає ще й інші „заупокійні резони”. Ось послухайте:

„Ще й такий незаперечний аргумент: із археології видно, що Трипілля ширилося із південного заходу до Придністрянщини, Побужжя і на схід до Придніпрянщини. Цілком у протилежному напрямі — кажуть знавці — рухалися слов'яни... А ми ж слов'яни?... Слов'яни. І якщо трипільці не предки слов'ян, то й не наші.” (Стор. 193).

Ентузіясти „нашого трипільського кореня” могли б справді зажуритися й відчути жаль та ніяковість за своє попереднє захоплення.

Та були й кмітливі читачі, які казали: це ж розповідь, повість, — треба розглядатись: що й до чого, а не істи готовеньке!..

І дійсно: вже на наступній, 194-ій сторінці читаемо:

„Але дивнеє диво! Коли наука починає вивчати етнографію слов'ян, вона неминуче звертається до Трипілля, як до ПЕРШОДЖЕРЕЛА.” (Підкр. наше — А.Ю.). І далі вся книга весь час наголошує нашу трипільську джерельність — головно на основі культу МАТЕРІ — ПРАРОДИТЕЛЬКИ, але також і на основі культу **вогню** (розділ „Ми шануємо вогонь як Бога”) і навіть **культу води**.

„Даремно святі проповідники намагаються викоренити культ води. Якби то вони знали, який він давнезний!.. То не була „пекуча рідина”, як для нас, а то були живі істоти, надмогутні сили, що викликали подвійне почуття: і шану, бо без води нічого не живе, і страх, бо вода може забрати і закрутити у виріо.” (Стор. 206 і 207, розділ „Ой Dana, моя Dana.”)

Дуже цікавий розділ „Гоя, Дюндя, Гоя...” (Стор. 223-229) про збережені в нашему фольклорі сліди давнього культу ЗЕМЛІ і безпосередньо до нього прилеглий коротенький розділ „А ця наша свята земелька” (Стор. 230-232), де читаемо:

„Так значить Гоя — це сама земля (підкр. наше. — А.Ю.)... Земля не мертвa матерія... Ні, це жива істота... Вона родить із своєї утроби. П’є дошову воду, судорожно тремтить від землетрусів, засинає зимою і прокидается весною. Кущі, трави, дерева — то її волосся. Гори й каміння — її кості. Коріння дерев — її жили...”

Чародійна могутність і святість Матінки-землі на повний голос промовляє в стародавніх обрядах, примівках і піснях, любовно пригаданих і ясно поданих авторкою у відповідних розділах книги. Вони переконливо закликають читача любити і шанувати „свій корінь” — рідну старовину.

Не будемо зупинятися окремо на дальших невеличких (хоч і цікавих) розділах, що доповнюють і деталізують попереду подане, а переїдемо до ЕПІЛОГУ „Ой, дай, Боже!” (Стор. 307-329). В епілозі — як і годиться — насамперед маємо коротеньке зведення — підсумок осягів даного твору, осягів, що становлять несхібний вияв (далі цитуємо) „улюбленої української ідеї” — цілості і неподільності „мертвих, живих і ненароджених” членів єдиного народу.”

А друге — також дуже важливе: в епілозі авторка кладе край сумнівам-хитанням з приводу сповидної „неув’язки”

щодо ролі і місця трипільців у нашій спадщині, отже й нашому становленні як нації. Зазначивши, що після останньої фази Трипілля діялося аж надто багато „поки дійшло до нас, нащадків”, авторка деталізує і висновує: „Одна за одною маршують археологічні культури, що роз- цвітали і згасали на терені України після II тисячоліття до н. ери... I аж тепер виступають слов’яни — південні, західні, східні. Тож не годиться спрошено утотожнювати трипільців із українцями. Трипільці — най вибачають! — мусять потіснитися в ряді предків з іншими, пізнішими за них.

Але не можна й обійти факту, що Трипілля поклало основи нашого національного світогляду і витворило своєрідність, якої нема у всіх наших слов’янських сусідів”... (Стор. 310).

Таке остаточне (на сьогодні) розв’язання проблеми Ми і ТРИПІЛЛЯ здається нам цілком слушним.

Залишається подати ще звичні рецензентські формальності.

Отже: ця вартісна змістом і добре оформленена зовні книга, фірмована УВАН-ом у США, має 384 сторінки гарного друку на добром папері; текст багато ілюстрований (на кожній майже сторінці дві-три ілюстрації — їх повний список уміщено в кінці книги, на 29 сторінках). Перед тим на десятюх сторінках (333-342) подані використані для книги ДЖЕРЕЛА (бібліографія). Після оглаву змісту (стор. 373-374) вміщено ПОДЯКУ авторки „всім учасникам цього видання, що своїм внеском улегшили фінансовий тягар”... їх поіменно — спочатку громади й організації, а потім індивідуальні жертводавці — названо в самому кінці книги. Великим плюсом видання є дбайлива коректа і добре виконані ілюстрації.

Друкарні, тиражу і ціни не позначено; (але ціна вже відома: десять долярів, що для такого видання сьогодні зовсім недорого в наших умовах інфляції). Взагалі — зміст і оформлення книги „Минуле пливе в прийдешнє” дають підставу рекомендувати її всім любителям рідної книжки.

„Українські Вісті”, січень 1972

## КОНЦЕРТ ХОРУ „ДНІПРО” В МІННЕАПОЛІСІ

Неділя, 24 жовтня 1976 р., 7 год. вечора. Затишна заля міської бібліотеки. Повільно розсувається заслона й очі присутніх милуються двома рядами хористок у стилевих білих убраних; за ними височіють у два ряди мужчини в темних убраних з „метеликами” біля шій й сяйно білими грудьми. Перед хором з’являється постать диригента Миколи Бриня.

Усі в залі мають „програмки” й заповідати порядок, то пак черговість концертових точок нема потреби. Також по знаку диригента альти й сопрани жваво починають народню пісню „Ой на горі василечки” (муз. М. Лисенка); з другого ряду байдорю вступають тенори й баси. Пісня звучить добре, зладжено. Нам лише стає жаль, коли чуємо, що „молод козак розпивсь, розгулявся”. Рятуючи ситуацію, мати спішить оженити сина. Та тут знову „неув’язка”: мати невістку не злюбила!

Сусідка нахиляється і шепче до вуха: „Знайома старокрайська історія! Але тепер болячки зовсім інші. А взагалі людське життя було й є недосконалим...”

Наче на підтвердження цих слів чуємо вже зі сцени проймаюче душу соло Кіри Цареградської — пісню „Доле моя, доле” (слова Т. Шевченка, муз. Кос-Анатольського). Пісня говорить ніби про індивідуальну недолю жінки. Та у виконанні солістки вона виходить за ці рамки, промовляє про недолю всього нашого люду, скутого в неволі при цілковитій байдужості світу,

„Чи я п’ю, гуляю, чи сили не маю,  
Чи до тебе доріженъки у степу не знаю?”

солідаризується з солісткою ввесь хор.

Наступна пісня — закарпатська народня „Тиха вода”, аранжеровка Кіри Цареградської — також говорить про жіночу кривду, спричинену баламутством любовного партнера. На докір дівчини, до нього адресований, — чому він її забуває, — баламут-коханий явно збиткується:

„Не забув я, не забув я,  
Лем собі думаю:

## Де з тобою, де з тобою Говорити маю??!

У цій частині концерту була ще одна закарпатська народня пісня, обробка І. Мартина, гармонізована на мішаний хор з фортепіановим супроводом Кіри Цареградської. Основу пісні „Та піду я, піду” становить сольова партія, виконувана запрошену співачкою Лідією Мекс. Пісня ця — одна з найкращих у цілій програмі, їй до слухача донесена хором, а особливо солісткою в найкращій формі. Тут до речі буде сказати, що й сама ідея мистецького керівництва „Дніпра”, — мати в своєму репертуарі також пісні переферийних волостей землі Української — цілком слушна.

Ми трохи „перескочили” порядок (черговість) точок (щоб мати поруч обидві пісні Закарпаття), тому повертаємось до третьої з черги пісні „Ой, на горі пшениченька” (народня, опрацьована О. Кошицем). І знову ж хочемо поруч неї поставити народню пісню „Ой, у полі жито копитами збито”, аранжерованої Гр. Китастим, на мішаний хор гармонізованої К. Цареградською. В обох цих піснях бачимо (й чуємо!) спільні моменти і в самому тексті, і (що найголовніше) в мелодії (особливо момент високої напруги (трагічної барви) при словах „у двір не зайдеш” (у першій пісні) і „та й заголосила” (в другій пісні). Фортіссімо — особливо тенорової партії — звучить тут справді переконливо-хвилюючо.

П’ятою з черги піснею була „Калинонька” (слова М’ястківського, муз. П. Гайдамаки, гармонізація на мішаний хор Ю. Кулика). Порівняно до попередніх пісень, „Калинонька” прозвучала нам слабше. Мало зворушило нас цього разу і виконання „Вогника” (слова А. Малишка, муз. П. Майбороди). Зате пісня „Лелеченьки” (слова Дм. Павличка муз. О. Білаша), виконувана лише жіночою половиною хору, знайшла доступ до нашого серця і ледь-ледь не витиснула непроханої слізози.

Останньою піснею першої частини концерту була „Україно, любов моя!” (сл. Д. Луценка, муз. І. Шамо, гармонізація на хор К. Цареградської), соло-заспів Мих. Даниленка. І баритонове соло, і хор у цілості звучали добре, що було засвідчене довготривалими оплесками всієї авдиторії.

Друга частина концерту складалася з сольоспіву, дуетів і тріо солістів „Дніпра” та запрошеної Лідії Мекс. Першими виступили в дуеті К. Цареградська (сопрано) й Лідія Мекс (альт); вони виконали „Гаї шумлять біля потоку” (сл. А. Малишка, муз. П. Майбороди) і „Світанкову” (сл. Н. Тихого й А. Юриняка, муз. М. Жербіна). Обидві співачки не лише мають гарні голоси, але й бездоганно ними орудують. Та, мабуть, найкраще висловились про їхній спів моя сусідка:

„Хіба вони можуть співати погано?!?”

Отож і тріо (коли до них приєдналась Оленка Цареградська) „Червона ружа” (сл. Л. Забашти, муз. І. Шамо) заля зустріла захоплено.

Далі баритон М. Даниленко виконав „Цвітуть осінні тихі небеса” (сл. А. Малишка, муз. О. Білаша) й арію Валентина з опери „Фавст” (муз. Гуно). Друга річ справила на слухачів сильніше враження, і вони нагородили соліста дружніми, тривалими оплесками.

Сопрано Зоя Мельниченко виконала „Любіть Україну” (сл. В. Сосюри, муз. Н. Фоменка), „Не йди, моя люба!” (сл. Рабіндранат Тагор, муз. Гагельманна) й арію Toski з одноіменної опери (муз. Дж. Пучінні). І саме ця остання річ дала нашій солістці змогу голосово сповна „розвернутися” і продемострувати хист і техніку високого вокалу.

Солістам акомпанювали за чергою Петро Цареградський і К. Цареградська, видатно співдіючи в їхніх успіхах.

Після 10-хвилинної перерви знову виступив хор, що вже встиг більш-менш „передихнути”. В цій третьій частині концерту 9 пісень, хор виконав у повному складі, а пісню „По садочку ходжу” — лише чоловічим складом, з участю баритона М. Даниленка і тенора Славомира Луцева в дуеті. Супроти першої частини ця третя вигравала насамперед наявністю декількох пісень байдорих, навіть грайливовеселих, ось як „Весняний шум” і „Сусідка”, а також пісень з маршовим темпом, ось як „Засяло сонце золоте”. Тут же маємо і вщерть насычену материнською тugoю пісню „Степом, степом” (сл. Негоди, муз. Пашкевича).

На цій пісні трохи спинимось. На нашу скромну думку, в ній якнайкраще поєднані поезія слова з поезією тону, мелодії, творячи незабутні образи, в яких людські пристрасті, хоч якої б вони були сили й вагомости, тонуть, як

щось часове, проминаюче, в незмірності простору й часу життя матері-природи.

Пригадаймо: „Село в диму” (видать, спалене), людей не видно; лише скорбна мати самітно стойть біля ще не знищеної хати: вона жде з побоювища свого сина. Та його нема.

А навколо — живе природа: „шумлять жита”, „поросли берізки”, сяйвом, щедротами „сонце розлилось” і „розвивсь колос”. На побоювищі вже „встали обеліски”, а живих людей нема — лише людська Мати і Мати-Природа.

Не знаємо, чи багатьом з присутніх, а нам стала докраю відчутною безглуздість людського самонищення... Чи такий був первісний свідомий задум поета і композитора — сумніваємося, знаючи драконівські приписи для мистецької творчості в сьогоднішній Україні. Ale знаємо: справжнє мистецтво виявляє себе нераз всупереч диктатові полохливого розсуду, підкоряючись єдино велінню серця.

Значуча, глибока змістом пісня „Степом, степом”; по-мистецькому доніс її до авдиторії хор „Дніпро”. А ляйтмотив „мати, мати, стала коло хати”, відданий з граничною експресією в сопрановому соло К. Цареградської, ще довго звучатиме в уях слухачів.

Пісню „Карпатські січовики” ми чули багато разів (найперше у виконанні Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка, під керівництвом Гр. Китастого). І все ж і цього разу вона нас зворушила — так міцно злиті в ній дібрани слова (Яр Славутич) і мелодія (Гр. Китастий), так емоційно наснажує слухача ця пісня героїчного чину Срібної Землі! Супровід бандур (четири молоденькі бандуристки місцевої філії ОДУМу) збільшував, що так висловимось, уроочистість і глибину звучання, будив асоціації з грою-співом наших давніх кобзарів.

Тут до речі згадати, ці ж бандуристки своїм супроводом прислужилися і при виконанні пісні „Сусідка”, що так дуже сподобалася слухачам.

За браком місця не можемо вже зупинитися на кожній пісні цього розділу, бож іх з наддатком було аж 11. Відзначимо дуже „виграшний” різноманітністю мелодії (включно з темпом і силовою звуком) „Весняний шум” (народня, обробка А. Авдієвського), бравурну, з темпом марша, „Засяло сонце золоте” (муз. Недільського) і „підскочисту”, грайливу „Сусідку” (народня, муз. Яциневича).

Ці пісні були виконані з особливим піднесенням і вельми сподобались слухачам, які довгенько „бісили”, чекаючи надатку. І він прийшов: це була Гнатишинова „Коломийка”, при звуках якої найсумнішому слухачеві обличчя розквітло в усмішці. Але повторити „Коломийку” (а цього заля, завзято аплодуючи, домагалася) диригент не зважився: адже програма концерту була велика, і хористи мусіли відпочити.

На закінчення хочемо сказати, що такий концерт вартий далеко більшої уваги, ніж та, яку йому присвятила українська громада Твінсіті. Адже вона досить численна і могла б виповнити і просторішу залю ніж заля публічної бібліотеки. А тим часом і в ній помітні були порожні крісла.

## ЮВІЛЕЙ Ю. БОЖИКА В ЛОС АНДЖЕЛЕСІ

У неділю, 23-го листопада м.р. в залі Українського Культурного Осередку (УКО) відбулося урочисте відзначення 40-річної діяльності маестра В. Божика на полі його хорової діяльності як організатора і диригента. Українська громада Лос Анджелесу й околиць за почином управи УКО і управи хору „Кобзар”, гідно вшанували Ювілята, виповнивши велику залю УКО.

Автор цих рядків не має завдання подати докладний репортаж про ювілей — це дадуть інші. Мое завдання — поділитися з читачами своїми загальними враженнями і думками, навіяними цим величавим ювілеєм.

Насамперед слід зазначити слушну настанову всієї програми ювілейної урочистості, про яку подбали ініціатори: управа УКО і управа хору „Кобзар”. Цю настанову, чи радше провідну ідею, можна зформулювати так: важливіше вшанувати видатних людей не після їх смерти (як це часто роблять), а за життя, щоб піддати духу для дальшої діяльності і цим запобігти зневірюванню діяльних і цінних для громади людей. Друге: всі українські прилюдні громадські відзначення-святкування мусять впоювати в учасників дух толеранції та пошани до людей іншої, не суголосної нам, але щирої, чесної думки й поведінки. Адже цілковита тотожність суспільно-політичної і конфесійної думки — це утопія, неможливість. Наша вимога єдності укладається в рамку:

українець-державник, соборник; ця рама не вміщує лише комуніста і антиодержавника.

І дійсно, ювілей пройшов під знаком соборницького державницького українства без уваги на будь-які обласні, конфесійні чи групово-політичні різниці. В цьому тоні втримано і всі письмові привіти, і всі усні промови на адресу Ювілята; в цьому тоні промовляв і сам Ювілят у своєму кінцевому слові, наголошуючи, що він — не політик, а мистець.

Говорячи про необхідність підтримати репрезентативний хор „Кобзар”, промовці зазначали, що йдеться не лише про матеріальні засоби, хоча зрозуміло, вони конче потрібні, але не менше і про засоби — сказати б так — персонально-голосові, тобто люди з природи обдаровані голосом і слухом не повинні бокувати, а вступати до хору як співаки. Бож чимало давніх співаків вибули з хору чи то за старістю або й смертью, чи у зв’язку з виїздом на значну віддаль від Лос Анджелесу. Їх конче треба заступити. Про ці й інші турботи „Кобзаря” особливо щиро й переконливо говорив Остап Гац, великий вболівальник і довголітній голова хору, що на протязі багатьох літ не шкодує свого часу і праці для добра хору „Кобзар”.

Не можна не згадати присвяченої Ювілятові вельми-змістової і, ми б сказали, душевної розповіді Василя Кузьмина, що прибув на цей Ювілей із далекого Детройту. Якщо відома пластова діячка і член хору Анна Микитин подала стисло та дуже речево життєпис маестра В. Божика, основну біографічну канву, то Василь Кузьмин, який був найактивнішим учасником і щирим дорадником у всіх хорових починах Ювілята, дуже марканто представив присутнім повний зусиль і посвяти організаторський і диригентський шлях В. Божика, як на Рідних землях, так і на еміграції і на поселеннях.

Без ораторського патосу і блискіток, але сповнений власної гідності і заслуг на культурно-мистецькому полі, як рівнож і вдячності численній громаді — був кінцевий виступ Ювілята. Спонтанно-оваційний відрух залі і гучне „Многая літа” були виявом однодушного настрою усіх присутніх.

Поминаючи обов’язковий у таких окazіях спільній обід, програму ювілею провадив д-р Андрій Олесюк. Завдяки його вміlostі й тактові вдалося досягти основного (що напевно було метою організаторів ювілею): ювілей наочно

засвідчив, що жертвенна праця на культурно-мистецькій ниві таки знаходить (хоч, може, й не завжди) відгук і признання з боку громади. Це надзвичайно важливий факт, що триматимемо на дусі українських мистців і діячів на громадсько-національній ниві. Очевидно, загал треба в цьому напрямі повсякчас виховувати — і через пресу і усним прилюдним словом.

Ювілей В. Божика дав доказ того, що старанна і вміла підготова громадських прилюдних акцій може багато дати для піднесення української громади навищий культурно-політичний рівень і тим самим — для збереження українства поза батьківщиною.

## „ЧАЙКА” І „ВЕСЕЛКА” В ЛОС АНДЖЕЛЕСІ

*„Гей слава тій „Чайці”  
І „Веселці” з нею —  
Що з Мельборну і Сіднею  
Прилетіли розважать нас  
Творчістю своєю.”*

Концерт австралійських гостей: українського хору „Чайка” (диригент Степан Корінь) і танцювального ансамблю „Веселка” (керівник-хореограф Наталія Тиравська) 13-го жовтня 1985 року в Лос Анджелесі надовго залишиться в пам’яті українців в Каліфорнії як справді небуденна мистецька подія. Оскільки даний концерт припав на кінець тури „австралійців” і програма його вже відома із преси, нам нема потреби її повторювати; зазначимо лише, що програма була різноманітна і вдало скомпонована: пісні хорові перетикані виступами солістів, впроваджено басовий квартет, що компенсував випад геть (із причини занедування Ганни Корінь) плянованого вокального тріо; до того ж вокально-музичну частину збагачено чудовим сольовим виступом піяністки високої кляси Галини Кривенко.

Так само урізноманітнено точки програми (зокрема прегарною сценкою з пирогами) і дотримано належної пропорції між вокально-музичною і танцювальною частинами

програми. Хоч були друковані програмки, але і усно заповідала, даючи деякі пояснення Зіна Ботте.

Як слід продумане, вдале розміщення точок програми значною мірою забезпечило успіх концерту, бо сприяло доброму настроєві і виконавців програми, і її „споживачів” — публіки в залі.

Що виконання програми в загальному також „дописало” — про це вимовно свідчила ентузіастична реакція залі: тривалі оплески післяожної точки, а на останку овакія цілої залі стоячи, з вимогою наддатків.

Особисто авторові цих рядків найбільше заімпонували з вокально-музичної частини такі точки: „Над Прутом у лузі”, „Гей браття опришки”, „Чорнявая молодичка” і „Човен хитається”. Обидва солісти: баритон Валерій Ботте і бас Ярослав Ліщинський („Баляда про Довбуша” і „Давно те минуло”) були в належній формі, зокрема добре звучала нижня октава баса Я. Ліщинського.

Щодо танцювальної частини, то автор цих рядків може лише загально ствердити, що найбільш „виграшною” точкою, безперечно була „Біля криниці”. Подібні сценки (з пирогами чи „з варениками”) варто практикувати частіше.,

Окремо, слід відзначити піяністку Г. Кривенко. Кому треба найбільш дякувати: чи диригентові Ст. Кореневі, чи хореографові Н. Тиравській, чи адміністраторові П. Кардашеві, що Галина Кривенко є учасницею даної мистецької тури, — ми не знаємо. Але наявність піяністки такої високої кляси є великим осягом наших „австралійців”.

Заля була повна й одушевлено оплескувала кожну точку програми на знак, що концерт „дописав” публіці, а публіка — концертові.

По закінченні було чимало висловів щирої подяки з обох сторін і побажання зустрітися знову. При цьому згадувано теплими словами спонзорів мистецької тури: УНСоюз у США і КУК у Канаді.

Закінчимо, як і почали, друкованими рядками:

„Слава й дяка „Чайці”,  
А з нею й „Веселці”,  
Що нам танцем і піснями  
Звеселили серце”.

## ЖУРНАЛ ВАРТИЙ НАЙБІЛЬШОЇ ПІДТРИМКИ

Мова про ілюстрований двомісячник „Екран”, що появляється в м. Чікаго, США, вже дев'ять років.

Перед нами сьогодні подвійне число 45-46 (травень-серпень ц.р.), а тим часом уже середина листопада. З цього видно, що наступне число також буде подвійне, тобто не за два, а за чотири місяці. Вересень-грудень. Про причину такої ненормальності нетрудно вгадати, знаючи взагалі гаразди нашої преси. Зрештою, як раз у цьому, 45-46 числі редакція, вияснюючи читачам і дописувачам, чому вона не спроможна вмістити багатьох надісланих дописів, прямо вказує причину: „.... журнал не появляється систематично щодва місяці через брак належної фінансової підтримки з боку загалу українського громадянства.”

І ось тут ми хочемо рішучо і одверто сказати: в нашій калькуляції щодо культурних ресурсів (що так висловимось) зайшла помилка. Бож, не зважаючи на катастрофальну навалу радіо-телевізії, преса ще й сьогодні є найпершим і безспірним показником культурного рівня громади. І коли кількісно 5-6 разів менша од нас громада литвинів в США має пресу з таким самим приблизно тиражем, що й наша, то це таки дуже виразно промовляє не в нашу користь.

Але калькуляційний блуд наш сягає ще далі. Тобто: ми не тільки загально не трактуємо пресу так, як належить культурній нації, але й не дбаємо, щоб бодай внутрі скромного (щоб не сказати **бідного**) наявного пресового господарства, доцільно, обдумано хояйнувати. Це значить, що найбільшу моральну і матеріальну підтримку ми повинні б давати тим нашим публікаціям, які в приступній формі найбільше дають позитивного нашій молоді (а відтак і всій громаді).

За нашими — що правда доривочними спостереженнями —молодь (навіть старша, студентська), поза своїми груповими молодечими публікаціями ще хіба зауважує і читає „Екран”. І це, розуміється, має поважні підстави. Насамперед, відіграють свою роль, як позитивний чинник різноманітні і численні ілюстрації. У світлинах — ілюстраціях журнала „Екран” читач знаходить ближчі і дальші місцевості, події і їх творців, а серед них нераз і своїх чи своєї

родини знайомих та приятелів; раз-у-раз переконується, що українство в діаспорі живе національно-активним життям, і проблема української незалежної державності займає одне з чільних місць серед проблем європейського сходу.

Додайте до цього і те, що завдяки максимальній стисlosti вислову, супровідний до ілюстрацій текст надається зручно використати в суботніх та недільних школах Українознавства, а також і для студентів, які студіюють україністику і проблеми сходу Європи. При дотриманні регулярної двомісячної появи „Екран” на протязі року зможе доносити до читачів усі головні, марканні події в житті української людності в діаспорі, а почасти в ССР.

Хочемо нагадати, що нині вже нема тогi абсолютно непроникної залишеної заслони, що була за Сталіна. Отже „Екран” може потрапляти до наших земляків в УССР, що за вільним словом тужать вже пiвстолiття. Ми певнi, що „Екран” пiдноситиме iх дух вгору —навiть тих, що в кишенi носять компартiйнi квитки. Бо „Екран” iх без дискусiй переconae, що у вiльному свiтi живе i дiє вiльна громада українцiв, iх землякiв, якi пам'ятують край предkiв i турбуються його долею.

Ми не були б у згодi з своїм сумлiнням, якби — говорчи про „Екран” — не згадали його вiдповiдального редактора — Адама Антоновича. Є подивугiдне, що маючи на своїх плечах директорство найбiльшoї в Чiкаgo школи Україnознавства „Учительської Громади”, а до того ще й вiдповidalnu функцiю в Правlеннi Україnського Лiтер. Фонду iм. I. Франка, проф. А. Антонович спромагається ще й на таке величаве зусилля — провадити роботу редактора, адмiнistrатора i експedитора „Екрана” своimi власними силами. Жертвеннiсть i посвята „Екрановi” проф. Антоновича така велика i приkметна, що ми не побоялись порушити (не зовсiм слушne з нашого погляду) правило: хвали людину aж по його смертi i кiлькома повищими реченнями пiдкresлили заслуги редактора вже тепер.

Адреса „Екрана” i його редактора — проф. А. Антоновича та сама: 2102 Вест Чiкаgo авеню, Чiкаgo Іллiной 60622.

## ДУМКИ ВГОЛОС

Здається, стало вже трюїзом, що в політиці — більше ніж деінде — важко мати приятелів, а ми, українці, на них бідні: чи то не вміємо, чи то не хочемо іх пошукувати, до себе прихиляти. Натомість відштовхнути від себе людей, що могли б і навіть матути охоту до дружби з нами, — на це ми не абиякі майстри. (Говоримо, річ ясна, про „вільносвітніх” українців, бо на батьківщині приятеля і ворога кожному визначає Політбюро КПРС).

Подаємо факти, що ілюструють повище твердження.

Вирвавшись із СССР на Захід, Леонід Плющ без усяких недомовок і вуалювань атестував себе українцем-марксистом —ворогом сучасного режиму Кремля і визнавцем постулату української самостійності. Розсудливі одиниці нашого суспільства подумки (а дехто й уголос) сказали: „От і гаразд! Буде кому правдиво інформувати про нас лівонахлену громадськість Заходу. Адже досі ми там нікого не мали, хто міг би про боротьбу України проти московського імперіялізму сказати слухне і сміливє слово! Це байка, що нашему загалові ліваки вже 60 років немилі, проте ще з часів Ст. Руданського відомо, що треба **всюди** приятеля мати! (А особливо коли йдеться про визволення з „братніх обіймів Москви”! — додамо вже від себе).

І треба сказати, що проблему української державної самостійності Леонід Плющ за неповних два роки на Заході так спопуляризував, як ніхто досі за цілі десятиліття. А тим часом деякі ура-патріоти з наших „міродайних кіл” раз-ураз намагаються на Л. Плюща кинути недоброзичливу тінь. Мовляв: „Як українець-самостійник може бути марксистом?!” У цьому ніби дивовижному записі стільки ж невігластва, скільки лицемірства: чайже трудно заперечити, що Василь Шахрай, автор відомої брошури-меморандуму „До хвилі”, що „українозаторський” наркомосвіти Олександр Шумський і славний автор противіковських памфлетів Микола Хвильовий були комуністи і українські самостійники, за що й фізично загинули. Не можна також заперечити, що Тіто і Чаушеску також комуністи і водночас самостійники: перший — югославський, а другий — румунський.

Ми вважаємо, що як усне ширення вищенауздених „недомовлених запитів”, так і недоброзичливі відгуки в

частині нашої преси аж ніяк не свідчать про нашу політичну зрілість, лише про політичний примітивізм. А тим часом найновіші емігранти з СССР, з амбіцією і бажанням боротися з диктатурою нинішнього Кремля та ще такого формату як Леонід Плющ — нам конче потрібні для — що так скажемо — „уміжнароднення” української проблеми.

## II

### **Навіть у церкві „Ненька” і воріженьки”**

Вийшовши масово поза „граніцу на замкє” в наслідку війни 1941-45 рр., наши люди горнулися до релігії церкви. У кожному діпі-таборі були одно-два церковні приміщення (дуже бідні й примітивно обладнані), дві церковні громади: православна і греко-католицька, що охоплювали майже всіх населеників табору. У православних громадах священиками були часто бувші вояки-старшини армії УНР, люди без нормальної богословської освіти (духовної семінарії) і внутрішнього покликання. Тож іхні проповіді з церковного амвона часто-густо нагадували передовиці емігрантських часописів — з обов’язковими закликами поборювати „безбожних большевиків”, з трафаретними жалюми та вболіваннями з приводу страждань „Неньки-України” і т. ін. У такому стилі промовляли до вірних не лише таборові священики, а й вищі церковні достойники через свої послання в часописах та й усно — при нагоді візитацій.

Згодом цей стиль перемандрував із скитальщини через океан в Америку і вперто тримається й досі. Та якщо попервих, на свіжих слідах нашого скитальства це психологічно можна було виправдати, то тепер, після чвертьстолітнього перебування на „землі Вашингтона”, ці „причитання та закликання” на адресу „безбожних лютих ворогів” звучать у церкві більш ніж недоречно. **Будити в серцях любов до людини і людства** — таке завдання богослужби й проповідей у церкві, цього бо сподіваються і потребують віряни. А грати на найнижчих людських інстинктах гніву й ненависті — залишімо як „заслужений привілей” майстрям комуністичної релігії, що її основоположники: Маркс та Ленін із Сталіном власне на ненависті збудували й „урухомили”: на ненависті до багатшого, до кращого й розумнішого, до чистішого духовно і тілесно.

Беручи історично, християнство тому й перемогло в Старому світі дотогочасний політеїзм (многобожжя), що воно було **релігією любові й милосердя**. Таким воно в принципі є й далі, хибує лише практика, бракує діл, згідних з ученням Христа. А відомо, що в цім випадку **віра замулюється, мертвіс**.

Так вже світ збудований, що за чистоту вчення, за чистоту принципу супроти намулу й викривлень треба активно боротися, нераз жертвуючи своїм життям.

,,Українське Життя”, Чікаго, липень 1977

## УКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКІСТЬ В ЛОС АНДЖЕЛЕСІ ВШАNUVALA ПАМ'ЯТЬ ІВ. ФРАНКА

Тарас Шевченко та Іван Франко — це дві великі постаті, що їх щороку вшановує академіями та імпрезами свідоме українство. Урочистості, пов’язані з відвідинами Лос Анджелесу Президентом УНР в екзилі М.А. Лівицьким, справи організацій (як, напр., перевибори Управи) змушували щоразу відсувати надалі готоване ще з осени відзначення пам’яті Великого Каменяра, що його (відзначення) діяльно готували культурферент Управи громади св. Андрія Первозванного пані Лідія Ємець і Євгенія Грінвальда — удова св. пам. режисера Б. Грінвальда. На доповідача запрошено знаного культурного діяча — проф. В. Гаєвського.

Вечір відбувся 2 березня в новозбудованій чепурній залі громади св. Андрія Первозванного при вул. Сатерланд 1456. Відкрила його коротеньким словом пані Лідія Ємець і попросила на сцену доповідача.

На відміну від „всеохопних” (а тому й назагал поверхових) „святкових” доповідей чи рефератів, проф. В. Гаєвський сконцентрував свій виклад на одному — до речі менше знаному ширшій громаді — юнацькому періоді життя й творчости І. Франка (тема звучала просто: „Юнацькі роки Івана Франка”). Взявши саме цю тему, доповідач реалізував вельми важливу настанову Франківського

**Вечора, а саме: промовити до серця і розуму нашої молоді** (яка хоч і в невеликій кількості, а все ж була присутня в залі), подавши їй світлий взірець до наслідування. Справді бо: постать підлітка, а далі юнака Івана Франка, з його непогамованою жадобою знання і прагненням волі й правди, з невисипущою працьовитістю і доланням перешкод, — здатна зворушити кожну живу людину. І це вповні доніс до слухачів чіткий і прозороясний, виголошений з належною експресією текст доповідача. Про це свідчила непорушна тиша в залі під час викладу і тривалі оплески опісля.

По закінченні доповіді сцену опанувала пані Євгенія Грінвальд з молоддю — її вихованками та вихованцями в ділянці декламації — 4 дівчини і 3 хлопці. Oprіч їх пані Грінвальд запросила на сцену соліста Петра Марцініва, а біля фортечно зайніяла своє місце проф. Леся Куриленко.

Першим у літер.-муз. програмі виступив учень останньої кляси „гайスクул” Гриць Гнип, декламуючи поезію В. Сосюри „Слово Франка”, що починається словами: „Як сурма, що кличе до бою...” Добра точка і добре виконана.

Другою точкою був сольєспів Анатоля Валюха (барітон). Він виконав „Не беріть із зеленого лугу верби” — муз. Я. Степового і арію Кармелюка з опери „Кармелюк” — муз. В. Костенка. Природа обдарувала Ан. Валюха голосом — вельми приємного тембру баритоном, а також і відповідною для сцени зовнішністю. І тому прикрый жаль, що педагогічна праця в американській школі забирає у нашого співака так багато часу й енергії. До того ж ще місце його праці і мешкання дуже віддалені від головного осідку української громади в Лос Анджелесі. За більш сприятливих обставин Ан. Валюх міг би куди частіше і з меншими для себе труднощами звеличувати наші культурно-мистецькі імпрези своїм вокальним хистом.

З черги — декламацію поезій І. Франка „У долині село лежить” виконав молоденький, але вже досвідчений і знаний громаді декламатор Віктор Гнип. Як і завжди, він декламував голосно і чітко, виразно вимовляючи українські слова (заслуга, безперечно, в першу чергу його родинного оточення).

Віктора Гнипа змінила студентка Леся Полотнянка, декламуючи з почуттям поезію Ів. Франка „Веснянка”. Тут хочеться зазначити, що на сцені була і пізніше аж двічі виступала з декламаціями її рідна сестра — Христя Полот-

нянка. Обидві сестри знані як взірцеві пластунки, обидві приймають найдіяльнішу участь в культурно-мистецькім житті громади.

Дотримуючись доцільного чергування деклямацій і співу, Є. Грінвальд з черги заповіла нову музичну точку — і на авансцену виступив тенор-соліст П. Марцінів. Він з піднесенням виконав три пісенних точки, діставши заслужені оплески всієї залі. Першою точкою була народня пісня „Ой зійди, зійди, ясен місяцю”, другою „Надії” — муз. Лопатинського і третьою — „Із сліз твоїх” — муз. Остапа Нижанківського.

Після дальших двох поезій Ів. Франка, що іх на добром рівні продеклямували Юрко Ємець („Котляревському”) і Лариса Ємець („Весняна елегія”), заповідачка проголосила мелодеклямацію „Ой умер старий батько” — Шевченка-Лисенка. Як відомо, мелодеклямація належить до трудних естрадних точок, що потребують великої „зігранистості” декляматора з піяністом чи взагалі музикантом. Нам приемно ствердити, що Христя Полотнянка як декляматор, а проф. Леся Куриленко як піяністка — гідно впоралися з своїм завданням.

Після цього можна було і перерву дати. Але заповідачка проголосила дальшу точку: деклямацію поезії „Гримить” Ів. Франка — і на авансцені бачимо пластунку Марійку Васильків. Тут варто сказати, що всі молоденькі учасники вечора належали або до Пластву (обидві сестри Полотнянки і Васильків Марійка) або до Ліги православної молоді (Юрко Ємець, Лариса Ємець, Гриць Гніп і Віктор Гніп). Щодо деклямації Марійки Васильків, мусимо зазначити гарну дикцію і поправну інтонацію — недарма організаторка доручила їй і Лесі Полотнянці продеклямувати удвох славнозвісну поезію „Каменярі”, чим власне їй завершено програму вечора.

Та ми трохи „перескочили”, в міжчасі були ще дві пре-гарні деклямації Франкових поезій і вокальний виступ солістки (сопрано) Ніни Сиволап. Франкову поезію „Не забудь юних днів” гарно продеклямувала Христя Полотнянка, а „Земле моя всеплодюща мати” — сама організаторка мистецької частини Євгенія Грінвальд, доносячи до слухачів високий патос поезії Франка.

З уст заповідачки падає прізвище Ніни Сиволап — і очі присутніх приковують струнка постати молодої жінки з

ніжними рисами обличчя. Вона співає „Веснівку” — слова М. Шашкевича, муз. Матюка і „Як почуєш вночі” — слова І. Франка, муз. Д. Січинського.

Авторові цих рядків доводилося раніше пару разів чути названі сольові точки у виконанні менше і більше кваліфікованих вокалістів. І ось що другої — на слова Франка, то нам здається, що ніхто з виконавців не дав такої вникливої, глибокої інтерпретації трагічної любови поета, як це спромоглася „виспівати” Ніна Сиволап. В її співі ми відчули не лише відповідний вишкіл, кваліфікацію, а й справжній мистецький хист співачки, її творчість звуків.

Оплески, ще раз оплески — і Вечір закінчено клясичною — в циклі громадсько-патріотичної лірики — поезією „Каменярі”. Та публіка не спішить до виходу: одні обмінюються між собою враженнями Вечора, інші провадять розмови з магістром Хемичем з Гарварду, — розпитуючи його про різні справи, пов’язані з Фондом Катедри Українознавства при найбільш відомому в США Гарвардському Університеті.

„Українські Вісни”, 1976

## Я ОСЬ ТАК ПРО ЦЕ ДУМАЮ

1. Що не кажіть, а пенсійний вік має чималі позитиви, найперший з них — дозвілля. Мавши в кишені казково дешевий (як на інфляцію) квиток на користування міським транспортом, можеш докладно звідати всі райони такого розлогого міста як Лос Анжелес і порівняти сьогоднішнє з тим, що бачив у цьому ж таки місті років 8-10 тому. Маю на увазі таки самого себе, бо я виїжджав з Лос Анджелесу на схід і по декількох роках повертаєсь. Ось тоді-то „свіжими очима” особливо виразно помітив я неухильну „латинізацію” Каліфорнії взагалі, а Лос Анджелесу зокрема. (Наші читачі напевно знають, що нинішні мексиканці і „савтамериканці” з стародавніми латинцями-римлянами мають лише крізь віки перенесену деяку мовну спорідненість.) Щодо Каліфорнії, то сюди насунулося — як то кажуть — „правдою і неправдою” найбільше мексиканців, хоч не бракує й емігрантів з інших країн Південної Америки. Сьогодні в

таких дільницях Лос Анджелесу як *Еко Парк*, *Сільвер Лейк* ви почуете еспанську мову куди частіше, ніж англійську.

Всі латино-американці (за винятком бразилійців) — еспаномовні, поспіль чорняві і переважно низького або середнього росту, високі — надзвичайно рідко.

Але що найбільше вирізняє їх серед іншої американської людності — це *сімейственість і багатодітність*. Треба довго шукати, щоб натрапити серед них неодруженого дорослого мужчину або незаміжню дорослу жінку. І майже завжди — купа дітей, при чому батьки не нервують, а діти не вередують. Їдеш, бувало, в автобусі дільницю Еко Парк або Сільвер Лейк і майже на кожному третьому сидінні — мати з двома, трьома а то й чотирма діточками: одне на грудях, друге при лівому боці матері, третє вже стойть або сидить самостійно. І всі задоволені, раденькі й веселенькі. Безумовно латино-американцям належить майбутність (хібащо спокусить їх ще якийсь Че Гевара і затягне в комуністичний „рай“).

2. Недавно я писав, що **оновлення суспільного й державно-політичного життя в США**, оте справжнє „Америко, встань!“ наступить лише тоді, коли на вуличних хідниках, та на автобусних зупинках не буде отого бридкого завалу паперових та скляних покидьків, усілякого бруду взагалі, включно з недопитою кока-колою та недоідженими сендвічами (бутербродами). П'ять місяців владування нового президента вже минуло, а картини цього „низового бруду“ ті самі. Це щодня бачить людність і міркує собі: „Все йде по старому, як зрештою, ми й сподівалися.“

А тим часом цей всеамериканський „бруд з надміру, з багатства“ в сто разів гірший, за бруд з нестачі, злиднів; бо цей останній вимушений, лихом зумовлений; натомість перший — зумовлений цинічним недбалством, моральною розпustoю: це „ворог Ч. 1“ сучасних США, який в корені підтинає їх престиж на світовому форумі. Саме тут лежить причина нелюбові, неповаги й отої „чорної невдачності“, яку стрічають до себе США з боку цілої низки бідних держав-крайн, яким наша держава щороку дає допомогу грішмі і продуктами, а вони „відплачують“ тим, що на форумі Об'єднаних Націй завжди голосують проти Америки, а подекуди навіть чинять терористичні напади на американських туристів та урядовців американських амбасад. Декому таке ставлення до американських добро-

дійств цілком не зрозуміле. Та глибше вникнувши, і вони доходять до висновку, що бідний взагалі найбільше зневажає і ненавидить багача-марнотратника.

### 3. У політиці важить не симпатія, а питома вага.

УДР (Український Демократичний Рух, куди входять тим часом УРДП, УНДО і ОУН(з) і його симпатики в діаспорі останнім часом чинить активні спроби контакту з демократичними колами наших сусідів: поляків і росіян. Мета контакту очевидна: домовитися про спільні акції супроти спільного ворога — комуністичної диктатури ССР. Що така домовленість важлива й необхідна для підтримки й евентуального повалення кремлівської комдиктатури — ледве чи хто заперечить. Але вона (домовлена спільність акцій) не має включати **користання наслідками перемоги**: спільність кінчається з хвилиною повалення противника. Це слід твердо пам'ятати і не обманювати себе укладанням наперед якихось угод щодо „розподілу наслідків” перемоги: вони (угоди) полетять шкіреберть, диктуватиме все реальне співвідношення сил **учорашніх спільників, а сьогоднішніх** (по перемозі) **противників**.

Українські демократичні кола в діаспорі, природно, найперше контактирують з демократичними колами поляків та росіян, гадаючи (властиво, тішачи себе ілюзіями), що дружбу з ними пронесуть ген-ген і в дні тріумфу, коли режим Кремлю вже лежатиме долі. Це помилкове сподівання зумовлює помилку при виборі спільника, його шукається серед ідеологічно близьких партнерів, шукається за принципом симпатії, а не за принципом політичної питомої ваги. Не знаю більше, а тому й не казатиму про польський протикомуністичний табір. Але щодо протикомуністичного тaborу російського, то всі ті інформації, що я сьогодні посідаю свідчить про недолугість демократичного російського тaborу, включно з найновішою т.зв. „третью хвилею”. Натомість єдиною поважною антикомуністичною силою є **Національно-Трудовий Союз (НТС)**, що його органом є „Посєв”, виходить у Франкфурті на Майні. Саме з ним варто домовлятися про спільні акції для підтримки кремлівської комдиктатури, а не з слабенькими „краснобаями”\* „третій хвилі”. Нам потрібен такий

\* Краснобай — людина, що вміє красно говорити, затуманюючи брехливими обіцянками порожній (деколи навіть ворожий) зміст.

російський спільник, який дійсно має сякий-такий доступ до російського селянина і робітника, що стужилися з національним та релігійними кличами, а не за космополітичними кличами дисидентів.

„Народня Воля”, 1981

## ТЕЛЕВІЗІЯ І ДРУЖБА

Прикметними особливостями життя індустріальних суспільств нашої доби є його калейдоскопічна мінливість, швидкоплинність і всюдиуща, безпardonна реклама. Очевидно, одне з другим пов'язане, взаємообумовлене: за умов калейдоскопічної швидкості зміни явищ (фактів, подій, ситуацій) вони швидко „вилітають з голови” геть. А це, в свою чергу, зумовлює потребу про них знову й знову нагадувати, рекламиувати. Не слід думати, що сказане стосується лише сфери меркантильної — „купити-продажати”. Ні, це стосується і духово-культурної сфери життя західних демократичних суспільств, зокрема й особливо суспільства американського.

Цей коротенький вступ є разом і мотивацією, відповіддю на можливе запитання: — чому ми ще раз хочемо писати про шкоду від щовечірнього чманіння перед телевізором, — хоч про це вже писано-переписано.

Ось перед нами одумівський журнал „Молода Україна” за червень 1975 р. з досить ґрунтовною статтею д-ра А. Лисого, в якій він переповідає, додаючи своїх завваж ітверджені, статтю психолога В.Б. Кляйна з журналу „Лейдіс говм журнал”. Читаємо:

„Що більше діти дивляться на розбійницькі, кримінальні телевізійні програми, то більше стають агресивними і схильними до злочину... Характеристичною рисою багатьох програм (телевізійних — А.Ю.) і фільмів є те, що злочинців показується, ніби сміливих героїв. Діти бачать, що ці „герої” мають в житі все: прекрасні авта, дорогу одежду, гроші, гарних жінок і т.д.”

Чи ж це не правда? Суща правда, як не можна запечити слухності й дальшого абзацу:

„Деякі батьки думають, що діти, які виростають в нормальних родинних умовах, оточені опікою й любов'ю батьків, не можуть підпасти під шкідливі впливи телебачення. Це неправда! Психологи доводять, що всі діти дуже схильні до впливів оточення. І добро, і зло мають однакову силу впливу на дитячий розум.”

Переказавши позитивний досвід психолога Кляйна в його власній родині (Кляйн рішучо заборонив своїм дітям дивитися на телевізійні програми без його апробати), д-р А. Лисий кінчає статтю висновками: „Розум дитини можна занечистити й отруїти так само, як і тіло. Діти безпомічні і не можуть самі себе склонити від шкідливих впливів. Це значить, що відповідальність за це повинні взяти батьки...”

Не нове це для читачів? Давно знане?... Віримо, що так. Але: *в цій країні насторілької, у вуха й очі б'ючої реклами про таку річ як моральне здоров'я нашої молоді треба кричати щодня — інакше вас не почують!..*

Але ми не хочемо на цьому сьогодні зупинитись. Адже суспільство не складається з самої лише молоді. І від зловживання телевізією зазнає шкоди й доросла частина суспільства, включно з сідоглавими „батьками народу”. Як саме? А ось послухайте — що трапилось недавно не з будь-ким, а таки з автором цих рядків.

Оце недавно подзвонив до мене мій кум Данило:

— Чи ти знаєш, що вернувся з туристичної подорожі Степан Притика?

— Ні, — кажу, — вперше від тебе чую.

— Так от обов'язково зголосись на розмову з ним. Але постараєшся витягнути його з хати, бо сімейка й телевізія перешкодять.

Не звернув я на цю пересторогу уваги: „Невже, — думаю собі, — старий приятель (бо ми ще в ДіПі-таборі разом парубкували) так таки не спинить телевізії, щоб про свої мандри розповісти?”

Отож я, наперед подзвонивши, одного чудового вечора чкурнув міським транспортом до Притики. Застаю всю сімейку: він, жіночка, двоє дітей-школлярів — сидять на канапі й очима пасуть телевізію. На моє привітання озвався лише господар: „Здоров, здоров! Сідай поруч — якраз цікава програма.”

Я сів. Хоч кортіло сказати: „Закрий тим часом оте „TiBi” — бож я не для нього прийшов а з тобою порозмов-

ляти!" Не сказав, бо незручно: адже вся сімейка і без того косить очі в мій бік, мовляв, прийшов, то сиди тихо.

Минає хвилин вісім-десять — я не втерпів: штовхаю легенько під бік Притику й тихцем:

— Ну, як там? Як мандрувалось?

— Та всяк бувало... — шепоче господар — пізніш розповім...

— Чш-ш... — шипить жіночка. А синочок струснув патлами і на всю хату: „О, бой!"

Після півгодинного нерухомого сидження мені стало ясно, що ніякої розмови з господарем про його мандрівку не буде. Тож устаю і простягаю господареві руку: „Надобраніч!"

Адже тепер господар і господиня заворушились: „Та чому так скоро? Таж повечеряєте з нами!" А жіночка докинула: „Степан привіз аж з Парижу якихось консервів-делікатесів. Як іх, Степане, ти назував? Щось вроді комарі..."

— Ні, дуже дякую. Але я, знаєте, на дієті, і ніяких комарів... (Це вже я навмисно підкresлюю — „шпильочку" пускаю).

І з того дня дружба моя з Притикою обірвалась, бо на всі пізніші Степанові запрошення „зайти, погомоніти", я мав одну відповідь: „На жаль, абсолютно не маю тепер часу."

Так то, дорогий читачу, не одну вже дружбу, не одне навіть женихання угробила телевізія — цей модерний прилад усилляння, пасивності душевної і тілесної. Телевізійний апарат покликаний заступити чимало найкращих людських порухів і взаємин: приятелювання й дружбу, дружину, дітей — бо не потребує рухатися, говорити, шукати безпосереднього живого контакту з людьми. Недарма хтось назвав телевізію ще одним наркотиком цивілізованого суспільства.

„Вільний Світ", 1977

# ЗНАМЕНИТИЙ „ГУДТАЙМ” І ЗНАМЕННИЙ СОН ПОЛІТИЧНОГО ЕМІГРАНТА

Учора я мав „гудтайм” з найближчим приятелем з часів ділітських мандрів. Ми, розуміється, смакували „смирнівку”, потім „зубрівку”, а далі — як це й належить „політичним емігрантам” — завзято рішали долю України й світу. Передував мій приятель, бож він був мій гість — і негаразд господареві „старшувати” в своїй хаті. Та й промовляв мій приятель дуже дотепно і квітчасто, — ледве чи я так би потрапив. Тому свої завваги я подам іншим разом, а сьогодні обмежусь коротеньким викладом думок гостя.

— „Неудобозабуваний” Ленін дав **каркас** комунодержаві; Сталін дав їй стіни і дах; чваньковитий (а проте сміливий — не заперечиш) Нікіта Хрущов своїм **гупанням черевиком** поробив у комуноросійській державній будові де-не-де діри і не встиг їх залатати. Це завдання припало бровоносному Брежневу. Однак, латаючи, Брежnev нагромадив стільки сміття, що трудящим і нетрудящим стало важко дихати. (Чи не тому Андропов і Черненко так швидко помандрували в цвінттар?) Тут Міша Горбачов і підкотився: „Я, мовляв, молодий, здоровий, я заявляю становчо: з усім нагромадженим за доби Брежнева сміттям упораюсь — вичищу любому родину до цурки!”

І почав наш Міша (а при тім ще й Раїса) порядкувати, вимахуючи руками (в одній „гласність”, а в другій — „перестрійка”) й чергуючи ласку і строгість в обличчі.

Та по недовгому часі перестрів його привид **Політбюра** — сказати б так — **чорна маска**: не сказала нічого, тільки загрозливо помахала пальцем: „**МОВЛЯВ, НАЧУВАЙСЯ!... Егеж, начувайся, ставропільчику!**”

Цим повторним „начувайся” мій гість закінчив своє красномовлення. Заперечень чи додатків я не мав, бо в голові гули джмелі, а ноги „писали вісімку”. Тож обидва ми ледве доволоклись до ліжок.

\* \* \* \* \*

І ось... Я вже сам, без приятеля, на якомусь великому майдані; тут провадиться будівництво: копають котлован, снують туди й сюди робітники, майстри, начальство. Враз

чуті голоси: „Генсек! Михаїл Сергєєвич!... Раїса Владіміровна!...” Навколо заворушилося: вигуки, штовханина в напрямі офісового будинку. Аж тут враз від котловану, де ескаватор вигортає „на-гора” землю, ще дужчі вигуки: „Написи! Написи!...” Я протиснувся наперед, роззираюсь і — просто очам не вірю: на грудді землі подовгасті пластикові стрічки з написами: „Ленін, Сталін у могилі — нетрудящим голос нині!”

Я ледве не впав з того дива.

Аж тут якийсь начальник: „Це провокація! Спиніть ескаватор! Свистунов, Колупаєв! — Тащіть ці стрічки в бюро! Робітники, стати окремо!”

Зчинилася паніка. Прибіглі гепеушники згортують стрічки й кудись несуть, кількох „сторонніх”, що бігли до воріт, арештовують. Але я в групу майстрів зашився і з ними всунувся в офіційний будинок. Дивлюсь: тут же й генсек з Раїсою. „Ну — думаю — боятися нічого: з нами „гласність” і „перестройка!” Формується президія екстремного мітингу.

„Дурні жарти! — каже генсек: — глупо зчиняти паніку. Але розслідувати треба!

„Треба, треба! — загукали навколо.

— Це провокація!... Підрив „перестройки”! Це... Я протискуюсь близче до президії, щоб усе почути. І справді чую — як Раїса стишено каже:

„Міша, мене нудить, ходім на повітря!”... І вже тягне Мішу до виходу.

Ну, звісно, я за ними, за генсеком назирці. Щойно за двері — чую Раїса гнівно: „А я тобі ще в Лондоні казала: „Не гай часу — просімо азилю!.. То була нагода, бо я ж бачила твої кивиморги з прем'єркою Тачер, і як вона на тебе мило дивилася...”

Враз на дверях став Лігачов.

То це така гласність? Лише у двох?! Народ же в залі жде!

І тут генсек відразу зблід, хитнувся і був би впав, якби не Раїса.

Вернулися в залю начальники, вернувся і я за ними. Дивлюся, спостерігаю президію. А там діється щось несуспітнє. Горбачов на очах усієї залі маліє, маліє, наче вростає в підлогу, а натомість Лігачов виростає аж до стелі; обік його вступившись в нього погляд, стоїть Раїса.

Мене пройняв холод і жар водночас. Яким чином у залі з'явилася Маргарита Тачер — цього я пояснити не можу. Але фінал був несамовитий. Коли Тачер стурбовано погукала: „Мішо, що з вами?” і ступила крок до нього, — Лігачов брутално її перепинив: „Я до ваших послуг!”

— Ах Ви?! — гукнула Тачер так, що я враз прокинувся.

*Каліфорнія, 15 квітня 1988 р.*

## УЩЕРБНА АЙРІН І МОС ПАДІННЯ

Айрін була химерна жінка яких тридцять-сорок років віку. „Трохи дійсна, а трохи акторка!” — казала про себе, хизуючись. „Вузол недоречних суперечностей”! — охрестив Айрін я, претендуючи на ролю ментора (з титулу ніби якогось „троюрідного дядька”).

„Ахілловою п’ятою” Айрін була звичка — у всьому йти наперекір — навіть собі на явну шкоду. Знаючи достеменно — як імпонують мужчинам старі, як світ, любовні хитрощі: гра в невинність і цнотливість, — Айрін вже з другої зустрічі чванилася своїм раннім „експрієнсом” у галузі „притульних взаємин” (її улюблений вислів!) з мужчинами.

На час моого ближчого з Айрін знайомства вона — за її власним висловом — „блукала поміж трьома „напарниками”, не знаючи — кому віддати перевагу. А коли я намагався „урезонити” її (все з титулу родича з „багатющим життевим досвідом”), що найвищий час мати родину, спинившись на котромусь із трьох „всерйоз і надовго”, Айрін робила покаянну міну і ніби з сумом освідчувалась:

„Я сама не знаю — чого я хочу і кого я хочу: кожний можливий і кожному чогось бракус.”

Я нарешті набрався „родичівського нахабства” і прочитав її добрячий „патер-ностер”. „Не „напарникам” твоїм щось бракус, а це тобі бракус — не так може, олію в голові, як серця, людяности, душі! Покинь чванитися, що ти своїх обранців то підпускаєш до себе, то гониш їх геть, як цуциків. Адже кожен з них таки людина, і прагне до себе людського ставлення. Чи ти хоч раз про це подумала? Чи ти хоч раз прислушалась до свого серця? Чи вже й серця у тебе нема?!”

Айрін вибухала гнівом:

„Що ти мені плетеши попівські теревені? Де це і коли це доросла людина нинішнього віку прислухається до серця?! Таких вже давно Сталін з Гітлером видушили. Тепер усі люди скрізь і завжди слухаються розуму, а не серця!”

Так бувало не раз, не два. Аж настав такий той день, коли Айрін сказала: „Хоч дядько ти мені сумнівний, але здається, маєш рацію: Я ніколи не любила, я — людина без серця.”

Отямившись, тут же додавала: „А за що їх любити, отих себелюбів мужчин? Чи вони варті отої сердечності, про яку ти говориш? Адже ніодин з них не вщепив мені того, що природа у мене забрала, позбавила, дощенту скривдивши!...

Мені враз стало ясно: прийшла відповідь на весь комплекс запитів, на які я досі не мав і не знатав відповіді. **Бо Айрін „з місця” гасила всі спроби дошукатися кореня, джерела і незрівноваженої поведінки.** Відповідь звучала гранично просто і не відклично: **Айрін позбавлена материнства, його страждань і радощів.**

Це було відкриття (хоч і сподіване) і разом фінал, що вибив мене — „троюрідного дядька” з менторського сідла. Скажу більше: цей фінал мене знищив у моїх очах. Бож послухайте далі: я — мораліст і „добряча душа” саме тепер мусів би пройнятися найгарячішим співчуттям до Айрін: вона ж бо не винна, що природа пустила її в світ ущербною, неповноцінною. Я мусів би просити Айрін вибачити мені за частенько докори та напучування в стилі „патер ностер” і щосили старатися потішити її... А тим часом я геть розгубився й не міг зв’язати доладу пару речень.

Бо (і тут власне оте найгірше, що мене гнобило)... я відчув до Айрін раптову нехіть, як до чогось непотрібного, зачумленого. Це була очевидно нехіть здорової людини, до ущербності, до аномалії. А далі —ще більше падіння колишнього ментора: не зважившись виявити, а навпаки — силкуючись затушкувати свою розгубленість, я почав блен-діти щось — домовлятись про наступну зустріч, прирікаючи цим себе на ганебну брехню.

Більше ми не бачились.

*Каліфорнія, лютій 1988*

## МЕЛОДІЯ І ДРУЖБА

(Майже новорічне)

„В'ється наче змійка,  
неспокійна річка...  
А на тому боці — там  
живе Марічка...”

Вже третій день у голові Андрія в'ється-танцює мелодія „Марічки” — чудова мелодія! А слова — ну, як у більшості пісень — поперек логіки!

Андрій з пересердя аж чхнув і повернувся в ліжку. Ну ж бо справді: на якому це ТОМУ боці?! До чого тут старі капці? Ясно ж як божий день: на ЦЬОМУ боці, ось тут, у вільній країні Вашингтона... А той бік — вже „гуд бай!” „Був та загув...”

„Не питайте, хлопці,  
чом я одинокий  
Берегом так пізно  
мовчазний ходжу —  
Там, на тому боці  
загубив я спокій...”

Чудова мелодія! Але знову ж таки оте нав'язливе „на тому боці”. Тож стукнуто й припечатано: ТОЙ бік — „гуд бай!” Вистачить з мене і тебе читачу, ЦЬОГО боку. А ну ж розглянься гарненъко — що ти мав і що ти придбав за тридцять років вільного сюди-туди обертання на цьому континенті? Почни з найголовнішого: ЧОМ ТИ ОДИНОКИЙ?

Тут Андрій не витримав і спустив ноги з ліжка. „Треба вставати та причепурити в хаті: адже надходять свята. Та й при роботі швидше ця дурна „Марічка” вилетить з голови.”

Оглядаючись, Андрій намацав у кишені штанів нерозпечатаний лист і пригадав: мав учора, перед сном його прочитати, та полінувався: бачив, що лист від Ніни — вона ж „нічого путнього не напише тільки в поезію бавиться!” Тепер, однаке, лист був до речі: треба якоюсь дурницєю причавити оте невідчіпне „НА ТОМУ БОЦІ”...

Умившись і зготувавши каву, Андрій узяв лист.

Андрію мій друже  
Люблю тебе дуже!"

Так починається Нінин лист. „І все вона з отими римами пнеться! Хоч би один раз почала солідно, без витребеньків... — за звичкою „чіпляйла”, в якому вчувалися й заздроші, промимрив з досадою Андрій.

„За три дні — Новий 1978 рік. Не гадаю, що ти маєш „теплу компанію”, про що ти завжди мріяв, бажаючи оминути ті „парафіяльно-громадські зустрічі” Нового року. Не маю „теплої компанії” також я, а тому ХОЧУ ПРИЇХАТИ до тебе — спільно зустріти Новий рік! Колись ти так красно говорив про дружбу — я цього ніколи не забуду. Тож хоч тепер, після енного разу наших сходження-розходжень — забудьмо всі „недописування” та взаємопретенсії і на „рівні й на вершинах”, в толерантних рамках дружби здобуваймо щастя сьогодення! Пригадай своє ж каяття: „Були в мене друзі — я їх розбазарив. Це мій найбільший гріх, за нього раз-у-раз терзає мене совість.”

Андрій съорбнув кави і розчулився: „І як вона досі все пам'ятає! Я справді це говорив, урочисто обіцяв собі шанувати дружбу і... не шанував. Припустімо — жіноча стать надто химерна, на рівні дружби з нею трудно. Але були ж у мене славні індивіди — мужчини. Чи я дбав їх дружбу плекати й берегти, шанувати?...

„Не питайте, хлопці,  
чом я одинокий...”

Не питайте, сивоголові хлопці, не питайте, мужі з життєвим досвідом, не питайте цокотухи — жіночки: я відповідь маю, я відповідь знаю — але тільки для себе і для Ніни... Ага що ж вона пише далі?”

„Я знаю, що ти буваєш „з мухами”. І хоч у цім випадку я майже стовідсотково певна, що ти ЗА нашу новорічну зустріч, та все таки телефонуй свою згоду — найкраще вранці, між 7 і 9 годинами...

Андрій поглянув на годинник: була якраз восьма година ранку. Андрій рішучим кроком підійшов до апарату, накрутів число і на всю кімнату вигукнув: „Хай живе дружба!” За дві секунди додав: „Приїжджай, жду!”

## **АВТОР В ОТОЧЕННІ ЛІЗИ ІДЕАЛЬНОЇ І НАСТІ МРІЙНОЇ**

У моїй новельці-фантазії „*Незвичайні події в незвичайному клубі*” (читай збірку „*Камікадзе падає сам*”) свою доповідь на зібранні клюбного жіноцтва прелегантка почала так:

„Без чоловіків людство, на жаль, існувати не може. Але такі чоловіки, як сьогодні, нічого не варти. Ми, жінки, мусимо взяти на себе історичне завдання: обернути чоловіка з слуги мамоні на слугу красі і мужності...

Поклавши руку на серце, нас, жінок, треба бити, бити і ще раз бити! Бо ми марнуємо великий дар, даний нам від природи — дар жіночої краси і кохання, його силу і вплив на чоловіків! Так-так, мої дорогі: ми красу — цю велику, незмірну силу — пустили в дешевий торг, на тандиту. Хто має повнішу кишеню, той може мати красуню з красунь, хоч би духово він був ніщо, не мав за собою й тіні відваги, самопожертви, героїзму...

Від того, що в чоловічій половині розпаношилися тандитники, боягузи, раби гроша і дрібних хотінь, — світ став нудним і сірим, як осіння сляота. Чи добре нам у такому світі? Хіба нам не хочеться чогось яскравого, гарного, величного? Це гарне і величне бачити, чути... черпати в ньому радість і наснагу життя?..."

Що й казати: переконливо, душевно промовляла Лізочка — я ладен був її розцілувати. Та вона раптом зітхнула і з високого патетичного реєстру переключилася на ніжне, задушевне піяно:

— А був же час... Був час, коли чоловік, котрий не вчинить бодай одного якогось подвигу, не відзначиться в якісь благородній дії, — не міг навіть показатися перед очі своєї „дами серця”! Та й інші жінки і дівчата навіть глянути на нього не хотіли — він був ніщо. Оце була стимуляція! Не багатством, навіть не знатністю роду, а власне особистим геройством здобував чоловік любов жінки..."

Коли я проказав уголос ці фрази, то сусід, що прийшов до мене пограти в шахи, знехотя мовив: „Усьому свій час. Колись жінка дбала за те, щоб володіти одним обранцем, а тепер подавай їй масу, ціле суспільство — наприклад перед очима: Індіра Ганді, небіжка Голда Маєр, англійська

нинішня прем'єрка Тачер, також зовсім „свіжа” прем'єрка Швеції. Ці не дбають про ніжний усміх до молодця, а про виборчі голоси.

— А що ви скажете про нашу антивоєнну акцію? — втрутилася Настя Мрійна. — Ви ж з нами згідні.

— І згідний, і не згідний. Бо війни були, є і будуть. Лише вони, справді щодалі то дурніші й огидніші. Бо побивають не самого вояка, а людність взагалі, в тому й жінок, старців і дітей. Та й зовсім не додержують устійнених здавна міжнародних постанов щого ведення війни: її попереднього оголошення (виповідження), поведінки з полоненими, з цивільною людністю окупованих теренів тощо. Здається, в румунській мові на означення війни вживається (поряд з іншими словами) слово **розвой**: воно дуже надається для окреслення сучасних воєн. Та годі з цим: ми ось із господарем трохи позмагаємося з додержанням усіх правил „чесної гри”. Чи не так?

Я притакнув кивком голови, а Настя Мрійна безнадійно махнула рукою.

*„Народня Воля”, 1977*

## МОРАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я СУСПІЛЬСТВА І ЗАСОБИ ІНФОРМАЦІЇ

Переглядаючи періодичну пресу американського континенту, не можемо отрятись від враження, що вона день-у-день руйнує психічне здоров'я своїх читачів. У добрій вірі, що одною з найважливіших функцій періодичної преси є свіжа і всебічна інформація, американські газети — насамперед англомовні, а за ними іншомовні, то пак преса т.зв. етнічних груп — старанно нотують з усіма найдрібнішими деталями, різні кримінальні злочини (гвалтування, вбивства, грабунки), без яких у великих кількамільйонових містах не минає жадного дня. Читачі смакують ці поліційні новини дня, дехто до того ще й жахається їх рясноти, забуваючи чи переочуючи той факт, що такі міста як Нью Йорк, Чікаго, Лос Анжелес кількістю людності перевищують цілі держави. (І не лише десь там в Африці, але й старі держави Європи, як ось Швайцарія, Данія, Норвегія).

Але нас найбільше непокоїть те, що здоровий і слушний принцип свіжої і різноманітної інформації давно вже в пресі (як і в радіо та телевізії) підмінено безпринципною гонитвою за сенсацією. Безупинне впоювання в громаду всіма середниками інформації: пресою, радіомовленням та телевізією несмачної і нездороної цікавості доексу та кримінальної хроніки подразнює нервову систему — зокрема і особливо молоді — і розхитує і без того не вельми тривку мораль сучасної людності великих міст.

Бож який висновок напрошується сам собою у споживанні американської преси, радіо й телевізії? А той, що мовляв, суспільство, нація деградує; влада ж не може впоратися з безупинним збільшенням злочинства в країні.

Автора цих рядків насамперед болить стан періодичної преси на цьому континенті, бож вона (не зважаючи на радіо й телевізію) все таки й надалі відіграє велику роль в формуванні опінії й взагалі свідомості громадян. І хіба ж не найперше завдання й обов'язок преси підносити й скріпляти мораль американського суспільства? Духове здоров'я людської одиниці і громади — це такий капітал, що перед ним повинні відійти геть усі і всілякі інтереси бізнесу.

Вище ми сказали про пряме зловживання принципом свіжої і правдивої інформації, а саме — підміну його гонитвою за низькопробною сенсацією. Тепер хочемо сказати, що взагалі не слід з інформації робити фетиша, бо є знання, яке не всі мусять знати.

Не так давно ми в Америці дивилися фільм Київської кіностудії „Маті і дочка”. (Між іншим, дійові особи цього фільму говорять то українською, то російською мовою — мовляв, „какая разніца“!) Зміст фільму коротко такий: у воєнній завірюсі хвора чи поранена маті загубила своє дитя ще майже немовлям. Дія відбувається в Карпатах. Добросердечна місцева жінка натрапила на дитя, взяла його в свою хату і виховувала як рідну дитину. Усе було гаразд, поки дівчина не знала, що її мама — **нерідна**, що рідна мама десь далеко, може вже навіть і не живе.

Ось тут і почалися душевні муки дівчинки, посилювані особливо тим, що дівчинка цю свою „нерідну“ маму дуже любила. І ось все таки вони мусіли розлучитися, бо її рідна маті, довідавшись адресу донечки, за нею приїхала. Розлука дівчинки з „нерідною“ мамою завдала обом важку душевну травму — можливо, на все життя.

Візьмемо ще приклад з іншої ділянки. В лікарській практиці здавна покутує етична засада не відкривати пацієнтові таємницю в тих випадках, коли завтрашній стан пацієнта дуже непевний; таке знання краще приховати від хворого.

І слушно: гуманність диктує не позбавляти людину надії, не затмрювати її навіть тих пару тижнів (чи й днів), які даній людині осталося жити. Тим паче, що траплялися несподіванки: „завтрашній смертник” раптом одужував і ще довго жив. Ясна річ, що відкриття лікарського пессимістичного прогнозу могло б справді завдати хворому психічну травму і смерть.

Та автора цих рядків кортить піти трохи далі, вже — сказати б так — стежкою **життєвої філософії**, а саме: не знання, а життєва приемність, мажорний настрій — ось що має „світити” людині: відчуття радості, щасливості, що ти живеш. Коли заходить така ситуація, в якій знання і щастя колідують — перевагу треба дати **щастю**.

Проблема морального здоров’я індивіда і суспільства дуже актуальна була раніш і тепер. Ми є свідками виразних „ножиць” між колосальним поступом знання, щорічних карколомних відкритий і винаходів у ділянці, напр. здобування міжпланетних просторів — з одного боку, і тупцюванням на місці, а навіть виразною деградацією в сфері моральних основ і принципів людського співжиття.

Про це вдумливі й сумлінні публіцисти врядигоди писали й пишуть. Та — здається нам — настав час, коли про це треба писати день-у-день, мовити в радіо й тіві. Треба конче зрушити байдужість суспільного проводу, щоб підпорядкувати всі інші прагнення і настанови одній найголовнішій меті — **суспільному здоров’ю**.

# ЕТНІЧНІ ГРУПИ В ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ ТА ЇХ ДОЛЯ

Насамперед щодо терміну „етнічні групи”: в Європі він — поза суто науковим (демографічним) ужитком — майже не фігурує, натомість уживается термін „національні меншини”. Спершу може здаватися, що це лише дві різні словесних оболонки, а зміст той самий. Та добре приглянувшись, завважуємо суттєву різницю: **нацменшина** — величина стабільна (більш-менш, звичайно), пов’язана з певною територією та її історією. Тим часом **етнічна група** не пов’язана з певною територією, вона „діяспорична, в розсіянні”, а звідси легко улягає денаціоналізації, отже нетривка, не стабільна. На довшу мету вона не має шансів зберегти своє окремішне обличчя, чи — як воліють окреслювати нинішні політики — свою ідентичність. Щоправда, при наявності постійного допливу людських контингентів із старої батьківщини („старого краю”) етнічна група може на довгий час продовжити своє існування як окрема специфічна людностева одиниця. Але лише в національно-культурній площині, без якихось національно-політичних, державницьких аспірацій. Зілюструймо це прикладами.

В США живе понад два з половиною мільйони поляків, що за таких себе вважали і вважають; вони в родинах розмовляють польською мовою, почивають себе водночас і американцями, і польськими патріотами (переважно не сьогоднішньої „людової” Польщі, а передвоєнної, суверенної Польщі). Однаке при значній кількості поляки все ж не займають певної території, де вони становили б більшість людності, тобто живуть „у розсіянні”. Це зумовлює відсутність у них окреслених автономічних (вже не кажемо **самостійницьких**) прагнень, якихось суто польських політичних постулатів, суперечних їх кредо як американських громадян. І це стосується й усіх інших етнічних груп Північної Америки.

Тим часом мільйон басків, що споконвіку живуть у провінціях Астурія і Галісія — по сусіству з Біскайською Затокою і в Піренеях на кордоні з Францією — вимагають створення з цих провінцій **держави басків**, вимагають самостійності. Впродовж довгих століть баски не піддалися асиміляції, вони пам’ятають про свою расову відрубність і

від еспанців, і від французів (невелика частина басків живе на французькому боці Піренеїв). Вимогу широкої автономії, а навіть цілковитої незалежності висувають також бретонці — народ кельтського походження, що населює французьку провінцію Бретань. Національна меншина басків і національна меншина бретонців являють собою величини стабільні, з виразно окресленим „устояним” обличчям, бо вони не є зайдами-імігрантами, а споконвічними мешканцями своєї території — аборигенами. І в цім, власне, основна відміна, що різить їх від етнічних груп США і Канади, виниклих як наслідок керованої державними чинниками, як також і не керованої, охочекомонної іміграції.

Тут однак постає питання: адже вся людність США і Канади, за винятком індійців та ескімосів (що разом ледве чи становить 700 тисяч людности), склалася з імігрантів різних рас і національностей. Чому ж ми говоримо про етнічні групи як про меншість, як про національні меншини?

Тут справа в часі прибуття імігрантів на американський континент, а звідси й права піонерства. Перші освоювачі американських теренів мусили збройно боротися, підкоряті собі природу й давніх жителів-аборигенів. Хоч при цьому поруч із дійсно гідними подиву героїчними зусиллями в освоюванні природи новопоселенці з Європи допускалися й негідних способів обману й насильства щодо тубільців, проте залишається фактом здобуття теренів у процесі **боротьби і жертв**, — і це давало учасникам цієї боротьби на пізніших імігрантів дивитися як на „приймаків”. А ці перші імігранти були головно з Англії, Шотландії та Ірландії (в США) і з Франції в східній Канаді; перших можна об'єднати за ознакою мови як „інглішменів”, і в дальшому ми так їх зватимемо. Ідучи з півдня, вони потиснули французів і поступово стали головною силою також у Канаді, залишаючи французам друге місце. (Звідси й сьогоднішня двомовність і двокультурність офіційна в Канаді).

Але вернімося в США. Зародок їх незалежної державності становили, як відомо, 13 північно-східніх стейтів, заселених в більшості „інглішменами”, за релігійною ознакою — протестантами. Вони то й склали перший кістяк державного організму нинішньої світової потуги — Сполучених Штатів Америки. Навала пізніших імігрантів уже була надто строката (включала навіть азіятів) і не могла відразу влитися в інглішменське ядро давніших — мовляв „справж-

ніх американців". Ці останні становили панівну верству, яка не вважала новоприбулих заробітчан-імігрантів за рівних собі і таки визискувала їх як робочу силу.

Та минав час, швидкий темп господарського розвитку США сприяв загальному піднесення життєвої стопи людності. Якась частина новоприбулих, доробившись „горбом та умом", вже просунулась у ряди середньої класи і здебільша відходили від своїх земляків-„етнічників". Натомість прибували свіжі імігранти, вливаючись в свою етнічну групу. Тому, повторюємо, етнічні групи в Америці становлять категорію пливку, змінну. Вище ми брали для прикладу поляків. Але ще меншу стабільність виявила українська етнічна група, на що склалася низка причин, серед них на першому місці слід поставити низьку національну свідоомість українців, що до того ж належали до різного підданства, а після II світової війни зовсім позбавлені можливості емігрувати. Останнє, як знаємо має рішальне значення для збереження етнічною групою своєї ідентичності, свого питомого обличчя.

Державні переписи, проваджені в США через кожних 10 років, виказують, беручи згрубша, лише  $\frac{1}{4}$  людности українського походження в США; решта блукає безбатькінами під різними іменами: Russian, Pole, Austrian, Maguar (росіянин, поляк, австрієць, мадяр).

Мабуть, наймарканініший приклад щодо цього становлять українці-вуглекопи Пенсильвії. Це був дуже поважний під поглядом кількости масив українців Закарпаття, що наприкінці 19-го і в першім десятилітті 20-го століття переселилися з колишньої Австро-Угорщини. Позбавлені рідної школи, а з тим і національної самосвідомості, ці вуглекопи одначе вперто трималися прадідного імені русин, мову свою звали руською і т.д. Само собою, що необізнані державні урядовці, переписувачі записували їх як Russian (вони ж бо не читали „Історії України-Руси" Мих. Грушевського!). А коли хто з опитуваних наполягав, що він не з Росії, а з Австро-Угорщини, то його могли записати австрійцем, мадяром (по I світовій війні навіть чехом, бо Закарпаття ввійшло в склад Чехо-Словацької держави), але не українцем.

„Руськими" записували себе також українські селяни з Холмщини, Полісся та Волині, які ще перед I світовою війною продіставалися різними способами до Америки, ря-

туючись від злиднів у дома. Це були одинаки-мужчини, що гадали, заробивши трохи грошей, повернутися до свого краю. Та війна і слідом за тим революція затримала їх в Америці. Про Україну більшість їх не мала жадного розуміння.

Чи не найбільшу (кількісно) етнічну групу в США становлять мексиканці, скучені в півд.-західних стейтах: Каліфорнії, Арізоні, Нью-Мексико. Це майже поспіль фармерські та індустріальні робітники; інтелігенції відсотково дуже мало. Цим можна пояснити незначну участь і вплив мексиканської етнічної групи в суспільно-політичному житті так цих стейтів, як і США в цілості. Це гідне уваги тому, що кількість мексиканців в США обчислюють на 9 мільйонів, а всіх еспаномовних „етнічників” — на 12 млн..

Отже кількісно мексиканці стоять на першому місці серед етнічних груп США. (Поминаємо муринів, бо вони не вважають себе за етнічників). Другу значну еспаномовну групу становлять порториканці, скучені переважно в двох великих містах: Нью-Йорк і Чікаго; загальну кількість їх обчислюють на 1½ млн. Міська та стейтова влада в названих містах і стейтах за останнє десятиліття помітно пішла назустріч еспаномовній людності: в комунальних установах запроваджено обслугування обома мовами: англійською і еспанською.

Про українську етнічну групу в США ми вже дещо сказали раніш. Тепер хочемо коротко подати про українців у Канаді.

Насамперед, на відміну від США, офіційні дані переписів людности в Канаді щодо числа українців зближені до дійсності: 500 тисяч „з хвостом”. Це свідчить про сумлінність переписувачів, а ще більше про національну свідомість наших земляків у Канаді, свідомість незрівнянно вищу за американських українців. Пояснити це можна в першу чергу тим, що іміграційний струм українців до Канади йшов майже виключно з Галичини і Буковини — областей з найвищою (порівняльно до інших українських земель) національною свідомістю. Подруге, українські новопоселенці в Канаді осідали більш-менш компактно в степових середньо-західних провінціях: Манітобі, Саскачевані й Альберті; осідали на землі, творячи фармерські господарства, не раз поєднуючи їх в однорідні за національною ознакою селища. Земля, власним зусиллям розчищена від лісу і степового

бадилля, оброблена і загospодарена, найкраще зберігає свідомість і гідність людини-хлібороба. Тому і тутешні українці краще зберегли рідну мову і звичаї ніж американські українці.

„Вільний Світ”, 1983

## ДВА ТЕМАТИЧНІ ВУЗЛИ ШЕВЧЕНКОВОГО „КОБЗАРЯ”

Готуючи доповідь до Шевченкових роковин у Літературо-Мистецькому Клубі, членство якого складалося з людей інтелігентних, які не потребували стандартних щорічних доповідей з наголосом на моментах біографії та більших творах соціально-політичного змісту, [„Гайдамаки”, „Сон” („У всякого своя доля”), „Кавказ”, „Посланіє”], я вирізнив у „Кобзарі” два тематичні вузли, недостатньо висвітлювані на прилюдних академіях. Ці тематичні вузли такі:

1. Взаємодія людини й природи; 2. Поет і його творчість у його власному поцінуванні.

Шукаючи найвиразнішого матеріялу для обох тем, я констатував, що він розкиданій, а не купчиться (як я спершу гадав) відповідно до „стильових” періодів: перший — романтичної барви твори, другий — твори реалістичної барви. Як відомо, для романтичного стилю притаманний гіперболізм в описах і характеристиці природних і суспільних явищ, також патетика боротьби та страждань і тріумфу в разі перемоги.

Ось перед нами поема „Гамалія”. Козаки плачуть у турецький неволі, а Славута Дніпро і Великий Луг та Хортиця, почувши їх плач, враз стрепенулись:

„Зареготовся дід наш дужий  
Аж піна з вуса потекла:  
Чи спиш, чи чуєш, брате Луже?  
Хортице-сестро? Загули  
Хортиця з Лугом: „Чую! Чую!”  
(Дніпр укрили байдаки  
І заспівали козаки.”

Взаємодію природи і людей як прикметну рису поезії Шевченка — подибуємо в баллядах і поемах не лише в ранньому, романтичному періоді творчості. При цьому вона часто підкреслюється ПАРАЛЕЛЬНИМИ РЯДАМИ: в одному ряді — природа, в другому — люди.

„Тече вода в синє море, та не витікає,  
Шука козак, свою долю, а долі немає”.

„Зеленіють по садочку черешні та вишні  
Як і перше виходила, Катерина вийшла.”

*Людина і природа*, їх взаємодія, їх наявність як стимуляторів творчості є самозрозумілою, якщо мова про творчість справжно, а не викрутаси чи викаблучування пером чи пензлем різних пришелепуватих адептів модерністичного новаторства (весь модернізм яких укладається в „формулу”: „кому незрозуміло — значить він відстав, безнадійний ретроград”.

У „Кобзарі” нема нічого незрозумілого: є гіперболізм, є фантастика, є щире захоплення і праведний (справедливий) гнів.

До нашої теми добре служить прекрасна поезія-пісня *Три шляхи*, вся побудована на паралелізмі образів природи і образів людей.

„Ой три шляхи широкії  
До купи зійшлися;  
На чужину з України  
Брати розійшлися.  
Покинули стару матір, —  
Той жінку покинув,  
А той — сестру, а найменший  
Молоду дівчину.

Посадила стара мати  
Три ясени в полі,  
А невістка посадила  
Високу тополю.  
Три явори посадила  
Сестра при долині,  
А дівчина заручена  
Червону калину.

Не прийнялись три ясени,  
Тополя всихала,  
Повсихали три явори,  
Калина зів'яла.  
Не вертаються три браття —  
Плаче стара мати,  
Плаче жінка з діточками  
В нетопленій хаті;

Сестра плаче, йде шукати  
Братів на чужину,  
А дівчину заручену  
Кладуть в домовину...  
Не вертаються три брати,  
По світу блукають,  
А три шляхи широкії  
Терном заростають.”

Це справді ідеально „змонтована” поезія-пісня. В ній жодного слова не можна ні додати, ні відняти. І яка суто народна символіка родних явищ: явір-козак, парубок; тополя-дівчина, калина-свідок кохання і розлуки; ясен — син, вихованок.

1843 року Т. Шевченко з Петербурга поїхав в Україну відвідати свою рідню, друзів та змалювати для альбома „Мальовнича Україна” (в оригіналі „Живописная Україна”) історичні пам’яткові місця та старовинні будови. Ця подорож знаменна в творчій біографії Кобзаря процесом поглиблого прозрівання, спадання з його очей романтичних окулярів, що позначилося на всій дальшій творчості поета помітним перехиленням у дуеті **природа й люди** вбік **люди**. Виявом цього перехилення (притому болісним для Поета) є медитація „Три літа”, написана наприкінці 1845 року і має своєрідний характер підсумку згаданого попереду процесу прозрівання. Хоч це не належить щільно до даної теми, а до теми „1845 рік”, проте цитування „Трьох літ” обов’язкове для переходу до другої половини даного реферату — **поцінювання поетом своєї творчості**.

Ось що каже Шевченко в поезії „Три літа”:

„Невеличкі три літа марно пролетіли...  
А багато в моїй хаті лиха наростили.  
Опустошили убоге мое серце тихе,  
Погасили усе добрє, запалили лихо...”

Яке ж саме лихо? Поет далі вияснює:

„Серце люди полюбило і в людях кохалось...”  
А тим часом — „Я прозрівати став потроху...  
Доглядаюсь — бодай не казати!..  
Кругом мене, де не гляну, не люди, а змії”...

У поданих тут рядках вичувається жаль автора за минулим, за його молодістю — не так фізичною, як душевною, поетичною, коли він щирим серцем і сумлінням „недозрілої”, мовляв, людини оспівував гетьманів і жупані, мушкети і гармати.

„Було колись — в Україні ревіли гармати.  
Було колись — запорожці вміли панувати!”  
(„Іван Підлова”)

„У туркені, по тім боці  
Хата на помості.  
Гай, гай! Море грай!  
Реви, скелі ламай!  
Поїдемо в гості.”

У туркені яничари  
І баша на лаві,  
Гей, ги! вороги!  
Наша воля й слава!”

(„Гамалія”)

Задивлений у славне минуле Козаччини, Шевченко оспівав його так, як ніхто перед ним і після нього. Романтика Запоріжжя, одчайдушні виправи козацтва Дніпром і далі Чорним морем на Крим і Туреччину; яскраві образи надлюдських зусиль, страждань і перемог, — усе це справляло незабутнє враження на читачів, будило в Україні приспані

прагнення і мрії, пригадувало гречкосіям про славу і завзяття предків.

Як дійсно геніяльний поет, Тарас Григ. Шевченко рано — ще в першому періоді своєї творчості — усвідомив своє життєве призначення і покликання: **служити укр. народові своїм словом**. Вже в другому році свого активного письменництва — 1839 — він пише в Петербурзі славетну поезію *Думи мої, думи*, де поет свої думи, що вже „стали на папері”, посилає в Україну, вірячи що там його думи стрінуть „щире серце і слово ласкаве а ще, може, й славу!” Він навіть деталізує свої сподівання:

„Може найдеться дівоче серце, карі очі,  
Що заплачуть на ці думи — я більше не хочу...  
Одну слізку з очей карих — і пан над панами!”

Це ніби й небагато, але й немало. Бо знав Шевченко й знаємо ми, що **рідко яка поезія здатна викликати сльозу**. А його, Шевченкова таки цю силу мала: у багатьох спогадах їх автори признаються, що Шевченкові поеми „Катерина” і „Наймичка” не могли читати без сліз.

У лірично-історичній поемі: *Гайдамаки*, початій 1838 р. й закінч. і надруков. 1841 р. Поет знову вертається до своїх дум, тобто до своїх поезій, але вже в іншому аспекті, з погляду їх значення і ролі не для людей, **супільства**, а для нього самого.

Ось він пише:

„Дивлюся, сміюся, дрібні утираю:  
Я не одинокий, є з ким в світі жити!  
У моїй хатині, як в степу безкрайм,  
Козацтво гуляє, байрак гомонить;  
У моїй хатині синє море грає,  
Могила сумує, тополя шумить.  
Тихесенько „Гриця” дівчина співає —  
Я — не одинокий, є з ким вік дожити!”

Є у нашого Поета невеликий віршований твір, в якому він виступає проти „поетичного ремесла”, отже спересердя перечить собі самому. Цей твір присвячено А.О. Козачковському, одному з Шевченкових приятелів; він розміром величенький, та я наведу з нього лише один неповний абзац.

„Ось слухай же, мій голубе.  
Мій орле-козаче,  
Як коняю я в неволі,  
Як я нуджу світом!  
Слухай, брате, та научай  
Своїх малих діток, —  
Научай їх, щоб не вчились  
Змалку віршувати.

.....

Щоб не довелося, брате,  
І їм так каратись,  
Як я тепер, у неволі  
Караюся, брате!"

Річ ясна, що ці гіркі слова вихопилися у нашого Поета зопалу і свідчать лише про важкий душевний стан автора, приневоленого на засланні ховатися з своїми „захалявними поезіями”. Позбавляти Поета говорити до людей — що може бути гірше й важче!

А про високу вагу і значення слова, розумного освіченого слова — найбільшого ворога темноти і зліднів, Шевченко в „Кобзарі” провадить нерозривною ниткою, завершуючи класичною фразою про своє **служіння словом** знедоленому українському людові:

„Возвеличу  
Отих малих рабів німих.  
Я на сторожі коло їх  
Поставлю слово!"

## РОЗДІЛ III ВІРШОВАНЕ

### **ЖИВИ НАШ НАРОДЕ!**

Живи наш народе, в широких просторах —  
Од краю Карпат по козацьку Кубань!  
Зазнав ти багато неволі і горя,  
Та час твій приходить: устань!

Устань і ставай в ряди вільних народів  
Відновлюй прадавні права.  
Нам предки веліли плекати свободу,  
Щоб Русь-Україна в пошані була!

Живи, місто-мати, наш Київ преславний,  
Звідкіль наша Русь-Україна зросла  
В могутню потугу — й полкам Святослава  
Візантія пишні дарунки несла.

Пізніш ми тужили в добі лихоліття;  
Багато болючих, незгойних ран —  
Як той Прометей терпів люд наш за світло,  
Бо духом був справді титан!

За волю і правду, за щастя народу  
Дамо всю снагу нашу й хистъ!..

*(До цієї поезії музику уложив маestro I. Козачок,  
дириг. хору в Монреалі, Канада)*

## НА ДНІПРОВИХ ГОРАХ СЯЙНИЙ ДЕНЬ

Було це в сивій давнині —  
Та вже за пам'яті людської:  
На середуший Дніпра біг  
Христа Апостол став стопою.

Святий Андрій то Первозваний  
До наших предків завітав —  
Велику місію сповняти  
Йому Христос заповідав.

Не міг одразу люд збагнуть  
Всю велич, правду й глибину  
Нового вчення миру і любови!  
Та й нині знову чуємо обмови,  
Облуду в масці гарних слів,  
Зухвале ширення зневіри, —  
Щоб зруйнувать Христову віру.

Дарма —  
Бо не мине руйників заглада,  
Добро і Світло вищі Тьми і Зла!

Легенда є така до дня Андрія:  
Як над Дніпром Апостол вперше став,  
У непроглядних борах буря вила  
І хмара-туча крила все густа.

Підняв Святий Андрій своє жезло,  
Ударив з силою ним в дуб могутній  
— І тучі й бурі враз як не було —  
Навколо птаства спів лиш чутний;  
*На горах над Дніпром став сяйний день!*

Апостола лице осяяв промінь,  
На гори й діл вказавши, мовив Він:  
— Тут буде місто-володар, церкви й хороми,  
Твердиня Віри й Правди на землі!

*Лос Анджелес, 1970*

## ЛЕСІ УКРАЇНЦІ

(В сторіччя народження)

Яка щаслива й горда нині  
„Волинська тиха сторона”,  
Що нам Тебе в добі дала,  
Коли вітри північні били  
Найменші рухи в Україні!

Лиш Ти змогла вслід Кобзареві  
Промовити сильно, дзвінко так:  
— Я лиха не боюсь і відповім піснями —  
Хай гинуть зрадники й тираги!  
Недугу тіла боре дух,  
А скарб найбільший — людська воля!

Тому взірцем високим, мужнім  
І досі сяє Леся нам  
І низкою поем і драм  
Із персонажами у ряді дружнім:

І красень буйний Дон Жуан,  
Що дався звести донні Анні,  
І творчо обдарований Лукаш,  
Що Мавку, ради статків, забував, —

Нам кажуть до очей і вух:  
— Не смієш забувати, що ти людина,  
А зрадиш божеську подобу — дух,  
Тоді тварина!

Яка глибока правда слів!  
І мимохіть Антея вид  
(Героя „Оргії“) потужно вабить:  
*Він смерть прийняв, а гри не дав,*  
Не заспівав катам Геллади!

Тож недарма „єдиним мужем“  
Поетку звав Іван Франко:  
Могутній дух поезій мужніх  
Люд виривав із сну оков.

Поклін Тобі доземний, Лесю,  
Твої пісні, поеми й драми  
Донині світять перед нами,  
Нехибний вгору кажуть шлях!

*Лос Анджелес, Каліф., 1979*

## НЕХИБНУ ПУТЬ СВІТИЛА ІМ ЗОРЯ

З країни древньої Халдеї  
Три мудреці-волхви пустились в дальню путь.  
Везли з собою скарб багатий:  
Пахучий ладан, смирну й злато,  
І шати дорогі волхвам вкривали грудь.

На зорях знались мудреці,  
І зорі мудрим провіщали:  
Володар родиться вночі —  
Він Словом скорить всі держави.

Нехибну путь світила Ім зоря —  
Крізь пасма гір, піски пустині.  
І в край далекий привела —  
В чужу, незнану Палестину.

Ось Вифлеєм... Край міста є стежина...  
Зоря веде до вбогої хатини.  
(„Хатина це чи стайнЯ??!”)  
А промінь раптом станув.

Ззираються волхви, невіра в їх очах:  
— А де ж палац? І пишні де хороми?!  
Яка мізерна обстанова вся...  
Та раптом бачать; на соломі  
Ув яслах з Матір'ю Дитя.

Мов райдуга, струмить з лиць доброта,  
Горнулася до дитятка кожна твар!  
Дерева дружньо нахилялись,  
І трави ніжно шепotalись...

І ввісь і вшир-ген простір ввесь  
Співа мелодію небес:  
То гимн осяйних херувимів  
Вро чисто славить Різдво Сина:

„Небо й Земля нині  
Торжествують всюди —  
Радість у родині,  
Спокій добрим людям!”

І впали ниць халдеї-зорезнавці,  
І щирий клич добувся ім з грудей:  
„Владико неба і землі Державцю!  
Вселенна вся співа, радіс днесъ”.

\* \* \*

І лиш рожденний Божий Син,  
Дитячі очі к Матері піднявши,  
Майбутнє бачив: хресну путь,  
І Симона-Петра зрікання,  
І рук Пилатових вмивання,  
І довгий ряд нестерпних мук.

Він знов, що жертву цю велику  
Призначено нести довіку:  
В людській подобі плоттю вмерти, —  
Щоб дух людей будить безсмертний!

*Різдво, 1970*

## РЕФЛЕКСІЙ ДНЯ

Чи візьмемо читатъ якусь газету,  
Чи „балак” про політику з сусідом почнемо,  
Чи у святу неділеньку до церкви  
Хрещений люд побачить спішими, —  
Ми скрізь і завжди чуємо про жахи:  
Там власну жінку муж зарізав,  
Там, навпаки, любезнай жона  
Послала мужа „в той бік”, ніжно  
Отрути вливши до вина.  
А там синок — тринадцять років! —  
Пальнув з пістоля татка в самий лоб;  
А що сусіди збіглись вирватъ зброю, —  
То „снайпер” наш поклав ще двох!  
Племінник, смерти тітки не діждавши  
(„Зайншуронана” була в грубенький гріш),  
Згубив літак весь, бомбу в багаж вклавши —  
Такий прийняв на душу гріх!  
Та пресі, як видать, сенсацій цих вже мало:  
Вона шукає (і знайшла!) нових „героїв дня”:  
Вже не якихсь там „криміналів”,  
А „палів з ідеями”, руїнників „до дна”.  
„Ідейні”, ясна річ, беруть маштаби ширші —  
Не на тіток, бабусь вони полюють,  
А з сусідами та полісменами воюють,  
І не з-за рогу десь, а явно-славно вдень;  
Горлаючи при тім: „Ми знищимо все впень!”  
А професори й адвокати, знай, міркують:  
— Горлають? Значить, протестують!  
Завіщо в буцигарню їх кидають —  
Їм треба лиш свободи більше дать!

\* \* \* \* \*

Ні — невтімки нам така мода —  
Щоб замість жахів диктатури  
Терпіти жахи авантюри...

## **ВИКЛИЧ, ЛЮБИЙ, СПОМИН**

Виклич, Любий, спомин про золотокосу  
Осінь вересневу в нашому саду.  
Осінь у задумі плід-дарунки носить,  
Стелить павутиння, пахощі в саду.

Дерева дрімають, клоняТЬ кронА пишні,  
Листя рум'яніє, пада тихо вділ...  
А навколо — мрійна, легкокрила тиша.  
В ній любимі очі говорять без слів...

Мова їх нечутна-сповідь про кохання —  
Ніжне, соромливе перше почуття.  
Повен келех щастя, юних сил буяння  
Осінь дарувала нам без вороття.

Виклич, Любий, спомин — як любов пломінна  
Пісню нам співала, славила ті дні,  
Як життя дзвеніло в звуках, барвах ніжних,  
Хоч минала осінь, ліг на землю сніг.

То було й минуло, як усе минає:  
Весна, літо, осінь, певність — міць в руках.  
Зостається спогад — тужнєє зідхання  
За леточим щастям, що втікло як птах.

## **ВЕЧІРНІЙ ДЗВІН**

Вечірній дзвін, вечірній дзвін,  
Чудовий спомин будить він  
Про юні дні, про рідний край,  
Де батьків дім, зелений гай!...

Там я любив — і дзвін лунав,  
Як батьків дім я покидав.

Минули вже давно ті дні  
Весни, кохання і гульні!  
Вже милих друзів не зібрать —  
Багато їх в землі лежать.

Міцний їх сон — колись живих,  
Таких веселих, молодих!..

Гуде десь дзвін, вечірній дзвін —  
І чую я, що кличе він  
Готовим бути в останню путь —  
В землі сирій навік заснуть.

Тоді співець — не я, лиш він  
Нестиме вдалъ свій спів про дзвін...

(За М. Муром і Козловим) Каліфорнія 1970

## КОЛИ В СЛОВАХ ВОГОНЬ

(До Шевченкових дат)

Напевно, любий наш Кобзарю,  
Ти чуєш все й обурений ужитком  
Імення Твого дарма-марно  
Москви підступно-бридким.

Ніхто збагнув як ми тут, на чужині,  
Всю глибину Твого страждання  
В далечині від України —  
Без друзів, без рідні,  
Без пісні, без писання.

Можливо, й досі — дні тії згадавши,  
Сумні пісні бриниш ти, ліру взявши.  
Тебе потішити, Кобзарю, хочем —  
Бо Ти лиш тілом вмер, а дух пророчий  
Живе у величі Твоїх ідей  
Твоїх кличів в серцях людей...

I недарма громада наша всюди,  
Як лиш загосподарять люди, —  
Вже пам'ятник Тобі будує,  
Твоїм ідеям шлях торує.  
Лиш боляче, що в хвальнім хорі  
Московський бас гуде потворний:  
„Тарас Шевченко — наш, канешно!

Ми любім все єво сердечно,  
„Ми любім також Україну  
І строго бдім граніц єдиних —  
Ми брата меньшево хранім  
І нікому не отадім!”

Найбільше ж нас болить, Тарасе,  
Брехня Кремля,  
Що ніби ти, як тілом жив,  
То Маркса все хвалив  
І вельми прагнув „дружби” й „раю”  
Московського зразка й звичаю.  
Брехню бридку сю, несусвітню  
Чимдуж підхоплюють новітні  
Раби-лакеї з ком kvitком —  
Без встиду шкрябають пером:  
„Так, так! Ми без Москви нікуди —  
Якщо так добре нам, —  
Знать, добре й нашим людям!  
Звичайно, дехто щось бурчить,  
Але загал мовчить —  
Бо благоденствує в Москви обіймах...”

А все ж ми віримо —  
Брехні цій вік уже недовгий:  
Встають Тарасівці —  
Їх молодь поетична  
Вже б'єбрехню комуністичну.

Хоч світ забріханий,  
Та дужа правди мова.  
І недарма казав Франко,  
За Кобзарем слідом ідучи,  
Що силу титанічну має мова,  
Коли у ній — вогонь в одежі слова!

*Чікаго, березень 1970*

# ЮНАЧЕ, ЮНКО, В ОДУМ ПОСПІШАЙ...

З нагоди Ювілею 15-ліття ОДУМ-у

Юначе, юнко, в ОДУМ поспішай:  
Ідейність стрінеш там, високі мрії,  
Навчишся дух свій гартувати у дії, —  
Тож в ОДУМ-у ряди ставай —  
Про український вишкіл дбай!

В добі водневих бомб, мандрівок стратосферних,  
В добі технічних знань, відкрить модерних  
Ти пам'ятай тих кілька істин давніх,  
Може й забутих деким, але славних;  
З них першу дав Кобзар наш незабутній:  
**ЛЮБИТИ УКРАЇНУ В ЧАСІ ЛЮТИМ.**  
І другу істину теж там читайте:  
**ЧУЖЕ УЧІТЬ, СВОГО НЕ ЗАБУВАЙТЕ!**  
Прості це істини, які ж однак величні,  
Як дійові для нас в умовах історичних,  
Коли, рятуючись від мук, руїни,  
Батьки з дітьми знайшлися на чужині.

Юначе, юнко (тут вже родом) — знай  
Та перша молодь з України  
Для тебе ОДУМ тут створила,  
Щоб знала ти про предків край,  
Його страждання й тихий рай.

В добі водневих бомб, мандрівок стратосферних,  
Шанує ОДУМ не лише модерне,  
А й те старе, що вічне назавжди:  
Пошана предків, волі боротьби  
За рідний край, його свободу,  
Людини гідність і народу!  
Тому й шанує ОДУМ вся громада  
На терені Америки й Канади  
І в Ювілейний рік вітає з успіхом і ростом,  
Із Юним ОДУМ-ом, сеньйорами, доростом!

Юначе, юнко, в ОДУМ поспішай —  
Ідейність, мужність там, шляхетні мрії,  
За здійснення їх змаг в щоденній дії,—  
Отож до гурту приставай  
І рідний вишкіл набувай.

*Чікаго, 1965 р.*

## РОЗДУМИ СУМНОГО ДНЯ

Де б не блукав я, де б не спочивав,  
Чи клався спать, чи ранок зустрічав, —  
Я в думці все сную журбу:  
*Чи справді наші доладу?*

— Ой ні! Здається так мені:  
На всіх ділянках підсумки сумні,  
Невтішні?  
(Щоб не сказати, нікудишні”).

Бо й справді; у домах, церквах,  
На вічах, —  
Куди не глянь, — усе старі обличчя...

А молоді зовсім нема:  
„Не дописала”  
Видатъ, еліта наша тут,  
Поганий выбрала маршрут:  
В політику притьмом попхалась  
Культуру зовсім занехала.

*Лос Анджелес, Каліфорнія, 1987*

## ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА

Десь урвалась пісня —  
Змовкла на Поділлі.  
Похилились клени,  
Журно тремтів гай.

То наш Леонтович —  
Чародій пісенний  
Темної лихой  
Ночі в зойку впав.

Плакала родина —  
Не вернуть Миколи.  
Плакало Поділля,  
Краяв біль серця.

В горі вся Вкраїна:  
Хто убив Співця?!  
Пісню солов'їну  
Підхопили люди —  
Пісня солов'їна  
Ллється без кінця...

*(П'ятидесятліття з дня загибелі), 1971*

## ТО НЕ ШТУКА ДОБУТЬ СЛАВИ

*Одна з наших „традицій” —  
Дискредитувати обраних нами  
До проводу людей: мовлячи,  
„Хай знає, що він не пан!”*

Хай Грицько наш не хитрує:  
Знаєм добре, що прямусе:  
Він простісінько до влади  
Щоб до рук прибрать громаду!  
Ну, та ми також бувальці:

Ми за нього дружно пальці  
Підіймемо всі до 'дного, —  
Та й покинемо самого,  
Отоді він хай докаже,  
Хай свій сприт і хист покаже!  
Бож не штука добути слави,  
Як є поміч: будь ласкавий  
Сам один усе зробити,  
А ми будемо дивитись...  
Можна навіть ще колоду,  
Служну вибравши нагоду,  
Підкоти під ноги Гриця —  
Хай не дума, що він — птиця!  
А коли він зранить ноги,  
Ми гутром тоді на нього:  
„Що ж ти, Грицю, — донікуди!  
А ще прешся поміж люди!  
Чи забув, що у громаді  
Свій не сміє бути при владі?  
Що не може бути пана  
Із Стецька, Грицька, Івана!  
Якби ти був із чужинців:  
Москалів, поляків, німців, —  
Ми б тоді схилили чола  
А своєму — аж ніколи!”

## НОВОРІЧНА ХАЛЕПА І ЯК Я З НЕЇ ВИЙШОВ

Як зближався Новий Рік,  
Наш редактор мені рік:  
— Завтра мусить бути вірш  
Або проза актуальна —  
Наші дії плюс глобальні.  
Але Укака не лайте,  
Круглий Стіл також минайте,  
Можна трохи щось інтимне,  
Але суто конструктивне!

Став благати я пощади:  
— Друже-шефе! Не дам ради —  
Директивами такими  
Ви весь запал мій убили.  
Хай вже щось про міжнароднє:  
Про Німеччину, В'єтнам,  
Про Ізраїль та Йордан.  
Я не братиму глибоко,  
По верхах лиш борзим скоком.  
Намір мій бо: землякам  
Дати ґрунт для міркування,  
Мудрі, спритні дать питання —  
Відповість же кожен сам.

Тут „начальний” посміхнувся:  
— Що ж, пишіть. Я лиш боюся,  
Що з жидами дуже легко  
Можна вскочити в халепу.  
Тож лишіть жидів, Йордан,  
Помовчіть і про В'єтнам.  
— Слушно! — мовив я слухняно:  
— Геть з Йорданом та В'єтнамом!  
Я почну з питань центральних  
І конфліктів капітальних.

## II

Питання перше розгадайте:  
Москва та Пекін — справді вороги  
Чи то лиш так „про людське око”?  
І як буде з кістками Сталіна, коли  
Мао Цзє-дун дійшов би до Москви?  
„Обратно ж” — чи настане згода люба,  
Як мудрий Мао вріже дуба?

Поняття друге теж важливе,  
Але відразу негативи  
Віщує нам наступний рік:  
Бо чи ж знайдеться чоловік,  
Що сподівався б справді, „шюр”,  
Знести к бісам берлінський мур?

Цей мур розтяв німецьке тіло —  
Та тільки ж ось де приkre діло:  
Німеччина ченменька, не страшна,  
Лиш доки ще роз'єднана вона!

Питання третє — славне НЕЙТО:  
Чи рік наступний згойть рану,  
Яку завдав француз де Голль?  
Хтось каже ТАК, хтось каже НІ.  
Либонь побачим навесні.

Щоб надто друзів не втомляти,  
Не ставимо — хоч є багато —  
Окремих інших ще питань.  
Натомість ставимо комплексне,  
Що в нім поєднано чудесно  
І наше, і чуже, — усі, мовляв, проблеми,  
Концепції, ідеї, теореми:  
Ось так — чи краще щоб Конгрес — наш СКВУ  
відбувся,  
Чи краще, щоб проект і намір цей забувся?  
Бо низка є питань (не хочу називати!),  
Де патріотам конче слід подбати,  
Щоб не зчинити ще більшого гармидеру у хаті.  
А може з Читачів хто зна секрет,  
То хай статтю утне, сонет —  
Бож справа пильна, безперечно.

По цім вітаю всіх сердечно  
(Найперш, звісно, Читачів) —  
Багато сили і здоров'я  
В Новім бажаю Році ім!

„Українські Вісті”, ч. 2-3

## ПАРАЛЕЛІ

Був ранок і день. Зір очей загребущий  
Вмістити не міг дня розгортаних див.  
Тікали геть принци та феї бабусі  
І відьми ховались в яругах крутих.  
Я в сад біг босоніж (Бабуся дрімала) —  
На росяні трави, в найдальший той кут,  
Де з Грицем удвох ми палац будували  
Із віття і листя під вуликів гуд.

\* \* \*

Був вечір і ніч. У саду — пусто, тьмяно.  
Стирчить мертвa купа погрізених пнів.  
Я з Грицем блукаємо вдвох між бур'яном  
Із пусткою в серці погаслих надій.

Згадали бабусю — провалля, яруги  
З бенкетами відьом і злих чаклунів.  
І солодко стане і тоскно у грудях...

\* \* \*

Життя красне вранці,  
Біль щастя удень.  
Ніч пізня — відгомін дитинства пісень.

*Чікаго, 1970*

## ІВ. ЛЯШКОВІ-ЛІЛЕНКОВІ В АЛЬБОМ

Був десь в минулому Вальдгайм,  
Сумирні коровки на луках із дзвінками;  
За табором „діпі” сосновий гай,  
І Гретхен з синіми очами.  
Хоч був „діпі” — ні „моні”, ні майна, —  
Проте стелився світ як на долоні  
А що злидар ти — це дарма:  
В Америці: чекають нас мільйони!  
Гай-гай! Яких то мрій був повен міх!  
Як по-хлоп'ячому на світ ми позирали,  
І краще на душі було, і дихалось вільніш.  
Із джабом, карами, гавзами.

*Каліфорнія, 1970*

## НОВОРІЧНІ ТОСТИ

Вже кворум наявний і годі чекати,  
Аж стукнє дванадцять якраз.  
Новий Рік стрічати раніш слід почати —  
З цим згоден тут кожен із нас.

Отож першу чару п'ємо за єдину  
Найкращу у світі Вітчизну — Вкраїну.  
Давненько ми звідти й далекий наш шлях, —  
Та хто ж її образ не носить в грудях!  
Вітчизна прибрана — ол райт! — непогана,  
Та все ж це не перша кохана...

Жіноцтво вшануймо (бо був би наш гріх!):  
Найперше присутніх, іх вроду та сміх.  
Хай чарка вина іх ще більш розум'янить  
Хай справді між нами цвітуть, мов троянди!

А третю за дружбу братерську хильнімо,  
Мов давні колись на Січі побратими.  
Вродливка нас вабить, вродливка і зрадить,  
А друг-побратим у біді нас зарадить.

Налиймо четвертую чару сповна  
І вип'ємо, друзі, її аж до dna!  
Ця чара найбільше сьогодні лицює,  
І шкода, що слів цих вже дехто не чує.

Бож нам Новий Рік спеціально скропить  
Якраз підійшла вже дванадцята мить.  
Це ж він, Новий Рік, принесе (як захоче!)  
Нам дружбу, кохання, щасливі дні й ночі.  
І навіть „зелених”, що бракло торік,  
Ніхто нам не дасть, лише Новий любий Рік!

Проте, вже і п'яту нам пити пора  
І ноту високу берімо „Гу-р-ра!”  
Усіх земляків з Новим Роком віншуєм —  
Хай радість і щастя в них днює й ночує!  
Хай віру плекають для себе і нас, —  
Один рік вже близче до Волі іх час!

„Наш час”, Чікаго, 1969/70

## НОВОРІЧНЕ

На вулицях гула пістолів стрілянина,  
Добігланочі вже дванадцята година,  
А містер Стар і містер Нов, узявши в боки,  
Дискусію звели завзяту і глибоку —  
(Були вони сусіди цього дня,  
Один вперед ішов, а другий — в небуття)

Про те, куди йде світ,  
Яка жде всіх нас доля,  
Куди і як тікати слід,  
Як „Чайна” рушить в поле:  
На Місяць, чи на Марс,  
Чи далі кудись, може  
І партія яка у цім поможе?..

Обміркували все, глобально,  
І перейшли евентуально  
До справ еміграційних,  
Церковно-традиційних,  
І навіть суперечко політичних,  
Сказати б так — патріотичних.  
(Були бо Стар і Нов завзяті патріоти,  
Горою за народ, а диктатурі — проти).

Списати всю дискусію — не сила нам,  
Та й нудно було б читачам, —  
Отож ми подамо тут лише дещо —

І так вже чути: „Що він плеще?!

Де те єднання та любов?!

Тут в піку затопить сусідові готов!”

Тут Стар і Нов не медом губи мажуть,  
Ще й дезертиром друг на дружка кажуть!  
Оце картина новорічна? Така трагічна?..

— Ой ні, напевно це лиш сон, —  
Бож був і є народ,  
Що „в гору йде, хоч був запертий в льох”  
Народ віки перетривав,

Не дав себе згубити, —  
Не дастъ він і тепер себе убити!

Тож з Новим Роком, друзі-читачі!  
Хай щастя Він — цей Рік — несе удень, вночі  
І вам, і нам і Землякам усюди!  
Хай радісно зітхнуть на волі люди!

*Новоріччя 1987-88, Лос Анджелес*

## СЛОВО ПРО „УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ”

Йдуть до нас із Ульму вісті:  
В скруті „Українські вісті”,  
Наш дорадник і потіха,  
Що не раз від горя й лиха  
Вчасно нас остерігав  
І насущний хліб духовий  
„В часі лютім” подавав.

Понад двадцять років служать  
„Вісті” з Ульму вірно друзьям  
І на різних континентах  
Будяť щирі сантименти  
До Землі Дніпра і предків.  
Головне ж — той хліб духовий  
І тепер вони несуть,  
Відкидаючи половину і даючи суть.

Цим єднають і плекають  
Людей розуму і серця,  
Живій думці нема смерти.

Ще є досить побратимів,  
Що часопис цей творили  
На заранні, в початках,  
В УНРРА-ІРО-вських роках.

Був і я тоді з „Вістями”  
І зростав із їх статтями,  
Шо й казати, трудів чимало  
Ми гуртом тоді доклали —  
Тож не можемо байдуже  
Споглядать на лихо друзі?  
Ні, напевно кожен скаже:  
— Слава наша не поляже!  
І поможуть звідусіль  
Зберегти цей скарб усім.

Гей, молодшій вістяни,  
Що пізніше стали з нами  
Й не все знаєте про шлях,  
Що прослався в туги днях.

Я кажу: стандарт „Вістей”  
Легко й швидко не здобуто —  
Все це працею набуто.  
Коли душі не зчерствіли,  
А надія всім світила.

А ще й те було важливе;  
В редакції дорожили  
Принциповістю в точках  
Головних (наприклад, так):

- a) Пряма лінія державна  
(она ж є й національна,  
і концепція визвольна),  
що від Симона веде  
і представлена ДЦ;
- b) Справжня людяність і шана свого,  
що іншодумця не трактує як чужого,  
як ворога, лише як опонента;
- v) Культ сучасної літмови, — всі моменти,  
що її нормам суперечать, — киньмо геть.

\* \* \*

Напевно я не все устиг сказати  
Так слід і іншим висловитись дать.

## ВИРЯДЖАЛИ В ДОБРУ ПУТЬ

(Пісня)

Сьогодні зібралась громадка наша тут,  
Щоб друга-побраташа нам вирядить у путь.  
Можливо, ще стрінем, можливо також — ні./  
Тож хай буде щасливий десь там, у далині./ (2 рази).

Журби та печалі не треба розводить.  
Хоч серце защеміло від болю у сю мить.  
Та знаємо; доля не любить плаксунів./  
І друзям — побратимам не треба жалю слів./ (2 рази)

Хай наша громада за взір буде усім —  
І мужність та бадьорість міцніть у земляків  
Нам треба козацьке завзяття зберегти/  
Щоб молодь не забула дорогу до мети/ (2 рази).

Хвалім Творця ми, що досі живемо  
І мріємо побачити Софію і Дніпро.  
Із мріями жити й творити веселіш/  
А прийде час померти — напевно теж миліш!/  
(2 рази)

Прожить чимало — пригод скільки страшних, —  
А доля все ж ласкова нас винесла цілих!  
Бо мрії-надії плекати вміли ми/  
І гнали геть навалу клопотів і журби!.../ (2 рази)

*Чікаго, 1970*

## **РОСЛА В ЛІСІ ЯЛИНОЧКА**

Росла в лісі ялиночка  
Висока і струнка  
Узимку й влітку пишная  
Зелена вся була.

Метелиця пісні вночі  
Заводила — тікай!  
Сніжок гілки притрушував  
Гляди, не замерзай!

Почувся в лісі скрип саней  
Це їде селянин  
Худенькою конячкою  
І хлопець малий з ним.

Побачили ялиночку,  
Спішать її зрубать —  
Заплакала ялиночка,  
Лежить вже без життя.

Сьогодні причепурена  
Ялинка ожила —  
Багато втіхи й радости  
На свято принесла.

## **ТЕОДОРОВІ КУРПІТІ ДО ДНЯ ЮВІЛЕЮ ТРИДЦЯТИ П'ЯТИ ЛІТТЯ ТВОРЧОСТИ**

*„Життя коротке, та безмежна штука  
І незглибиме творче ремесло...”*

(„Семпер тіро”, Ів. Франко)

Далеко від землі, що зветься Україна,  
Скінчивши мандрів довгу путь,  
Болів поет душою за руїну,  
За гідність топтану і нищену людини  
В цупких тенетах „братьїх” пут.

В слабкому тілі дух плекав невгнутий,  
Мистецького вогню невгласний жар;  
Не слухав підшептів лукавих баламутів,  
Він Музи пильнував лиш чисті, щирі звуки,  
Мав щедрий римування дар.

Твердиню *Слова Рідного* створив  
Ще на заранні нашого Ісходу,  
І люд скитальський у Карльсфельд ходив  
Кріпити дух для дальншого походу.

Мистця різноманітну зброю уживав:  
Для чулих душ — строфу він мав ліричну,  
Оспалим і недбалим — гостру сатиричну,  
То з крищі і граніту рими карбував —  
Різьбив героїв дії історичні.

Роки минали, й ось, у цій країні,  
На нього впав страшний удар.  
Знеміг поет — і слово заніміло,  
Природа, люди пусткою світили...  
На щастя, якось він Франка згадав:

„Життя коротке, та безмежна штука...”  
І подолав душевну муку,  
Мистецтва чаром подолав —  
І гроно лірики, із болю серця вите,  
Присвячене Людині і Дружині,  
Живущим і нащадкам дав.

Приймім цей дар: на нім печать душі,  
Що плакала, втішалась і горіла,  
Що щастя візію, і жаль, і біль в тиші  
В надхненні звуки й образи втілила.

*Чікаго, березень 1966*

## ВІТАЙТЕ, НАРОДИ!

Стугоніла земля від стопи легіонів  
На Захід, на Північ, на Південь і Схід.  
Карбував римський меч щораз дальші кордони  
І бубняв рабами зажерливий Рим.

Біль мільйонів зростав, милосердя люд ждав.  
Милосердя і Божого чуда.  
І на Сході тоді, в Вифлеємській землі  
Цар Небесний прийшов поміж люди.

За зорею ішли, дар любови несли  
Пастухи та рибалки нуждені.  
Скрготали лихі слуги ката і тьми  
Фарисеї та книжники вчені:

Наближалася бо Правди тріумф —  
Із зорею кличі там, на Сході:  
— У подобі людській Божий Син звістив люд —  
Уставайте, вітайте народи!

## ІВАНОВІ ФРАНКОВІ

На життя перехресних стежках  
Ти своїм і чужим болів горем,  
І як май запахущий життя — пам'ятав:  
Кузня батька, палаючий горен,  
Гроно іскор і сяйво очей,  
Дивний захват неспаних ночей...

Розгорявся вогонь, пломенів  
У ковальського сина Івана,  
Родив тугу, і біль і страждання.  
Бо несила латати скрізь діри,  
Як душа прагне чистої ліри.  
І нераз їй до болю дітей було жаль —  
Тих пісень особистих, де туга й печаль.

Знемагав ти, поете, під краю яром  
І тепер ми, нащадки, клянемось гуртом:  
Пам'ятатимем твій заповіт:  
Будь хоч хвильку цілий чоловік!

## ОСІННІЙ ЧІКАГСЬКИЙ МІНОР

Кутає туманом,  
Осідає твянню  
Непрохана осінь за моїм вікном.  
А погляну далі —  
В Гумбольдт Парку з жалю  
Клен і явір плачуть шкарубким листом.

Вділ зсува фатально  
Осінь мрій-пляни,  
Плекані весною, влітку молоді.  
Сил нема протесту  
(Де той дзвін воскресний!)  
Щоб струсить зневіру олив'яних днів,  
Щоб вернути сонце, смак і красу слів...

А було ж недавно:  
В Гумбольдт Парку травний  
Ніжний шепотіт слався (— слухай і твори!)  
Онде небо синє,  
Хмарка смішно плине;  
Щось до клена мовить вітерець згори.

Щоб пізніш помчаться  
Он до тих дівчаток  
І торкнуть-дихнути до рожевих лиць...  
Все тобі в дарунок,  
Вибирай гатунок,  
Для мистця не шкода — обіруч бери!

Ах, я брав так мало!..  
Завжди бо здавалось:  
Ці дерева й квіти і небес блакить  
Завтра стріну знову —  
Як життя онову —  
Пошо ж тут спішить?

Гей, дійсно бувало!  
Та в Чікаго сталось,  
Шо природа раптом зрадила мистця —  
І важким туманом  
З-понад Мічігану  
Залягла над містом осінь без кінця.

## МИ ОДУМ-У ХОРИСТИ Й БАНДУРИСТИ

Ми ОДУМ-у хористи й бандуристи:  
Дівчата й хлопці, старші й діти — всі всуміш.  
Не ваблять нас ні камікси, ні твісти —  
Нам рідна пісня наймиліш.

Бринить струна, тремтить в руках бандура,  
Тремтять серця із грою, співом в такт.  
Зника з очей щоденщина понура —  
В бесмертя духа всі глядять.

Бринить струна, зближа словами пісня  
Далекі й близькі одчайдушні дні,  
І серце чус вже воскреслу ніжну  
Країну предків на Дніпрі.

Це щастя справді — юнакам, дівчатам  
Стояти поруч матері, батьків  
І спрагло в душу з піснею вбирати  
І мужній гарп і біль віків.

Чарівна мріє, предків милий краю!  
Нам не забути дум твоїх, пісень,  
Нам пісня дух гартує і еднає —  
Ми віримо у слави день!...

Ми ОДУМ-у хористи й бандуристи,  
Китастий Гриць — мистецький керівник.  
Ми всі обіт даємо урочистий  
Служить мистецтву весь наш вік!

*Чікаро, 1965*

## РОЗДІЛ IV

# ЮВІЛЕЙНЕ, ЛИСТУВАННЯ, СІМЕЙНЕ



Автор — після 80-ки.  
Фото з 1989 року

## АНАТОЛІЮ ЮРИНЯКОВІ 85

ОДУМ має багато добрих і щирих друзів. До таких осіб безперечно належить Анатоль Юриняк, який в грудні відзначить 85-річчя плодотворного життя. А. Юриняк — поет, письменник, літературний критик, публіцист і активний діяч на культурно-громадській ниві.

Його статті постійно появляються в різних газетах та журналах. Він є автором творів „Літературний твір і його автор”, „Творчі компоненти літературного твору”, „Літературні жанри — повісті, поеми і драми”, „Критичним пером”, „Камікадзе падає сам”, „На далеких шляхах”, „Справжня наречена”, „Людям і собі” (поезії) та ін.

Анатоль Юриняк народився 8 грудня 1902 року на Прокурівщині в західній частині Поділля, тепер це Хмельницька обл., в родині сільського учителя, що залишив учителювання задля сільського господарства. За советської влади переїхав він на Київщину, де учителював у так званих повних і неповних середніх школах та учився. 1929 року вступив до Київського Інституту Професійної Освіти (КІПО), який пізніше переіменували на Київський Університет ім. Тараса Шевченка і закінчив його в 1934 році. По

закінчені мовно-літературного відділу одержав диплом з правом викладати українську й російську мови та літературу.

1940 року зголосився на педагогічну працю в північній Буковині, яку тоді „візволили” від Румунії згідно домовлення Гітлера і Сталіна, і там застала його війна. В часі німецької окупації. А. Юріняк працював як педагог, і також у часописі „Український голос”, на Поділлі. В грудні 1943 року виїхав спершу до Львова, а потім Krakova, а звідти в Дрезден в Німеччині на фабричну працю. Там довелося йому пережити жахливе американське бомбардування фабрик Дрездена в 1945 році. Після капітуляції Німеччини Анатоль Юріняк був у ДП таборах в Людвігзбурзі, пізніше у Бад-Верісгофені та в Новім Ульмі, де він чотири роки працював у редакції газети „Українські вісті” та учив в Райнгард казармах літературу в гімназії. Там я з ним і познайомився, чи власне навпаки. Він прийшов до нас в п'яту клясу з книжкою під рукою як новий викладач літератури, бо попередній учитель, Дмитро Нитченко, розпустив вітрила й попрямував до Австралії. Він представився, легенько усміхнувшись, я мов Юрій Кошельняк, ваш новий учитель з української літератури. Директор школи Петро Тенянко, мов десь зайнятий, щоб мене представити, то я сам прийшов. Наша кляса на ті роки була не малою. В ній були Марія Порох, Оля Смовська, Стефа Верста, Марія Марущак, Багрій, Іван Лукаш, Богдан Чопко, Юрій Тарнавський (тепер поет-модерніст), Михайло Коротич, Микуленко, Верста, Довбня, Юліян Куляс (він в скорому часі виїхав до іншого табору) та інші яких забув. А в школі нас тоді вчили добре учителі, яких варто згадати: Симонович, Домна Порох, Балабан, Дзябенко, Антін Маланюк, Надія Фесенко, Савчук, Горун, Кавка, Нитченко та Дашкевич — учитель латини, який хотів щоб, ми „без пам'яти” цитували йому великі параграфи Овідія та промови Ціцерона, за що ми не дуже то його любили. Юрій Кошельняк, як ми узнали після кількох лекцій, літературу знов, любив і про твори та їх авторів говорив з захопленням. Деколи він нам призначив іспит, а як дехто до нього не був готовий, то просив мене, ти мов, Олексію почни з Кошельняком дискусію за якогось там автора, то він захопиться говорити й забуде за іспиту. А наступний раз ми будемо готові до іспиту.

Накінці 1949 року й А. Юриняк вибрався до США. Жив він в різних містах: в Нью-Йорку, Детройті, Міннеаполісі, Чікаго і Лос Анджелесі в Каліфорнії, де й заякорився й досі. Працював фізично на різних фабриках, заводах, косив траву, та постійно дописував до газет і журналів та видавав книжки. Тому з приємністю вітаю від всієї одумівської родини свого колишнього вчителя Анатолія Юриняка з 85-річчям та бажаю йому кріпкого здоров'я, молодості і сил для корисної праці для добра української справи, для добра України. На все добре наш Друже, Педагог!

Олексій Коновал

# ГРАМОТА

Літераторам, письменникам, журналістам, літературознавцям  
і літературному критиці АНАТОЛІЮ ЮРИНЯКОВІ  
— в день його 70-ліття з дня народження і 50-ліття  
творчої літературної діяльності — на знак пошани  
і вгряжності за нейману плідну працю на ниві української  
культури та змагань за долю в Україні.

Український Культурний Осередок (УКО)

ПЕТРО МАРЦІНІВ, Голова

Неділя, 10-го Грудня  
1972 р., Лос Анджелес,  
США

МІКОЛА І. НОВАК, КУЛЬГРЕДЕРЕНТ

ВОЛОДИМИР НИМЧА, РЕКСЕРЕТАР

**Іван Овечко**

## **КРИТИК А. ЮРИНЯК І ЙОГО КРИТИКА**

**(З нагоди виходу в світ збірки „Критичним пером”)**

До появі в 1974 році названої вгорі збірки А. Юриняк видав 5 книг; дві п'єси: „На далеких шляхах” і „Справжня наречена”, книгу дослідів літературного процесу. „Літературний твір і його автор”, книгу оповідань і повістей „Камі-кадзе падає сам” і збірку поезій „Людям і собі” та дві брошюри.

Основна риса Юриняковій критики-докладність і сумлінність. Твір, що його він плянує рецензувати, читає критик щонайменше двічі або й тричі. І в його критичних статтях про ті твори ми бачимо Юриняка — і літературознавця й історика, і письменника, і патріота. Шукає він і дуже цінить будь-які прояви національного мислення і в письменників під советською окупацією. Тому то Гончарів „Собор” також знайшов місце для його розгляду в цій книзі.

Віддаючи належне Докії Гуменній, яка „чи не одна однісінька, в еміграції перебуваючи, увічнила у мистецькій літературі Київ тридцятих і початку сорокових років нашого століття”, А. Юриняк, проте досить солідно проаналізував образ геройні в „Скарзі майбутньому” і в „Хрешчатому Ярі” і дійшов до висновку, що в першому авторка змусила геройню надмірно копиратися в собі”, маючи „часто суперечливі і неслушні скарги”, що авторка навалила на свою геройню „цілу купу проблем”. Похваливши монографію В. Гарби „На золотій ниві Поділля”, критик критично ставиться до факту ставлення майже знаку рівності „між українством і православ'ям” сьогодні в рецензованому виданні. „Це, делікатно висловлюючись, трудностварний сюрприз для читача”, — пише А. Юриняк. Сказавши дещо про „позитивне освоєння нашої літературної спадщини в галузі повістівтарства” Л. Полтавою, критик цим разом як історик і літератор, вказує на брак у творі „1709” історичності мистецької, тобто втіленої в мистецьких образах твору. Є „ювілейна”, „номенклатурна історичність”, але дійсної мистецької історичності, мовляв, майже не відчувається. Торкається Юриняк і твору В. Чапленка „Українці”, де про автора того

твору пише, що „Василь Чапленко належить до небагатьох наших письменників-белетристів, що потрапили показати в мистецьких образах ту капітальну трагедію, яку в публіцистиці бралися висвітлити і з'ясувати численні автори.” Але в розділі про стиль і „мовостиль” Чапленкової повісті подає майже на цілу сторінку список діалектизмів, що він їх вважає за недоречні. Полемізує з мовознавцем Чапленком і щодо деяких іменникових форм, що він їх, мовляв „силоміць форсую” до вжитку...

Нема можливості згадати тут у газетній статті всіх авторів і творців, що їх рецензує А. Юриняк у „Критичним пером”, та й потреби в тому нема. Ті, що дістануть цю книгу критика, не жалітимуть, бо переконаються, що це зовсім не відповідає дійсності, коли ми часом кажемо про брак української критики.

Критика і критики в нас є. В особі Анатоля Юриняка маємо солідного критика а книжка його „Критичним пером” — зразок справжньої критики. З його оцінками літературних творів можна не погоджуватися, з ними можна сперечатися, але не можна йому закинути неповажності, поверховності, однобічності або злої волі супроти авторів і їх творів як таких. Навпаки, підхід критики Юриняка до цієї справи досить діловий, розгляд кожної книжки глибокий, висновки обґрунтовані і корисні як для самого рецензованого автора, так і для іншого читача чи його творів.

Не цурається Юриняк і рецензувати кінофільмів. У статті „Режисер і письменник у фільмі” він говорить про „Тіні забутих предків” і, всупереч багатьом суперлятивним оцінкам того фільму в пресі на еміграції, А. Юриняк слушно, на нашу думку, підкреслює, що „розмов персонажів у фільмі дуже мало. Але ті, що є, зовсім позбавлені гуцульського кольориту (стор. 227). Також слушно каже автор про швидкоплинність і безтямний життєвий вир у фільмі, якого нема в повісті, але яким хоче „приголомшити глядача режисер Параджанов” (стор. 226). І взагалі „обидві головні творчі креації — Йвана і Марічки — нас не задоволили”, — пише Юрінняк.

Також театральні вистави на еміграції викликають у Юрінняка такі або інші рефлексії. Але ті рефлексії не звичайногого собі споживача-глядача, а таки знову ж вдумливого мистецтвознавця, і він красно дякує театрові „Заграва” за „мистецький подарунок” („Жанна д'Арк”, стор. 232). Із

задоволенням інформує А. Юріняк і про „Наталку-Полтавку” в Лос Анджелесі, обмежившись цим разом з того приводу напіврепортажем, а не аналізою постановки.

— о —

Другий розділ книги „Критичним пером” — це публіцистка що займає всього якихось 60 сторінок. Крім двох-трьох оригінальних і дуже добрих статей, у цьому розділі нема ані нових думок, ані чогось іншого, на що треба бути аж Юріняком — літературознавцем, критиком, письменником, істориком літератури, щоб таке написати. Таке пишуть сотки газетних дописувачів; проблеми, що Юріняк їх торкається в цьому розділі, давно відомі, про них пишуть і кричать довгими роками і все — даремно... Бо що, на приклад поможе або що помогло писати про мовно правописну дисципліну української еміграції? Або про СУЖА і СУЖК? Або й про мораль деяких видавців-редакторів? Але А. Юріняк, видаючи свою збірку критичних статей, як і майже всі інші автори, власним коштом або при допомозі рідних і приятелів, знає, як трудно буде ще раз зібратися на фінансування окремої книжки публіцистичних статей, тож і вирішив дати все в одній книзі.

Закінчується ця солідна праця-критика статтею на громадсько-політичну і національну тему: „Українська Національна Революція і Симон Петлюра.” У цій статті Юріняк виступає як політик. Не хочемо і не будемо тут з ним полемізувати з приводу тієї статті. Але так, як він радив одному з рецензованих ним поетів у тій же збірці (без останнього розділу, мовляв, книжка була б ще кращою), осмілимось і ми ствердити, що без цієї останньої статті Юріняка книга „Критичним пером” була б кращою, а як ні, то ніяк не гіршою. Чому? А тому, що будучи до максимальності об’єктивним у розгляді літературних і мистецьких творів, Юріняк не зумів таким бути в розгляді політичних подій в Україні. Бракує глибшої аналізу тих подій, забагато не зовсім обґрунтованих тверджень, помітна однобічність в оцінці людей і подій. Це своєрідна спроба знайти корені нашої прогри в 1917-1921 рр. але тільки спроба, хоч автор робить вигляд, ніби він ті корені знайшов.

Решту ж статей про школу, нашу пресу, еміграційну громаду і взагалі про націю читачі прочитають із зацікавленням і в цьому розділі ніби в додаток до головної частини

книги одного з наших чільних критиків на еміграції, при упорядкуванні якої до друку тут підписаний невимовно „смакував” її зміст глибокий і тонке відчуття автора при аналізі мистецьких творів.

І ось таку монументальну працю критика можна придбати в автора: A. Yuryniak, 1455 Sutherland St., Los Angeles, Kal. 90029 по зовсім дешевій ціні — 7 дол., а для пенсіонерів — 5 дол. І це —за 318 сторінкову книгу добросо-вісної, творчої критики!

**Іван Овечко**

## **ДО „КРУГЛОЇ ДАТИ” А. ЮРИНЯКА**

### **(75-річчя життя і 55-річчя діяльності)**

Анатоль Юриняк належить до тієї генерації, що вже підсумовує свою працю, але в той же час активно діє й далі, і тому українська громада в Каліфорнії і цю „круглу дату” — 75-річчя життя і 55-річчя активної діяльності — відзначає його авторським вечором, з активною участю й самого Ювілята. Приєднувшись до шанувальників Ювілята й учасників згаданого вечора, пригадаємо також усій українській еміграції про заслуги Анатоля Юріняка в ділянці нашого письменства.

А. Юріняк найбільше відомий серед українців як критик-літературознавець, письменник, поет, також журналіст. У збірці „Критичним пером”, виданій у 1974-му році, на понад 300 сторінках дрібного шрифту ми знаходимо глибокі, вдумливі рецензії-аналізи творів понад трьох десятків авторів, а з них найбільше еміграційних — це найменш зоране поле нашого письменства на чужині. А найменш зоране воно тому, що чесний із собою і з читачем критик-рецензент часто наражується на небезпеку втрати друзів і приятелів серед письменників, що він їх рецензує. Через цю деталь багато наших кваліфікованих критиків не застругують більше олівців, а від того якість творчості письменників не кращає, не кажучи про читацьку апатію до українських книжок та труднощі збути навіть добрих книжок добрих авторів. А коли б було більше таких, як

Юриняк, критиків і рецензентів, ситуація була б набагато ліпша. Юриняк бо не тільки вимогливий критик, а й доброзичливий.

На літературознавчому полі Анатоль Юриняк не лише критик-рецензент, а й автор кількох праць з теорії літератури. Такі його праці, як „Літературний твір і його автор” (1955), „Мистецькі компоненти літературного твору” (1964) і „Засоби й способи поетичного вислову” (1966) свідчать про знання і вміння поділитися тими знаннями з молодшими колегами пера в приступній для кожного інтелігентного читача формі.

Як письменник А. Юриняк — автор багатьох оповідань і фейлетонів („Камікадзе падає сам”, 1973, також поезій („Людям і собі”, 1972) і п’ес („На далеких шляхах”, 1955; „Справжня наречена”, другим виданням у 1972 р.). Особливо цю останню комедію в 3-ох діях варто б узяти до уваги театральним групам при наших культурно-громадських осередках: вона з життя української молоді на американському континенті, жива, актуальна, музикальна. До речі, мелодію двох пісень у цій комедії скомпонував сам автор слів. Численні речі Юриняка розкидані по газетах і журналах.

У цій ювілейній нотатці не місце для докладнішого аналізування творчого шляху Ювілята — це лише пригадка нашій читацькій публіці про одного серед нас рухливого, продуктивного культурного діяча не пересічного гатунку, а одного з визначних і при тому в різномірних ділянках українського культурно-громадського життя. Навіть у поважному віці А. Юриняк, де б він не був (а бував він у багатьох місцях США, аж поки оце чи не втретє „приземлився” знову в Каліфорнії), завжди брав активну або й головну участь у всяких культурних імпрезах, редактував газети, журнали, альманахи. Педагог з покликання, він часто „грав першу скрипку” в багатьох перших починаннях видавничого характеру для молоді. Поет з натури, він кохається в гарних поезіях наших авторів і своєю доброзичливою критикою спонукує їх до розвитку своєї творчості. А найбільшою його турботою є мовна гуляйпільщина в нашій пресі: скільки статей він написав на ту тему! Скільки заходів до поліпшення існуючого стану він уже не пробував! І сьогодні — в день Юринякового 75-річчя в грудні 1977 року — це, здається, його найбільше змушує сумувати.

Багато зробив А. Юріняк протягом своєї 55-річної діяльності. Але те „багато” виростає в куди більше, коли усвідомити, в яких матеріальнích умовинах діяв і діє Ювілят! Хай же ця пригадка про нього спонукає не тільки шанувальників Ювілята, а й усіх читачів на чужині, придбати його книжки та подбати про те, щоб дорібок визначної серед нас людини (друкований і в рукописах) став предметом більшої уваги всієї еміграції у формі видання ювілейного збірника на пошану Анатоля Юріняка! Добрячого здоров’я, Ювіляте!

## **М. Славомир**

### **ПРО КНИГУ „КРИТИЧНИМ ПЕРОМ” А. ЮРИНЯКА**

**(Фрагмент)**

Чимало уваги А. Юріняк присвятив авторським рефлексіям та роздумуванням про **молодість**, про **надію**, про **родину**, про **кохання та любов**, — цитуючи відповідні уступи книги. Ось уступ про **надію**.

„Чудодійна, страшна річ — надія. То вона, а не страх, не покірність веде засуджених на смерть, на ешафт; то вона найгордіших, найодважніших утримує від бажання кинутись на катів і в нерівній, безнадійній, але почесній боротьбі знайти смерть. Опартуністична, поблажлива, гнуучка, улеслива, вона згодна на всяке пониження, на всяку ганьбу, аби відтягти останню хвилину на міліметр далі...”

Наведемо ще цитату про родину, оскільки в нашому еміграційному суспільстві покутує вперто опінія про Винниченка як про „лівозакрутника” в питанні родини і взагалі взаємин чоловіка і жінки.

„....все — скороминуще, все мінливе: і влада і слава, і багатство, і самі покоління. Єдине, що людина має незмінного, вічного, святого, — це родина. Родина — це цемент, це єдине щастя, на яке людина може претендувати.”

Це нам імпонує.

Слушні також завваги критика про мовостиль „Соняшної машини”, наявність свіжих метафор, влучних

порівнянь, лексичне багатство (в тому й неологізми — усе це не випало з поля зору критика.

З великою насолодою прочитали ми статтю „Мова оповідань і повістей В. Винниченка” (ст. 89-95). Торкаючись питання мовного суржiku, так часто і густо подибуваного в мові Винниченкових персонажів, А. Юриняк слушно зазначає, що це власне є виявом духовного колоніалізму; в якому до революції цупко держала українську людність Москва трикольорова, а тепер держить — не випускає Москва червона. В культурному пляні цьому духовому колоніалізму сприяло те, що „наша ідейна інтелігенція мислила себе в нерозривному імперському зв'язку всіх „живих сил революції”, отож була „в російсько-імперському полоні” — розуміється, не офіційного режиму, а в духовому полоні „прогресивної” та „революційної” російської суспільності”. (В лапках — цитата автора на ст. 92).

Збірка „Критичним пером” велика, отже ми подамо ще свої враження і міркування лише про дві статті, присвячені авторам, які живуть і творять в підсоветській Україні. Сюди, насамперед, належить стаття „Велична пам'ятка минулого і дорожоказ живим”.

Під таким заголовком А. Юриняк подав розгляд повісті „Собор” Олеся Гончара (ст. 68).

Можна (бо й кортить) сказати, що дану статтю читаемо як поезію в прозі — так майстерно й справді поетично виклав критик свої рефлексії й уваги з приводу Гончарового небуденного твору. Ось послухайте початок статті:

„Багато десятків літ прожив Ізот Лобода — в минулому славний на всю околицю ливарник, а на старість громадський доглядач Скарбного — прилеглої до Зачі-плянки смуги розкішних дніпровських плавнів. Тут пишна зелень галявин чергувалася з непрохідними заростями очерету, примхливі закрути і петлі рукавів Дніпра брали в свої обійми прозорі озерця. А там дивись: чудовий гай спускався з набережних горбків до самісінької Дніпрової води.”

Варто, справді, людям оберігати такий дарунок природи; і це добровільно робить один з чільних персонажів повісті, прозваний Нечуйвітром. Поруч з головним персонажем — Миколою Баглаєм, оцей Нечуйвітер (за метрикою Ізот Лобода) та ще Миколин брат — Іван Баглай і його повісті, прозваний Нечуйвітром. Поруч з головним персонажем — „соборників”, у протиенство до ворогів Собору на

чолі з Володьком Лободою. Останнім (тобто ворогам Собору) не вдається їх ворожа акція, — і тут, на наш погляд, критик мусів би закинути О. Гончареві вибілювання дійсності. Бо ж типовим явищем в підсоветській Україні було (а почасти є далі) не збереження, а нищення пам'яток мистецтва і культури з минулих часів. Пригадати лише роки 1928–1931 з їх безоглядним руйнуванням старовинних церковних і монастирських споруд в усіх областях України.

Та, назагал, стаття добре аналізує повість Олеся Гончара, наголошуючи найцінніші її місця. Ось у розмові з металургом Генадієм та електриком Орлянченком — двома молодими скептиками — герой повісти Микола Баглай каже:

„Якась є колективна свідомість у народу, в людства — повинна ж вона передаватись у майбутнє. Повинна в пам'яті прийдущих зберегтись... Людині властиво прагнути вічності, знаходити в ній для себе мету й надіннення. Навряд чи є щось достойніше, як удосконалювати свій дух,увічнювати себе в праці, творіння своїх...”

Можна було б — бо й кортить таки — ще не одне промовисте місце зацитувати, — та чи не краще щиро порадити читачам (хто ще не читав „Критичним пером“) обов'язково перечитати цю вартісну книгу. Лише одну цитату ми таки ще подамо тут:

„Не можна будувати життя на підозрах і недовірі, не можна жити на догмах ненависті. Живе в людях щось вище за це —потреба єдності, підтримки, братерства.”

Ці слова дуже актуальні взагалі, а для нашого часу чи не найбільше — О. Гончар уклав в уста Івана Баглая, Миколиного брата. Анатоль Юріняк слушно наголошує їх „Критичним пером.“

Другим твором підсоветського автора, розгляданим нашим критиком є повість „Грань“ Олеся Лупія.

А. Юріняк, кваліфікуючи „Грань“ як репортажну повість, цим самим невисоко ставить її літературно-мистецьку вартість, проте радить нашій еміграційні молоді ознайомитися з нею як і з щирим словом „звідти“, з „країни батьків“.

З цим твердженням, безумовно, слід погодитися, як також і з важливим поміченням певної аналогії „Грані“ з повістю А. Головка „Бур'ян“, написаною і виданою в Україні в двадцятих роках — під час НЕП-у, коли творчість

українських письменників справді ще не була так „затюкана” компартійною владою, як це сталося пізніше. Ось що каже наш критик про образи головних героїв обох творів: Гриня Горішнього з „Грані” і Давида Мотузки з „Бур’яну”.

„Обидва вони ідеалісти-правдолюбці, що прагнуть „нести світло” в рідні сільські райони; обидва цнотливі, не прихильники звичайних парубоцьких розваг і утіх. Лише Мотузка більше цілеспрямований і більш наполегливий у своїй боротьбі з „бур’яном”, що прикривається партійним квитком комуніста. У Горішного нема вже й половини Мотузчиної віри й ентузіазму: за сорок років керованого московським центром „соціалістичного будівництва” тип низового комуністичного ентузіяста-ідеаліста геть знітився, розтанув.”

Від себе додамо: було б дивно, якби було інакше — адже ніде, скільки нам відомо, нема сьогодні комунізму з людянім обличчям.

На цьому й кінчаємо свої рефлексії й завважи з приводу книги „Критичним пером”, подаючи при цьому адресу автора:

A. Yugupiak, 643 Adams St. NE Mpls. Minn, 55413, USA.

Ми цілком помінули, вміщені в книзі, статті нашого автора на громадсько-політичні теми, бо в тім випадку довелось б щодо розміру вийти за рамки газетної статті; до того ж признаємося, що не маємо замилування до публіцистики в тій мірі, як до красного письменства. Нам взагалі здається, що доцільніше було б публіцистику на громадсько-політичні теми видати окремо, а коштом їх доповнити „Критичне перо” тими літературно-мистецькими нотатками й статтями, які були друковані в часописах, але в збірку не ввійшли.

**Лист до Редакції газ.  
„Українські вісті” (Детройт)  
Редакційний наголовок  
„НАМ ПИШУТЬ”**

Як приємно довідатися, що в українській громаді в США ще не перевелися люди з чутливим, доброзичливим серцем! Бо таки нераз ставало сумно, коли чув бідкання сусідів і колег про те, що — мовляв — американське підсоння висушує людей з товариськості й доброзичливості, формуючи з них глухих до близького, до громади, справді однобічних, черствих „долярменів”.

А ж тут раптово світла появіа Дмитра Грушецького в *Українських вісٹях* за 15 лютого ц.р., де він ділиться з читачами своїм сумом і жалем, бо „зсунувся з своего стану літературного критика” Анатоль Юриняк. І тут же додає: „пошана до нього солідно! (! — А.Ю.) слабне”.

Звісно — я був зворушений. Бо таки ж є чому! Така рідкоподибувана в наші дні чутливість, таке уболівання долею близького!

Та це лише тому, що на 4 сторінці матеріяли (зокрема листи до редакції) я починаю читати з кінця. А коли пізніш я перейшов до початку і прочитав увесь допис, мое зворушення зникло геть. Бо я побачив, що Дмитро Грушецький просто жартує, забавляється задля доброго настрою і наподобляє циркового фокусника. Ось послухайте, що він пише про поета Петра Косенка, який наважився був покритикувати поему „Каварня” Емми Андієвської.

.....Петро Косенко розгромлює „Каварню” ... і ані словом не згадує інші твори Андієвської. Невже цей поет **не може догадатися**, до кого стосуються ті „масні” слова. (Тут мусів би бути знак запиту. — А.Ю.). **Невже не може в думці додати дієслово до речення**, яке часто Авторка пропускає... (Тут також бракує знаку запиту. — А.Ю. Підкреслення скрізь мої).

Отже на думку п. Грушецького — поезія це рід трюкацтва, щось на кшталт циркового „ловкость рук і нікакого мошенства” — як любили висловлюватись в Одесі.

Послухати п. Грушецького, то щоб належно оцінити віршовану творчість Е. Андієвської, треба вміти читати не лише те, що в неї написано, але й те, що не написано, що

авторка мала лише в думці, але на письмі пропустила, не подала. Цього „ясновидського” хисту ні П. Косенко, ні А. Юриняк не посідають, а Дм. Грушецький посідає: в його опінії Е. Андієвська є „українська письменниця світового значення”. (Цитовано. — А.Ю.)

Здається ніхто з українських літераторів у діяспорі не посідає цього чаклунського хисту — читати те, чого нема, що не написано. Один лише Дм. Грушецький володіє цим секретом. А тому, мабуть, він один лише з-поміж усієї літераторської братії буде писати критичні пеани на слова Е. Андієвської.

Я дуже не хотів би полеміки з людьми, які посідають якісь „надприродні здібності”, бо таку полеміку трудно втримати в нормальніх рамках (адже одна сторона вже своїм чаклунським хистом розсуватиме їх). Але цей перший раз я мусів виступити, маючи на увазі нашу газету і читачів; щоб у них не створилося враження, що Анатоль Юриняк „так зсунувся з своего стану літературного критика”, що спасував перед дописувачем, який плутає поезію з цирком і вміє читати ненаписане.

А. Юриняк  
Лютий, Каліфорнія, 1987

## ПРО МИЛИХ ЗЕМЛЯКІВ І НЕ ЗОВСІМ МИЛИХ ЧИТАЧІВ „УКРАЇНСЬКИХ ВІСТЕЙ“

За свою вдачею я — якщо вірити моїм прижиттєвим біографам: Ол. Шпильці і Юл. Мовчанові (а вірити їм можна — люди солідні) — людина добродушна, до земляків дарма не чіпляється, не обмовляє й не докоряє. Звідси й висновок: назагал люди (а в першу чергу земляки) мені милі; хоч є і категорія „не зовсім милих”. Що це за категорія — зараз скажу: це — читачі нашої газети „в борг”, інкаше кажучи „післяплатники”, а також читачі „на дурняк”, тобто „позичковці в сусіда”.

Тут муши сказати, що серед цих останніх є й „злісні читачі”: вони Українські вісті читають (і то навіть зде-

більша „від перших рядків до останніх”), але передплатити не збираються, а повсякчас іх лають: „Хе, пишуть чортбатька зна що; Кому воно потрібне?; Пишуть і про Бога і про церкву, а самі ж безбожники! Це ж переважно бувші комсомольці!”

Річ ясна: це такі „не зовсім милі читачі”, що іх нічим не переконаєш — хоч кіл на голові стружи. З ними сперечатися — дурно гайти час.

Але є читачі „на дурняк” інші, сказати би так, нешкідливі, зближені до післяплатників. Погуторити з ними (попереду добренько пойвши) — справжня насолода. Поперше — ваше вухо милує „солов’їна” інтонація й стиль розмовника. Ось звичайний взірець:

— Та що ви, Анатоль Богданович?! Та я з дорогою душою передплачую — ось тільки впораюся з хатою: дах треба перекрити.

— Таж ви ще торік, — кажу йому, бо знаю, — мали це зробити! Можна б досі й забути!

— Та, знаєте, теє-сеє, то сина женив, то доньку заміж оддавав. Голова, знаєте, повна клопоту.”

Таку менш-більш „аргументацію” почуете і від післяплатника: то „наразі” телевізію треба направити, то жінці конче заманулося хустку купити (хоч тих хусток у неї „хоч греблю гати”), то час „іншуру” за авто платити — і все якось тих 30 долярів на газету бракує...

Послухаєш-покліпаєш очима: справді заморочився чоловік, співчувати б йому слід, а не докоряти: мила, добряча людина, а до того ж і земляк, по-українськи досить справно говорить, не так як інші, що ангельщизною хизуються...

## ДО ХВАЛЬНОЇ РЕДАКЦІЇ ГАЗЕТИ „УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ“

Дорогі панове!

Від народження, мавши нахил до добрих діл, (несогірш пана Возного, з „Наталки-Полтавки“) я, нижчепідписаний Анатоль Юриняк, прошу прийняти від мене скромний дар у сумі двісті (200.00) американських доларів на дальнє племкання й ширення українського друкованого слова, якому я присвятився з першого дня перебування у вільному світі.

Примітка: Безпосередній поштовх — календар: він мені нагадав, що жовтень і листопад — місяці преси.

З щирою пошаною А. Юриняк  
*Листопад, 3 дня, 1981 року*  
*Лос Анджелес*

Дорогий Пане Юриняк!

Щиро дякую Вам за несподівану пожертву, яка мене не тільки обрадувала але й приємно вразила.

Одержанючи від Вас (і то часто!) цікаві статті, завжди думаю: треба б за таку допомогу заплатити, та біда — нема чим. А тут, несподіванка, лист від Вас і чек на 200 дол.

Вашою пожертвою Ви, думаю, присоромили не тільки мене, а й багатьох з молодшої від Вас генерації (а іх так багато!), які „не помітили“, що жовтень і листопад — місяці преси.

Ще раз сердечно дякую!

Редактор  
Михайло Смик

Сергій Левицький

## КУМИР ЩАСТЯ

В людській мові нема, здається, слова з більшими кривотлумаченнями, ніж слово ЩАСТЯ. Бо й саме поняття це має великий діапазон, вміщаючи в собі і почуття суто тілесного задоволення і якості духові, напр. задоволення від виконаного обов'язку, від облегчення долі близньому, тощо. Щоправда, більшість людей вважає за щастя посідання матеріальних гараздів, багатства, а ще також сімейну, подружню гармонію. Та багатством треба вміти користуватись, бож не раз воно породжує чи штовхає до такої непогамованості бажань, що гонитва за ними і поринання в них явно шкодить людині, руйнує і її багатство і її здоров'я. Сімейна гармонія більше підходить під поняття ЩАСТЯ; проте — на жаль — її ми рідко зустрічаемо, натомість часто бачимо сімейну незгоду.

У всякому разі матеріально-тілесні гаразди й приємності далеко не покривають собою такого многозначного поняття як ЩАСТЯ. А що стосується любові до жінки, то ледве чи хто заперечить, що любов ця здебільша супроводиться стражданням (від ревнощів, від несуголосності характерів чи темпераментів і т.д.). Мусимо визнати, що лише духові вартості — непроминальні, невідбірні. Таким чином, виходить: самі одні почуттєви задоволення — без духової повноти й гармонії — не становлять щастя. Але й аспект, абсолютно позбавлений почуттєвих приємностей, (бо свідомо уникає їх), — навряд чи може бути носієм щастя.

Усе це наводить на думку, що для осягнення щастя, конче потрібна певна рівновага між духовими задоволеннями людини і фізично-почуттєвими, але з домінанцією перших.

Ta проблема щастя не полягає лише у виясненні сенсу цього поняття, але і в сліпій адорації ідеї щастя в повсюдному і повсякчасному вихваленні, яке стало незмінним атрибутом\* нашої звичайної градації вартостей. Суть питання полягає в тому — чи заслуговує сама ідея щастя того найвищого респекту, яким пройняте наше емоційне мислення? Чи нема вартостей, перед якими блідне сама ідея щастя?

\* ) Невід'ємна властивість об'єкта, його найістотніша ознака.

Ми схильні думати, що такі вартості дійсно є: **істина**, **добро і краса**, напр., вищі за щастя, хоч причетність до них може втішати щастям високорозвинені людські особи. Але для низьких, нерозвинених індивідів, ці першовартості нічого не дають, бо вони своє щастя бачать лише в потуранні своїм низьким інстинктам.

Ми вже згадували вище, що задоволення самих матеріальних потреб зовсім не гарантує нам **ЩАСТЬЯ**. Дуже знаменно, що в країнах з найвищою матеріальною стопою життя — ось як США та Швеція — кількість самогубств і психічно хворих процентово дуже висока. Отже гльорифікувати матеріальні гаразди як життєвий ідеал — не слушно. Можна навіть сказати, що непогамована гонитва за багатством, руйнуючи духовні корені **ЩАСТЬЯ** (справжнього), призводить врешті і до матеріального краху. Взагалі **ДІЙСНЕ ЩАСТЬЯ** — це дарунок долі: воно спадає людині не тоді, коли людина свідомо прикладає всі зусилля, щоб його сягти („спіймати”), а несподівано, як сюрприз, як премія до певних об’єктивних вартостей, що їх дана людина посідає. Коли ж таких вартостей їй (людині) бракує, то про щастя нічого й гадати. Бо щастя (справжнє, дійсне), є не що інше, як **СУБЄКТИВНИЙ ЕМОЦІЙНИЙ СТАН** (підкр. наше — А.Ю.), породжений реалізацією чи співучастю в певних об’єктивних вартостях.

Інша річ — почуттєві присмності-наслода нижчої ранги, як ось: пиха й любування матеріальним багатством, амбіціозна втіха, втіха й наслода здоров'ям, смачною їжею, смачними й збудними напоями, втіха сексуальна. Ці нижчої ранги вартості сягається свідомим зусиллям, навіть гонитвою за ними, ну й дрібки таланту. Цим „дрібнатам” далеко до справжнього щастя, хоч у повсякденному обході це слово до них залюбики прикладається. Ми рішучо відмежовуємо ці ефемериди\*\*) від поважного поняття **ЩАСТЬЯ**. Адже ніхто всерйоз не заперечить, що амбітність-ненаситна і тому шкодить насамперед її носієві; що багатство матеріальне і здоров'я фізичне наражені повсякчас на втрату; що пересит сексуальними втіхами псує здоров'я і породжує відразу до жінок і сімейного життя. Сказаного цілком досить, щоб визнати беззваргісність згаданих мінутних утіх і

---

\*\*) Буквально: одноденки, щось нетривке, скороминуше, (походить з грецької мови).

звернути очі в бік дійсного щастя — душевної гармонії, коли ми забуваємо про себе в пориві самовіддання близьньому, служінню громаді. Це добре висловив Пастернак поетичною строфою (подаємо в нашому перекладі):

„Ціль творчості-самовіддання,  
Не галас, не бундючний мах.  
Огидно, значення й ваги не мавши,  
Буть притчею в людських устах.”

Пастернак говорив про самовіддання лише в аспекті творчості, але воно є першою умовою справжнього нее-гоїстичного щастя. У цім уся суть: щастя не здобувається силоміць, лише „дарується” нам, розуміється, якщо ми цього достойні. Забуття себе — перша умова осягнення дійсного щастя, позбавленого вже цілком егоїстичного налету, щастя чистого (підкр. наше — А.Ю.).

Протилежно до цього, те егоїстичне прагнення щастя, про яке записано в Американській конституції, є цілком хибним ідеалом, отруеним егоїстичним і потенційно аморальним евдемонізмом\*\*\*). Проте і тут є своє здорове ядро: це той заклик до самореалізації, до влаштування своєї долі відповідно до власних вроджених схильностей. У всякому разі егоїзм ніколи не може бути ідеалом, а прагнення щастя в звичайному розумінні наскрізь просякнуте егоїзмом, байдужістю до близького і близьке до самозакоханості.

З проблемою щастя щільно пов’язані питання добра і зла. Тут слід зазначити, що само по собі ЩАСТЬ є етично невтіральною категорією. В етичному аспекті беручи, всім абсолютно байдуже, чи дана людина щаслива, чи ні. Можна бути щасливим, але до добра зовсім непричे�тним. У цім зв’язку варто нагадати погляди видатного, хоч і майже забутого сьогодні німецького філософа Макса Шелера. Він розрізняв „периферійні” почуття, що дотичать лише почуттєвій сфері людини, і почуття „центральні”, які охоплюють всю людську особистість цілком. Наскільки обидві сфери почуттів різні, відмінні, може свідчити приклад людини, погрузлої в почуттєвих насолодах, але водночас мордованої гризотами совісти, які в’ідаються в людину відчутніше, глибше ніж дознавані нею почуттєві насолоди. І навпаки — про-

---

\*\*\*) Життєвий принцип, що підпорядковує мораль прагненню щастя — як найвищому законові людського життя.

довжує Шелер: відчувана людиною духовна насолода дає силу перемогти навіть найтяжчі тілесні страждання.

Шелер називає ці духові почуття „персонними” і додає, що глибінь і своєрідність цих „персонних” почувань нема з чим порівняти.

Шелер далі каже: „Утіха нагороди і відраза покарання ніколи не можуть досягти тієї центральності і глибини, які властиві радості в добром хотінні і стражданню в злому.”

Шелер, безумовно, має рацію, твердячи, що добра людина, в самім глибу, в сокровенності своєї істоти не може почуватися нещасною, хоч би ж які навалились на неї зовнішні лиха; а злобна людина не може бути внутрішньо щаслива, хоч би користала з повні давнішніх (матеріально-тілесних) гараздів. Злобна людина може відчувати лише вдоволення від свого зовнішнього тріумфу, але внутрі своєї істоти вона позбавлена тієї гармонії, яка є неодмінною умовою справжнього щастя.

У зв’язку з цим хочеться нагадати речення письменника Ф. Достоєвського: „Щастя не в любовних утіхах, а у високій гармонії духа.” Цієї гармонії цілком позбавлена злобна людина.

А взагалі — як ми це вже й попереду зазначили — щастя не є однозначнівим поняттям: його якісна градація, його ієрархічна структура широка, починаючи звичайною тваринною втіхою чи задоволенням і кінчаючись гармонією духа в людині, яка та гармонія і становить головну суб’єктивну вартість, осягнену на землі. І потрібно рішучо відмежувати дійсне щастя від утіхи лоскотання своєї амбіції, а також від сухо сексуальних утіх. Ці елементи можуть іноді становити істотні складники щастя, але ніколи не стануть головним його покажчиком: цей привілей належить єдино гармонії душі.

Звідси й кінцевий висновок: намагання осягти щастя мусить супроводитися процесом сублімації — простування щораз далі вгору по сходах самовіддання, жертвенності, свідомого відпекування одусіх елементів егоїзму. Без цього намагання осягти щастя раз-у-раз заводить на манівці аморального „смакування життєвих утіх”, що здебільша кінчається повним життєвим банкрутством.

(За статтею Сергія Левицького в газ. „Народне Слово”.  
Скорочено подав А. Юриняк.

## МОРАЛЬНА НЕПИСЬМЕННІСТЬ

Збільшення злочинів у світі пов'язане із загальним занепадом моралі. Однією з причин цього занепаду є те, що елементарні моральні істини: „Не вбивай”, „Не кради” не прищеплюють дітям, принаймні в школах, бо, мовляв, не було б впровадженням у школах релігії (а це, з погляду сучасних ультралібералів, є „смертельний гріх”). Але й саме розуміння суті моралі у дорослих у західної інтелігенції й особливо у півінтелігенції змушує бажати кращого. Маємо на увазі не всю інтелігенцію, а її меншість лібералів-ліваків. Саме вони сьогодні „ведуть першу скрипку”, засвоївши „істину” про релятивність, дискусійність всякої моралі. На думку лібералів-ліваків, людина є „тільки” продукт соціального середовища й успадкованих нею біологічних інстинктів. До релігії середовище лівих інтелектуалів ставиться або байдуже, або вважає її реакційною ілюзією, — недарма в цім середовищі так багато марксистів і фройдистів.

Саму свободу ліберали-ліваки розуміють як вседозволеність, обмежену лише паперовими рамками юридичних приписів. Про внутрішню, моральну свободу від них не почуєш. Це з середовища лівліберальної інтелігенції виходять адвокати, які не за страх, а за совість захищають злочинців, домагаючись, щоб їм зменшували до мінімума кару або взагалі відпускали на волю. Бо ж, мовляв, винуваті не злочинці, а „недосконале середовище”, яке пхає людей на злочин.

Ці „передові” ідеї, переходячи від інтелігенції до напів-інтелігенції, неминучо примітивізуються, вульгаризуються, аж до визнання „права на злочин” (в дусі негативних персонажів Достоєвського, але без їх титанічної внутрішньої боротьби, без мук совісти). Тут мова не тільки про самі тези, говошені героями Достоєвського, скільки про той „ дух вседозволеності”, котрими вони пересякнуті. Адже висловився сам Достоєвський, що „ідеї літають у повітрі, але неодмінно за Законами.” Тези про природне, тільки природне (у цім „тільки” вся суть) походження людини і як підґрунтя всілякої моралі — ці далеко не нові тези — ввійшли „в плоть і кров” мислення сучасної інтелігенції і

напівінтелігенції. Сами з себе вони зовсім не зобов'язують до висновку, що все, в тому й убивство, дозволене. Але вони створюють ту духову - антидухову атмосферу, коли аморальні висновки напрошуються сами.

Деякі американські діячі усвідомлювали потенціяльну небезпеку цих ліберальних тез, але заходи, вживані ними для знешкодження згубного впливу цих тез, були дуже поверхові, грубуваті й не досягали мети. Ось напр., у стейті Теннессі в двадцятих роках було заборонено викладати в школах теорію Дарвіна. Це лише викликало у людності зрозумілий протест і протидію. Адже шкідливість не в дарвінізмі, а в тих некритичних висновках, що з нього роблять ліваки. Можливі й інші тлумачення еволюції природи. Тейар де Шарден напр., також прихильник „космічної еволюції”, але вважає, що вона відбувається згідно з божественным пляном, в напрямку до пункту „омега” — приєднанню людини до світу божества. Сучасний християнський екзистенціалізм, включно з Бердяєвим, не заперечують фактів еволюції, але вважають, що людина — це синтеза природного і надприродного, що совість і релігію неможливо з'ясувати еволюцією, але тільки потенціальною наявністю в людині образу Божого.

Поет Алексей Толстой — людина глибоко релігійна і ворожа будь-якому запереченню релігії й моралі, свого часу виступив проти спроб Тимашова заборонити в Росії дарвінізм. Йому належать дотепні віршовані рядки:

„Хотів Дарвін від худоби  
Нас підняти до людей.  
Його ж учні (яка шкода!)  
З досконалих цих ідей  
Препаскудний роблять вжиток:  
Люд вертають до корита.”

Більшість сучасної інтелігенції вважає, що всяка мораль — річ умовна, релятивна. Це неморальне кредо призводить до того, що значний відсоток молоді робить ось такий висновок: мораль взагалі є недоумок, забобон. Отже іншими словами кажучи, в аморальності молоді, дітей винні їх батьки й матері, які до релігії та моралі ставляться байдужо, а тому й не можуть дати своїм дітям проти-отрутних ліків супроти аморальності.

Додамо для ясності: для величезної більшості сучасних злочинців взагалі не існує питання — абсолютна

мораль чи умовна, релятивна? Через свою примітивність ця більшість навряд чи зрозуміла б саму суть питання. Вона взагалі не має поняття, що таке моральне добро (чи зло), бувши морально неграмотна й зацікавлена лише тим, наскільки технічно дается здійснити задуманий злочин і уникнути спіймання та кари.

Кажучи про неповнолітніх злочинців у совєтських концентраках, Солженіцин писав: „В їх свідомості нема ніякого контрольного прапорця поміж дозволеним і недозволеним, а вже зовсім нема ніякого уявлення про добро і зло. Для них то все добре, чого їм хочеться, і все те погане, що їм заважає.” Краще про моральну неграмотність не скажеш! І хоча то було написано про совєтських вуркаганів, воно проте цілком може бути прикладане й до західних моральних виродків. Совєтські урки люблять грати в карти, при чому ставкою є, скажемо, пальто нічого не відаючої про це жертви. В Америці більш звично чекати на жертву біля елевейтора і вскочити в останню мить, натиснути кнопку і вспіти не лише пограбувати, але й по-звірячому побити нещасну жертву. Модним стало також скоплення закладників.

Але в даній статті нам більше хотілося б говорити про той психологічний клімат, котрий обумовлює всі такі випадки аморальності, — більше ніж про конкретні приклади, і без того відомі читачам із щоденної преси.

На наших очах (і то не від сьогодні), відбувається моторошно жахливий процес розкладу людського образу в людині (підкресл. перекладача). Про це говорив Бердяєв і багато інших релігійних філософів, чутливих до „ходу часу” (Кал Ясперс, Габріель Марсело та ін.). Цей процес розкладу можна пояснити з допомогою понять психоаналізи. Відбувається ось таке: всі вартості духовної культури можна розглядати як продукти сублімації, тобто перетворення нижчих „підсвідомих” потягнень у духову енергію, скеровану на вартості вищого ряду (категорії). Такий процес сублімації особливо був прикметний для 19 століття (вікторіянський період). Результатом був нагромаджений **моральний капітал вищих вартостей** (підкр. наша — А.Ю.), користування („споживання”) яким передавалося з покоління в покоління.

І ось з якогось часу почався зворотний процес — розтрачування морального і культурного капіталу, процес, що його Макс Шелер влучно назвав „ДЕСУБЛІМАЦІЄЮ”.

В ході цього процесу піддані профанації, оплюгавленню, етичні, естетичні і (найбільше) релігійні вартості, призбирані й устійнені людством попереду. Як при розкладі атомного ядра, так і тут відбувається „визволення” колосальної енергії. Але ця енергія скерована на руйництво, а не на творчість.

Замість колишніх заборон, тепер культивується вседозволеність, замість романтичної закоханості — статева розпуста, замість краси — потворність, замість музики — антимузика, замість релігії — агностицизм або навіть прямий атеїзм. Відбувається, повторюємо, профанація вищих цінностей, стягнення їх донизу, на ступінь вартостей нижчих, легше здобуваних. Сучасна дослівно в злочини закохана молодь лише доводить цей процес до кінця. Бо від профанації моральних вартостей до повного морального анальфабетства — лише один крок. Усе це в наслідку дає ВАРВАРИЗАЦІЮ (зворот до здичавіння) СВІДОМОСТИ і ПІДСВІДОМОСТИ. Але сучасне здичавіння гірше, небезпечніше за історичне, бо воно **озброєне сучасною технікою** (підкр. перекладача).

*Скорочений переклад з російського*

**П. Муравйов**

## **ВЕЧІРНЯ ІДИЛІЯ**

Вечір. У домі тиша. Ми, тобто я і дружина, сидимо під лямпою: Я — в кріслі, дружина — на канапі; обое читаємо.

Випадково, поглянувши на годинник, я помічаю, що скоро буде десята година — час, коли починається мій улюблений фільм — життя природи. Я встаю і вмикаю телевізор, потім вертаюся в крісло.

Дружина перекинула погляд від газети на мене: — Що ти поставив?

— Зараз показуватимуть диких тварин, — кажу їй.

— Тобто як же це? Ти ж знаєш, що о десятій — моя програма.

— Так, але сьогодні покажуть вовків.

— Ну так що?

— Російських вовків! — майже кричу до неї. — Розумієш, російських!

Але дружина не хоче розуміти: — Я через тебе пропустила вже три передачі. Минулої неділі я пропустила передачу через твій бокс, котрого...

— Алеж це був матч на звання чемпіона! — перебиваю я жінку.

— Матч тривав лише півтора раунда, а потім ти дивився інші передачі. А попереднього тижня...

Пам'ять у жінки на понесені нею заради мене жертви вкидає мене в розпуку. Я встаю і переключаю телевізор на її станцію. Вертаючись на своє місце я невдоволено бурмочу: не розумію, що гарного в цій беліберді! Щоразу те саме: сваряться, чинять пакость одне одному, деруться — і все за якісі там виноградники!

— Виноградники — це в іншій програмі, — поправляє мене дружина. — І не заваджай, вже почалося.

Я демонстративно хапаю першу-ліпшу книжку і завзято перегортаю сторінки, наче щось шукаючи. Але одним оком я все поглядаю на екран. За хвилину я видаю з себе єхидний смішок, потім ще. Але що жінка на них не реагує, то я саркастично коментую вголос:

— Ну ось, я так і знав: не встигли почати, а мамаша котиться шкереберть зі сходів, а доня вагітною вернувшись до покинутого мужа, вясняє, що він небайдужий до мужчин. А тим часом сестричка...

Дружина сердито обриває мене:

— Не заваджай мені дивитися!

— А сестричка, — не здається я, — вже зійшлася з наркоманом, котрий...

Жінка правди не любить, іритує: — Та перестань же, ради Бога! Не подобається тобі — не дивись. І взагалі — якщо тобі так хочеться насолоджуватись своїми вовками, то крокуй у спальню!

Ось це то любо та мило! Вона ж прекрасно знає, що в спальні у нас телевізор чорно-білий, а на чорно-білому які ж там вовки! Я обурено жбурляю книжку на столик і виходжу геть.

А спальня наша не огортається, холодюка така, як взимку за полярним колом. Та й TiVi до вовків ще не дотюпав, а показує якийсь виводок паскудних качок. Роз-

нервований, я вертаюсь у вітальню. Жінка непорозуміло дивиться на мене: — Що трапилося?

Але я роблю кам'яне обличчя і мовчки беруся знову за книжку — твори Чехова.

Минулого року сповнилося 125 р. з дня народин письменника, і я дав собі обіцянку прочитати всі його твори від початку до кінця. Я Чехова дуже люблю. Але тепер, коли настрій геть зіпсую, дещо в оповіді „Іонич” мене дратує. Починається твір фразою „Мороз міцнів”, що здається мені банальним і навіть з присмаком насміху, цілком недоречного, в дусі отого:

„Служив Гаврила хлібопеком,  
Гаврила булки випікав...”

Та коли я крадькома поглянув убік дружини, то завважив, що очі в неї стulenі. Я обережно помахав у неї перед обличчям рукою і, впевнившись, що вона задрімала, тихенько, як злодій, підкрався до телевізора і переключив його на мою станцію, я потрапляю якраз на вітчизняних вовків, вгодованих, тупомордих, як генерал КГБ. Я аж усміхнувся, згадавши досить відоме спостереження, що господарі частенько стають подібними до своїх чотироногих друзів. А вони в цей час улаштовують у лісі справжню криваву вакханалію: достається від них і оленям, і зайцям, і навіть мацюпінькому мишаті. Така безглузда жорстокість мене бісить, і я полегшено зідхаю, коли нарешті здоровенний кабан також подібний на одного з генералів, так „піддав жару” вовкам, що вони кинулися від нього вrozтіч.

Мене можуть спитати: чому я маю таку носталгічну цікавість до вовчих „спектаклів”? Я скажу: вовки ще з дитинства представлялись мені наче згустком жорстокості — і то не лише по оповідях людей та літератури, але й по особистих спостереженнях.

Річ у тім, що три роки мого дитинства я провів у закритім учбовім закладі, що містився в старовинному замкові в горах Словенії. Зими там суворі, морози такі, що пальці моментально прилипали до металевої ручки забавкового пістоля. Два рази бачив замерзлих у повітрі ворон — вони падали просто в сніг при дорозі. Бувало, цілими днями ми не могли вийти з помешкань „показати носа” на двір —така була заметіль. А одного дня нас посадили на голодний пайок. Сталося це ось чому.

З усіх сторін наш замок облягали дрімучі ліси, а в них — повно вовків. Під час сильних морозів вони втрачають нюх і скаженіють від голоду, а тому нападають не лише на тварин, але й на людей. Це спричинило кризу нашого харчування, бо фармери, які привозили нам харчі кінними підводами (авт вони не мали), боялися вовків і постачання припинили. Декілька днів ми мусіли їсти самі коржі із тухлої муки. З настанням темряви вовки дослівно облягали наш замок і ми не могли спати, жахаючись моторошного вовчого виття. А вранці, висунувши з остраком носа за браму, ми спостерігали безліч вовчих слідів.

Поки я був у полоні своїх „вовчих спогадів”, на екрані показували вже риб. Дивитися на них я не люблю — нудно дуже; тому я знову беруся за книжку, чекаючи, поки екран покаже моїх улюблениців-ведмедів.

По якомусь часі екран, справді, ясніє; на фоні блакитного неба — ліс, строкатий, як на вітражах Шагала. Враз на фоні лісу з'являється мохнатий велетень-ведмедиця з двома малищами. Трійка спокійно зриває з куща ягоди і некванно істі; картина була б зовсім ідилічна, якби з подальших кущів не виглядав фотoreporter з апаратом.

Та раптом на сцені з'являється олень. Він трохи шкандібає і завваживши ведмежу трійку, зупиняється, наче вкопаний. Ведмедиця відвернулася від ягідного куща і грізко гарчить. Олень мляво відступає: задня нога у нього пошкоджена. Ведмедиця, збагнувши це, хижо кидається на оленя. Мені стає моторошно — я хапаю на столику цигарку і нервово закурюю... Слава Богу, оленеві вдалося відбити ведмежу атаку.

Та від цього ведмедиця лише дужче лютиться і...

— Ти що дивишся? — зненацька чую жінчин голосок.

Я здригую, наче спросоня, і до неї: — Це ведмеді вже...

— Я бачу сама, що ведмеді. Але я хотіла б додивитися мою програму.

Мене захльостує обурення: — Ось це мені подобається! Як же ти будеш додивлятися те, чого не бачила? Адже ти спала!

— Нічого подібного, — в живі очі бреше дружинонька. Я лише закривала очі на час рекламної передачі.

Мої очі роз'їжджаються в різні боки: одним я обурено дилюсь на дружину, другим слідкую за драмою на екрані...

І другий напад ведмедиці відбито. Але агресивність її щораз більша: оскаженівши від невдач, вона кидається на оленя пробоєм.

Якби олень здогадався був стрінути її косо, бічним ударом рогів, то ведмедиці напевно було б непереливки, може й зовсім капут. Коли ж недотепа — олень прийняв її атаку прямо в лоб — і ведмедиця прослизнула поміж оленевими рогами та вхопила зубами його за чуб. Олень щосили намагався струсити ведмедицю з чола, та безуспішно, і його голова під страшним тягарем повільно, але неухильно хилиться долу.

Я не витримую і зриваюсь на ноги.

— Ладно! — трагічно кажу дружині: — можеш дивитися свою баланду!. З цими словами я крокую до телевізора. Та дружина спиняє мене схвильовано: — Почекай! Бідний олень...

Та олень уже впав на коліна. Він приречений... Не слухаючи дружини, я переключаю тіві.

І ось на екрані замигали знову знайомі обличчя. Татусь лупцює якогось розхлябаного телепня, що нібіто розбестив його синочка; телепень однак „дає здачі” татусеві теж добряче, аж доводиться стороннім іх розняті, і телепня ведуть либонь до шпиталю. Тоді на сцені появляється перша дружина татуся і з плачем заявляє, що парубка скалічено даремно, бо він уже два роки перебуває з нею в любовному зв’язку. Всі ахають, а татусь робить телячі очі — і падає з несподіванки в крісло.

На цьому передача закінчується, а я зловтішно, скидаючи очима на дружину, скандую: — І який дурень змонтував усю цю беліберду!

Дружина почуває себе трохи ніяково і невдоволено цідить:

— Дійсно, сьогодні вийшла трохи наївна. Зате які ж актори!

— І актори дурні, — кажу я безапеляційним тоном. Зрештою, це твій бізнес. Не заваджай мені читати!

І я з маскою переможця на лиці беру в руки збірник чеховських драм.

*Переклад російського тексту з маленьким скороченням.  
Лос Анджелес, 1986*

## ДО 70-ТИ ЛІТТЯ КОЛЕГИ ПЕРА А. ЮРИНЯКА

Дійшов ти чесно з музою своєю,  
Як воїн правди, до семидесяти літ.  
У день твого, колего, ювілею  
Прийми ж від мене поздоровлення й привіт.  
Прийми хвалу за зустрічі зі мною  
В Детройті, Мюнхені, в прозорості і сні  
Ти завжди й скрізь лиш дихав чужиною,  
А жив для щастя Української землі.  
Себе віддавши чесно Україні,  
Ішов ти випрямлено, щоб там не було  
Живи ж і далі так, як і донині  
Усім на радість нам, а ворогу на зло!

Петро Карпенко-Криниця  
2.X.72



Сценка з авторського вечора А. Юриняка в Лос Анджелесі  
в день 70-ліття. Зліва — Прокопій, праворуч Гевко (Дах)

**Павло Вухач**

## **НАШИМ ЮВІЛЯТАМ**

**I**

**Знавцеві усіх тайн літератури,  
Юрієві Анатольському,  
до його „Близьких двох сороківок”:**

Він не лише поет, прозаїк,  
Мовознавець й публіцист!  
Він ще й магік! Має навик  
У жінок будить літхист!

Він одній, в її Дзеркала  
Цілі ночі заглядав! —  
Поки в них не показалась  
Так, як він хотів, бажав!...  
Віват! Віват! Наш Ювілят! Віват!

**II**

**Співцеві „Правди і краси”,  
Бардові Богутичеві, —  
до його „Повноліття”:  
(про Славутича)**

Місяць січень, — це не грудень!  
Січень — свято! А не будень!  
В січні ж рік новий з'явивсь!  
Ба, ще й більше сталося чудо!  
В Благодатнім, з буйним чубом,  
Нам Богутич народивсь!

І до тижня, хто б повірив!  
Переклав сонет Шекспірів!  
Бездоганно й просто сам!  
І це сталося у січні!  
Тож, шануймо щедрі січні! —  
Січень дав поета нам!  
Віват! Віват! Наш Ювілят! Віват!

# **ПРОГРАМА АВТОРСЬКОГО ВЕЧОРА В МІННЕАПОЛІСІ**

**29 лютого 1976 р., 4:30 по обіді, заля Св. Михаїла**  
**Президія: О.Ф. Костюк (Літ. Мист. Клуб), О. Хоролець**  
**(Культ.-освіт. реф.), О. Полець (Укр. Прав. Школа),**  
**Анатоль ЮРИНЯК — письменник.**

## **I частина**

1. Відкриття і вступне слово — О.Ф. Костюк
  2. Дещо про мій творчий шлях (загально) — Автор
  3. Ми з України (деклям.) — О. Хоролець
  4. Лист на Батьківщину сестрам — О. Колісниченко
  5. Я трьох синів кохав, пестив (поема) — А. Юріняк
  6. Остання пісня Мазепи (балаада) — Г. Левицька
  7. Багато літ минуло (дует) — О. Хоролець; А. Юріняк
  8. Збудилась у зриві (деклям.) — О. Колісниченко
  9. Заспівай мені, заграй (деклям.) — А. Юріняк
  10. Мої поезії та мої п'єси — Автор.
- 

Перерва 10 хвилин

---

## **II частина**

1. Мої повістярські твори — Автор
2. Різдво на чужині (деклям.) — О. Хоролець
3. Пам'яті п'ятисот (деклям.) — О. Колісниченко
4. Соната маленької королеви — О. Соловей
5. За волю братів (за народ. переказом) — Г. Левицька
6. Прийшла весна (спів) — платівка
7. Осінній шкіц (мініатюра) — О. Соловей
8. Співаймо сьогодні (збірна мельодеклямація) —  
О. Хоролець, Ф. Куприн, А. Юріняк

## ПРО СЕБЕ, ПРО ЗЕМЛЯКІВ І ПРО НАШУ ГАЗЕТУ

Прочитав я новорічний Заклик Видавничої Спілки нашої газети. Я вже на порозі до вісімдесяткі (свого життя) і не дуже схильний розчулюватись; але тут мене таки „розібрало”: добре написано, доходить до розуму і серця читача!

І пригадав я собі — либо нь також новорічну — статтю, що її до „УВістей” (вони тоді були в Новому Ульмі, в Німеччині) надіслав поштою Семен Підгайний (він не жив тоді в Н. Ульмі, але часто наїздив, бувши заступником І. П. Багряного „по партійній лінії”). Стаття була мажорна, мобілізуюча, але мала якийсь невиразний шабльоновий наголовок, що не сподобався А. Гакові (Мартинові Задеці).

А треба сказати, що в „Українських Вістях” весь матеріял для газети мусів перейти через руки А. Гака як мовного редактора (більшість сучасних наших газет мовного редактора не мають, а тому мова їх (за невеликим винятком) кульгає — в одних більше, в одних менше). Наявність мовного редактора в „УВ” зумовлювала, чи пак забезпечувала визнаний факт, що мова і стиль цієї газети був, сказати б по-нинішньому — цілком **ОКЕЙ**. Дрібні матеріали, чи взагалі матеріяли не принципової ваги, А. Гак або схвалював до друку, або ні сам, тобто був їх першою і останньою інстанцією. Але в цім випадку перед ним була стаття важлива, пера заступника лідера УРДП, на внутріукраїнську тему, написана з притаманним С. Підгайному запалом. Тож А. Гак покликав мене (за тодішнім розподілом редакційних обов'язків українська проблематика належала до мене).

Прочитавши удвох статтю С. Підгайногого, ми її схвалили на передовицю; але наголовок (не пригадую його сьогодні) нас не задовольняв. Поки я укладав у голові свій проект, А. Гак уже писав олівцем: „**З розгорнутими пропорами — вперед!**” На такий „бойовик” я відразу погодився.

І що ви, шановні читачі, гадаєте?! На протязі найближчих двох-трьох тижнів ми мали понад 30 нових передплатників! І майже кожен із них писав до редакції. „Розворушили ви мене вздовж і впоперек”, — писав якийсь добродій, як видно, з порядною дозою гумору. Інший знов (наче змовившись з попереднім) писав: „Що мене стаття С. Підгайногого зачепила за саму душеньку — це не диво. Але що

моя Секлета — тобто ніби жіночка — розчулилась геть, то це таки річ небувала. Де ж пак: присікалась до мене: „Пошли негайно ім (тобто „УВ“) скількись марок: ти ж давно вже винен!”

Еге ж, було колись... Були ми тоді бідні, на утриманні УНРИ та IPO. Але до свого часопису таки горнулися, читали і передплачували.

Невже тепер ми так зматеріалізувалися і зачерствіли, що нам не промовить, не зачепить за серце такий щирий заклик Видавництва? Адже дійсно сором нам, вченим та письменним (а неписьменних же поміж нами нема!) що наша газета, перетривавши всі негоди і перекочувавши з Німеччини до США, і досі має лише 1450 передплатників! Просто аж не віриться, щоб ми так збайдужніли, щоб ми, маючи хати, маючи хліб і до хліба, не могли досі бодай подвоїти названу кількість передплатників.

Як пенсіонер сам (до речі сказавши, з невеликою пенсією) я — крім регулярного дописування до преси, найперше до „УВ“ (а дописування — це таки праця — тут повну раци ю має Віталій Бендер) я ще час до часу даю на пресфонд якусь десятку, не чуючи себе скривдженим чи збіднілим. І зараз, посилаючи нашій газеті 50 доларів, я закликаю всіх пенсіонерів (бо вони мають більше часу на читання) з усіх областей України **передплатити „Українські вісті“, а хто є передплатником, нехай на протязі цього, 1981 року, внесе на пресфонд 50 доларів.** Хай 1981 рік буде знаменним не лише новим президентським курсом, а й подвоєнням успіху „Українських віостей“!

Окремо хочу промовити до своїх найтісніших земляків — подолян. Поділля (нинішня Хмельницька і Вінницька області) — батьківщина найкращого українського повістяра й стиліста Михайла Коцюбинського, також автора непревершених віршованих гуморесок-співомовок Степана Руданського; на Поділлі найдовше трималася наша національна державність — УНР. Поділля і Волинь є природними соборниками-зв’язковими осередньо-східних і західних областей українського материка. Отож — друзі подоляни і волиняки! Вже з рациї свого єднального географічного становища ви повинні бути творчим, конструктивним елементом нації. А „Українські вісті“ завжди дотримувались саме такої конструктивної державницької настанови. Тож усі земляки Поділля і Волині повинні негайно включитися в нашу

сьогорічну кампанію: ТРИ ТИСЯЧІ передплатників „УВ” до кінця 1981 року! Нехай за тих, що не зможуть, дадуть ті, що зможуть!

**Анатоль Юриняк**  
„Укр. Вісті”, лютий 1981



Авторів син Леонід,  
коли йому було 18 років.  
(Фото з 1955 р.)



Єдиний авторів меценат  
— донька Мирослава в  
останній класі гайскул.



Фото: внучка Ліда і внук Ерик-Андрій — по боках;  
донька Мирослава і з'ять Володимир — в центрі.  
Рік 1989, січень.

**Юліян Мовчан**

## **ВІСІМДЕСЯТИП'ЯТИРІЧЧЯ АНАТОЛЯ ЮРИНЯКА**

### **ПИСЬМЕННИКА, КРИТИКА, ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЯ**

Так, постійному дописувачеві нашої газети Анатолієві Богдановичу Юринякові 8-го грудня ц.р. сповниться 85 років трудолюбивого і творчого життя. Ще так недавно ми відзначали його 80-річчя, а тепер йому вже „стукнуло” 85. Хоч число ще аж ніяк не є рекордове, бо серед наших майстрів пера та мистців вже є такі, яким вже „перевалило” понад 90 років і вони ще й досі працюють і творять, проте число 85-„солідне” число і для громадянства напевно цікаво знати бодай дещо про людину, яка в тяжких (для письменника) умовах еміграції написала і видала понад 10 солідних книжок — не кажучи про численні статті порозкидувані по наших різних газетах та журналах. Але спочатку бодай дещо з його біографії.

Народився Ювіляр на Поділлі біля Проскурова в родині вчителя церковноприходської школи та заможної селянки. Після закінчення початкової школи та гімназії в Кам'янці-Подільському, Юрінський, поступає до Київського Інституту Професійної Освіти, закінчення якого дає йому не тільки формально вищу освіту, але також і фах учителя. Пізніше вісім років учителювання для нього були одночасно роками наполегливої праці над собою в улюблений ділянці літературознавства.

1922 року в газеті *Сільська біднота* вперше було надруковано першу поезію Анатоля Юрінського. Це значить, що в цьому році припадає також 65-ти річчя початку його літературної діяльності.

Оскільки в невеликій статті не можливо написати все, що людина створила впродовж свого життя, тому майже

кожна ювілейна стаття мимоволі грішить поверховістю та схематизмом. В даному випадку це особливо стосується з причини багатогранної літературної діяльності А. Юриняка, який є одночасно і поетом, і письменником-новелістом, і драматургом, і літературним критиком. Про цю свою в певній мірі невільну, бо обумовлену життєвими обставинами „багатогранність”, Ювіляр згадував ще з нагоди свого 75-ти річчя, кажучи так:

„Згубивши добру двадцятку років свідомого життя підsovєтською владою, я з виїздом в еміграцію мусів якомога швидше надолужити втрачене. А не мавши зможи раніше перевірити — в якій галузі літературної творчості я „найдужчий” і тому найбільше можу бути корисним для рідного суспільства я пробував свої сили і в поезії, і в драматургії, і в повістярстві. Отак з-під моого пера з'явились спершу дві п’еси — „На далеких шляхах” і „Справжня наречена”, потім — збірка поезій „Людям і собі” та збірка оповідань та фейлетонів „Камікадзе падає сам”.

„Але водночас, — оповідає далі Юріняк, — я працював у галузі літературознавства і писав літературно-критичні статті майже в усіх часописах української діаспори. І коли в 1955 році в Детройті з'явилася в світ моя п’еса „На далеких шляхах”, в тому самому році аж у далекому Буенос-Айресі (Аргентина) також вийшла моя перша книжка з літературознавства та літературної критики під назвою „Літературний твір і його автор”. Вже тоді мої літературні друзі мені сказали, що я найсильніший саме в ділянці літературознавства і літературної критики. Хоч в „душі” я з ними погоджувався, проте аж 1964 року (тобто, дев’ятьма роками пізніше) я в передмові до збірки „Людям і собі” написав: „...в своїй літературній діяльності я на перше місце ставлю літературно-критичну ділянку, за нею повістярство і драматургію і аж тоді вже віршовану творчість”...

Того ж 1964 року в Чікаго вийшла брошура Юріняка (вона пізніше ввійшла в книгу „Критичним пером”) під назвою „Мистецькі компоненти літературного твору”, а в 1966 році невелика книжка „Засоби і способи поетичного вислову”, видана в Німеччині видавництвом *Українські вісти*.

Лише 1974 року, заощадивши пару тисяч доларів, А. Юріняк власним коштом видає велику збірку літературно-критичних статей під назвою „Критичним пером” (318 сто-

рінок вісімки). Ці статті відзначаються вникливою аналізою дотичного твору і наявністю доречних тверджень, які є точно зформульовані і тому доступні для пересічного читача. Ось ми наугад, відкривши книгу, натрапляємо на твердження, що його сумлінний читач конче мусить знати: „Душу літературно-мистецького твору становить образно втілена ідея з числа того засягу і крою ідей, які поривають читача далі щоденного здобуття шматка хліба. Така ідея наче світлом прожектора уявляє і шикує в систему образи - персонажі твору”. („Критичним пером”, стор. 88).

Аналізуючи твір „Собор” О. Гончара, критик висловлює такі твердження (там-же, стор. 74): „Краса природи (Скарбне), краса творів мистецтва (Собор) має бути спонукою, має поривати людину-читача і самому бути чи, принаймні, прагнути бути чистим і гарним.”

„Читаючи по-мистецькому написаний твір, — пише далі Юриняк, — ми нераз зазнаємо таких глибоких емоційних зрушень і лету уяви, що цілком забуваємо, ДЕ ми, поринувши в світ героїв твору і переживаючи разом з ними їх радощі і горе. Це є втіха і радощі від присвоєння собі широкого світу, від перемоги над вузькими рамками життя, що їх ставить наша фізична природа кожній окремій людині.”

Наведені цитати дають змогу читачеві схопити основні контури А. Юриняка як не шаблонного критика, а критика-літературознавця, що ставить собі завдання не лише похвалити чи „розгромити” автора, але й порадити йому, ввести його в коло основних істин літературознавства, як науки.

Знаменним є те, що А. Юриняк ще в першій своїй книзі „Літературний твір і його автор” у десяткох розділах на початку книги і в 11-му наприкінці книги виклав головні принципи аналізування літературного твору, яким він залишився вірним і досі. Зокрема, хочемо подати тут чітке розмежування А. Юриняком творців мистецтва від творців нових суспільно-політичних доктрин, нових плянів побудови суспільства. „Є це, — твердить Анатоль Юриняк, — безперечно творчість людського духа, а проте не мистецька, бо вона промовляє не категоріями краси, досконалости форми, а позамистецькими категоріями справедливости і матеріальnoї користi чи вигоди, отже, категоріями, які сприймаються розумом, інтелектом.

Повістярська збірка А. Юріняка „Камікадзе падає сам” з'явилася в світ 1973 року в Лос Анджелесі (Каліфорнія). Вона прикметна проблемним характером уміщених в ній оповідань і повістей. З цього погляду найбільш цікавим твором збірки є повість „Ідеаліст і сноби” (ст. 61-85). Щоб читач, необізнаний з цим твором, міг бодай в загальному уявити собі його зміст, подамо цитату з промови одного з головних персонажів, а саме —Ади Петрівни:

„Сучасне цивілізоване суспільство, зокрема, в Америці, це яскравий приклад грубої переваги і розпаношення матеріального „джабового” первиня в житті індивіда й громади. Цей первень вже задушив низку духових потреб людини і цей процес щодалі невпинно посилюється. *Товариська культура* покликана зупинити його, збалансувати теперішню разочутий перевагу матеріальних інтересів. Правда, гармонія духа і тіла — це ідеал, якого неможливо досягти на 100%. Але людство завжди його прагнуло і прагнутиме так довго, як довго в ньому жевріє вогонь Прометея (ст. 66).

Кращим прикладом погоні за доляром і одночасно наплювання на все інше в наші дні є ганебна практика американських журналістів, які з метою винайдення якоїсь сенсації і тим самим побільшення тиражу газети чи книжки,пускаються на всяку підлість. Напр., відомий ще з часів Вотергейту Боб Вудвард ради сенсації старався видобути із смертельно хворої людини (і то ще з мозковим опухом) Вільяма Кейсі компромітуючі для уряду інформації. Інші журналісти „гієни”, як їх доречно назвала одна з наших журналісток, сиділи днями в кущах біля кандидата на президента Гері Гарта аби пізніше проголосити в пресі, коли і хто із жіночого роду виходив з його хати. Як все це все можна погодити з американським правом американських громадян про невтручання до їх приватного життя — це інше питання. Бо тут вже так є, що закони — одно, а практика — інше.

1979-81 рр. вийшли за чергою дев'ята та десята книжки Ювіляра. Це перша та друга частини „Літературознавства”, при чому, перша частина вийшла під окремою назвою — „Літературні жанри малої форми”. Але й це ще не все. З достовірних джерел довідуємося, що наш Ювіляр тепер працює не тільки над другим виданням його першої літературної праці „Літературний твір і його автор”, яка вже давно вичерпана, але також над другою книгою п.н.

„Критичним пером”, яка має вийти в світ в січні наступного року.

Проживаючи в 1946-49 роках в Новому Ульмі, А. Юриняк був одним з редакторів наших *Українських вістей* (йому належала внутріукраїнська тематика). В США працював (очевидно, поруч заробіткової праці на різних фабриках) літературно-мовним редактором тижневика *Український Прометей* та просто *Прометей* (1957-60 рр.). Також впровадив одного року редагував місячний журнал для молоді *Юнацький світ* (1956), який виходив у видавництві *Перемога* в Буенос-Айресі (Аргентина).

## ЮВІЛЕЙНИЙ ПРИВІТ А. ЮРИНЯКОВІ

Українська громада у Сан Дієго складає китицю найщиріших побажань з нагоди Вашого Ювілею Славного семидесятип'ятиріччя! Ваша віддана і багатостороння праця на ниві української літератури, поезії та журналістики внесла вагомий дорібок у нашу національну культуру.

Глибока любов до української **ЛЮДИНИ** та щирий **КОНСТРУКТИВІЗМ** та тлі вимог загального самовдосконалення надає вашій праці особливої вартості.

Ми у Сан Дієго надзвичайно втішенні, що Ви обрали тепер нашу громаду місцем свого перебування і ми широко, громадно бажаємо Вам багато років особистих та творчих успіхів!

**Олександер Скоп**  
*Голова української громади  
Сан Дієго, Каліфорнія*

## **З НАГОДИ СЕМИДЕСЯТИЛІТТЯ ЖИТТЯ І П'ЯТИДЕСЯТИЛІТТЯ ТВОРЧОГО ШЛЯХУ АНАТОЛІЯ ЮРИНЯКА**

Між сучасними українськими письменниками нової еміграції є багато письменників із східних земель України. Це письменники, яких юність творчих дерзань припала на час жахливої сталінської тиранії, коли письменницьке перо мусіло вислужуватись большевицькому режимові. Дехто із цих письменників після перших своїх спроб замовкав, виношував в душі свої задуми, написане закопував, дожидаючи сприятливих умовин для їх друку, або спалював. Тільки після останньої війни, кому вдалось виїхати на еміграцію, у вільному світі почали вони відгребувати все, що заховане було в іхніх серцях і умах, щоб продовжувати свою творчу працю. Ale й еміграція, хоч і у вільному світі, не кожному сприяє в літературній творчій праці: безґрунтя, брак читачів, життєві умовини праці — все це некорисно відбивається на праці письменника. I тільки треба подивляти, що наші письменники, хоч і в не дуже сприятливих умовинах, проте не кидають пера, а працюють, щоб надолужити втрачене, щоб якнайбільше і якнайкорисніше прислужитись своїми здібностями своєму народові.

До таких працівників пера належить і письменник Анатолій Юріняк, якому з нагоди його 70-ліття присвячуємо нашу літературну сторінку.

**Редакція**

### **ПРИВІТ ПРЕЗИДІЇ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ „СЛОВО“ ЮВІЛЯТУ А. ЮРИНЯКОВІ**

**Шановний Ювіляте!**

З нагоди 70-ліття життя і 50-ліття літературної праці Ваші колеги і друзі, недолею часу розкинені по всіх країнах Західного світу, в цей Ваш ювілейний рік духовно з Вами. Різні віком, різні смаками й розумінням прекрасного, але об'єднані єдиною долею й метою, вони шанують Вас за Вашу жертвенну працю. У тому літературному доробку, що його дало досі наше об'єднання в цілому, Ваші праці посідають помітне і заслужене місце.

**Гр. Костюк, голова**

7.3.1973 р.

Дорогий Юрію Богдановичу і Колего пера!

Щойно довідався з „Нових днів” за січень про 70-річчя з дня Вашого народження і був радісно схвилюваний з цього приводу.

Ви, як літературознавець, поет, письменник і журналіст та редактор деяких газет заслужили глибокої пошани і дяки з боку українського громадянства на еміграції. Ваша багатогранна праця на літературній ниві не забудеться в пам'яті української громади на чужині, зокрема в Америці, а може, дасть Бог, і на Батьківщині.

Від мене особисто Ви заслужили сердечної подяки за щиру, прихильну рецензію на мою збірку поезій „Гами далечини” та за критичний перегляд рукопису збірки поезій „Рух і гармонія”.

Висловлюю Вам, як Ювілятові, своє щиросердечне і глибоке пошанування та побажання сил, міцного здоров'я, багатьох літ життя та успіхів на улюблений Вами літературній ниві.

**Ваш Г. Лозенко-Діброва**

23 листопада 1977 р.

Дорогий Юрію Богдановичу!

З нагоди Вашого 75-річчя посилаю Вам до соняшної Каліфорнії якнайциріший привіт і бажаю доброго здоров'я і довгого віку. У Канадській Україні сьогодні 30 ступенів нижче нуля, але серця українських поселенців у Канаді гарячі — б'ються в унісон із Вашим. 50 років трудилися Ви на ниві літературної творчості як літературознавець, поет і журналіст. Ваші твори та наукові праці є також у багатьох домах канадських українців. Студенти університетів читають Ваші

критичні студії, коли вивчають українську літературу. Своїми осягами Ви заслужили на високу похвалу. Ваш багатограничний і жертовний труд — це великий внесок в українську культуру. Я радо приєднуюся до всіх тих, що відзначають Ваш подвійний ювілей.

З правдивою пошаною  
щиро Ваш  
**Яр Славутич**  
72 Westbrook Drive  
Edmonton, Alta. T6J 2E1

## ВСІ ШЛЕМО ВАМ ДУЖЕ РАДО ЦЕЙ ПРИВІТ ІЗ КОЛОРАДО

Гей, усі ви — діти грудня  
На Андріївській горі!  
У цей день ваш незабутній  
Не кажіть, що ви — стари!  
Ви ж бо тільки — „на порі”...

Серед них і Ти, Ювіляте,  
Не рахуй років буття,  
А буди ще всіх там сплячих,  
Як будив Ти все життя!

І для того, щирий Друже,  
Лікарів щоб Ти забув,  
Ми бажаємо всі дуже,  
Щоб здоровий завжди був!

Гей, усі ви — діти грудня  
На Андріївській горі!  
У цей день ваш незабутній  
Не кажіть, що ви — стари!  
Ви ж бо тільки — „на порі”...

**Іван Овечко**

**Іван Діденко**

## **АНАТОЛІЙ ЮРИНЯК**

(до 50-ліття літературної творчості і  
75-ліття життя)

Шукаючи тут Україну і Поділля,  
і нових обрів... й людей, як Діоген,  
він уникав забав, не мав нудьги з безділля...  
Писав, мотавсь по США, немов абориген!

Так з пару літ назад він зник було на схід,  
лишивши сиротами нас усіх, без жалю...  
Ta згодом слух: „За ним простягсь на цвінтар слід”  
— У траур друзів кинув, засмутив цю залю...

Я бачив жіночок, що плакали за ним,  
дізnavшися, що спить він вічним сном в Бавнд-  
Бруці...  
Здавалось, розпрощались з сонцем весняним...  
Вдовиці ж деякі за ним ламали руці!

А в мене вже зродилася сумна присвята:  
„Поету, критику, письменнику... й Людині”.  
Ta раптом — радість, як на Великодні свята:  
„Він ще живий... I вічно житиме віднині!..”

Хоч він зустрів на сході ангела святого —  
небачену красу — землячку світлолицю,  
та не забув про нас, ні сонця золотого,  
що гріє землю Каліфорнії й водицю.

В цей ювілей ми тиснемо йому правицю,  
якою томи написав (й іще напише!)  
про душі, рідний край, як ранену жар-птицю, якою  
все життя болів і нею дише!

*„Народня Воля”, Скрентон, ПА, 26 січня 1978*

## АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР АНАТОЛЯ ЮРИНЯКА

В дні 29 лютого 1976 р., в залі св. Михаїла в Міннеаполісі, відбувся авторський вечір Анатоля Юріняка.

Анатоль Юріняк — це один із тих робітників пера, яких доля по головці не гладила. На широких життєвих шляхах і серед несприятливої дійсності в Україні — його творчість не зацвіла повним цвітом, бо як сам каже „там писав ховаючись, а на чужині під час пожару Дрездену пропало багато чого з моєї творчості”. Але стойте перед нами ще бадьора, нестара людина з іскрами надії в замріяних очах, людина, яка зве себе „мучеником праці для народу”, для якої девіза — „Людям і собі” — це не порожні слова.

Вечір відкрив голова Літературно-мистецького клубу інж. С. Єрмоленко і розказав дещо з життя автора. Опісля пані проф. О.Ф. Костюк накреслила сильветку автора та його творчості, але таки ми найбільше довідалися з уст самого автора.

Літературна творчість А. Юріняка різноманітна та широка засягами. Представити її хоча б побіжно за один вечір — неможливо.

Його праця на полі літературної критики становить поважну рубрику, а про те не згадувалось у програмі, вже не кажучи про публіцистичну працю автора. Мало чого було сказано і про драматичну творчість Юріняка, яка, що правда, невелика. Найповажніше вийшла на вечорі віршована поезія, хотяй у його творчості не є це найбільш маркантна галузь. Він літературний критик, письменник, публіцист. Його проза була заступлена двома малими нарисами: „Соната малої королеви” та „Осінній шкіц”.

У своєму слові п. Юріняк виявив, які теми його хвилюють. Він високо цінить характери сильні, готові ставити справи національні понад особисті, готові до посвяти...

Сама програма багата. У її виконанні брали участь: Г. Левицька, О. Хоролець, О. Колісниченко, О. Соловей, Березюк як форт. супровід, автор і Ф. Куприн.

У програмі відчувалась туга за вітчизною, уболівання над недолею її дітей, спогад того, що минуло. У віршах, і піснях чуються фрази бадьорості і надії, бо нарід, який має мету перед собою і змагає до її здійснення — не загине.

А в одному місці автор заявив: „Не вірю, щоб спинився бій за волю!”

Сама програма вечірки була добре підібрана, є вона добрим розмаїттям у культурному житті нашої громади, але вимагала, може, довшого часу для підготовки.

Під час перерви і по закінченні програми продавалися твори автора, який з вірою в дальший успіх, не кидає пера, не уникає громадської праці, а тою вірою бажає надихнути українську громаду обох міст.

**Василь Пакуляк**  
прес. реф. УККА

## ДО ЮВІЛЕЮ А. ЮРИНЯКА

*Подаємо трохи припізнене ювілейне поздоровлення Анатолієві Юринякові від його детройтського шанувальника й друга В. Т. Несторовича — РЕД.*

Вельмишановний Колего,  
Дорогий Ювіляте!

Хоч я сам — противник ювілеїв, а прилюдних і поготів, однак, почувши, що Вас громадянин рішили привітати публічно з нагоди Вашого 70-річчя від народження і 50-ліття літературної праці, то й я рішив відгукнутись. Бо привітати Вас, як колегу пера, співпрацівника колись в управі нашого Літературно-Мистецького клубу, співредактора „Української газети” в Детройті і літературознавця та просто моого друга — це робить мені справжню присміність.

Пригадую, як у 1952 р., 11 травня, заснували ми Літер.-мистецький клуб і Ви попали в заступники голови, а я за звичкою — в „пресового”. І ми тоді поринули в думках-плянах, вважаючи, що після гарячого літа почнеться наша „гаряча робота” над притяганням „божого люду” в Детройті до культури. І дійсно — робили ми все, що могли: музикально-вокальні вечори, літературні виступи різних жанрів, критичні доповіді, ба навіть вечорниці з літературними відзначеннями і власною газеткою. Запрошу-

вали ми мистців і письменників з інших міст, робили „живі газети”, вставляли, бувало, в програму доповідей котроверсійні теми, що діяли на публіку, яка заповнювала нам залю по вінця, дарма що це могло призвести до драматичного кінця. Це були, для прикладу, й такі теми, як „Засуджувати чи реалібітувати письменників у радянській Україні”, а вслід за тим три доповіді трьох доповідачів протягом квітня-травня 1953 р., де Ви, шановний Ювіляте, першим прийшли до слова. Але справді небезпечно стало, коли зударились два інші доповідачі — Карпенко-Криниця і Ол. Зозуля. І тоді, коли Ви поставили руба питання Зозулі, чому топтати Малишка, а вирізнювати Яновського, коли обидва вони орденоносці і члени партії? Тоді розрідилась атмосфера, і всі дискутанти були тієї думки, що не час іще на вироки: колись бо це зроблять, колись у майбутньому. До таких же тем належали: про Миколу Куліша (доповідач проф. Бжеський), літературний суд над „Вогненним колом” Багряного. Ви тоді, Колего, взяли на себе роль критика чи експерта.

Коли в 1954 році Ви виїхали з Детройту, ми за Вами жалували, бо ми Вас потребували. Але Ви в 1955 році затужили за нашим містом (признайтесь — і за нами) та прибули „з поворотом” до Детройту. Ви були тоді на вечері Є. Маланюка, а потім написали до „Свободи” рецензію, видали п'есу на 5 дій „На далеких шляхах” (на яку я дав рецензію в „Свободі”) і великий том „Літературний твір і його автор”. Знавши Вас, Друже, як *критика і поета та журналіста*, відтепер я мав право вважати Вас ще й *драматургом та літературознавцем*, а коли Ви в році 1956 зачитали в Літ.-мист. клубі новелю „Кінець падишаха”, — то ще й *новелістом*. Коротко: Ви були цінним і активним членом клубу, шанований Ювіляте, і коли він пізніше підував, то це було вже після Вашого виїзду з Детройту.

Та ось Ви знову повернулися до Детройту і взялися за щось інше — за редактування „Української газети”, що її видавала місцева друкарня. Це було в грудні 1958 р., а в наступному році Ви воліли створити редакційну колегію, себто притягнути мене до спілки. І приємно мені заявити, що ми по-дружньому разом працювали. Але Вас поманила знову мандрівка в 61 році і Ви лишили ввесь тягар редакційний на мене. Поїхали в світі — чи не в Каліфорнію...

Мені було приємно, що Ви, дорогий Друже-Ювіляте, мали змогу прочитати „Серця і Буревій” (себто мою одиноку

книжку) ще в манускрипті, і дали їй дуже позитивну оцінку. Корисна була Ваша велика рецензія в „Свободі”, мабуть, перша з численних відгуків критики пізніше. Книжка, мабуть, подобалась громадянству, бо швидко розкупило її, а Український літературний фонд ім. І. Франка на другому конкурсі своєму відзначив мою книжку, видавши грошеву нагороду.

Отож, мій Друже, — з нагоди Вашого подвійного Ювілею бажаю Вам від щирого серця ще довго прожити й творити та збагачувати українську літературу в усіх жанрах, що ними обдарував Вас Всевишній. Бажаю Вам ділитись з українськими земляками в Лос Анджелесі багатством Вашого знання, в чому Вам Ваше громадське наставлення буде помічним. *Многих літ Вам у здоров'ї пожити!*

Ваш  
Володимир Т. Несторович

## **АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР-КОНЦЕРТ АНАТОЛІЯ ЮРИНЯКА В ЧІКАГО**

Філія ОДУМ-у в Чікаго влаштовує в неділю, 31 січня 1965 р., в залі при Катедрі св. Володимира при Кортез і Оклей вулицях о 3:30 год., Ювілейний концерт в честь А. Юриняка, знаного українського літератора і поета. Ширший загал нашого суспільства майже не знає А. Юриняка як поета, бо щойно в січні цього року в Чікаго вийшла його перша збірка поезій. Деякі з них були друковані в українських журналах і часописах. Натомість знають автора як літературного критика і літературознавця. Бо крім півсотки критичних статей і нарисів, А. Юриняк ще в 1955 році випустив накладом видавництва „Перемога” в Буенос-Айрес, Аргентина, книгу „Літературний твір і його автор”. Перша частина твору це теоретичні міркування про мистецтво й літературу, а друга — становить критичні статті і нариси про різних українських письменників.

У минулому році, окрім збірки поезій „Людям і собі” вийшла перша серія невеличких книжечок повного курсу українознавства, тобто науки теорії і практики красного письменства під назвою „Творчі компоненти літературного твору”.

Щоб дати авторові змогу видати дальші серії започаткованої праці, яка вже є в рукописі, філія ОДУМ влаштовує авторський вечір-концерт А. Юриняка. Це не буде звичайний авторський вечір, бо значну частину програми займуть вокальні та музичні точки, не тільки слово, але й пісня, музика до текстів автора.

Серед виконавців вечора-концерту будуть виступи таких мистців слова: Роми Турянської, Лілі Іллінської, Марії Гарасевич-Дачишин, Ірини Драгомирецької, членів ОДУМ-у та інших молодечих організацій. Вокально-музичну частину репрезентують ліричний тенор Любомир Мацюк, баритон д-р Іван Рудавський, тенор Степан Шах. Акомпаньютимуть проф. Василь Шутъ та Лідія Зарицька.

ОДУМ у Чікаго докладає зусиль, щоб з одного боку дати українській громаді культурну імпрезу, а з другого — допомогти письменникам матеріально та заохочити до дальшої творчої праці на добро українського народу.

Дорогий пане Редакторе!

Найперше щиросердечно вітаю Вас із Вашим Семидесятиріччям! Із такої гарної нагоди нічого Вам, окрім міцного здоров'я, й не бажаю. При здоров'ї з Вашою працьовитістю, яка завше в парі йде з талантом Вашим, все інше добре легко добавиться.

Ваш  
Микола Понеділок

## ТВОРЧІСТЬ А. ЮРИНЯКА НА АВТОРСЬКОМУ ВЕЧОРІ

Старанням філії ОДУМу в Чікаго та при допомозі Анатоля Юриняка 31.1 ц.р. відбувся авторський вечір літературознавця та поета Анатоля Юриняка. Після сильветки автора і його літературної творчості, нашкіцованої Ол. Коновалом, Анатоль Юриняк, говорив про задум вечора та про зацікавлення живим письменником і його словом. Бо, звичайно, по смерті ми любimo згадати поета чи письменника, навіть дуже тепло і заслуги його перед рідним

мистецтвом визнаєм. Це в пресі та на прилюдних зборах. Але в буденному житті можемо не раз почути: „Помер. А шкода — порядний був хлоп і вірші його були можливі. Я думаю оце тепер купити в книгарні його збірку”. Не може бути сумніву, що багато б виграло суспільство і багато виграв би письменник, коли б громада, зокрема найближча, де даний письменник обертається, цікавилася ним і його творчістю ще за життя, ще коли він може творити.

„Як літератор, — говорив Анатоль Юриняк, — з професії, хоч з неї не живу, я завжди в полі свого зору мав і маю всю нашу національну спільноту. Але раніше і тепер мене найбільше цікавив контакт з нашими молодечими організаціями. І це зрозуміло, адже молодь — найкраще середовище для викладу нашого, старших людей, досвіду, говорячи фінансовою мовою — найкращим місцем для інвестиції культурних капіталів. Молодь бо має змогу (і повинна) їх помножити.”

Першу точку деклямацій виконав сам автор — „Богданова слава”. Далі в першій частині, тобто до перерви, було різними виконавцями продеклямовано такі поезії: „Ми з України” (Петро Лисенко), „Київським поетам” і „Пісня про киянку” (Марія Гарасовська-Дачишин), „В очах твоїх” і „Сини Альказару” (Микола Скороход), „Синіють Карпати” і „За волю братів” (Ірина Драгомирецька), „Лист на Батьківщину” (Ліда Борачук), „Ой там, ген, за далями” і „Різдво на чужині” (Рома Турянська).

У цьому ж відділі виконано дві музичні точки, а саме —тенор Степан Шах проспівав „Прийшла весна” (слова і мелодія автора) та „Надії” Лесі Українки. Композитор і бандурист Григорій Китастий виконав на бандурі музичний етюд, присвячений 20-ти літтю літературній творчості Ан. Юрінєка.

Друга частина вечора почата читанням есею „Не збідніймо собі життя”. Низка цікавих роздумувань А. Юрінєка зводились в основному до таких тверджень:

1. Людина не може жити тільки рослинним, вегетативним життям, а мусить також мати і духову їжу, щоб задоволити, хоч не раз приглушені, але в суті незнищенні духові потреби.

2. Забуваючи і нехтуючи духовими потребами, ми недопустимо, і можна сказати, злочинно себе кривдимо, завдаємо величезної шкоди. Левину частину духової поживи

становить мистецтво, в тому може найперше місце посідає поезія, мистецька література. Славний наш письменник-повістяр Михайло Коцюбинський мав повну рацію, висловившись так: „Життя без поезії — злочин.”

У другій частині рецитаторка Рома Турянська прочитала новелістичне оповідання „Сонета маленької королеви” і баляду „Понад Райном вежі”; а Марія Гарасовська-Дачишин — баляду „Остання пісня Мазепи” і поему „Я трьох синів кохав, пестив”. У цій же частині була гумореска „Женихання”, що її деклямував Олексій Пошиваник. Рома Турянська продеклямувала поезію „Пам’яті п’ятисот”, пригадуючи авдиторії, що минуло 10 років з часу варварського вимордування українських жінок танками в концтаборі Караганди.

На закінчення успішного вечора Анатоля Юріняка було дві точки співу в гарному виконанні сопрано, відомого в Чікаго, Антоніни Борачук. Присутніх на вечорі було близько двох сотень, небувале явище на літературних вечорах. Дружні оплески свідчили, що програма вечора й її виконання авдиторії припали до смаку.

„Українські Вісті”

## З НОВИХ ВИДАНЬ

**А. Юріняк:** „На далеких шляхах”, п’єса в 5 діях. Видавництво „Україна”, Детройт, 1955 р.

З життя українських скитальців, яке мало свій специфічний кольорит і свій побутовий зміст, небагато ще зафіковано в красному письменстві. Не важко знайти причину того: тематика занадто ще свіжа, декому видається банальною, декому знову ж незручною, бо не про все і не про всіх можна відверто писати. А в тім — найшлось кілька сміливих авторів, які взялись за це діло і виконали його несогірше, схопивши у літературній формі деякі типічні епізоди з побуту, психічні вібрації, які в обличчі непевного завтра мали свій широкий діапазон з його домінантою — страхом, складну політичну ситуацію і прагнення до стабілізації особистого життя, яку давало переселення в заморські країни.

Однією з найновіших спроб є п'еса, якої заголовок вписаний вище. Автор (псевдо), сам із тих, яким довелось гірку чашу випити до дна, віddaє переживання підсоветських українців з непідробленою реальністю, надиханою трагізмом репатріаційного договору союзників і героїзмом завзятців, що рішилися не вертатися у крайну неволі, хоч би це їх і життя коштувало...

„На далеких шляхах” різних різна доля чекає. Таборовий побут, що його дехто сприймає легко, а в якому знову дехто бачить дичавіння людей, які в нормальніх умовинах були б продуктивні і корисні для суспільства, є, на щастя, побутом „етапу”, хоч аж кількарічного. Еміграція стає кошмаром кожного скитальця і з мряковиння mrії висувається, як щось зовсім конкретне.

В п'есі світла і тіні розставлені добре. Є в ній позитивні типи (Горопашний, Підгірний і інш.) і негативні (С. Гуртій), є молоді завзятці-ідеалісти (упіст Ростислав), є нотки патріотизму, але і переливи egoїзму, і є, що дуже важливе в п'есі, досить жвава акція. Кінець трагічний: серце батька (Кривенка) не витримує, коли йому дають повістку про лист від Червоної Хреста, де напевно є вістка про доньку Любу, яка пропала десь на Словаччині, в смузі комуністів-партизан. У щасливих днях, коли кожен, хто може, оформлюється на виїзд за море, один із важливіших персонажів п'еси, теж близький до покінчення скитання і таборового нидіння, іде з присуду долі слідом своєї дружини, що померла в дорозі, і мабуть теж старшої дочки Олі, яка пропала на „остівських” роботах у німців.

Наприкінці вступного слова автора читаємо: „Не всім пощастило пережити період скитання й осісти в країнах Заходу, як вільні громадяни. Багато погинуло НА ДАЛЕКИХ ШЛЯХАХ, особливо в часі репатріаційного шалу і пам'яті тих, часто незнаних поіменно жертв війни і миру, присвячує автор дану п'есу.” П'еса Юріняка технічно підходить для сценічної вистави. Вона має свою незаперечну вартість, особливо матиме її в майбутності, коли „великий ісход” українців з України буде предметом дослідів істориків, а широкі кола нашого народу з новонароджених шукатимуть в літературі віправдань, насвітлень і характеристичних рисок цього „ісходу”.

**В. Несторович**

**Володимир Жила**

## **КРИТИЧНЕ МІРИЛО ІДЕЙНОСТИ Й КРАСИ**

Анатоль Юриняк: *Критичним пером*. Упорядкував Іван Овечко. Видавництво „Greeley”, Лос Анджелес, 1974, стор. 318. Ціна \$5.00.

Про літературну критику пишуть у наші дні багато. В основному її розглядають як оцінювання й тлумачення ідейно-мистецького змісту творів літератури та виявлення їхніх позитивних якостей і хиб, часто поминаючи її виховне значення та її ролю як співтворця літературного процесу. Таким чином, у широкому розумінні здорована літературна критика допомагає авторам виконати серйозніше й сумлініше їхні мистецькі завдання, а читачам вірно й глибоко пережити їхні твори та винести з них правильне почуття й розуміння.

Перед нами грунтовна літературознавча збірка Анатоля Юриняка — *Критичним пером*, що широко обговорює літературно-мистецькі та суспільно-національні теми (1955-1973рр.). Книга складається з двох частин: літературно-критичних статтів, нарисів, нотаток (сторінки, що відкриває цю частину немає чомусь у тексті; вона позначена лише в змісті) та публіцистики, що обіймає школу, пресу, еміграційну громаду й націю в цілому. Більшість статтів цієї збірки друковано вже в таких пресових органах, як *Овид*, *Нові дні*, *Молода Україна*, *Українські вісті*, *Українське життя*, *Свобода* тощо.

Віримо, що читачам відоме прізвище Анатоля Юрініяка, та його літературно-критичний і суспільний дорібок. 1972 р. українське громадянство Лос-Анжелесу урочисто відзначило його 70-річчя з дня народження та 50-річчя літературної діяльності як письменника й журналіста. Мистецька програма цієї ювілейної зустрічі відбулася в залі Українського осередку культури й складалася з творів ювіляра (співаних, читаних і декламованих), з огляду його творчого шляху, що його подав письменник Ол. Шпилька, із вручення ювілярові грамоти УКО „на знак пошани й вдячності за невтомну плідну працю на ниві української культури” та зі слова ювіляра на тему „Ми і молодь”.

В А. Юриняка поважний літературний дорібок: — три літературознавчі праці: *Літературний твір і його автор*, статті й есеї (1955). *Мистецькі компоненти літературного твору* (1964), *Засоби і способи поетичного вислову* (1966), дві п'єси *На далеких шляхах* (1953), *Справжня наречена* (1967 друге видання 1972), збірка поезій *Людям і собі* (1965) та *Камікадзе падає сам*, оповідання й фейлетони (1973).

До рецензованої книги ввійшло, на нашу думку, найцінніше з його доробку, бо майже в кожній розвідці чи статті виявилися його покликання, інтереси та уподобання. Розглядаючи найрізноманітніші питання літературного процесу, він авторитетно обговорює літературні персонажі, теми літературних творів, естетичні й суспільні ідеали, традиції, новаторство, тощо. Для нього критика — це „служіння громаді на літературно-мистецькому фронті” (стор. 17). А критик — це той, що має робити підсумки розвитку літератури, узагальнювати нагромаджений досвід, осмислювати здобутки в культурному розвитку, бо в мистецьких творах

краса відображеня, не первісна, а умовна, обумовлена системою уявлень і понять про гарне, про красу, система, що є міродайна в суспільстві мистця.

Цього роду красу не сприймеш без підготови, естетично „не переживеш” без належного „роззвучання”. Треба ж, найперше, гаразд представити собі ту систему понять і уявлень гарного, яка водила рукою мистця, усвідомити — звідки та система росте і куди прямує. А бува ж і таке, що автор „систему гарного” свого суспільства (сучасників) свідомо відкидає, тоді потрібно вияснити — чи він це робить в ім’я ідеалів майбутнього, чи в ім’я ідеалів минулого? Для визначення місця творчості того чи іншого поета або письменника в літературному процесі свого суспільства це питання має величезну вагу. (Стор. 17-18).

Таким чином, автор не спрошує свого підходу, бо він широ прауге розкрити духовий світ творця, простежити особливості його розвитку, виявити його систему гарного, відтворити його творче піднесення та поглибити увагу до людини в її відношенні до естетичного й суспільного ідеалів.

Одним із кардинальних питань, що його вдало заторкнув наш критик, є факт, що „літературознавство, включно з літературною критикою, належить до тих ділянок людського знання, де аксіом немає” (стор. 19). Цим відкрито широке поле для дискусії між письменником, критиком і читачем, з якої, без сумніву, користають усі три групи однаково, бо істиною здорової критики було, є і буде допомогти письменникові й читачеві та вишколити критика для повсякденного глибокого розгляду літературних творів чи взагалі інших життєвих явищ.

У центрі уваги нашого автора — доброзичлива критика. Він виступає рішуче проти брутальних тонів автора чи критика, бо вважає, що такий стан є надуживанням і наругою над естетичним чуттям людини” (стор. 41). Критик повинен виконувати свої обов’язки без прихованого цинізму злости, чи роздратування, навіть тоді, коли йому доводиться говорити про смішне й неповажнє. Бо одною з рис доброї критики є не лише оцінити й розглянути літературний твір, але також збудити тривкий інтерес до нього. Такими якраз і є літературознавчі статті й рецензії. А. Юриняка, що часто виглядають як короткі літературні дослідження, зокрема коли автор розглядає поетичну творчість. Тоді він обов’язково старається розкрити ідейний зміст твору, оцінити його естетичне й виховне значення та розкрити його мистецьку форму. Його цікавлять композиція, сюжет, персонажі, засоби типізації образів, особливості мови й мистецька майстерність у цілому.

Для прикладу візьмемо його рецензію *Туга за сонцем* Б. Олександрова. Розглянувши внутрішнє групування збірки (а наш автор, треба сказати, дуже любить добру організацію твору за певним принципом: жанровим, тематичним чи якимсь іншим), він приступає до оцінки твору. При чому, висловлюється дуже чітко:

Лірика Б. Олександрова від початку до кінця (не вчислюємо сюди пари гумористичних віршів) ніжно-сумовита і таки пессимістична. Пессимізм автора *Туги за сонцем* нераз філософськи-зрівноважений, то знову якийсь, сказати б, серпанково-ліричний, акварельний. Але тим не менше глибокий і усвідомлений. (Стор. 116).

У цьому прикладі помічаємо щирість, правильний підхід, а найосновніше — уникання загальників. Між іншим, в іншій рецензії він пише, що „дві мірки до одного явища прикладати можуть лише люди нещирі, і цієї внутрішньої суперечності авторові треба уникнути” (додамо — й критиків; стор. 38). Часом дуже влучно А. Юриняк помічає літературні взірці, які поет чи письменник старається відтворити. Наприклад, у цій же рецензії на збірку *Туга за сонцем*, він пише що „наш автор не тільки любить, але й адекватно ритм і дух, і взагалі стиль поезій Рильського відтворює” (стор. 118). Тоді критик переходить до канонів віршування, дає їхню характеристику, часом і висловить терпке слово догани: „Нема сумніву, що маємо справу перш за все з недбалістю, а не нестачею кваліфікацій. Та це ще більш обтяжує нашого автора (Івана Евентуального). Це не має найменшого виправдання” (стор. 56). Дуже суворі критичні зауваги, але вони вмотивовані аналізою тексту й, таким чином, зовсім заслужені. Дуже часто критик любить закінчити свій огляд навіть дотепно, як наприклад, у випадку Б. Олександрова, він пише: „від себе побажаємо авторові наступну збірку видати не за 20 років, а за 4-5. (А може вдастся скоріш?)” (стор. 119).

Критик часто в своїх працях пояснює літературні терміни, що на нашу думку, не завжди потрібне. Часом воно має навіть від'ємну вартість, зокрема, коли він говорить про щось таке, що є очевидним. Радує нас зате чіткість композицій його окремих статей та широке коло висвітлених питань, що помагає зрозуміти літературний твір.

Дуже нам подобаються практичні поради критика, що їх знаходимо в окремих оглядах. Він пише: „Що можна ще авторові порадити?” І опісля за пунктами обговорює ці поради. Це буває дуже конкретний матеріал та вичерпно поданий. Одне слово, він застосовує сміливe розширення берегів критики, вдало поєднане з оцінкою, доцільноти чого не можна заперечити.

Юринякові статті, наприклад, „Велична пам'ятка минулого і дороговказ живим”, про повість Олеся Гончара *Собор*, справляють добре враження. Вони вміло скомпоновані і справді збагачують наш духовий світ, вносячи до нього новизну краси природи та краси творів мистецтва (собору). Ці витвори людського духа проникають саму сутність

життя, поривають нас стати духово чистими й гарними. У тому й величність собору, цього живого свідка козацької минувшини, що своїм духовим зором дивиться в майбутнє, у вічність, ігноруючи радянську дійсність. У цій статті автор прийшов до дуже цікавих висновків:

КРІЗЬ СЬОГОДНІ мистець Гончар вже бачить ЗАВТРА. І хто має право заборонити йому ділитися побаченим із читачами? І чи не смішним і каригідним є намагання диктувати мистеців, куди і як довго він має дивитися і що бачити! Якщо дев'ятиглавий козацький СОБОР править авторові за нехібного суддю і вчителя козацької громади — як треба шанувати предків, берегти й шанувати їх творіння-ояги, то СКАРБНЕ покликане виконувати іншу важливу роля. Цей чудовий дарунок природи... навчає, читача любити і шанувати природу рідної землі... (Стор. 73-74).

І тут якраз наші святі дороговкази, що сприяють утвердженню людського щастя та осягненню прекрасного людського в житті народу та окремої людини, задивлених на природу і живих свідків минулого (собор) — стають дійсністю.

Чотири статті, присвячені творчості Винниченка, є значним вкладом у рецензований збірник. Найбільшу вартість, на нашу думку, має стаття „Українське село в ранніх творах Винниченка”, де автор уміло змалював раннього Винниченка, полоненого стихією українського села. У цьому цікаво написаному дослідженні, що ґрунтуються на набутому досвіді, він стверджує:

Отже є певна підстава думати, що модна за тих часів марксистська світоглядова настанова зумовила певну нехіть письменника до патріярхального, консервативного середняцького селянства... Письменник мріяв, що „сільський пролетаріат” може і мусить у перспективі часу забезпечити національно-українське обличчя майбутній незалежній Україні. (Стор. 111-112).

Хочемо відзначити, що в більших літературознавчих статтях, де автор обговорює прозові твори (*Собор*,

*Соняшна машина* тощо) чи окремі оповідання, він не вдається до аналізи, яку ми помічали в оглядах. Ці праці мають описовий характер і тому й не дивно, що часто вони написані з неоднаковим успіхом. Нашому критикові найкраще вдаються аналітичні статті, бо там він має широкі можливості виявити силу свого критичного пера.

Глибшими спостереженнями й важливими висновками відзначається стаття „Шляхом титанів поетичного слова” (до сторіччя з дня народження Лесі Українки). А. Юриняк показав, як і з кожним десятиріччям зростає коло визнавців і шанувальників Лесині поетичної творчості.

## АНАТОЛЬ ЮРИНЯК – „КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ”

(Оповідання й фейлетони)

Рядовий еміграційний читач, забувши вже давно про другу світову війну і японських самогубців-камікадзе, подумає, що в збірці А. Юриняка мова про якогось кавказького горця, або щось на те похоже. Для автора знов же така назва здалася найбільше вдалою, бо звучить оригінально, а крім того, як правильно підказала авторові інтуїція, взята вона з наголовку одного з найкращих оповідань збірки.

Жанр оповідань чи навіть повістей з легким гумором і часто фейлетонними прийомами став дуже популярний в нашій еміграційній літературі і тут А. Юриняк має багато конкурентів. На щастя, він вирізняється між ними значним літературним досвідом і ще більше природністю змальовуваних персонажів.

Ота прикмета природності зображуваних людських постатей — перша передумова всякої справжньої мистецької творчості. Йдеться тут про те, щоб автор, зображену якусь людську постать, зберігав основні закони людської психології, які відомі, випробувані і незмінні. Всякі відхилення від норми людської поведінки помічає стороннє око незвичайно швидко, але і ті відхилення від норми точно визначені і зрозумілі тільки як відхилення від норми.

Знов же в нашій літературі часто трапляють персонажі, яких поведінка не вкладається в норми. Таких у житті нема, і

читач, пробуючи їх зрозуміти, остається спантеличений і безпорадний в обличчі цього дива, що є звичайною паперовою химерою.

Як зрозуміла для А. Юриняка природність у зображеннях персонажів і який він чуткий на всякі аномалії, вказує його оповідання „Реванш пані Катру”, що побудоване саме на спостереженні одної аномалії в його геройні, — на дисонансі її уст з рештою обличчя. Крім природності і несхематичності персонажів помітна в оповіданнях автора природність діалогів, з багатою індивідуалізованою мовою.

Щодо Юринякової мови, то дві речі треба відмітити. Перша — це щасливе введення новотворів і арго, з великим відчуттям міри. Його Кость Зубайло з „Камікадзе падає сам” говорить так соковито і так дотепно, що тут може позаздрити Юринякові і М. Понеділок. Ця „Зубайліада” — це не повторення і натиск на слово, не накопичення слів, а творчість на зразок, „ех ти, тугоностальгіє”, „наспівавши довгометражних компліментів”, „Олегів комплекс”, „баба ти дущорозтарахана”, „папаша дружби”, і далі „полотно програми”, „ліризуватися”, „чебережнемо” ще по одній.

Друга цінна прикмета Юрініякової мови і мовостилю — це простота. Згадуються тут бідкання нашого поета і літературного критика Богдана Рубчака, який писав з приводу нашої мови, що повна вона всяких крутих поворотів, тунелів і вензелів, далека від ясноти і прозорости та точності. В Юрініяка мова точна, фраза певна, нічого зайвого, кожне слово навантажене функцією, нічого тут ради силуваного багатства мови, так помітного навіть у наших кращих авторів.

Читаючи збірку Юрініяка, доводиться з приводу цього мовного осягу пригадати думку наших мовознавців Богумила і Житецького, повторену Оленою Курило в її „Увагах до сучасної української літературної мови: „Від народу через культурні верстви знов до народу — такий основний процес розвитку української мови.”

Приємно теж відмітити в нарисах А. Юрініяка культурний рівень розмови його персонажів. Є тут уже український світ, якому ще, правда, не обйтися без цитати з Пушкіна чи Лескова, але який має вже своїх кітів, на яких може стояти, і має свої теми.

Тут неминуче треба перейти до тематики автора. Майже всі нариси і більшість фейлетонів А. Юрініяка мають

темою різні любовні перипетії героїв з досить сміливим заторкуванням і різних „табу”, а то й змальовуванням аморних сцен.

Так званий сьогодні популярно „секс”, в українській літературі, дуже рідкісний. В деяких творах Мирного, Винниченка, Хоткевича, молодомузців, і все.

На еміграції модерністів годі враховувати, бо їх секуальні еляборати, це копія зразків західного світу. Тут і там прорвався, сказати б, народним сексом типу „Пиворіза” В. Чапленко, відважно задебютував У. Самчук під шістдесятку в романі „На твердій землі”, у декого з ньюйоркської групи, як у Емми Андієвської, Б. Бойчука — і ось маємо в А. Юрініяка. Деякі його оповідання заторкують оту складну сторінку людської натури дуже зручно.

„Наука життя” подає картину з справді Чеховським розмахом і гумором. „Тітка Ніля або перше кохання” дуже рятує від оголеності цікавий психологічний малюнок любові підлітка до старшої людини. А от „Цнотлива безсorumниця” таки просто наче взята з „Декамерону”, і нічого тут прикривати, бо все видно. Йдучи так далі, може читач і любуватися в таких і подібних історіях, але є побоювання, що зваживши на те, що всі герої в більшості підтоптаного віку, і читач зреасумує те все словами народної приказки: Диви, як розходилися! „Сивина в голову, а чорт в ребро!”

Але в збірці є і інші теми ніжної чистої юнацької любові („Шкода, що ви не знали Валі”, „Любов-смерть-життя”, „Соната малої королеви” і інші), воєнних трагедій, тaborових буднів, і різних інших тем, що їх назбиралося в автора з роками, а яких перелік тут зайвий.

Між ними необхідно відмітити сміливе тематичне оповідання „Ідеаліст і сноби”. Є в ньому глибокі помічення про нашу інтелігенцію, яка в еміграційних умовах перестала жити духовим життям, отже, як висловлюється персонаж, перестала бути інтелігенцією. „Ми дивуємося, що тратимо авторитет в очах власних дітей — говорити один з героїв. — А тим часом — у дітей саме тому зникає до нас, батьків, і взагалі до нас старших, повага, що ми себе сами не поважаємо, не шануємо свого духового надбання, навіть цураємося його, як мовляв, зайвого і непотрібного баласту в нових наших умовах.”

Оповідання „Ідеаліст і сноби” належить до рідкісних появ у нашій літературі, бо воно багате думками і пошуками

автора, що відомий, як літературознавець і критик, багатий літературним досвідом. Оті думки висловлені в дотепній формі в репліках п'ятнадцятьох, чи шістнадцятьох адептів вільного об'єднання „Товарицька культура” з мефістофелівським типом великого резонера Фунтика, „філософа” Голки, довгов'язого Макса, і пресимпатичної господині цього клубу, культурної Алочки.

За каламбурами і вишуканими афоризмами цього, як каже автор, „паноптикума старіючих снобів” йдуть шукання автора в розв’язці основного питання. Чому високі, чисті ідеї не знаходять таких же чистих носіїв. Відповідь поставив автор на титульній сторінці збірки: „Нема, не існує в природі правильних, чистих людей, але майже в кожному індивіді є щось правильне, чисте: в одного, одне, в іншого друге, а ще в іншого третє. Отже, визбирайте і монтуйте... Ваша думка матиме кожнотакожено свіжу поживу!”

Іван Смолій  
(редактор „*Народ. Волі*“)

## **А. ЮРИНЯК ПРИСВЯТИВ „СПРАВЖНЮ НАРЕЧЕНУ“ ОДУМОВІ**

У видавництві „Українські вісті” в Німеччині вийшла друком комедія в 3-ох діях друга молоді, а молоді ОДУМу зокрема, відомого літературного критика і літературознавця Анатоля Юриняка. Дієвих осіб у п’єсі десять. Сім із них — це молодь, студенти американських високих шкіл, члени української студентської громади. Сучасна, легка для постановки комедія, може легко побачити сцену у виконанні ОДУМівських сил. Майже кожна філія має мистецько-вокальні одиниці, а в комедії „Справжня наречена” є дві гарні пісні: „Співаймо сьогодні чудові пісні” та „Була весна — пора кохання” — текст і мелодії (ноти подані) А. Юриняка. „Справжня наречена” як подано на одній із перших сторінок п’єси присвячена „Українській молоді на американському континенті взагалі, а ОДУМОВі в Чікаго зокрема й особливо”. В слові від автора пишеться:

„П’єсу „Справжня наречена” присвячено українській молоді не з самого лише сентименту перед молодістю та

молоддю всіх віків і континентів. Сентимент цього роду є, так мовити самозрозумілий, „приписовий”, його вияви знайдемо чи не в кожного поета, письменника та публіциста.

Та в даному випадку новоемігрантська молодь, скупчена в роках 1951-1955 в місті американської індустрії — Детройті, була безпосереднім спричинником і надхненником написання „Справжньої нареченої”. Щойно організовано тоді в Детройті філію ОДУМу, в кількості півтора десятка здібних і рухливих хлопців та дівчат. Майже всі вони добре співали, деклямували, а були й такі, що виявляли хист до сценічної гри.

На цьому місці не зайво назвати поіменно тодішніх „активістів” ОДУМу в Детройті: вони бо вписали свого часу яскраву сторінку в загальну книгу ОДУМівського життя і діяльності в США. Ось іх неповний перелік: Петро Шаєнко, Василь Колосюк, Петро Китастий (племінник Григорія Китастого), Ліда Король, Любка Худяк.

Вище було сказано, що майже всі ОДУМівці мали певний хист і замилування до співу та сценічної гри. Отож, послухавши пару разів їх вечори мистецької самодіяльності, автор цих рядків мав на думці написати для ОДУМу легеньку до постави п’есу комедійного жанру, з двома-трьома вокально-музичними точками. Адже було видно, що старий етнографічний- побутовий репертуар їх не задовільняв, вони шукали чогось „свіжого і молодшого”.

За місяць чи швидше у мене вже був сюжетний кістяк п’еси-комедії, її, сказати б, рамовий шкіц, з одною лише піснею, без пізніше впроваджених деталів любовної гри Віктора з Ніною, що наголошували ролю і вплив мистецтва в людському житті. Щоб позондувати ґрунт у колах ОДУМу й евентуально почути якісь завваги та поради, я цей „рамовий шкіц” послав до журналу „Молода Україна”. Там його надрукували, але завваги та поради я дістав лише дорогою приватних листів; в загальному вони схвалювали, навіть гаряче вітали мій задум дати „веселу й бадьору п’есу” з життя молоді, але водночас вимагали „поширити й поглибити”, щоб постава „Справжньої нареченої” могла виповнити собою вечір.

Та в міжчасі ОДУМ у Детройті почав „розпліватися”: амбітна молодь сіла щільно за підручники: той хотів бути лікарем, інший адвокатом, третій інженером. Це була нелегка справа, тим більше, що доводилося водночас опану-

вати не тільки саму „матерію”, зміст, а й англійську мову. Тут виявилася прикра помилка першого ОДУМівського гроня в Детройті: воно зовсім не подбало про свою зміну, про підготовку доросту, який би заступив „першопокликанців”, що ім уже усміхались адвокатська та інженерська професія. Як би там не було, а ставити п'єсу в ОДУМі вже не було з ким, а тому остаточне опрацювання її я відсунув „на колись”.

Це „колись” прийшло аж 1963 року, коли я опинився в Чікаго і нав’язав контакт з дуже діяльною місцевою філією ОДУМу. Самовіддана праця ОДУМівського проводу (Д. Завертайло, Ол. Пошиваник, Олена Лукаш, яка в недовзі переїхала до іншого стейту) мене дослівно захопила, я вже не боявся закидів у надмірній ідеалізації, в „лякуванні дійсності”, що іх мені робили декотрі „дружні критики”. На їх іронічно-звеважливий запит: чи часто ви стрічали в Америці серед молоді таких ідеалістів, як ви ото зобразили в своїй п’єсі? — Я тепер відповідав:

**НЕ РАХУВАВ І НЕ ЗНАЮ ЧИСЛА. ДЛЯ МЕНЕ ВАЖИТЬ САМ ФАКТ, ЩО ВОНИ Є І ДІЮТЬ.”**

Цю охайну видану комедію Анатоля Юриняка, що вийшла накладом 500 примірників (ціна один долар) можна набути в автора.

## **КРЕДО ГІППІ-НАРКОМАНА**

**(До характеристики 60-70 рр.в США)**

Я курю марихуану  
Геть традицій всіх кайдани!  
Різні приписи суспільні  
Та звичай богомільні  
Береже нехай бабуся  
Не свербить мені то в усі!

Клич мій — воля інтегральна  
Необмежена, тотальна.  
Ясна річ — що наркомани  
Знають вільне лиш кохання —  
На зразок „Любов під в'язом”, —  
Без усяких зобов'язань:

Нині Катря, завтра Люба —  
Нам не треба в церкві шлюбу,  
Ні попа, ні полісмена,  
Взагалі у дядька Сема  
Смішно навіть і питатись —  
Як любити-женихатись.

Ну, бувають часом „драми”:  
Як зайшовши у „стан мами”,  
Котрась голову морочить —  
Причепити „тата” хоче  
То Петрові, то Микиті,  
Що в зеленій ходить світі.

На цей розшук безталанний  
Хлопців відповідь „гуманна”:  
— Всі „тати”, ніхто ж зокрема —  
Знайди іншу, крашу тему!

Часом сумно без монети:  
Масували „моні” в теті  
Захопив я при „ісході”,  
Але є секрет-нагода:  
Приставать до демонстрацій  
Різних там „гуманних акцій”:

I з „Пантерами” у купі  
Все валить, тащить у купу  
А під галас дещо „цапнуть”.  
Щоб у рот було що капнуть.

(Це, до речі, з Марксом згідне,  
Тож не суду-кари гідне,  
А признання та похвали  
Конгресменів-лібералів)...

Отакі ми — наркомани.  
Хто з вас гіппі — хай йде з нами!

## **ПІСЛЯСЛОВО**

Книга „*Критичним пером*” ч. 3 з’являється на світ тому, що попередня книга „*Критичним пером*” ч. 2, проголошена „*Лебединою піснею*” насправді не була доспівана, бо „пісень (матеріялів) лишалося чимало — і вони заявили оправданий протест: „А хібаж ми гірші?”

Довелося послухати і піти назустріч.

Щодо розділу „Понадпрограмове”, то він у цій книзі ще більш еклектичний, ніж у попередній, бо „прийняв у свої обійми” декілька солідних речей стороннього авторства і навіть мій лист до редакції у власній обороні (а відомо, що ефективна оборона не цурається й нагаду).

Мелодії моєї затяжної „*Лебединої пісні*” напевно щезвучатимуть новими нюансами, але одягнися в книжкову форму ледве чи вже захочуть.

**Усім моїм читачам — усіх гараздів!**

**Автор**

## ЗМІСТ

### Розділ I. ПУБЛІЦИСТИКА (На суспільно-політичні теми)

	СТОР.
“Між історією й політикою” Івана Лисяка Рудницького .....	5
Прагматизм та ідейність у політичному житті ЗСА .....	11
Що нам наказують Січневі акти .....	15
Світова криза і III-тя Світова війна .....	19
Сучасна криза демократичних режимів .....	20
Сучасні проблеми .....	23
Ідейний розгардіяш Заходу... ....	27
Еволюція і революція в ССР .....	31
Особливості політичного життя в ЗСА.....	36
Фіяско “політики стримування” .....	40
Анвар Садат — президент Єгипту .....	44
Негаразд сьогодні з принципами... Заходу .....	49
Нотатки із записника .....	52
Найновіші ревеляції... Михайла Михайлова .....	55
Що чекає колиску європейської культури .....	58
Проблема влади в демократ. державах Заходу .....	60
Аспекти В'єтнаму .....	63
Передісторія В'єтнамської трагедії .....	66
Про чуда та дива на Близькому Сході .....	70
Сковзький приціл .....	72
США як держава і як нація .....	75
Авторитет державного проводу;....	79
Партійність і державність .....	83
“Екзотична нація” .....	85
Американські дивогляди .....	87
Викривлена ідея милосердя...	91
Два шкідники: вуличний бруд і велфер .....	93
Дешо про американський патріотизм .....	94
Замість перепинення — “Зелене світло” .....	95
Політиканство — геть, справи культури на перший плян! .....	97
Права і обов'язки громадян США...	99
Третя “Дванадцятка” на слідах.....	101
Право на насильство .....	103
Русская партія в СРСР .....	104

“Християнська Ліга Патріотів” .....	106
Чи варта нашої уваги Горбачовська “руханка” .....	108
Клопоти Горбачова і третє гасло .....	111
Українська громада в США і... вибори .....	113
Ідейність, збоченство, тероризм .....	114
Лист до редакції .....	116

## Розділ II. ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, ПОБУТ (рецензії, статті, есеї)

Моє слово .....	117
Про ігнорантів рідної книжки...	124
Суботні балаки на фармі “Не журись” .....	131
Ідеалізм діаспори і київська недосконалість .....	137
Жінка-мати як основа родини...	138
Поет Борис Олексandrів в моїх очах .....	140
Поетика Лесі Українки...	144
“Сузір’я лицарів” М. Битинського .....	148
Людина і система .....	155
“На сторожі України” .....	158
Усмішки серйозного обличчя .....	162
“Пісні моого серця” — І. Марусенка .....	166
З пієтизмом шанувальника....	172
“Пісні України” .....	176
Що стверджує і до чого кліче “Розповідь про Трипілля” Д. Гуменної .....	179
Концерт хору “Дніпро” в Міннеаполісі .....	185
Ювілей Ю. Божика в Лос Анджелесі .....	189
“Чайка” і “Веселка” в Лос Анджелесі .....	191
Журнал вартий найбільшої пітримки .....	193
Думки вголос .....	195
Українська громадськість в Лос Анджелесі .....	197
Я ось так про це думаю .....	200
Телевізія і дружба .....	203
Знаменитий “гудтайм”...	206
Ущербна Айерін і моє падіння .....	208
Мелодія і дружба .....	210
Автор в оточенні Лізи...	212
Моральне здоров’я суспільства.....	213
Етнічні групи в Півн. Америці...	216
Два тематичні вузли Шевченкового “Кобзаря” .....	220

## **Розділ III: ВІРШОВАНЕ**

Живи наш народе!	226
На Дніпрових горах сяйний день	227
Лесі Українці	228
Нехибну путь світила їм зоря	229
Рефлексії дня	231
Виклич, любий спомин	232
Вечірний дзвін	232
Коли в словах вогонь	233
Юначе, юнко, в ОДУМ поспішай...	235
Роздуми сумного дня	236
Пам'яті Миколи Леонтовича	237
То не штука добути слави	237
Новорічна халепа...	238
Паралелі	241
Ів. Ляшкові-Ліленкові...	241
Новорічні тости	242
Новорічне	243
Слово про "Українські вісті"	244
Виряджали в добру путь	246
Росла в лісі ялиночка	247
Теодорові Курпіті...	247
Вітайте, народи!	249
Іванові Франкові	249
Осінній чікагський мінор	250
Ми ОДУМ-у хористи й бандуристи	251

## **Розділ IV: ЮВІЛЕЙНЕ ЛИСТУВАННЯ, СІМЕЙНЕ**

Анатолію Юринякові 85	252
Грамота УКО	254
Критик А. Юриняк і його критика	255
До "круглої" дати А. Юриняка	258
Про книгу "Критичним пером" — М. Славомир	260
Лист до редакції "У.В."	264
Про милих земляків і не зовсім милих...	265
До хвальної редакції газети "У.В."	267
Кумир щастя — Сергій Левицький	268
Моральна неписьменність — С. Левицький	272

Вечірня ідилія — П. Муравйов .....	275
До 70-ти ліття колеги пера.....	280
Нашим ювілятам — П. Вухач .....	281
Програма авторського вечора .....	282
Про себе, про земляків і про... .....	282

## **Розділ V: РІЗНЕ**

**(про творчість ювілята, про авторські вечори,  
привіти і ін.)**

Вісімдесятп'ятиріччя А. Юриняка — Ю. Мовчан .....	286
Критичне мірило ідейності й краси — В. Жила .....	303
А. Юриняк — “Камікадзе падає сам” — І. Смолій ...	308
Кредо Гіппі — наркомана — А.Ю. ....	314
Післяслово .....	316

